

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XXII Nr. 5-6 MAI - IUNIE - 1963

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XXII Nr. 5-6
MAI-IUNIE
1963

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. Dr. ANTIM,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

REDAȚIA, <i>A XV-a aniversare a Arhipăstorului</i>	409—412
† ANTIM, Episcop al Buzăului, <i>Aniversare patriarhală</i>	413—415
† CHESARIE, Episcopul Dunării de Jos, <i>Păstorul cel Mare</i>	416—418
REDAȚIA, <i>Sărbătorirea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian la cincisprezece ani de patriarhicească arhipăstorie</i>	419—435

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

REDAȚIA, <i>Acțiuni în slujba păcii (mai-iunie)</i>	436—441
---	---------

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. ALEXANDRU IONESCU, <i>Liturghia Sfântului Iacob a Bisericii Ortodoxe de rit sirian din Malabar-India</i>	442—467
† TIT SIMEDREA, <i>Mînăstirea Titireciu</i>	468—501
AURELIAN SACERDOTEȘANU, <i>Schitul Ciocanul-Muscel</i>	502—514
Pr. GABRIEL COCORA, <i>Biserica de la Berca, monument de artă brîncovenească</i>	515—534
VIRGIL MOLIN, <i>O relatare ilustrată despre bisericile din Bucureștiul de acum o sută de ani</i>	535—541
B. A. ALEXANDRU, <i>De la Studion la Vlaherne</i>	542—550

DOCUMENTARE

STELIAN METZULESCU, <i>Un document numismatic</i>	551—561
---	---------

NOTE ECUMENICE

D. S., <i>Sesiunea Comitetului Consultativ al Conferinței Creștine pentru Pace de la Praga</i>	562—563
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Documente de frățietate</i>	564—565
D. S., <i>Delegați necatolici la încoronarea Papei Paul al VI-lea</i>	565
Diac. Prof. O. BUCEVSCHI, <i>Note</i>	566

C R O N I C Ă

REDACTIA, *Festivitatea de omagiere a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și a toată Rusia* 567—574

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

ASISTENT, † *Preotul Ioan P. Țincoca* 575—576
ASISTENT, † *Preotul Ioan Florescu* 576—577
Pr. V. HAIȘAN, † *Starețul arhimandrit mitrofor Serafim Georgescu* 577—578

EPISCOPIA BUZĂULUI

Pr. MARIN NEGULESCU, *Solemnitatea religioasă de la Biserica parohiei Sfântul Gheorghe, orașul Buzău* 579

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

D. S., G. F. Țepelea, *Cîteva precizări în legătură cu izvoarele și glosele Noului Testament de la Bălgrad (1648), în rev. «Limba română», an. XII, 1963, nr. 3* 580
D. S., Virgil Cindea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul Nicolae Milescu, în rev. «Limba română», an. XII, 1963* 580
A. Arm. M., Maria Ana Muzicescu, *Portretul laic brodat în arta medievală românească, în «Studii și cercetări de Istoria Artei», an. IX (1962), nr. 1* 581—582
GABRIEL POPESCU, *Romeo Chircoiașu, Contribuții la istoria muzicii românești, vol. I, București, 1963* 582—585
HRISTEA FIRȘEROTU, *Matilda Caragiu-Marioțeanu, Liturghierul aromînesc, București, 1962* 585—586
A. ZAREA, *Eugen Stănescu, Discuții în problemele de bază ale bizantinisticii contemporane, în «Viața Românească», 1962, nr. 2* 586—587
Pr. Prof. N. NEAGA, *V. Canarache, Tomis, București, 1962* 588
Pr. Prof. N. NEAGA, *Ion Andreescu, text de Radu Bogdan și ilustrații, București, 1962* 588

A XV-a ANIVERSARE A ARHIPĂSTORULUI

Anul acesta, în a șasea zi a lunii iunie, s-au împlinit cincisprezece ani de când a fost înălțat la cârma Bisericii Ortodoxe Române Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian. Asemenea aniversări sînt prilejuite de priviri retrospective peste drumul parcurs, cu momentele mai importante și cu împlinirile mai remarcabile din cusul lui. La o astfel de rememoare îndeamnă și aniversarea celor cincisprezece ani de cîrmuire bisericească a Patriarhului nostru, cu atît mai mult cu cît această perioadă de timp se distinge printr-o notă proprie în istoria Bisericii Romînești și se remarcă prin realizări cu adevărat bogate și vrednice de înscris în amintire.

Patriarhul Justinian a venit la conducerea Bisericii în zilele unor vremi de adînci prefaceri sociale în țara noastră. Înțelegînd aceste vremuri, intuind sensul dezvoltării istorice determinate de ele, Prea Fericirea Sa a deschis Bisericii noastre strămoșești o cale de slujire potrivită cu împrejurările actuale de viață ale poporului romîn. Conservatoare prin urmărirea aceluiași scop al mîntuirii și prin păstrarea neștirbită a învățăturilor de credință și a mijloacelor de mîntuire, Biserica și-a arătat și de astă dată, prin inițiativele Patriarhului Justinian, pe care ea și le-a însușit, capacitatea de a răspunde nevoilor neconținut schimbătoare ale fiilor ei duhovnicești, care sînt oameni ai vremii lor.

Datorită în mare măsură Patriarhului Justinian, Biserica a știut să meargă și în această perioadă alături de popor, întîmpinînd cu încredere noile forme de viață socială și apreciînd

pozitiv aspectele lor superioare de dreptate pentru păturile largi ale poporului, de muncă organizată și însuflețită pentru ridicarea nivelului de trai general, de năzuință sinceră spre relații de pace și prietenie cu toate poarele. Biserica a intrat în lumea nouă înnoită pe măsura ei, nu în învățăturile ei sfinte, ci în aplicarea lor mai reală și mai deplină. În aceasta constă unicitatea cu totul nouă a perioadei de timp pe care a parcurs-o Biserica sub cărmuirea de pînă acum a Patriarhului Justinian.

Dar Fericirea Sa s-a dovedit nu numai un cărmaci iscusit în aceste vremi de hotar istoric, ci și un meostenit înfăptuitor și stimulator al energiilor preoțești.

Preoțimea fiind eliberată de preocupările și activitățile nebisericești ale trecutului, toate energiile ei au devenit disponibile pentru ceea ce este propriu misiunii sale pastorale și duhovnicești.

Patriarhul Justinian, știind să folosească aceste condiții, a inițiat una după alta opere menite să vindece vechi neajunsuri în viața bisericească și să o pună în situația de a-și împlini cu tot mai mult spor misiunea ei. El a îndrăznit să abordeze și să rezolve probleme mari, la care foștii cărmuitori bisericești nu se gîndeau decît ca la niște visuri irealizabile.

A pus încă de la începutul patriarhatului său marea problemă a refacerii noastre bisericești și a rezolvat-o cu succes deplin. Frații uniți au revenit în sîmul Bisericii mame, care i-a primit cu dragoste.

Patriarhului Justinian îi revine meritul de a fi pus în valoare virtuțile religioase ale credincioșilor din trecut ai Bisericii Ortodoxe Romîne, înscriind în calendarul Ortodoxiei numele cîtorva din fiii săi, care au izbutit să se ridice cu inima lor la trăirea desăvîrșită a curăției și a generozității elanuri de autodăruiere culminantă. În cadrul unor mari festivități religioase din toamna anului 1955, la care au participat patriarhi și ierarhi ai întregii Ortodoxii, la București, Iași, Ala-Iulia, Cernica, Curtea de Argeș și alte centre, s-au făcut primele canonizări de sfinți romîni, deschizîndu-se drumul pentru altele.

În această perioadă, Biserica noastră a reînnoit relațiile ecumenice cu toate Bisericile Ortodoxe, după mai bine de

o jumătate de secol de însingurare nefirească, aproape completă. Iar în aceste relații, mai frecvente ca oricând, ea are o poziție de perfectă egalitate, ca niciodată în trecut. În ultimii ani, a reintrat în Mișcarea Ecumenică, de astă dată cu o prezență statornică și activă, și prin aceasta, în relații dense și prietenoase cu o mulțime de Biserici și confesiuni creștine din lumea întreagă, colaborând cu toate în marile probleme actuale ale creștinătății și ale lumii, cum e problema refacerii unității creștine, a apărării păcii, a sprijinirii tuturor năzuințelor nobile ale popoarelor spre libertate, spre dreptate socială reală, spre prosperitate și înfrățire. Biserica Ortodoxă Română a intrat în ultimii ani în circuitul creștinismului mondial.

O mențiune specială trebuie să i se acorde și operei de construcții și de restaurări întreprinsă de Prea Fericitul Patriarh Justinian. Vechile mănăstiri, ce se ruinau din zi în zi, întristându-te cu pictura lor afumată și descojită, ca o față scumpă care se descompune parcă iremediabil, s-au ridicat din nou falnic în picioare și și-au înnoit haine de frumusețe arhaică. Ciorogîrla, Ghighiu, Cernica, Schitul Maicilor, Plumbuita, biserica Domnița Bălașa din București și atâtea mănăstiri, biserici și clădiri bisericesti au fost restaurate, pictate, dezvoltate, devenind, unele din ele, cu mult mai frumoase și mai impunătoare decît au fost. Multe biserici au fost zidite sau pictate din nou.

Activitatea de pregătire a clerului se desfășoară la nivelul teologic superior și la nivelul seminarial pe făgașul învățaturii neschimbate a Bisericii, dar cu o râvnă, cu o conștiințiozitate, cu o atenție spre educație, neatînse în trecut, cînd Biserica era înlăturată de la opera de pregătire sau măcar de supraveghere a clerului. Profesorii, salarizați de stat la nivelul profesorilor din învățămîntul superior sau mediu, tot timpul și-l dedică studiului, activității didactice și scrisului teologic. Studenții, toți în internate, primesc burse de la episcopii, pe măsura silințelor la învățatură și nu mai bat străzile orașului, lihnii de foame, sau cheltuindu-și timpul de studiu ca funcționari. Revistele teologice centrale și metropolitane apar regulat, cu un material temeinic studiat, ținînd

la curent pe preoți cu toate problemele noi din teologie și din viața creștină mondială.

Chiar numai din această sumară și fugară însăilare a unora din înfăptuirile bisericesti din vremea celor cincisprezece ani de conducere a Patriarhului Justinian, oricine își poate forma convingerea că Biserica și-a putut desfășura activitatea în condiții optime.

Pentru toate aceste rodnice înfăptuiri și orientări, clerul Arhiepiscopiei Bucureștilor se înclină cu recunoștință în fața Conducătorului său spiritual și roagă pe Bunul Dumnezeu să-l înzilească îndelung, să-l binecuvânteze cu sănătate și să-i sporească puterile pentru noi și strălucite realizări.

Intru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !

REDAȚIA

ANIVERSARE PATRIARHALĂ

«Nu voi M-ați ales, ci Eu v-am ales și v-am pus, ca să mergeți și să aduceți roadă...» (Ioan XV, 16).

S-au împlinit 15 ani de când Patriarhul nostru JUSTINIAN ține în mâinile sale toiagul patriarhicesc și veghează la cirna Bisericii Ortodoxe Române, ca Întâiul ei Stătător.

Este un eveniment care trebuie subliniat în însemnătatea lui deplină.

Ca titular al Episcopiei Buzăului, care face parte din cuprinsul Mitropoliei Ungro-Vlahiei, îmi îndeplinesc o plăcută datorie, scriind aceste modeste rînduri omagiale.

În cuvintele Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos pe care le-am enunțat, am văzut cea mai completă formulă a chemării apostolice și le socotesc potrivite pentru «roadele» celor cincisprezece ani aduse de ostenețile Prea Fericitului Patriarh, întru cîrmuirea sfintei noastre Biserici Ortodoxe Române.

Alegerea în scaunul de Patriarh al Romîniei a coincis cu începutul unei noi vieți, care se desăvîrșește și se plînește pe întinsul scumpei noastre Patrii.

În epoca aceasta în care trăim, epocă de adînci prefaceri sociale, în fruntea Bisericii trebuia cineva cu excepționale calități și virtuți. De aceea, Pronia cerească a vegheat, ca să avem un astfel de cîrmaci iscusit și devotat misiunii de Patriarh, în persoana Prea Fericirii Sale.

Ierarhii, clerul și credincioșii își exprimă omagiul, respectul și recunoștința lor și se asociază într-un comun elogiu, pentru realizările celor cincisprezece ani de Patriarhat.

Avem perspectiva cuvenită, care conturează suficient atît persoana cît și bogata activitate a Prea Fericirii Sale.

Dacă în limbajul creștin și teologic, «a conduce» și «a sluji», sînt noțiuni sinonime, nu greșim cînd afirmăm că Patriarhul Justinian a demonstrat în modul cel mai practic și cu prisosință acest fapt.

A ne mărgini să oferim o simplă biografie a Prea Fericirii Sale, este prea puțin.

De aceea, socotim că este mult mai nimerit să prezentăm un portret, în care să trăiască, cu un relief impresionant, trăsăturile Patriarhului, stăpînit de o continuă necesitate de a lucra, a crea și a sluji cu jertfelnicie Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Sfintei noastre Biserici, slujind în același timp și dreptele năzuințe ale poporului nostru.

Cel mai frumos elogiu ce s-ar putea aduce cu acest prilej festiv, ar fi simpla enumerare a frumoaselor înfăptuiri ale Prea Fericirii Sale, în toate domeniile și sectoarele de activitate bisericească, care ne sînt îndeabște cunoscute tuturor.

Trăirea și practica Patriarhatului, le-a socotit ca o vocație și de aceea a izbutit în toate. Înzestrat cu o inteligență vie și capabil să dezlege cele mai complexe probleme bisericești actuale, Prea Fericirea Sa cîntărește cu toată obiectivitatea soluțiile oferite, mai înainte de a le pronunța pe ale Sale. Prezidează cu un înalt prestigiu ședințele Sfîntului Sinod și pe cele ale Adunării Naționale Bisericești, orientîndu-se atît pe sine, cît și pe alții, în plină cunoștință de cauză, spre cele mai fericite soluții.

Avînd ample și temeinice cunoștințe și fiind înzestrat cu o adevărată comoară de experiență, domină toate problemele care mereu se impun Bisericii.

Marile probleme sociale și internaționale cer un cuvînt și din partea Bisericii și Confesiunilor creștine din lume. Biserica noastră nu s-a lăsat mai prejos. Din îndemnul și cu sprijinul eficace al Prea Fericitului Patriarh, Sfîntul Sinod a organizat și îndrumat lucrarea Bisericii în latura misionară și socială, cu cele mai bune rezultate și și-a dovedit din plin profundul ei umanism prin contribuția la lupta pentru pace.

«Apostolatul Social», lucrarea Prea Fericirii Sale, a devenit un manual de educație socială a preoțimii și o lecție de teologie practică de o reală valoare.

În felul acesta, ne aflăm în fața unei acțiuni metodice și coordonate din partea Bisericii noastre.

Intrarea în «Mișcarea Ecumenică» și alegerea distinșilor noștri ierarhi și teologi în «Consiliul Mondial» al Bisericii, este o dovadă în plus de justă orientare și activă participare a Bisericii Ortodoxe Romîne în concertul celorlalte Biserici, hotărîtă să intre în lupta pentru pacea universală și o cît mai largă frățietate umană.

Manifestarea bisericească și oficială în favoarea păcii și a unei vieți mai bune și fericite în lume, își are începuturile în conferința «Panortodoxă» de la Moscova, din anul 1948, prin glasul autorizat al Părintelui Patriarh Justinian.

Prin această acțiune ne-am luat o obligație morală și ne facem o datorie umanitară.

Biserica dorește să se accelereze cadența mișcării pentru «Pacea a toată lumea», prin dezarmarea totală și generală.

«În Casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului celui viu...» (I Tim. III, 15), Părintele Patriarh a lucrat cu rîvnă și adevărat zel apostolic. Cine nu știe îndemnul și exemplul dat de Prea Fericirea Sa pentru

«buna podoabă» și chivernisita gospodărire a Bisericii ? Ateherele Institutului Biblic și anexele, cărțile de ritual, cazania, sfintele odăjdii și obiectele de cult, sînt o dovadă strălucită de realizări în această direcție, ceea ce a atras admirația celorlalte Biserici surori Ortodoxe.

Relațiile strînse și frățești cu celelalte Biserici Ortodoxe și în special cu Biserica Rusă, tot Prea Fericirii Sale se datoresc.

Cu membrii Sfintului Sinod se află în cele mai frățești raporturi.

Învățămîntul teologic de toate gradele și revistele bisericești au sporit prestigiul Bisericii noastre peste hotare.

O privire retrospectivă asupra celor cincisprezece ani de Patriarhat, ne oferă un minunat stat de serviciu în slujba Bisericii și diferitele aspecte ale unei activități prodigioase.

Nu vrem să scăpăm din vedere marele act al Reîntregirii Bisericii, al cărui Ctitor este Prea Fericirea Sa.

Intr-adevăr, Părintele Patriarh Justinian a fost ales de Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos la cîrma Bisericii noastre, ca să aducă roade, și roade a adus, spre slava lui Dumnezeu și cinstea Bisericii.

Își consacră toate puterile și toată activitatea în slujba Bisericii și Patriei, spre binele și fericirea tuturor.

Ca Preot, Arhiereu și Patriarh al Romîniei, în primăvara vieții sale, a dovedit muncă și devotament, iar acum, în toamna celor 63 de ani, depășește limitele datoriei, și cu avînt sporit ne dă pildă vie de neobosită muncă, ca roadă să aducă în Biserica noastră, al cărei Întîistătător este.

Să rugăm pe Bunul Dumnezeu să-și coboare și pe mai departe Harul și darurile Sale duhovnicești peste Prea Fericitul nostru Patriarh, căruia îi dorim deplină sănătate și sporite puteri de muncă, zicîndu-i : «Intru mulți și fericiți ani» !

† ANTIM
Episcop al Buzăului

PĂSTORUL CEL MARE

«Un astfel de arhieru se cuvenea să avem»
(Evr. VII, 26).

Ne este îndeobște cunoscut că la 6 iunie, anul acesta, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian împlinește 15 ani de păstorire patriarhicească. Această aniversare a marelui nostru Arhipăstor este un popas sărbătoresc pentru noi, o zi însoțită din viața Bisericii noastre. Ierarhii, cinul preoțesc și credincioșii Bisericii Ortodoxe Române, la această sărbătoare, îmbrățișează cu smerenie, în dragostea lor, în semn de recunoștință, pe Cel ce trage brazde adânci în ogorul Domnului și seamănă Cuvîntul cel bun al Evangheliei, pentru bogăția secerișului celui duhovnicesc. Pentru că Prea Fericirea Sa, în acești ani de muncă încordată, a reușit să fie la înălțimea chemării vremurilor noi și să conducă spre bun liman corabia duhovnicească a Bisericii. Cu dragostea Sa jertfelnică, cu energia Sa creatoare, cu înțelepciunea de a se orienta just și la timp în problemele mari ale vieții și cu tactul Său pastoral a săvîrșit fapte mari pentru cinstea Bisericii noastre și a Ortodoxiei Ecumenice și pentru slava lui Dumnezeu.

Cuvîntul Sfîntului Apostol Pavel că : «Orice arhieru, fiind luat dintre oameni, este pus pentru oameni, spre cele ce-l privesc pe Dumnezeu» (Evr. V, 1), exprimă o realitate de fapt care caracterizează pe adevărații păstori care își pun sufletul lor pentru oi, după exemplul Păstorului cel Bun. Prea Fericirea Sa este un adevărat Păstor, pentru că și-a pus sufletul Său pentru oi și a învățat și pe alții ca să-l urmeze pe același drum, drumul adevăratului apostolat al Bisericii.

Ne revin în amintire ziua alegerii și cea a investirii ca Patriarh a Prea Fericirii Sale, zile mărețe pentru Biserica noastră. Aureolat atunci de zestrea Sa duhovnicească și de bogata experiență pe care le agonisise în îndelungata activitate bisericească și socială pe care o desfășurase ca preot și învățător la Rîmnicul-Vâlcea, ca Vicar-arhieru și apoi ca Mitropolit la Iași, Prea Fericirea Sa, sub semnul marii răspunderi în fața lui Dumnezeu și a oamenilor, în cuvinte însuflete a arătat care este menirea Bisericii : «Slujind omenirea, ajutînd noroadele în lupta lor

pentru pace și libertate, Biserica va putea să contribuie la zidirea unei lumi mai bune, care să fie demnă de Creatorul ei.

«Pe drumul acesta vom îndrepta și vom îndruma pașii Bisericii Ortodoxe Române și ai slujitorilor săi, pe drumul deschis înaintea noastră de Iisus Hristos Mântuitorul» (Apostolat social, vol. II, 1949, p. 121—122).

Au trecut de atunci cincisprezece ani pe vadul timpului cel veșnic curgător și s-au întâmplat multe fapte și evenimente de seamă și în viața Patriei, dar și în viața Bisericii. Spiritul cel nou al libertății și al democrației, câștigat de poporul nostru, o dată cu eliberarea Patriei la 23 August 1944, s-a dezvoltat în același sens constructiv și a cuprins toate așezămintele și sectoarele de bază din țara noastră. Rînduiești învechite și anacronice au căzut fulgerate de noua dreptate socială. Plăgile trecutului de împilare pe seama poporului s-au vindecat rînd pe rînd. Fața țării s-a schimbat întru strălucire, datorită muncii creatoare și înfrățite a fiilor ei. Traiul tuturor s-a îmbunătățit. Patria noastră a devenit prin aceasta tot mai bogată, tot mai puternică și tot mai frumoasă. O încredere generală și un dor nestăvilit de viață însușește pe toți cetățenii.

Potrivit legămîntului făcut de Prea Fericitul nostru Părinte Patriarh, Biserica însăși s-a preînnoit în acești ani întru cele dinăuntru ale ei. Căci păzind întreg tezaurul pravoslavniciei noastre credințe și rînduieștile sobornicești statornicite de Sfinții Apostoli ai lui Hristos și de Sfinții Părinți, ea și-a revizuit armătura ei spirituală pastorală și misionară, îndemnînd clerul spre cîmpul de apostolat social, pentru împlinirea înaltelor principii evanghelice, care se identifică astăzi cu cele mai nobile aspirații ale omenirii întregi iubitoare de pace.

Marele merit al reorganizării Bisericii noastre și al încadrării ei în problemele majore care privesc fericirea omenirii în general, revine în mare parte Întîistătătorului Bisericii noastre și colaboratorilor Săi. Sub înțeleapta conducere a Prea Fericirii Sale, preoții și credincioșii, Biserica în totalitatea ei a înțeles dintru început că locul ei este alături de popor.

«Biserica Ortodoxă Română nu are alt drum decît drumul pe care merge poporul întreg; ea merge cu hotărîre pe calea pe care merge poporul, fiindcă înțelege că aceasta este calea cea bună», spunea Prea Fericirea Sa.

Recunoscînd însă că Biserica noastră se bucură de o deplină libertate și o liberă dezvoltare abia în regimul de democrație populară, Arhipăstorul nostru în aceeași împrejurare a adăugat, zicînd: «Noi avem datoria sfîntă de a ne mărturisi recunoștința față de conducătorii poporului nostru, prin legămîntul pe care-l facem de a desfășura în viitor o activitate și mai vie, pentru a face din fiecare credincios al Altarelor ortodoxe un fiu devotat al Patriei; un cetățean loial al Statului și un hotărît luptător pentru apărarea păcii, pentru a asigura dezvoltarea și înflorirea scumpei noastre Republici» (Apostolat Social, vol. IV, 1952, p. 435—436).

Ca episcop surfagan al Prea Fericirii Sale, de la Dunărea de Jos, unde a răsunit întâia dată cuvîntul Evangheliei Domnului pe pămîntul Patriei noastre prin glasul Sfîntului Apostol Andrei cel întîi chemat, în numele preoților, al credincioșilor pe care-i păstoriim și al smereniei noastre, îi aducem omagiu și mulțămire pentru strădania pe care o depune cu dragoste și cu rîvnă sfîntă în slujba Bisericii și a Patriei noastre.

Îl încredințăm cu acest prilej că «apostolatul social», inițiat de Prea Fericirea Sa, dă roade frumoase și la noi. Preoții și credincioșii noștri păzesc cu sfințenie dreapta credință și împlinesc cu dragoste poruncile ei. Faptele care duc la întărirea păcii și la bunele legături de apropiere și de înfrățire între oameni și popoare odrăslesc neîncetat din inimile lor.

Faptele acestea sînt secerișul duhovnicesc ieșit din sămînța de grîu a «apostolatului social», căzută pe pămînt bun.

Știm că pentru ziua aniversării a 15 ani de Patriarhat nu poate fi ceva mai prețios pentru Prea Fericirea Sa decît un dar de fapte vrednice pentru cununa slăvită a Bisericii.

Îl rugăm deci să le primească pe acestea, ca pe un prinos de bună mireasmă duhovnicească, în semn de aleasă prețuire și de recunoștință, pe care, cu dragoste frățească, I le aducem din partea Eparhiei Dunării de Jos, fîcă a Sfintei Mitropolii a Ungrovlahiei cea păstorită de Prea Fericirea Sa, Mitropolitul și Patriarhul nostru Justinian.

Dumnezeu să-L învrednicească să păstorească Biserica noastră strămoșească întru mulți și fericiți ani!

† **CHESARIE**

Episcopul Dunării de Jos

SĂRBĂTORIREA PREA FERICITULUI PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN LA CINCISPREZECE ANI DE PATRIARHICEASCĂ ARHIPĂSTORIRE

I. LA CATEDRALA PATRIARHALA

Ziua de 6 iunie, intrată în a cincisprezecea aniversare a vieții noi instaurate în Biserica Ortodoxă Romină prin înțeleapta ocirmuire a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a prilejuit în acest an al treilea popas festiv clerului și credincioșilor Sfintei noastre Biserici.

Belșugul realizărilor mărețe ale acestor cincisprezece ani de patriarhicească strădanie în slujba Bisericii lui Hristos, a făcut ca acest popas aniversar să fie prăznuit în mod deosebit. De aceea, de la Centrul de Conducere al Bisericii noastre, s-a alcătuit un comitet de inițiativă al serbării, compus din : I. P. S. Mitropolit Iustin al Moldovei și Sucevei, I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, I. P. S. Arhiepiscop Teoctist, P. S. Episcop Antim Țirgovișteanu și P. S. Episcop Visarion Ploieșteanu — Vicari Patriarhali —, P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu și P. C. Pr. Director Ioan Gagiu.

În centrul festivităților, remarcăm Sfânta Liturghie, oficiată în această zi de însuși Prea Fericirea Sa, în fruntea unui sobor alcătuit din următorii preoți : PP. CC. Alexandru Ionescu, Ioan Gagiu, Ioan G. Coman, N. Georgescu, protoiereul raionului Cîmpina, Arhim. Justinian Dalea și Protos. Maxim Mereanu și diaconii : Evghenie Dascălu, Mihai Marinescu, Alex. Munteanu, Pavel Zuzu, Ștefan Mazăre, Petre Zamfira și C. Dumitrescu.

Liturghia s-a început la ora 9 a. m., în asistența II. PP. SS. Mitropoliți și PP. SS. Episcopi, membri ai Sfintului Sinod. Au participat, de asemenea, membrii Consiliului Național Bisericesc aflați în București, ai Consiliului Eparhial, PP. CC. Consilieri Patriarhali și Mitropolitani, Inspectorii și șefii de serviciu de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, membrii corpului didactic de la Institutul Teologic Universitar și Seminarul Teologic din București, președinții Consisto-

riului Central și Eparhial, d-nii academicieni prof. P. Constantinescu-Iași și prof. dr. Vasile Râșcanu. Preoții din Capitală și din jur și numeroși credincioși au completat cadrul însuflețit al asistenței, care a dat serviciului divin din această zi un caracter pentecostic.

După rugăciunea amvonului, s-a săvârșit hirotesia a 50 de preoți din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, cărora Prea Fericirea Sa le-a acordat înalta distincție de «iconom stavrofor» și Crucea Patriarhală. Preoții au fost prezentați de P. C. Pr. Consilier Ștan Dimancea, care a rostit următorul cuvânt :

«Prea Fericite Părinte Patriarh,

Se prezintă în fața Prea Fericirii Voastre 50 de preoți din cuprinsul Arhiepiscopiei Bucureștilor, — unii dintre ei sfetnici în administrația bisericească, alții ostenitori de frunte la bisericile din satele și orașele acestei Eparhii.

La vremea cuvenită, ați avut bunăvoința să le acordați distincția de «iconom stavrofor» prin Sfântul Sinod Mitropolitan al Ungrovlahiei ; iar astăzi, la împlinirea unui deceniu și jumătate de patriarhicească lucrare la altarul Sfintei Biserici Ortodoxe Române, ați rînduit să le conferiți «Crucea Patriarhală» comemorativă, — cea mai înaltă distincție bisericească la care poate rîvni un preot ortodox român.

Nu putem uita în aceste clipe solemne un cuvânt mai vechi al Prea Fericirii Voastre. Ai spus cîndva : «Dacă am făcut ceva bun pentru Biserica Ortodoxă Română, datorez aceasta, în bună parte, înțelegerii și sprijinului pe care le-am primit din partea preoțimii acestei Biserici». Următor acestui gînd și acestei mărturisiri, deși ziua de astăzi este închinată sărbătoririi Arhipăstorului Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Voastră ați găsit de bine să Vă sărbătoriți colaboratorii, pe cei de aproape și pe cei de departe, ostenitori în cancelariile bisericești sau în cîmpul larg al parohiilor, atașați ideilor de progres social și de apărare a păcii.

Preoții distinși astăzi cu «Crucea Patriarhală» comemorativă sînt numai cîțiva din numărul celor mulți, care — în totalitatea lor, V-au înțeles și V-au sprijinit cu toată însuflețirea în ceea ce ați gîndit și ați înfăptuit pentru sfînta Ortodoxie romînească.

Stăpîniți de sentimentele unei vii și adînci recunoștințe, aceștia așteaptă acum, cu înfiorarea firească acestei împrejurări, rugăciunea de hirotesia întru «iconom stavrofor» și înmînarea înaltei distincțiuni».

Prea Fericirea Sa, după actul hirotisirii și conferirea «Crucei Patriarhale» celor 50 de preoți, le-a adresat părintești cuvinte de îmbărbătare și prețuire, spunînd :

«Prea Cucernici și Cucernici Părinți,

Conform doctrinei și credinței noastre, Biserica creștină a fost întemeiată de Domnul Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos. El este

capul Bisericii și o conduce cu mâna Sa nevăzută prin slujitorii Bisericii. Cei aleși sînt obligați să ducă la bun sfîrșit misiunea încredințată lor de Biserică, cunoscînd că lor le-a spus Iisus : «Voi sînteți sarea pămîntului ; dacă sarea se va strica, ea cu ce se va mai săra ? De nimic nu mai e bună, fără numai de aruncat afară, ca să fie călcată de oameni» (Matei V, 13).

Tot slujitorilor Bisericii Iisus le-a spus : «Voi sînteți lumina lumii ; nu poate cetatea să se ascundă, cînd stă deasupra muntelui. Nici nu aprind oamenii făclie și o pun sub obroc, ci în sfeșnic și luminează tuturor celor din casă. Așa să lumineze și lumina voastră înaintea oamenilor, încît să vadă faptele voastre cele bune și să mărească pe Tatăl vostru, care este în ceruri» (Matei V, 14—16).

Prea Cucernici și Cucernici Părinți,

Prin pregătirea teologică, ați cunoscut toate aceste condiții puse de Mîntuitorul slujitorilor altarelor Bisericii Sale și, prin legămîntul public, făcut înainte de primirea harului preoției, ați arătat cum înțelegeți să vă duceți viața «în Casa lui Dumnezeu, care este Biserica Dumnezeului Celui viu, stîlp și temelie adevărului» (I Timotei III, 15), cu cuvintele Apostolului Pavel către Timotei : «Preotul trebuie să fie fără de prihană, bărbat al unei femei, treaz, întreg la minte, cuviincios, primitor de străini, gata să învețe pe alții ; nebețiv, nebătăuș, ci blînd ; nesfadnic, neiuibitor de argint, bun chivernisitor în casa lui, avînd copii ascultători, întru desăvîrșită cuviință. Căci dacă cineva a sa casă nu știe să și-o rînduiască, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu ?» (I Timotei III, 2—5).

Cucerniciile Voastre nu ați fost nepăsători nici «față de harul ce vi s-a dat prin punerea mîinilor» arhierelui (I Timotei IV, 14) și nici față de legămîntul făcut cu acel prilej. Strîns legați de credincioșii ce-i păstoriți, v-ați străduit să fiți pentru ei «sarea pămîntului» și «lumina lumii», — cu cuvîntul, cu munca și cu pilda vieții — știînd îndemnul Apostolului Pavel că «unui slujitor al Domnului nu i se cade să se certe, ci să fie blînd față de toți, destoinic să dea învățătură, răbdător la neazuri, meșter să dojenească cu blîndețe pe cei ce stau împotriva, că doar le-o da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului (II Timotei II, 24—25).

Aflînd toate acestea despre activitatea Cucerniciilor Voastre și mai ales de rîvna cu care propovăduiți Evanghelia în zidirea păcii și bunei înțelegeri între oameni — și urmînd îndemnul Apostolului Pavel ca «preoții, cei ce-și țin bine dregătoria, să se învrednicească de indoită cinstire, mai ales cei ce se ostenesc în cuvînt și în învățătură», (I Timotei V, 17) și «pentru că acei care au slujit bine, treaptă bună loruși dobîndesc și multă îndrăzneală în credința cea întru Hristos Iisus» (I Timotei III, 13), Consiliul Eparhial a hotărît și Noi am aprobat să vă acorde rangul de iconom stavrofor și să vă dea în dar — în semn de înaltă cinstire — Crucea Patriarhală, care să vă fie nu numai o răsplătire pentru activitatea ce ați desfășurat pînă acum, ci și un puternic îndemn pentru o

activitate și mai rodnică de acum înainte, arătându-vă, așa cum ne spune Apostolul Pavel, «vase de cinste, sfințite, de bun folos stăpînului, gătite spre orice lucru bun» (II Timotei II, 21).

Prea Cucernici și Cucernici Părinți,

Vă îndemn cu cuvintele Apostolului Petru : «Păstoriți turma lui Dumnezeu, dată în paza voastră, cercetînd-o nu cu silnicie, ci cu voie bună, după Dumnezeu, nu pentru câștig urît, ci din osîrdie ; nu ca și cînd ați fi stăpîni peste biserici, ci pilde bune făcîndu-vă turmei» (I Petru V, 2—3), pentru ca fiecare dintre Cucerniciile Voastre în parte să poată rosti, la sfîrșitul misiunii împlinite, cuvintele Apostolului Pavel : «M-am luptat lupta cea bună ; am ajuns la capătul drumului, am păzit credința. De aci încolo îmi stă înainte cununa dreptății, pe care Domnul îmi va da-o în ziua aceea, El, Dreptul Judecător» (II Timotei IV, 7—8). «Domnul mă va izbăvi de orice lucru rău și mă va mîntui în împărăția Sa cea cerească, Lui fie mărire în vecii vecilor, Amin» (II Timotei IV, 18).

In numele preoților nou hirotesiți, a vorbit P. C. Consilier Gh. Iordăchescu, mulțumind pentru înalta cinste și distincție, rostind acest cuvînt de recunoștință :

«Prea Fericite Părinte Patriarh,

Aleasa prețuire pe care ne-ați arătat-o, acordîndu-ne prin Sinodul Mitropolitan al Ungrovlahiei distincția de iconom stavrofor, iar astăzi înmîinîndu-ne personal Crucea Patriarhală comemorativă, cu prilejul împlinirii a 15 ani de activitate arhipăstorească, ne umple sufletul și inima de bucuria pe care o simțim văzînd că modestele noastre străduințe în ogorul Domnului — fie în însărcinări administrative, fie pe teren pastoral, misionar și obștesc — sînt prețuite și răspîndite de Prea Fericirea Voastră, precum și de mulțumirea pe care o simțim și o avem către Părintele nostru bun, care nu uită pe fiii osîrduitoari și harnici.

Pentru aceasta, Prea Fericite Părinte Patriarh, în numele tuturor fraților preoți distinși împreună cu mine astăzi, plini de recunoștință și dragoste, Vă mulțumim cu adîncă smerenie. Vă făgăduim că, stimulați de aleasa prețuire pe care ne-ați arătat-o, ne vom strădui ca și de azi înainte să muncim cu aceeași rîvnă și dragoste ca și pînă acum, ba chiar cu o rîvnă sporită, știind că strădaniile noastre sînt îndrumate și urmărite îndeaproape de Prea Fericirea Voastră.

În muncă noastră, vom urma întru totul sfaturile și îndemnurile pe care din belsug ni le-ați dat Prea Fericirea Voastră, în scris sau prin viu grai, în decursul celor 15 ani de arhipăstorie, ca întîistătător al Bisericii noastre, căutînd neîncetat să fim alături de poporul nostru, în năzuințele sale spre o viață mai bună și făurirea unei păci trainice în lume, spre cinstea Sfintei noastre Biserici dreptcredincioase și spre binele scumpei noastre patrii, Republica Populară Romînă.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !»

După săvârșirea Sfintei Liturghii la orele 11 a. m., s-a oficiat un Te-Deum de mulțumire în mijlocul bisericii, de către I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei, P. S. Episcop Teofil al Clujului și P. S. Episcop Antim Țirgovișteanu — Vicar Patriarhal, împreună cu soborul de preoți și diaconi care au oficiat Sfânta Liturghie. La otpust, I. P. S. Mitropolit Nicolae al Banatului a rostit următorul cuvânt omagial, închinat Prea Fericitului Părinte Patriarh :

«Înalt Prea Sfințiți și Prea Sfințiți Părinți,
Cinstiți frați întru Hristos Domnul,
Iubiți credincioși,

Au trecut câteva zile numai, de când, cu sufletele înălțate, am prăznuit Sfintele Rusalii, marea sărbătoare a Cincizecimii, închinată Bisericii și lucrării ei mîntuitoare. Ne-am apropiat, cu acest prilej, mai cu dinadinsul decît altcînd, de înțelegerea a ceea ce este și trebuie să fie în viața noastră a creștinilor, sfîntul așezămînt întemeiat de Hristos Domnul. Și îmbelșugat am înțeles că așa este Biserica, precum un trup — cu capul și cu mădularele sale, precum o vie — cu buciumul și mlădițele ei. Biserica nu este gînd care zboară, nici idee care se risipește, ci realitate vie, cu binefăcătoare roade îmbiate celor ce o alcătuiesc.

Ca așezămînt cu rosturi anume în viața noastră, Biserica își are o istorie care începe tocmai de la Cincizecime și de atunci, prin Sfinții Apostoli, prin ucenicii și urmașii lor, se prelungește mereu peste veacuri.

Sfinții Apostoli, ucenicii și urmașii lor... Ei și cei împreună cu ei, de ieri, de azi, de totdeauna, formează Biserica, Biserica cea mare, una și de pretutindeni, și bisericile mai mici, care intră în alcătuirea ei. Iisus Hristos — capul, ceilalți — mădularele ; El — vița, ceilalți — mlădițele.

Întîi a fost Cel fără de început, Hristos Domnul, apoi Apostolii, în urmă ucenicii și de la ei, mereu, urmașii lor. Unul din aceștia, unul din cei prin care se prelungește lucrarea Mîntuitorului și Apostolilor, unul din cei care întruchiează Biserica, unul din cei care ne face să înțelegem, să ne însușim și să retrăim misterul prezenței continue a lui Dumnezeu printre noi, este sărbătoritul nostru de azi, Prea Fericirea Sa Părintele Patriarh Justinian.

Așezat de Providență, acum 15 ani, în fruntea Bisericii ca unul din cele mai de seamă mădulare ale ei, ca una din mlădițele cele mai aducătoare de rod, Prea Fericirea Sa, în calitate de Mare Preot, este îndrumătorul, sprijinitorul și părintele nostru sufletesc. Avîndu-l pe el printre noi, trimis al Mîntuitorului Hristos și urmaș al Apostolilor, cu el împreună formăm o Biserică, o părticică din marea Biserică Ecumenică.

Cinstiți ascultători,

Înainte cu 15 ani, corabia Bisericii noastre și-a dobândit un cîrmaci pe măsura trebuințelor ei și pe măsura însăși minunatei vremi pe care o trăim. Nu ne este în intenție a ne referi la ceea ce a fost înainte. Noi, totuși, așteptăm să apară cineva în care să vedem lucrînd mai deosebit pe Hristos și Apostolii Săi, care să înțeleagă și să concretizeze năzuințele noastre, care să fie al timpului său și să meargă în pas cu oamenii vremii sale.

Au fost ani cînd Biserica lăsa impresia, datorită unora din cei ce o formau și o reprezentau, că s-a îndepărtat de la ceea ce trebuia să fie în realitate.

Dar peste lume și peste țara noastră a suflat deodată vîntul primenirii, primăvăratecul vînt al învierii. El a stîrmit și energii nebănuite pînă atunci în Biserică. În atmosfera vieții celei noi la care s-a trezit poporul și țara, a apărut și omul potrivit pe care și l-a dobîndit Biserica noastră de conducător.

Aceasta a fost acum 15 ani... Nu e mult de atunci, dar, sub puterea duhului nou adus de el, cîte nu s-au schimbat? Cuvîntul nostru va fi neputincios să le cuprindă pe toate și nici nu dorește s-o facă, de vreme ce înfăptuirile sale sînt vii înaintea ochilor noștri, în conștiința noastră. Doar atît vom zice însă, precum psalmistul: «...mari și minunate sînt lucrurile Tale».

Prin cel rînduit de Dumnezeu să stea în fruntea Bisericii Sale, aceasta și-a dobîndit o trainică și înțeleaptă întocmire, preoții ei au părăsit îndelnicirile străine lor în care se înglodaseră pînă atunci, iar credincioșii, îndrumați precum se cuvenea, s-au adunat mai cucernic în jurul altarelor și a slujitorilor lor. Peste prăpastia care se săpase în vechime între frații de aceeași lege, s-a aruncat punte trainică, iar cele «două strane» au devenit una. Biserica, care fusese oarecînd copleșită de multe griji și preocupări nepotrivite ei, a revenit la adevărata-i misiune de maică și îndrumătoare pe căile dreptății, iubirii, înfrățirii și progresului. Glasul ei, chemînd la pace și bunăvoință între oameni, s-a făcut din ce în ce mai auzit. Autoritatea și prestigiul ei au crescut, manifestîndu-se ca atare și peste hotare. Azi, Biserica noastră, avînd în frunte pe Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, e cunoscută în lumea întregă. Și aceasta, de bună seamă, nu e prea puțin lucru...

Prea Fericirea Voastră,

De 15 ani de cînd Vă aflați în fruntea noastră, Vă zbateți mereu, căutînd să înfăptuiți mai-binele. Vă frămîntați ziua și priveghiați noaptea, iscodind cele ce socotiți că mai trebuie încă săvîrșite. Ați realizat cele ce nu credea nimeni a fi cu putință. Și orizonturile Vă sînt deschise spre noi realizări.

Noi știm că drumul făuritorilor de bine nu este presărat doar cu flori. Ați avut însă priceperea de a face ca toate să înflorească, așa precum oarecînd a odrăslit toiagul lui Aaron, îmbobocind, înflorind și rodind (Numeri XVII, 23)... Oboseala și zbuciumul, neliniștile și chinurile V-a fost răsplătite din belșug. Dumnezeu V-a binecuvîntat strădaniile și iată că acum, la capătul a 15 ani, putem cu toții să ne îndestulăm din roadele muncii Voastre. Și, cîți nu sîntem aceea care ne îndestulăm cu adevărat.. Noi am vrea, totuși, cel puțin în această zi de popas sărbătorească, ca ce care se bucură mai mult de cele ce se văd, să fiți Prea Fericirea Voastră săvîrșitorul lor.

Cunoaștem că tot timpul Vi-l petreceți muncind cu sîrg și că nu Vă îngăduiți multă tihnă. Vă rugăm, totuși, ca azi s-o faceți, pentru că merități din plin. Aceasta ne-o spune conștiința noastră și respectuosul atașament pe care Vi-l păstrăm.

În ce ne privește, noi dorim mult să Vă oferim o cît de mică satisfacție. De aceea ne și găsim acum aici, nu numai noi, cei puțini pe care ne vedeți, ci și cei mulți pe care-i reprezentăm și care ne-au cerut să dăm expresie simțămîntelor lor. Noi toți așadar, într-un singur glas, Vă exprimăm profunda recunoștință pentru ceea ce ați făcut pentru noi, pentru Biserica și țara noastră, pentru cauza progresului și a păcii. Și la fel, într-un cuget, dar mai ales într-o singură fierbinte rugă, cerem Tatălui ceresc să-și reverse asupra Voastră binecuvîntările Sale bogate și să Vă hărăzească îndelungare de zile, cu pace și sănătate, drept învățînd cuvîntul adevărului Evangheliei lui Hristos către sufletele binecredincioșilor creștini.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !»

Prea Fericirea Sa adresează întregii asistențe acest cuvînt, care tilcuieste atît de luminos taina realizărilor mărețe ce au prilejuit praznicul de astăzi :

*«Inalt Prea Sfințiților Mitropoliți,
Prea Sfințiților Episcopi,
Prea Cucernicilor și Cucernicilor Părinți*

După alegerea și înscăunarea Noastră la conducerea Bisericii Ortodoxe Romîne din 6 iunie 1948, s-a obișnuit să se facă cîte un popas duhovnicesc din cinci în cinci ani. Iată-ne la al treilea popas. Salutîndu-vă din toată inima, vă mulțumesc tuturor pentru dragoastea frățească cu care participați la solemnitatea acestui popas. Prin participarea domniilor voastre, evenimentul comemorat astăzi se transformă într-o sărbătoare frățească, care arată cît sînt de temeinice spusele Apostolului Pavel, cînd zice : «Dacă un mădular suferă, toate mădulele suferă împreună cu el ; și dacă un mădular este cinstit, toate mădulele se bucură împreună» (I Corinteni XII, 26). Acest lucru se întîmplă și astăzi, cînd domniile voastre, prea iubiți frați, vă bucurați la acest popas, împreună cu mine,

de bunele înfăptuiri din viața Bisericii noastre în ultimii cinci ani, tot așa cum v-ați întristat împreună cu mine în vremea necazurilor și supărărilor inevitabile în viața pămîntească a Bisericii lui Hristos, cît timp grija pentru mîntuire și păcatul vor dăinui și activa în lume.

Din această reciprocă compătimire și simpatie trăiește, se întărește și se cimentează dragostea noastră în Hristos și unitatea noastră în lucrarea Bisericii lui Dumnezeu.

Luînd îndemn de la cuvintele Apostolului Pavel : «Cîntați în inimile voastre lui Dumnezeu, mulțumindu-I în psalmi, în laude și în cîntări duhovnicești» (Coloseni III, 14), plin de bucurie, grăiesc cu psalmistul : «Bindecuvințează, suflăte al meu, pe Domnul și toate cele dinlăuntru meu să binecuvînteze numele cel sfînt al Lui ! Bindecuvințează, suflăte al meu, pe Domnul și nu uita toate binefacerile Lui !» (Psalm CII, 1—2). «El izbăvește de mormînt viața ta ; El te încununează cu milă și cu îndurări, El umple de bunătați dorirea ta, înnoi-se-vor ca ale vulturului tinerețile tale» (Psalm CII, 4—5).

Inalt Prea Sfințiților Mitropoliți,
Prea Sfințiților Episcopi,
Prea Cucernici și Cucernici Părinți,

«Mai-marele Păstorilor» (I Petru V, 4), Iisus Hristos, a rînduit succesiunea apostolică a arhieriei cînd a grăit către ucenicii Săi : «Iată, Eu trimit peste voi făgăduința Părintelui Meu ; voi, însă, ședeți în Ierusalim, pînă ce vă veți îmbrăca de sus cu putere. Apoi, i-a dus afară (din oraș) pînă spre Betania și ridicîndu-și mîinile, i-a binecuvîntat» (Luca XXIV, 49—50). Iar cînd a sosit ziua Cincizecimii, apostolii erau adunați laolaltă. Și din cer, fără de veste, a venit un vîiet ca de vijelie care trece, și a umplut toată casa unde ședeau ei. Și li s-au arătat, împărțite, multe limbi de foc și deasupra fiecăruia din ei s-a oprit cîte una, și s-au umplut toți de Duh Sfînt» (Fapte II, 1—4).

Iată, prea iubiți frați, cum, pe lingă binecuvîntarea primită prin mîinile Domnului Iisus, «Ahieraul cel mare, care a străbătut cerurile» (Evrei IV, 14), Sfinții Apostoli s-au îmbrăcat de sus cu puterea apostoliei, prin pogorîrea Sfîntului Duh peste ei, cînd ei «toți s-au umplut de Duh Sfînt», după ce, în locul lui Iuda, fusese ales Matia. Cum a fost ales Matia, ne istorisesc Faptele Apostolilor, spunînd : «Atunci, (cei 11 apostoli) au pus înainte pe doi : pe Iosif, numit Barsaba, zis și Justus, și pe Matia. Și s-au rugat și au zis : «Tu, Doamne, Cela ce cunoști inimile tuturor, arată pe care din acești doi l-ai ales ca să ia locul acestei slujbe și apostoliei de la care Iuda a căzut, ca să meargă la locu-i cuvenit» (Fapte I, 23—25).

De atunci și pînă astăzi, «așa cum Hristos nu s-a preamărit pe Sine însuși ca să Se facă arhieru, ci Cel ce a grăit către El : «Fiul Meu ești Tu, Eu astăzi Te-am născut» (Evrei V, 5) ...și care «mărturisește despre El : Tu ești preot în veac, după rînduiala lui Melhisedec» (Evrei VII, 17 ; Psalm CIX, 4), «nimeni nu-și ia sieși cîntea aceasta, ci numai dacă este

chemat de Dumnezeu» (Evrei V, 4). «Intr-adevăr, cum spune Apostolul Pavel, orice arhiereu, fiind luat dintre oameni, pentru oameni se pune spre cele ce sînt către Dumnezeu, ca să aducă daruri și jertfe pentru păcate. El poate să fie îngăduitor cu cei neștiutori și rătăciți, de vreme ce și el este cuprins de slăbiciuni» (Evrei V, 1—2).

De conștiința acestei chemări depinde sentimentul marei răspunderi a arhiereului față de Biserica unde a fost rînduit să păstorească turma dreptcredincioșilor. Am ascultat cu luare aminte cuvîntul înalt Prea Sfințitului Nicolae al Banatului, prin care a amintit de unele înfăptuiri bune săvîrșite în viața Bisericii noastre. Unele s-au înfăptuit chiar în ultimii cinci ani. Dacă am contribuit cu ceva, nu-mi atribuiesc tot meritul, ci ajutorului lui Dumnezeu, care — după cuvîntul Apostolului Pavel — «este Cel ce lucrează în noi și ca să voim și ca să săvîrșim, după a Lui bunăvoință» (Filipeni II, 13).

Și în cursul ultimilor cinci ani n-am uitat de îndemnul Apostolului Pavel: «Vezi de slujba pe care ai primit-o întru Domnul, s-o duci la un bun liman» (Coloseni IV, 17) și «orice faceți cu cuvîntul sau cu lucrul, toate să le faceți în numele Domnului Iisus» (Coloseni III, 17).

Calea Bisericii noastre este Iisus și mersul vieții ei este călăuzit de El, care a zis: «Eu sînt Calea, Adevărul și Viața» (Ioan XIV, 6). El este calea noastră și poarta prin care putem ajunge la Dumnezeu, căci, așa cum spune El însuși, «nimeni nu vine la Tatăl Meu decît numai prin Mine» (Ioan XIV, 6). «Și oricine și-a pus în El această nădejde, se curățește pe sine, așa cum Iisus este curat» — ne spune Apostolul Ioan (I Ioan III, 3).

Biserica noastră are datoria să propovăduiască numai adevărul. Viitorul ei depinde de felul cum susține și apără adevărul. «Eu spre aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul» (Ioan XVIII, 37) — a răspuns Iisus lui Pilat. Arhiereul lui Hristos are îndatorirea să pășească toată viața sa numai pe calea adevărului lui Hristos prin fapte concrete, fiindcă drumul adevărului este calea vieții.

Viața credincioșilor noștri, călăuzită de apostolii adevărului, trebuie să fie binecuvîntată și fericită. «Îngrijiți-vă pentru bună starea cetății în care v-am așezat și rugați-vă Domnului pentru dînsa, căci în propășirea ei veți avea și voi pace» (Ieremia XXIX, 7) — ne îndeamnă Proorocul Ieremia. Iar Mîntuitorul Hristos a poruncit: «Dați Cezarului cele ce sînt ale Cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Matei XXII, 21). Pentru ca viața creștinilor să aibă pace, fericire și bună propășire, Apostolul Pavel îi învață, zicînd: «Orice suflet să se supună înaltelor stăpîniri, căci nu este stăpînire decît numai de la Dumnezeu; iar cele ce sînt, de la Dumnezeu sînt rînduite și cine se împotrivește stăpînirii, se împotrivește rînduiei lui Dumnezeu» (Romani XIII, 1—2).

Innoirea și întărirea vieții religioase în Biserica sînt strîns legate de pacea, fericirea și înflorirea Patriei. De aceea, am îndemnat și vom îndemna clerul și credincioșii Bisericii noastre să-și iubească patria și pe conducătorii ei, să fie cetățeni pașnici și supuși legilor țării, să trăiască în pace și bună înțelegere, să apere pacea, avîndu-ne pe noi pildă.

La bucuria noastră de azi iau parte și delegații Departamentului Cultelor, către care îmi îndrept cuvînt de mulțumire pentru cinstitirea acordată evenimentului ce se comemorează.

*Inalt Prea Sfințiților Mitropoliți,
Prea Sfințiților Episcopi,
Prea Cucernici și Cucernici Părinți,*

Pentru ca să justific, măcar în parte, elogioasele aprecieri ale Inalt Prea Sfințitului Nicolae despre activitatea Mea ca întîistătător, v-am indicat o parte din izvoarele care-Mi adapă permanent conștiința îndatoririlor Mele de arhiereu al lui Hristos. Iar dacă am făcut ceva bun și de folos Bisericii, am făcut cu ajutorul Mîntuitorului Hristos, care ne-a spus : «Precum mlădița nu poate să aducă roadă de la sine, dacă nu rămîne în viță, tot așa nici voi, dacă nu rămîneți în Mine. Eu sînt vița, voi sînteți mlădițele. Cine rămîne întru Mine și Eu întru el, acela aduce roadă multă, căci fără Mine nu puteți face nimic : dacă vreunul nu rămîne întru Mine, este lepădat ca o mlădiță ce s-a uscat ; și o adună lumea și o aruncă în foc și arde» (Ioan XV, 4—6).

Drept aceea, — cum spune Apostolul Pavel — «avînd arhiereu mare, care a străbătut cerurile pe Iisus, Fiul lui Dumnezeu» (Evrei IV, 14), îndrăznesc să cred că și de astăzi înaintea, «Domnul este într-ajutorul meu și nu mă voi teme ce-mi va face mie omul» (Evrei XIII, 6), «căci nu ne-a dat nouă Dumnezeu duhul temerii, ci al puterii și al dragostei și al întregii înțelepciuni» (II Timotei I, 7). «Nădejdea mea este Tatăl, scăparea mea este Fiul, acoperămîntul meu este Duhul Sfînt, Treime Sfîntă, slavă Ție». Amin».

Urmează polihroniul, la care, în sunetul clopotului celui mare, întreaga asistență, alăturîndu-se corului, a intonat cu însuflețire «Mulți ani trăiască !».

După Te-Deum, a urmat semnătura tradițională în condica de evenimente, Cartea de aur a Patriarhiei.

La orele 14, a avut loc în palatul Sfintei Patriarhii o agapă dată de Sfîntul Sinod, în cinstea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, la care au fost invitați membrii Sfîntului Sinod, membrii Consiliului Național Bisericesc din București, consilierii patriarhali și mitropolitani, inspectorii și șefii de serviciu de la Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor, membrii Consiliului Eparhial și al Adunării Eparhiale din București.

De asemenea, a participat Domnul Profesor Dumitru Dogaru, Secretar General al Departamentului Cultelor, împreună cu Domnul I. N. Bărbulescu, director general, însoțiți de directori și funcționari superiori din Departamentul Cultelor.

S-au rostit toasturi în cinstea înaltului sărbătorit. În numele Sf. Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne a vorbit I. P. S. Mitropolit Firmilian al Olteniei.

P. C. Rector N. Nicolaescu a adus cuvîntul de omagiu din partea Institutului și Seminarului Teologic din București, spunînd :

«Așezămintele de învățămînt teologic și bisericesc pe care am cinstea să le reprezint prin cuvîntul meu la această frumoasă agapă, participă cu bucurie, recunoștință și dragoste la aniversarea a 15 ani de la înscăunarea înțeleptului, bunului și vrednicului nostru sărbătorit la cîrma Bisericii Ortodoxe Romîne.

Bucuria și recunoștința noastră, a profesorilor, studenților și elevilor școlilor teologice și bisericești, izvorăsc spontan din cunoașterea a tot ceea ce Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian a realizat într-o perioadă atît de scurtă, pentru ridicarea școlilor teologice și bisericești la nivelul noilor sarcini misionare, pastorale și culturale ce ne stau în față.

Readucerea școlilor teologice sub oblăduirea Bisericii, adaptarea programelor analitice la nevoile reale ale pastorației ortodoxe, înființarea cursurilor de îndrumare a clerului și sprijinirea activității cărturărești și editoriale, iată doar cîteva din inițiativele și înfăptuirile Prea Fericirii Sale în acest important domeniu de lucrare în ogorul Bisericii.

Pentru toate acestea, ca și pentru dragostea și ascultarea ce-i purtăm, îngăduiți-ne să ridicăm paharul și să-i urăm din toată inima : întru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !».

Din Partea Administrației Patriarhale, a tostat P. C. Pr. Director Ioan Gagiu.

În numele Arhiepiscopiei Bucureștilor a vorbit P. C. Pr. Vicar Alexandru Ionescu, omagiind activitatea de Arhiepiscop a Prea Fericirii Sale. Evidențiind parte din înfăptuirile de la Centrul Eparhial și din cuprinsul Sfintei Arhiepiscopii, precum și spiritul de organizator și îndrumător al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, P. C. Pr. Vicar a încheiat cu următoarele cuvinte : «Clerul și credincioșii Sfintei Arhiepiscopii a Bucureștilor, împreună cu salariații Centrului Eparhial, mărturisesc cu convingere că aceste îndatoriri le-ați împlinit cum nu se poate mai desăvîrșit, Prea Fericirea Voastră, în cei 15 ani de arhipăstorire.

De aceea, silindu-se să răspundă, din adîncul sufletelor lor, tuturor înfăptuirilor pe care le-ați înscris în istoria Bisericii și în inima lor, cu rivnă și cu iubire neostenită Vă asigură de neclintita lor iubire filială și de rugăciunile fierbinți pe care necontenit le vor înălța către Dumnezeu mililor și al iubirii de oameni, ca să Vă dăruiască încă mulți ani de viață și de înfăptuiri mărețe, spre slava sfintei noastre Bisericii, ca să ajungeți la venerabila vîrstă a patriarhilor biblici, împodobit cu lumina celei mai rodnice activități, spre mîndria și cinstea sfintei Bisericii Ortodoxe Romîne și ca Domnul Dumnezeu să Vă facă parte de toată comoara darurilor Sale cele bogate.

Întru mulți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !».

Au luat cuvîntul apoi P. C. Pr. Iuga de la Catedrala Episcopală din Cluj și P. C. Pr. Gh. Cotoșman, Vicarul Mitropoliei din Timișoara, aducînd din partea clerului și a credincioșilor Ardealului și Banatului prinosul de recunoștință pentru grija înaltului Ierarh, cu privire la unitatea de

nezdruccinat a credinței strămoșești și duhul dragostei cu care îmbrățișează pe toți fiii Bisericii Ortodoxe Române.

Din partea Departamentului Cultelor, a vorbit Dl. Profesor Dumitru Dogaru, Secretarul General al Departamentului Cultelor, împodobind cununa toasturilor cu deosebita cinstire adusă din partea Conducerii de Stat.

Răspunzînd tuturor acestor cuvinte de aleasă prețuire și dragoste fierbinte, adresate Prea Fericirii Sale, înaltul Sărbătorit, a ținut să sublinieze că toate realizările din viața Bisericii noastre, evocate cu prilejul acestui popas aniversar, se datoresc conlucrării frățești ce a existat și există între membrii Sf. Sinod și devotamentului preoțimii care a răspuns totdeauna cu slujirea ei neprecupețită chemărilor și îndrumărilor ce i s-au dat.

Prea Fericirea Sa a asigurat că, și de aci înainte, își va închina toate puterile de muncă împlinirii dumnezeieștilor porunci ale Evangheliei, prin care va sluji atît mîntuirii credincioșilor, cît și păcii, dreptății și frățietății între oameni și popoare.

Agapa s-a sfîrșit în acordul armonios al Imnului Patriarhal, cîntat de către toți cei de față.

II. LA INSTITUTUL TEOLOGIC

Momentul împlinirii a 15 ani de la intronizarea ca patriarh a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a fost sărbătorit în chip deosebit la Institutul Teologic din București, printr-o festivitate care a avut loc în paraclisul Institutului, în dimineața zilei de 6 iunie a. c., orele 7 dimineața. Au luat parte : P. C. Diac. Prof. N. Nicolaescu, rectorul Institutului, P. C. Pr. Prof. N. Buzescu, directorul Seminarului teologic, profesorii Institutului și ai Seminarului teologic, studenții teologi și elevii Seminarului.

Festivitatea a început cu slujba Te-Deum-ului, oficiată de Preoții profesori P. Rezuș și N. Buzescu și Pr. Al. Bejan, bibliotecar, iar răspunsurile au fost date de corul studenților și al elevilor seminarisți, condus de Conf. N. Lungu.

A luat apoi cuvîntul Pr. Prof. Ene Braniște, care a rostit următoarea cuvîntare :

«Se împlinesc astăzi 15 ani de cînd Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a luat în mîini cîrma Bisericii Ortodoxe Române. Ani de neobosită și rodnică muncă, de multiple și importante inițiative, realizări și prefaceri în ogorul vieții noastre bisericesti. Momentul acesta sărbătorește este pentru noi un nimerit prilej de a face un bilanț sumar al activității Prea Fericirii Sale din acești primi 15 ani de arhipăstorire, atît pentru a elogia această excepțională personalitate și a-i aduce cuvenitul nostru tribut de admirație și recunoștință, cît și pentru a scoate, din viața și munca sa, pilde și îndemnuri pentru noi.

Coborîtor dintr-o veche familie preotească de pe plaiurile vîlcene, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian Marina a moștenit de la părinți

însușiri de mare conducător de suflete : o uriașă energie și putere de muncă, o mare dragoste pentru Biserica strămoșească și pentru poporul în mijlocul căruia s-a născut, un spirit dinamic și tenace, simț practic și intuiție clară a situațiilor și a realităților, temperament robust de luptător și iscusit organizator, spirit întreprinzător și priceput la toate. Pe lângă calitățile înnăscute, noul și tânărul patriarh înscăunat la 6 iunie 1948 aducea cu sine o îndelungată și prețioasă experiență în domeniul activității sociale ; pornit de la smerita treaptă de preot și învățator de sat, pentru a deveni, rînd pe rînd, preot de oraș și director de seminar, apoi arhiereu-vicar, mitropolit și, în sfîrșit, patriarh, Prea Fericirea Sa a trecut astfel prin toate treptele funcțiilor și răspunderilor bisericești, pentru a ajunge pe cea mai de sus, după ce cunoscuse și experimentase toate greutățile urcușului, toate nevoile și lipsurile Bisericii, tot ce trebuia lecuit, îndreptat, înnoit și prefăcut, de jos pînă sus.

În fața Bisericii se puneau atunci numeroase și grele probleme, care așteptau grabnică și înțeleaptă rezolvare ; dăinuiau în sînul ei rînduieli, stări de lucruri, așezăminte și deprinderi vechi, care nu mai corespundeau situațiilor și nevoilor noi, aduse de frămîntările și prefacerile sociale, adînci și radicale, prin care trecea Țara. Ele se cereau îndreptate, înlăturate sau prefăcute și puse de acord cu vremea. Iar Patriarhul Justinian Marina s-a dovedit tocmai omul providențial, trimis de Dumnezeu la momentul potrivit, pentru a lua în mîinile sale, iscusite și ferme, cîrma corabiei învăluite de furtună a Bisericii noastre strămoșești, pentru a o călăuzi la liman neînvîforat.

Să amintim numai cîteva din realizările epocale, pe care uriașa activitate și energie creatoare a Patriarhului nostru le-a înscris pînă acum pe răbojul istoriei Bisericii noastre.

1. Cronologic, cea dintîi mare și istorică biruință cîștigată de Biserica Ortodoxă Romînă, sub oblăduirea Prea Fericitului Patriarh Justinian și datorită libertății religioase acordate de regimul de democrație populară, este *reîntregirea Bisericii strămoșești*, prin revenirea fraților greco-catolici din Ardeal, care fuseseră deslipiți din vatra străbună a Ortodoxiei, prin intrigă, silnicie și samavolnicia Habsburgilor catolici ai Transilvaniei de la sfîrșitul sec. XVII.

La 21 oct. 1948, cînd se împlineau exact 250 de ani de la «unirea» religioasă cu Roma, a avut loc la Alba Iulia (prima reședință de scaun a mitropoliților ortodocși din Ardeal) solemnitatea neuitată a revenirii fraților despărțiți în staulul Ortodoxiei străbune și mărturisirea legămîntului lor de credință față de Biserica Ortodoxă și de Republica Populară Romînă. De atunci înainte, Patriarhul nostru veghează neconținut și a luat, împreună cu Sf. Sinod, toate măsurile necesare pentru adîncirea și consolidarea actului istoric al reîntregirii.

2. Dar Patriarhul Justinian nu este numai întregitorul Bisericii Ortodoxe Romîne, ci și legiuitorul ei. A doua mare faptă înscrisă în bilanțul activității sale ca patriarh este *reorganizarea Bisericii și unificarea legislației bisericești pe tot teritoriul Bisericii Ortodoxe Romîne*. După publi-

carea Legii pentru Regimul General al Cultelor, au apărut, rînd pe rînd, Statutul pentru organizarea și funcționarea B. O. R. (febr. 1949), Regulamentul de procedură al instanțelor disciplinare și de judecată al B. O. R. (ian. 1952), Regulamentul instituțiilor de învățămînt ale Bisericii (iulie 1952), Regulamentul organelor centrale din Patriarhia Romîna (1 aug. 1950), Regulamente speciale pentru funcționarea diferitelor organe centrale ale Patriarhiei Romîne, Regulamentul pentru numirea și transferarea clerului, Regulamentul pentru organizarea vieții monahale, Regulamentul Caselor de ajutor reciproc ale clerului ș. a. Toate acestea, strînse într-un volum unic (*Legiuirile Bisericii Ortodoxe Romîne sub Înalt Prea Sfințitul Patriarh Justinian 1948—1953*, București 1953), alcătuiesc cea dintîi Pravilă bisericească a întregii Ortodoxii romînești după refacearea unității ei, un prețios cod de legislație unitară și valabilă pentru toată Biserica Ortodoxă Romîna, bazată pe principii canonice și democratice, cu formulări clare și precise, care înlătură arbitrarul și domnia bunului plac din chivernisirea treburilor bisericești.

3. Un deziderat, a căruia împlinire a urmărit-o întîistătătorul Bisericii noastre, prin toate aceste legiuiri, însă de la întronizarea sa, este *noua orientare și îndrumare a clerului ortodox pe căile adevăratului apostolat creștin*. La vremuri noi, preoți noi, slujind vechilor altare..., preoți devotați misiunii lor sacerdotale, dar și poporului, care să servească deopotrivă Biserica și Patria, printr-un «apostolat social» viu și activ — aceasta a urmărit și a realizat în parte pînă acum Patriarhul nostru prin aplicarea diferitelor regulamente amintite mai înainte, prin inițierea și organizarea Cursurilor de îndrumare misionară și socială a clerului (care se fac acum la un singur centru pe toată țara și au ajuns la seria a 42-a), prin Conferințele lunare preoțești pe protoierii, ca și prin alte mijloace, menite să facă din preoțimea noastră o preoțime prezentă și activă în mijlocul vieții sociale de astăzi, conștientă de misiunea ei și devotați Bisericii și Patriei.

4. Concomitent cu aceasta, Patriarhul nostru s-a îngrijit și de formarea și pregătirea viitorilor preoți, prin *reorganizarea structurală a învățămîntului teologic*. Readucînd sub autoritatea, supravegherea și îndrumarea Bisericii instituțiile școlare pentru pregătirea clerului, ele sînt reorganizate potrivit nevoilor Bisericii și imperativelor vremii. Locul vechilor facultăți de Teologie, al academiilor teologice din Ardeal și al seminariilor laice, patronate de conducerea statului burghez de mai înainte, l-au luat noile institute teologice de grad universitar, seminariile și școlile de cîntăreți, care s-au bucurat încă de la început de pămîntea purtare de grijă și îndrumare a înaltilor lor Ctitor și în care se formează adevărați apostoli ai Bisericii și cetățeni loiali ai Patriei.

5. *Cultura teologică, activitatea cărțurărească, editorială și misionară a Bisericii Ortodoxe Romîne* a cunoscut un mare avînt sub păstorirea Prea Fericitului Patriarh Justinian, prin reorganizarea Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă al Bisericii. S-au retipărit și s-au pus la îndemîna slujitorilor Bisericii cărțile de cult necesare și s-au editat numeroase tipă-

rituri de orientare și de îndrumare a clerului și a credincioșilor, ca cele trei reviste ale Patriarhiei (Ortodoxia, Studii Teologice și Biserica Ortodoxă Română), care au dus faima Bisericii noastre și peste hotare, noua Mărturisire Ortodoxă (Învățătura de credință creștină ortodoxă, 1952), amintita colecție de legiuiri bisericești din primii cinci ani de patriarhat, volumele de Cuvântări, Pastorale și articole ale Patriarhului însuși, publicate sub titlul general de «Apostolat Social» (pînă acum 7 volume), traduceri ca cele din Predicile și Cuvîntările mitropolitului Nicolae Krutički (3 vol.) ș.a. Amintim, în chip special, tipărirea, pentru prima dată, a manualelor unice de învățămînt pentru seminariile și institutele teologice, din care au apărut pînă acum cea mai mare parte (Studiul Vechiului și Noului Testament, Istoria Bisericii Universale și Romîne, Patrologia, Dogmatica, Manuale pentru studiul limbilor străine ș. a.) ; pe aceeași linie a preocupărilor culturale se înscrie și înființarea Bibliotecii Centrale a Patriarhiei Romîne, a căreia organizare este în curs și în care iubitorii de carte veche rominească și de teologie vor găsi zeci de mii de volume care le vor sta la îndemînă.

Menționăm, de asemenea, tipărirea noului Anastasimatar (Vecernierul și Utrenierul) uniformizat și a cîntărilor Sfintei Liturghii (două ediții pînă acum), pe dublă notație (psaltică și liniară), care vor fi urmate de altele, — toate menite să contribuie la realizarea uniformizării cultului și a cîntărilor noastre bisericești.

6. *Reorganizarea vieții monahale și a mînăstirilor* este o altă înfăptuire de seamă a Patriarhului Justinian. Prin organizarea cursurilor de alfabetizare, a școlilor monahale, a atelierelor de lucru, a ciclurilor de conferințe disciplinare și duhovnicești ș. a., mînăstirile și schiturile noastre au fost readuse pe linia vechei lor meniri și activități, axată pe cele două coordonate principale ale vieții monahale : munca și rugăciunea, în cadrul vieții de obște.

7. Unul dintre cele mai mari merite ale Patriarhului Justinian și o realizare a căreia importanță depășește granițele Bisericii noastre naționale, este *reluarea și adîncirea legăturilor Bisericii noastre cu celelalte Biserici Ortodoxe naționale (autocefale)*, precum și *promovarea legăturilor reciproce dintre aceste Biserici*, menite să creeze un front comun și mai puternic al Ortodoxiei, în fața celorlalte două mari confesiuni creștine (Catholicismul și Protestantismul). Prin scrisori irenice, prin consfătuiri, prin vizite frățești, prin schimburi de profesori și de studenți teologi, prin participarea personală sau prin delegați la toate evenimentele de seamă ale Ortodoxiei din ultima vreme (ca de pildă Consfătuirea panortodoxă de la Rhodos), prin consultarea reciprocă cu ceilalți patriarhi și întiiistătători ai Bisericilor Ortodoxe în toate problemele mari de interes general pentru întreaga Ortodoxie, — Patriarhul nostru întreține un contact permanent cu toate celelalte Biserici Ortodoxe și stimulează cunoașterea și prețuirea lor reciprocă, în vederea strîngerii cît mai mult a legăturilor de comuniune și de iubire frățească și în vederea rezolvării cu succes a problemelor de interes general ortodox la viitorul sinod a toată Ortodoxia.

8. Sfera legăturilor externe ale Bisericii noastre a fost lărgită și mai mult, prin luarea contactului și cu celelalte confesiuni creștine, mai ales cu cele protestante, prin primirea Bisericii Ortodoxe Române ca membră în Consiliul Mondial al Bisericilor și în Mișcarea creștină pentru Pace de la Praga, ca și prin participarea la toate Conferințele sau Con-sfătuirile interconfesionale pentru apărarea păcii ținute în diferite centre din străinătate.

9. În cadrul aceleiași lupte pentru apărarea păcii, în care Patriarhul nostru și-a câștigat merite îndeobște cunoscute și recunoscute, despre care nu mai este nevoie să vorbim acum, se cuvine să amintim și *instaurarea unor raporturi de colaborare frățească a Bisericii Ortodoxe Române cu toate celelalte culte creștine și religii necreștine din țara noastră*, prin consfătuiri, prin contacte și conferințe care promovează raporturi noi și frățești, de colaborare, de cunoaștere și de prețuire reciprocă, între clericii și credincioșii tuturor cultelor religioase din țară.

10. Să nu uităm rodnică activitate dusă pe tărîm social, pentru *îmbunătățirea condițiilor de viață ale slujitorilor Bisericii*, prin treptata ridicare a salariizării pînă la nivelul corespunzător cu studiile și pregătirea lor, prin reorganizarea Caselor de credit, economie și ajutor reciproc ale clerului, prin înființarea Casei de Pensii și de Ajutoare a salariaților B. O. R., prin înființarea și utilizarea Caselor de odihnă, a Sanatoriilor și a Căminelor puse la îndemîna clerului, a salariaților și a pensionarilor B. O. R. în diferitele părți ale Țării.

11. Viața religioasă din parohii a fost reînviată prin diferite măsuri, între care o însemnată epocală a avut *Canonizarea primilor Sfinți romîni și generalizarea, în toată Biserica Ortodoxă Romînă, a cultului local al Sfinților cu moaște la noi în țară* (1955—1956).

12. Dacă mai adăugăm la acestea și *activitatea de construcție a unor noi locașuri sfinte, de reparație și renovare a unor biserici și locașuri mînăstirești mai vechi*, scoase din ruină și înfrumusețate în stilul tradițional bizantino-romînesc (Schitul Maicilor și Plumbuța din București, Ciorogîrla, Dealu și Viforîta, Suzana și Cheia, Ghighiu, bisericile de lemn de la Techirghiol, Cermeghești și Dragoslavele ș. a.), ne facem o idee aproximativă despre activitatea uriașă și realizările multilaterale ale Patriarhului nostru în primii 15 ani de arhipăstorie.

13. *Ca președinte al Sfîntului Sinod*, Prea Fericitul Patriarh Justinian a sesizat, la timp și cu perspicacitate, toate problemele ridicate de bunul mers al vieții noastre bisericesti din ultima vreme și a procedat la soluționarea lor fără zăbavă, cu înțelepciune și cu bărbătească energie și perseverență.

În toți cei 15 ani, scurși pînă acum de la întronizarea sa ca patriarh, Prea Fericitul Părinte Justinian s-a dovedit a fi pe deplin reprezentantul autorizat, conducătorul providențial și împlinitorul cu prisosință al nevoilor și idealurilor Bisericii Ortodoxe Romîne în aceste vremuri de răscruce istorică. Bucurîndu-se de înțelegerea și concursul binevoitor al organelor de Stat în problemele mari de interes obștesc, Patriarhul nostru a muncit ca nimeni altul, și a înfăptuit în 15 ani cît n-ar fi putut

face alții în vieți întregi de om, călăuzind cu mină puternică și sigură, cu minte ageră și cu înțelepciune, cirna Bisericii strămoșești printre valurile ridicate de furtunile vremii zămislitoare de noi și mai drepte așezări și tocmiri ale vieții omenesti. Punîndu-și întreaga viață, rîvnă și putere de muncă în slujba Bisericii, a imprimat un duh nou în toate sectoarele de viață ale Bisericii, sporindu-i prestigiul în Țară și peste hotare. Neîlpsit de la toate acțiunile și manifestările importante ale vieții noastre publice din ultima vreme, pretutindenii prezent și neconținut activ și veghetor, s-a preocupat și a intervenit cu vorba, cu sfatul, cu autoritatea sau cu înțelepciunea Prea Fericirii Sale, pînă și în cele mai mărunte aspecte și probleme ale uriașului proces de reorganizare, pe care l-a inițiat, îl prezidează și îl îndrumază, de la suirea sa pe scaunul patriarhal. Nu se mîndrește cu biruințele și realizările obținute, recunoscînd totdeauna meritele și partea de contribuție a colaboratorilor săi, nu se înfricoșează de greutățile și piedicile care s-ar mai putea ivi în cale, ci mereu se îngrijește numai de cele care mai rămîn de făcut pînă la sfîrșit.

Noi, profesorii, studenții și elevii din generația actuală, avem cinstea și fericirea de a lucra sub oblăduirea Prea Fericirii Sale și muncim cu sentimentul de liniște și de siguranță, pe care ni-l dă conștiința că avem un cîrmuitor care știe unde merge, răsplătește pe cei buni și vrednici, ceartă la nevoie pe cei lăsători.

Avem deci datoria să fim soldați vrednici de înaltul și bunul nostru comandant, îndeplinindu-ne fiecare datoria la locul de muncă ce ni s-a încredințat sau ni se va încredința în ogorul Bisericii sau în marea familie a Patriei.

Astăzi, cînd în multe biserici romînești se înalță rugăciuni fierbinți către Cel Atotputernic pentru sănătatea și îndelungata-zilire a celui ce a împlinit aproape 40 de ani de muncă rodnică în ogorul Domnului, dintre care 15 ani ca patriarh, — aducem și noi vrednicului Arhipăstor smeritul nostru omagiu de iubire, admirație și respectuoasă recunoștință pentru tot ceea ce îi datorează Biserica în general și îndeosebi învățămîntul nostru teologic. Să rugăm deci pe Bunul Dumnezeu ca să-l păzească încă mulți ani de aci nainte, să-l ocrotească și să-i ajute întru toate, dăruindu-l sfințelor biserici în pace, sănătos, întreg îndelungat în zile și drept învățînd cuvîntul adevărului».

*

Cuvîntul părintelui profesor Ene Braniște a fost urmat de îndătinatul Polihroniu.

Festivitatea s-a încheiat cu intonarea Imnului Patriarhal de către toți cei prezenți.

REDACȚIA

PENTRU PACEA A TOATĂ LUMEA

ACȚIUNI IN SLUJBA PĂCII

(mai—iunie)

PENTRU SALVGARDAREA PĂCII. — Există o strînsă legătură între 1 Mai ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc și lupta pentru apărarea păcii. Ziarele care au apărut în țara noastră în ziua de 1 Mai 1963, subliniază că «sărbătorim acest 1 Mai în condițiile unui puternic avînt al luptei popoarelor pentru apărarea păcii». Arătînd că lupta unită a tuturor forțelor iubitoare de pace, poate asigura preîntîmpinarea unui nou război mondial, ziarul «Scînteia» din 1 Mai a. c., precizează că «puternicile acțiuni ce se desfășoară în Occident pentru lichidarea bazelor militare străine și încetarea cursei înarmărilor nucleare, luările de poziție în favoarea păcii a numeroase personalități de diferite convingeri politice, filozofice, religioase — reflectă faptul că ideile coexistenței pașnice a statelor cu sisteme sociale diferite cîștigă teren pe zi ce trece, mase tot mai largi se conving că stă în puterea popoarelor să bareze calea războiului, să salvgardeze pacea».

PACEA BUNUL CEL MAI SCUMP. — Întîmpinînd pe secretarul general al O.N.U., U Thant, în ziua de 4 mai a. c., la aeroportul Băneasa, vicepreședintele Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, Alexandru Birlădeanu, adresează înaltului oaspete urările tradiționale de bun sosît, spunînd printre altele : «Astăzi, cînd pacea este bunul cel mai scump pe care trebuie să-l apere și să-l consolideze omenirea, cînd colaborarea și înțelegerea internațională în vederea asigurării progresului social și economic sînt țeluri spre care tind mai mult ca oricînd toate popoarele lumii, misiunea dv. de mare răspundere ca secretar general al Organizației Națiunilor Unite se bucură de atenția și interesul țării noastre ca și al opiniei publice de pretutîndeni». În continuare vorbitorul și-a exprimat convingerea că vizita secretarului general al O.N.U., în Republica Populară Romînă, va oferi acestuia «prilejul de a cunoaște mai îndeaproape preocupările pașnice ale poporului nostru, realizările obținute de el în

construirea unei societăți noi și a unei vieți mai bune, aspirațiile sale sincere de pace».

La dejunul oferit luni 6 mai a. c., în palatul de la Snagov, în cinstea secretarului general al O.N.U., Domnul Gheorghe Gheorghiu-Dej, președintele Consiliului de Stat al R. P. Romîne, în toastul său, a declarat următoarele : «Republica Populară Romînă acordă Organizației Națiunilor Unite o mare importanță. Împărtășim părerea potrivit căreia misiunea principală și însăși rațiunea de a exista a Organizației Națiunilor Unite este de a contribui la soluționarea problemei fundamentale a zilelor noastre — salvagardarea și consolidarea păcii». În răspunsul său, Dl. U Thant a afirmat că va păstra o amintire plăcută despre vizita sa în România. Subliniind apoi principalele funcții ale O. N. U., D-sa a precizat că «această organizație mondială trebuie să facă tot ce-i stă în putință pentru a împiedica războiul și promova pacea, să devină un instrument eficient pentru conciliere și înțelegere internațională».

În altă cuvîntare rostită cu ocazia vizitei făcute Universității din București, în după amiaza zilei de 6 mai a. c., Dl. U Thant a declarat că este adeptul ideii potrivit căreia Organizația Națiunilor Unite «trebuie să se transforme într-un instrument eficient de realizare a înțelegerii internaționale, să devină o forță adevărată a păcii».

Marti 7 mai a. c., Dl. Ion Gheorghe Maurer a oferit o recepție în saloanele Consiliului de Miniștri, în cinstea secretarului general al O. N. U., U Thant. În toastele rostite cu acest prilej și reproduse în presa noastră din 8 mai a. c., Dl. Ion Gheorghe Maurer a arătat că politica externă a țării noastre este «o politică de pace îndreptată spre rezolvarea problemelor importante ale prezentului și statornicirea unui climat favorabil soluționării lor atît în regiunea din care face parte cît și în întreaga lume. Guvernul Republicii Populare Romîne, a spus în continuare Dl. Ion Gheorghe Maurer, militează consecvent pentru promovarea unor relații de înțelegere și colaborare între toate statele, întemeiate pe principiile coexistenței pașnice, își aduce contribuția sa activă la cauza păcii între popoare». Răspunzînd la toastul președintelui Consiliului de Miniștri al R. P. Romîne, Dl. U Thant, după ce a făcut unele considerații generale asupra omenirii de azi, a încheiat spunînd următoarele : «În această epocă nucleară singura atitudine rațională pe care trebuie să o adoptăm noi toți este cultivarea spiritului înțelegerii și prieteniei în scopul realizării păcii și, firește, supraviețuirii omului».

Incheind vizita sa în țara noastră, secretarul general al Organizației Națiunilor Unite, U Thant, a rostit o cuvîntare la posturile de radio și televiziune, în care a spus printre altele : «Sînt ferm convins că de dragul păcii și pentru ca omenirea să supraviețuiască, Națiunile Unite trebuie să devină un instrument mai puternic pentru reglementarea litigiilor, pentru realizarea dezarmării generale și totale și pentru a ajuta la ridicarea nivelului de trai al tuturor popoarelor lumii. Toate națiunile membre, mici sau mari, indiferent de sistemele lor politice sau sociale, trebuie să-și unească eforturile pentru realizarea acestor obiective. Sînt foarte mulțumit, a subliniat Dl. U Thant, să aflu că guvernul și poporul

romîn doresc în mod sincer întărirea Organizației Națiunilor Unite pentru ca aceasta să-și poată îndeplini funcțiunile stabilite în Carta ei și pentru ca să poată fi o forță puternică a păcii».

Miercuri 8 mai a. c., dimineața, secretarul general al O. N. U., U Thant, a părăsit Capitala. Pe aeroportul Băneasa în cuvîntarea sa de rămas bun, D-Sa mulțumind pentru ospitalitate, și-a exprimat speranța că «pacea este la orizont, iar la realizarea unei păci durabile, guvernul și poporul romîn pot contribui într-un mod foarte important». Ultimele cuvinte rostite de Dl. U Thant au fost «Doresc poporului romîn pace și succes».

O NOUA ETAPĂ A LUPTEI PENTRU PACE ȘI DEZARMARE ÎN FRANȚA. — Presa noastră din 13 mai a. c., ne informează că în curînd se vor reuni la Paris Statele generale pentru dezarmare. După cum a declarat André Souquièr, secretarul general al Consiliului Național al Păcii, convocarea Statelor generale ca formă de reprezentare și consultare a diferitelor pături ale populației, indiferent de apartenența politică sau convingerile religioase, este una din tradițiile vechi din Franța. Arătînd că Statele generale pentru dezarmare trebuie să reprezinte voința întregului popor francez, André Souquièr a afirmat în încheiere că «Statele generale pentru dezarmare nu constituie un act final al actualei campanii, ci, dimpotrivă, ele trebuie să constituie începutul unei noi etape a luptei pentru pace și dezarmare generală».

Ziarele noastre din 14 mai 1963 precizează că participarea la această mare manifestație pentru pace și dezarmare generală va fi largă și reprezentativă. La comitetul de pregătire al Statelor generale au aderat peste 2.000 de personalități ale vieții politice, științifice și culturale, printre care și canonicul Kir.

La 18 mai a. c., s-a deschis în suburbia pariziană Saint Denis Adunarea Statelor generale convocate de partizanii păcii din Franța. Printre alți vorbitori, pastorul Rognon a declarat : «Trebuie să arătăm pretutindeni și întotdeauna că dezarmarea este necesară și că ea va fi posibilă dacă oamenii de pe întregul pămînt vor înlătura piedicile din calea ei, dacă toți partizanii păcii vor acționa uniți». La fel și pastorul Roser, denunțînd pericolul nuclear, a subliniat «necesitatea unor acțiuni hotărîte ale tuturor oamenilor de bună credință pentru dezarmare și pace».

În rezoluția adoptată de Adunarea Statelor generale se descriu formele și metodele concrete ale acțiunilor luptătorilor pentru pace, «pentru rezolvarea principalei probleme a contemporaneității — dezarmarea».

FORȚELE PACII SINT ÎN CREȘTERE. — Într-o cronică a evenimentelor internaționale, publicată în ziarul «Scinteia» din 15 mai 1963, se arată că «ceea ce caracterizează actuala etapă a mișcării pentru pace este lărgirea continuă a rîndurilor ei. Muncitorilor, țaranilor li se alătură tot mai mulți intelectuali progresiști, slujitori ai Bisericii, oameni de afaceri, membri ai parlamentelor și, ceea ce este cu deosebit semnificativ, tot mai mulți tineri». Aceste constatări îmbucurătoare ne întăresc credința că «forțele păcii, lărgindu-și neîncetat rîndurile, se ridică cu tot mai

multă hotărîre pentru înfăptuirea dezarmării generale și destinderii internaționale».

REGIUNEA PACII ȘI A BUNEI VECINĂTAȚI. — În comunicatul cu privire la cea de-a treia întîlnire a reprezentanților Comitetelor pentru colaborare și înțelegere reciprocă între popoarele balcanice, publicat în presa noastră din 30 mai 1963, se afirmă printre altele : «Dezvoltarea în viitor a prieteniei și colaborării între popoarele balcanice constituie un factor important pentru menținerea și consolidarea păcii în regiunea Balcanilor, pentru transformarea acestei regiuni într-o zonă a păcii și bunei vecinătăți».

Următoarea întîlnire a Comitetelor pentru colaborare balcanică va avea loc în 1964 la Belgrad.

MARȘUL PENTRU PACE ORGANIZAT DE PREOȚII JAPONEZI. — Ziarul «Scînteia» ne relatează știrea că la 3 iunie 1963, participanții la marșul «Nagasaki-Hiroșima» pentru pace și interzicerea armei nucleare, organizat de preoții japonezi, au intrat în Hiroșima, pe o ploaie torențială. Cei 90.000 de participanți au străbătut pînă la Hiroșima 700 km., iar la mitingurile și demonstrațiile care au avut loc în localitățile pe unde au trecut au luat parte aproape 900.000 de oameni. În «Parcul păcii» din centrul orașului Hiroșima, la monumentul închinat memoriei celor care au pierit uciși de bomba atomică, a avut loc un mare miting, pentru «unirea tuturor detașamentelor mișcării japoneze și internaționale în apărarea păcii, pentru interzicerea armei atomice». De asemenea participanții la miting și-au exprimat hotărîrea «de a lupta împotriva transformării Japoniei într-o bază nucleară, de a obține interzicerea neîntîrziată a experiențelor nucleare, precum și a armei nucleare».

PACE PE PAMINT. — Enciclica «Pacem in terris», constituie, după cum arată revista «Timpuri noi» (Nr. 23/1963), adevăratul testament politic al papei Ioan al XXIII-lea († 3 iunie 1963). Apreciind cu luciditate situația internațională din zilele noastre, defunctul papă scria în enciclica amintită următoarele cuvinte : «Poate părea de necrezut, dar există oameni în stare să-și asume răspunderea pentru exterminarea în masă a populației și pentru ruinele pe care le-ar aduce un război. Ce garanție există că o întîmplare neprevăzută nu va aprinde scînteia care, la rîndul ei, ar pune în funcțiune întreaga mașină de război ? De aceea echitatea, înțelepciunea și simțul omeniei cer să se pună capăt cursei înarmărilor».

Elogiind personalitatea celui dispărut, N. S. Hrușciov, președintele Consiliului de Miniștri al Uniunii Sovietice, a spus : «Vom păstra o frumoașă amintire despre Ioan al XXIII-lea, a cărui activitate rodnică pentru menținerea și întărirea păcii a căpătat o largă recunoaștere și i-a atras stima popoarelor iubitoare de pace».

ALături DE TOATE FORȚELE IUBITOARE DE PACE. — În articolul «Pentru afirmarea rațiunii și spiritului constructiv în relațiile internaționale», publicat în ziarul «Scînteia» din 22 iunie 1963, sînt arătate ecourile favorabile păcii și dezarmării, stîrnite de cuvîntarea rostită la 10 iunie a. c.,

de președintele Statelor Unite J. Kennedy, la Universitatea din Washington. Afirmații ca acestea : pacea nu trebuie să fie de nerealizat și războiul nu trebuie să fie inevitabil ; sau : pacea poate fi concepută «*nu ca o pax americana* impusă lumii cu ajutorul armelor de război americane», sînt demne de a fi luate în considerare și apreciate ca atare. De asemenea, nu pot fi trecute sub tăcere pasajele în care președintele Statelor Unite declară : «*Avînd în vedere noul aspect al războiului, războiul total nu are nici un sens într-o eră în care marile puteri pot să mențină forțe nucleare importante și relativ invulnerabile*» ; «*el nu are nici un sens într-o eră cînd o singură armă nucleară cuprinde de aproape zece ori forța explozivă declanșată de toate forțele aeriene aliate în cel de al doilea război mondial*» ; «*într-o eră cînd otrăvurile mortale produse prin folosirea reciprocă a armelor nucleare ar ajunge nu numai în cele patru colțuri ale globului ci și la generațiile viitoare*». Acestor declarații pline de realism le putem adăuga și altele precum : «*Stocarea de arme care pot să distrugă și în nici un caz să creeze, nu este singurul și nici cel mai eficient mijloc de asigurare a păcii*» ; «*statele trebuie să conviețuiască*», căci «*în ultimă instanță legătura noastră comună fundamentală este faptul că noi toți, locuim pe această planetă*».

Comentînd discursul președintelui Statelor Unite J. Kennedy, în interviul acordat ziarelor «*Pravda*» și «*Izvestia*», N. S. Hrușciov, președintele Consiliului de Miniștri al U.R.S.S., arată că «*discursul președintelui Kennedy produce în ansamblu o impresie pozitivă, se exprimă convingerea că apelul la îmbunătățirea relațiilor dintre țări și lichidarea războiului rece, la îmbunătățirea relațiilor dintre popoarele U.R.S.S. și S.U.A. va fi sprijinit de majoritatea absolută a poporului american, că declarațiile despre pace trebuie întărite prin acțiuni practice*». Fără îndoială caracteristica epocii noastre o constituie lupta pentru apărarea și menținerea păcii. Foiletonul citat aici subliniază că «*în toate țările, lupta pentru pace cuprinde într-un front tot mai larg felurite categorii sociale, personalități de diferite convingeri politice, filozofice și religioase, mobilizează masele la acțiuni în forme din cele mai variate, de o tot mai mare amploare și combativitate. Lupta unită și hotărîtă a tuturor acestor forțe este chezașia a noi victorii în lupta pentru triumful cauzei păcii*».

În încheiere se arată că «*Republica Populară Romînă, pronunțîndu-se pentru dezvoltarea colaborării cu toate statele, indiferent de orînduirea lor socială, militează pentru apărarea păcii, alături de celelalte țări socialiste, de toate forțele iubitoare de pace, sprijină activ acele măsuri care sînt îndreptate efectiv spre rezolvarea problemelor internaționale, spre eliminarea rezidurilor «războiului rece» din relațiile între state și micșorarea încordării în lume — corespunzătoare intereselor fundamentale ale poporului romîn și ale tuturor popoarelor*».

FEMEILE ÎN LUPTA PENTRU PACE. — Presa noastră ne informează că la 24 iunie 1963, s-a deschis la Moscova lucrările Congresului mondial al Femeilor. Participă delegate, oaspeți și observatori din 119 țări. Pe ordinea de zi a Congresului figurează următoarele rapoarte : 1. «*Fedc-*

rația Democrată Internațională a Femeilor în lupta pentru pace, independență națională, pentru drepturile femeilor și fericirea copiilor» ; 2. «Lupta pentru drepturile femeilor în societate și familie». 3. «Femeile în lupta pentru pace, dezarmare și prietenie între popoare». 4. «Lupta femeilor pentru independența națională». 5. «Problema sănătății și educării copiilor și tineretului». Primul raport a fost susținut de Eugenie Cotton, președinta F.D.I.F. Analizând diversele aspecte ale activității F.D.I.F. prevăzute în raport, vorbitoarea a precizat că năzuința fundamentală a federației rămîne aceeași «de a-și menține caracterul unei mari familii în care fiecare femeie, căutînd rezolvarea problemelor proprii, găsește sprijinul prietenesc al celorlalte femei».

La 25 iunie, în continuarea lucrărilor, a luat cuvîntul Valentina Te-reškova, prima femeie cosmonaut din lume, care a îndemnat pe toate participantele la acest congres să spună răspicat «Nu războiului». În aceeași zi, președinta Consiliului Național al Femeilor din R. P. Romîna, Suzana Gîdea, prorector al Institutului Politehnic din București, aducînd salutul fierbinte al femeilor din țara noastră, după ce a făcut unele considerații pe marginea raportului general, a supus atenției Congresului cîteva propuneri, printre care și aceasta : «Congesul să adreseze oamenilor de artă și cultură un apel, cerîndu-le să creeze opere care să contribuie la răspîndirea largă a ideilor păcii, la educarea copiilor și tineretului în spiritul prieteniei între popoare. Congresul să adreseze, de asemenea, o chemare femeilor din lumea întreagă». Toate propunerile făcute de președinta Consiliului Național al Femeilor din R. P. Romîna, au fost, scrie ziarele, primite cu mult interes de participantele la Congresul Mondial al Femeilor. Congresul și-a continuat apoi lucrările în Comisii dezbătînd în amănunțime problemele încredințate pentru a face propuneri. La 29 iunie președinții comisiilor au raportat Congresului recomandări în «problemele luptei femeilor pentru dreptul în societate și familie, pentru pace, dezarmare și independență națională și, de asemenea, pentru sănătate, educație și învățămîntul copiilor și tineretului».

Congresul a adresat un vibrant apel tuturor femeilor din lume. În încheierea acestui apel se afirmă : «Noi ne-am unit pentru a pune în acțiune toate forțele împotriva primejdiei războiului, pentru a asigura o pace trainică pe întregul glob. Dacă vom dori, viața va triumfa !»

Programul de activitate adoptat de Congres își propune realizarea următoarelor directive, prin unirea eforturilor tuturor femeilor din lume, «pentru traducerea în viață și apărarea drepturilor femeilor ca mame, oameni ai muncii, cetățene ; — pentru apărarea drepturilor tuturor copiilor la viață, bunăstare, învățămînt ; — pentru pace și dezarmare generală ; — pentru realizarea și păstrarea independenței naționale și a drepturilor democratice».

REDAȚIA

ARTICOLE ȘI STUDII

LITURGHIA SFÎNTULUI IACOB A BISERICII ORTODOXE DE RIT SIRIAN DIN MALABAR-INDIA

ARTICOL INCHINAT PREA FERICITULUI PATRIARH JUSTINIAN
LA 15 ANI DE ARHIPASTORIRE

Sfaturile și îndrumările, cum și hotărârile luate pentru buna organizare a treburilor bisericesti, constituie pentru slujitorii și credincioșii sfintei noastre Biserici un îndemn îndreptățit, pornit din adâncul conștiințelor lor, ca să adreseze cele mai calde și sincere urări pentru îndelung înzălirea Prea Fericitului Patriarh Justinian la împlinirea celor 15 ani de când a fost întronizat ca Intâistătător al Bisericii Ortodoxe Romîne.

Ca un smerit omagiu pentru activitatea desfășurată de Prea Fericeirea Sa în vederea cunoașterii și apropierii cu celelalte Biserici creștine din țară și din toată lumea, în vederea împlinirii marelui ideal al păcii și înfrățirii oamenilor de pretutindeni, închin Arhipăstorului nostru lucrarea de față, la acest popas aniversar.

În Biserica noastră Ortodoxă Romînă, Liturghia Sfântului Iacob este cunoscută, în general, mai mult din manualele de Liturgică în care se arată că această Sfîntă Liturghie există și că se săvîrșește o dată pe an, la 23 octombrie, la Ierusalim ¹.

Astfel, într-unul din aceste manuale se arată că «cel mai prețios și mai vechi monument de literatură liturgică este Liturghia Sfântului Apostol Iacob, fratele Domnului, episcopul cel dintîi al Ierusalimului.

1. Toluși, la 23 octombrie 1955, în Catedrala Sfintei Patriarhii din București, s-a oficiat această Sfîntă Liturghie de către I. P. S. Mitropolit Iacob al Aticeii, președintele Delegației Bisericești Ortodoxe din Grecia. La această slujbă au fost de față mulți credincioși și preoți din Capitală.

«Autenticitatea acestei Liturghii este combătută de unii și susținută de alții. Cu siguranță însă se știe că acest monument liturgic, așa cum se află în edițiile tipărite după manuscrisele cele vechi, nu are de autor pe Iacob, episcopul Ierusalimului, mai ales că cuprinde părți compuse în timpurile posterioare, de ex.: «Unule Născut», «Simbolul Credinței», «Cuvine-se cu adevărat» etc.

«Cu toate acestea, nu putem tăgădui originea acestei Liturghii. Iacob a fixat pe temeiuri apostolice simbulrele acestei opere în Biserica din Ierusalim și mai în urmă, succesorii săi l-au înflorit, așa cum îl găsim în manuscrise.

«Despre autenticitatea Liturghiei în chestiune, mărturisesc: Proclu, patriarhul Constantinopolului († 447), părinții Sinodului Trulan, prin canonul 32 al acestui sinod, Isaac, patriarhul armenilor, Alexie Aristen, Teodor Balsamon, în tâlcuirea canonului 32 trulan, Marcu, arhiepiscopul Efesului, Nicolae din Metone ș.a. Toți aceștia mărturisesc că ea este urzirea Sfântului Iacob.

«Deși însă Proclu și părinții Sinodului VI zic că Iacob a lăsat urmașilor săi în scris Liturghia ce poartă numele său, totuși, cu greu se poate admite aceasta, mai ales că într-o asemenea întâmplare, am găsi acest monument liturgic în canonul cărților sfinte. Iacob a lăsat cu toate acestea prin grai Bisericii din Ierusalim rînduiala Liturghiei și păstrîndu-se cîtva timp astfel, s-a fixat treptat de urmașii săi mai tîrziu, în scris (sec. II, III și prima jumătate a sec. IV) și au înflorit-o în același timp pe rînduiala întocmită de apostoli (Dr. Badea Cireșanu, *Tezaurul liturgic*, vol. 1, pp. 30—32)».

Într-un alt manual de Liturgică, în legătură cu aceeași Sfîntă Liturghie, se arată că «după tradițiunea bisericească, Sfîntul Iacob, frațele Domnului și primul episcop al Ierusalimului, este autorul Liturghiei, care în de comun se serba în Biserica ierusalimiteană, pînă în secolul al VIII-lea, cînd au fost introduse aici Liturghiile Bisericii Constantinopolitane, al căror model și prototip a fost Liturghia Sfîntului Iacob.

«De atunci încoace, se serbează Liturghia aceasta în Biserica din Ierusalim numai o dată pe an, și anume în ziua amintirii Sfîntului Iacob (23 octombrie).

«Cît privește autenticitatea Liturghiei lui Iacob, apoi unii o combat, alții o susțin. Atîta este sigur, cum că Liturghia cum se află în manuscrisele cele mai vechi, nu poate să aibă de autor pe Sfîntul Iacob, conține ea doară multe părți care fără îndoială aparțin unui timp mult mai tîrziu, dar cu aceasta nu înseamnă cum că Apostolul Iacob n-ar fi autorul Liturghiei în începuturile și contururile ei. Cum că Liturghia Bisericii din Ierusalim a trebuit să-și ia tipul original, forma primă, de la primul episcop al Ierusalimului, de la Apostolul Iacob, nu încapе îndoială. Și în acest înțeles, el se poate numi autorul Liturghiei noastre. El a plantat Liturghia aceasta ca o plantă tînără în grădina Bisericii ierusalimitene, unde a crescut ea apoi cu ajutorul Duhului Sfînt, prin grija succesorilor lui Iacob în episcopie, de s-a făcut pom măreț, plin de fructe min-

tuitoare. De Liturghia lui Iacob care de abia la finele secolului al IV-lea s-a fixat în scris, n-avem mărturii pînă în secolul al V-lea. (*Prelegeri academice despre Liturgica Bisericii dreptcredincioase răsăritene*, de dr. Vasile Mitrofanovici, prelucrate de prof. dr. Teodor Tarnavski, p. 465) ».

În Faptele Sfinților Apostoli, citim că după ce 3000 de suflete s-au adăugat la numărul celor care au primit cuvîntul Sfîntului Apostol Petru și s-au botezat, — așadar primii creștini ai comunității din Ierusalim, — aceștia stăruiau în învățatură «erau neobosiți în ascultarea învățaturii apostolilor, în împărtășire, în frîngerea pîinii și în rugăciuni». Și că «în fiecare zi, cu stăruință și într-un cuget curat, erau în templu și frîngeau pîinea prin case și-și luau hrana cu bucurie și cu inimă nevino-vată, lăudînd ne Dumnezeu și fiind bine văzuți de tot poporul. Iară Domnul sporea zilnic obșteea cu aceia care se mîntuiau (Fapte II, 42 și 46—47)».

Rezultă așadar că pentru acești creștini exista dintru început un serviciu liturgic religios care consta din citirea unor pericope din Sfînta Scriptură a Vechiului Testament, din cîntarea de psalmi și diferite imnuri bisericesti, rostirea de rugăciuni și frîngerea pîinii și împărtășirea care era urmarea strictă și practică a poruncii dată de Mîntuitorul Iisus Hristos la Cina cea de Taină : «Aceasta să o faceți întru pomenirea Mea» (Luca XXII, 19).

Acest serviciu religios, al cărui punct central era împărtășirea credincioșilor cu trupul și sîngele Domnului, — s-a întocmit în mod sigur la sfatul și sub îndrumarea celui dintîi episcop al celor dintîi comunități creștine din Ierusalim, adică a Sfîntului Iacob, episcopul cetății, — iar dacă acestui serviciu i s-a adăugat, cu trecerea anilor, cîntări, rugăciuni și mărturisiri de credință, alcătuite sub influența unor împrejurări petrecute la mult timp după moartea Sfîntului Iacob, — aceasta nu poate constitui un argument de a se tăgădui faptul că el n-ar fi autorul acestui prim serviciu liturgic.

Fără îndoială că, asemenea cu creștinii din Ierusalim, același lucru l-au făcut și creștinii din Damasc, din Alexandria, din Creta, din Corint, din Mesopotamia și din Medo-Persia, din India și din China, cum și cei din părțile Egiptului, din Roma și din Spania, adică din toate localitățile unde ajunsese să fie cunoscută în scurt timp învățătura Mîntuitorului Iisus Hristos.

Răspîndindu-se învățătura creștină la oameni ce vorbeau limbi diferite, cu moravuri diferite, dar mai ales cu pretenții deosebite, adăugîndu-se la această și faptul că unii dintre conducătorii comunităților creștine s-au depărtat de la adevărul credinței, toate acestea au fost pricini care au contribuit cu trecerea anilor ca, în practica serviciilor religioase și liturgice, să se ivească unele deosebiri care, cu scurgerea vremii, s-au accentuat.

Este suficient să arătăm în sprijinul acestei afirmații faptul că chiar în primele secole ale erei creștine, asemenea deosebiri s-au obser-

vat și s-au accentuat între Liturghiile Bisericii din Răsărit și între acelea ale Bisericii din Apus.

Referindu-se la Liturghiile Bisericilor răsăritene, un cercetător catolic afirmă că rădăcina tuturor liturghiilor Bisericilor din Orient este o Liturghie a Ierusalimului, care a fost în uz în primele două secole, dar care nu este reprezentată de nici un document scris, căci Liturghia ierusalimiteană pe care o găsim în catehezele Sfântului Chiril al Ierusalimului, nu mai este Liturghia primitivă, ci una rezultată din cea a Antiohiei.

După părerea acestuia, din Liturghia ierusalimiteană, s-au dezvoltat două mari familii : Liturghia antiohiană, care s-a constituit între anii 250—400 și Liturghia alexandrină, care s-a constituit în secolul al III-lea.

Din tulpina antiohiană, s-au format Liturghiile siriace și Liturghiile bizantine ; din cea de la Alexandria, s-au format Liturghiile egiptene și cea etiopiană.

Ipotetic, abatele F. Cabrol propune schematic următoarea categorisire a Liturghiilor Bisericilor din Orient : din Liturghia Ierusalimului, au răsărit, cum am mai spus, două tulpini : antiohiană și alexandrină.

Din tulpina de Antiohia, reprezentată de Chiril al Ierusalimului, prin Constituțiile Apostolice, prin lucrările Sfântului Ioan Hrisostom, de unde provine Liturghia greacă a Sfântului Iacob și alte Liturghii siriace, s-au dezvoltat Liturghia siriacă propriu-zisă, fixată în secolul al IV-lea și al V-lea în limba siriacă, Liturghia maronită, în secolul al VII-lea, în limba siriacă și Liturghiile siro-chaldeene : a) persană, în secolele V și VI, în siriacă și b) malabară, în siriacă.

Din aceeași familie, s-au dezvoltat Liturghiile bizantine propriuzise, fixate către sfârșitul secolului al IV-lea în limba greacă și Liturghia armeană, fixată către sfârșitul secolului al IV-lea, în limba armeană.

Liturghia bizantină originală în limba greacă este oficiată astăzi în limbile greacă, slavă, arabă, siriacă, georgiană, română, germană, turcă, sîrbă, engleză etc.

Menționăm că P. C. Pr. Prof. Dr. Petre Vintilescu arată în ce privește «Liturghia bizantină că aceasta este rezultatul unor operațiuni de simplificare, de sistematizare, de adaptare și chiar de adăugire, suferite de Liturghia siriacă a Sfântului Iacob. Această prelucrare este atribuită în primul rînd Sfântului Vasile cel Mare, și apoi Sfântului Ioan Hrisostom, sub numele cărora circulă cele două formulare principale ale Liturghiei bizantine». (Prof. Pr. Dr. Petre Vintilescu, *Liturghiile bizantine*, p. 133).

Tulpina alexandrină este reprezentată de anafora lui Serapion, de fragmentul Borgia și de cea a lui Basileh. Liturghia greacă a Sfântului Marcu aparține tot acestei ramuri.

Din această tulpină, fac parte : Liturghia egipto-greacă, fixată în secolul IV — se crede sub Ciril al Alexandriei — Liturghia coptă, fixată în secolul IV în limba coptă și Liturghia etiopiană sau abisiniană, în secolul V și mai târziu, în limba etiopiană.

După Sinodul din Calcedon, Liturghia Bisericii din Egipt se împarte în două ramuri : una ortodoxă, care va fi absorbită mai târziu de cea de Constantinopol și alta, eretică (monofizită), care a înlocuit limba greacă prin cea coptă. (Datele acestea sînt culese din «Dicționarul de teologie catolică», tipărit în 1926, editat de A. Vacant, E. Mangenot, E. Aman, tom. 2, p. 818 și semnate de abatele F. Cabrol).

Fără a atesta sau a pretinde că această clasificare este justă și ar corespunde adevărului, observatorul obiectiv își dă seama o dată mai mult că, deși Sfînta Euharistie este una, totuși serviciile liturgice sînt mai multe și chiar se deosebesc unele de altele.

Menționez că clasificarea de mai sus privește numai Liturghiile Bisericilor din Răsărit, dar dacă adăugăm la cele de mai sus Liturghiile Bisericii Apusene, ne dăm seama cît de mult au împărțit oamenii trupul cel tainic al lui Hristos datorită moravurilor sociale, influențelor geografice, pretențiilor naționale etc.

Frămîntările ivite în sînul Bisericii celei Una se datoresc în mare parte cauzelor arătate mai sus și sînt încredințat că în diversificarea învățaturii de credință, acestea și-au avut partea lor de contribuție.

Nu mă voi ocupa în cele ce urmează de natura acestor influențe, pozitive sau negative în ceea ce privește învățăturile de credință, căci este greu de lămurit asemenea lucru într-un articol de revistă.

Putem arăta însă că fața lumii era alta atunci cînd au apărut primele comunități creștine și cînd au luat ființă așadar primele servicii liturgice, cum și atunci cînd s-au ivit și după aceea s-au accentuat, unele deosebiri în săvîrșirea acestora.

Este mare diferență între concepțiile social-politice ale vremurilor de atunci și între cele ale veacurilor ce au urmat și mai ales între cele ale veacului nostru.

Pe cînd în trecut se creau ziduri puternice împrejurul cetăților, ziduri ce reprezentau mentalitatea divizării și izolării între oameni, în veacul nostru, mai ales în cea de a doua jumătate a lui, se creează tot mai multe condiții care să ajute la cunoașterea și apropierea oamenilor și prin aceasta la buna înțelegere și înfrățirea între ei.

Bisericile creștine au datoria de a sprijini această uriașă și bine-făcătoare acțiune, al cărei scop nobil și unic urmărește trăinicia păcii în lume.

Biserica Ortodoxă Romînă, prin credincioșii și slujitorii ei, în frunte cu întîistătătorul ei, Prea Fericitul Patriarh Justinian, a sprijinit și sprijină cu însuflețire acțiunea statornicirii păcii în lume și socotesc că acesta a fost unul din motivele principale care au îndemnat-o ca ea să devină din nou membră a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, acest for interbisericesc, care și-a propus ca scop principal al activității sale dorința ca Bisericile să se cunoască, să participe la sarcini comune și să caute să se facă cunoscută din ce în ce mai mult unitatea creștină».

Socotesc îndreptățită afirmarea unui pastor, «că starea noastră de diviziune se datorește în mare parte formelor istorice sub care ne-a par-

venit Evanghelia. Dar dacă stăruim în diviziuni, nu mai sînt motivele istorice pentru a ne scuza. Mișcarea Ecumenică s-a dezvoltat puternic în Asia, pentru că creștinii au recunoscut că în Iisus fac parte cu adevărat unii din alții, după cum fac parte din trupul Lui și credința comună care ne unește și același duh care ne îmboldește ; ne fac una, chiar dacă structurile Bisericilor noastre înfățișează mai mult diviziunea decît unitatea.

«Mesajul creștinilor este — spune același în continuare — al dragostei și al împăcării. Dar mai este necesar ceva : dacă Hristos trebuie să-și atingă scopul prin noi, nu este decît o Evanghelie adevărată, eternă și neschimbătoare, încredințată odinioară sfinților ; însă fiecare țară își are limba sa, iar Evanghelia unică trebuie predicată tuturor neamurilor în așa fel, încît s-o poată înțelege ca în ziua Cincizecimii : «Fiecare în limba sa».

Teologic vorbind, comunitatea creștină nu este pregătită în mod eficace pentru veacul nostru și pentru umanitatea lui pluralistă. Ne trebuie o teologie adaptată fiecărei națiuni, tot așa ca și universală, pentru a putea hrăni creștinii din răsărit, ca și pe cei din apus. Dacă nu, Biserica se va găsi izolată printr-o reinnoire puternică a vechilor religii ale Asiei și ale lumii». (Din cuvîntarea rostită la oficierea serviciului religios de deschidere a Adunării Generale de la New-Delhi, — de către pastorul U. Ba Hmyin).

În vederea cunoașterii și apropierii între Biserici, doresc să contribuie și rîndurile de față.

Luînd parte la Adunarea Generală a Consiliului Ecumenic al Bisericilor la New-Delhi, în India, — în dimineața zilei de 28 noiembrie 1961 am asistat la oficierea Sfintei Liturghii de către reprezentanții Bisericii din Malabar (India).

A oficiat Mitropolitul Mar Dionisios, chiriarhul eparhiei Niranam-Kerala — India, asistat de mai mulți preoți și diaconi.

Liturghia Bisericii din Malabar se oficiază în limba siriacă veche, localnicii pretinzînd că este limba în care a predicat Mîntuitorul.

Tuturor asistenților li s-a distribuit cîte o broșură care cuprinde traducerea în limba engleză a textului Liturghiei oficiate, traducerea din limba siriacă în cea engleză fiind făcută de către localnici.

Menționez că în Biserica din Malabar se oficiază Liturghia mai multor autori : Sf. Iacob, Sf. Petru, Sf. Xistus, Mar Dionisios etc.

Cu prilejul amintit, s-a oficiat Liturghia Sfîntului Iacob, motiv pentru care am vorbit, în cele de mai sus, despre această Liturghie.

Am găsit cu cale să dau în limba romînească cuprinsul broșurii și fac acest lucru cu sprijinul d-lui prof. dr. Nicolae Chițescu de la Institutul Teologic din București, cu încredințarea că lucrarea va folosi pentru cunoașterea într-o măsură cît de mică a Bisericii Creștine Siriene Ortodoxe din Malabar.

Broșura a fost publicată de Seminarul Teologic Ortodox din Kottayam, Kerala-India.

Iată, aşadar, textul acestei broşuri :

SLUJBA DE PREGATIRE

(Preotul face slujba de pregătire în altar, în timp ce comunitatea cântă, printre altele, următorul imn):

Veniţi, păcătoşilor, veniţi şi cereţi mila Lui.
 Celor ce bat, El de deschide uşa.
 Cei care cer vor avea măsura deplină.
 Cei care îl caută, vor dobîndi comoara.
 Veniţi, păcătoşilor, veniţi şi cereţi mila Lui.

Adu-Ţi aminte, Doamne, de sufletele pe care aici
 Le-ai întărit cu trupul şi cu sîngele Tău,
 În nădejdea vieţii de după moarte,
 Ca să se împărtăşească pururea de slava Ta.
 Veniţi, păcătoşilor, veniţi şi cereţi mila Lui.

SLUJBA PUBLICA A SFINTEI LITURGHII (QURBANA)

Preotul : Maria care Te-a născut şi Ioan care Te-a botezat să se roage pentru noi. Miluieşte-ne pre noi !

Comunitatea : Slăvimu-Te pe Tine, Doamne, Împăratul nostru, Unule Născut Fiule şi Cuvîntul Tatălui Ceresc, Cel ce eşti fără de moarte în firea Ta, care, prin mila Ta ai venit pentru viaţa şi mîntuirea întregii omeniri şi Te-ai întrupat din Sfînta, Slăvita şi Curata Fecioară-Maică a lui Dumnezeu, Maria ; Cel ce ai primit un trup fără schimbare şi ai fost răstignit pentru noi. Hristoase, Domnul nostru, Cel ce cu moartea Ta moartea noastră o ai călcat şi o ai zdrobit-o ; Cel ce eşti unul din Sfînta Treime, Care eşti închinat şi slăvit împreună cu Tatăl şi cu Sfîntul şi de viaţă Făcătorul Tău Duh, miluieşte-ne pre noi !

Trisaghionul (adresat lui Hristos Dumnezeu-Omul).

Pr. : Sfinte Dumnezeule !

Com. : Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, Cel ce Te-ai răstignit pentru noi, miluieşte-ne pre noi !

Pr. : Sfinte Dumnezeule !

Com. : Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, Cel ce Te-ai răstignit pentru noi, miluieşte-ne pre noi !

Pr. : Sfinte Dumnezeule !

Com. : Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, Cel ce Te-ai răstignit pentru noi, miluieşte-ne pre noi !

Doamne, miluieşte ! Doamne, miluieşte ! Doamne, miluieşte !

*

Cîntare înaintea epistolelor Sfîntului Pavel :

Am auzit cuvîntul Sfîntului Pavel :

«Dacă un om sau un înger ar îndrăzni

Să se împotrivească cuvintelor mele, adăugînd sau tăind ceva,

Anatema să fie numele său ;

Pentru multele-i învățăături, va fi aruncat afară

Și va rătăci departe.

Dar fericit cel ce are căile sale

În Cuvîntul Domnului și înflorește într-însul».

Diaconul : Din epistola Sfîntului Apostol Pavel către... (Efeseni etc.).

Com. : Lăudat să fie Domnul Apostolului și binecuvîntările Lui să fie asupra noastră în vecii vecilor !

Diac. : Epistola (Efeseni) sau citirea zilei.

Com. : Aleluia ! Aleluia ! Aduceți-I Lui jertfe de laudă. Aduceți daruri nepătate și, intrînd în curțile Domnului, închinați-vă Lui, înaintea sfîntului altar. Aleluia !

Diac. : Binecuvîntează.

Să stăm în tăcere, cu frică și cu smerenie și să luăm aminte la vestirea cuvintelor vii ale lui Dumnezeu din Evanghelia Domnului Iisus Hristos.

Pr. (cu fața spre comunitate) :

Pace tuturor !

Com. : Domnul să ne facă vrednici (de ea) cu duhul.

Pr. : Învățătura de viață dătătoare din Sfînta Evanghelie a Domnului nostru Iisus Hristos, de la (numele evanghelistului), care este evanghelistul care a propovăduit viața și mîntuirea lumii.

Com. : Bine este cuvîntat Cel ce a venit și va veni în numele Domnului. Laudă Celui ce L-a trimis pe El pentru mîntuirea noastră și binecuvîntările Lui să fie cu noi, cu toți.

Pr. : În timpul petrecerii între noi a Domnului, Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Cuvîntul vieții, Care S-a întrupat din Sfînta Fecioară Maria, a făcut ca aceste lucrări să se săvîrșească așa.

Com. : Așa credem și mărturisim.

Pr. : citește Evanghelia (Marcu etc.), sau citirea (pericopa) zilei.

Pr. (după Evanghelie) :

Dumnezeu să fie cu voi, cu toți.

Com. (cîntarea) :

«Fericîți sînt slujitorii în zilele secerișului

A căror sîrguință va dobîndi lauda Stăpînului :

Tatăl la masă îi va așeza,

Fiul va merge El însuși să-i întilnească,

Sfîntul Duh cu cununi îi va întîmpina

Și va acoperi capetele lor cu lauri ce nu se vor veșteji niciodată.

Diac. : Să stăm bine.

Com. : Doamne, miluiește !

Intrarea.

Pr. : Domnului să ne rugăm și să cerem harul și mila Lui.

Com. : Milostive Doamne, miluiește-ne și ne ajută !

Preambulul (prefața)

Pr. : Slăvită să fie Pîinea vieții, care s-a descoperit prin Maria la plinirea vremii și S-a arătat în Betleem-Efrata, despre care Tatăl a dat mărturie în râul Iordanului, pe care Ioan L-a mărturisit ; Cel ce pentru a noastră mîntuire S-a suit pe cruce, Cel ce S-a pogorît la iad și ne-a înălțat pe noi, prin Care puterea morții a fost zdrobită ; Cel ce ne-a încredințat nouă această taină care ne aduce mîntuire ; Cel ce ne-a pregătit nouă praznicul duhovnicesc și a poftit și a chemat la El poporul Său și pe neamuri ; a Lui să fie slava și cinstea și închinarea în această clipă, cînd este adusă dumnezeiasca Sa Euharistie, și în toate sărbătorile și la toate prilejurile și timpurile și ceasurile și în toate zilele vieții noastre, în vecii vecilor.

Com. : Amin !

(aici se tămîiază).

Diac. : Înaintea Domnului care binecuvîntează și înaintea altarului care ne iartă și înaintea dumnezeieștilor și cereștilor taine și înaintea acestei sfinte și prea cinstite Liturghii (Qurbana) se tămîiază de acest cinstit preot. Să ne rugăm lui Dumnezeu și să-I cerem iertare și milă.

Com. : Milostive Doamne, miluiește-ne și ne ajută.

Rugăciunea de dezlegare.

Pr. : Cela ce ești Dezlegătorul, Curățitorul, Dătătorul de iertare ; Cela ce ștergi de tot și cureți ; Cela ce nu ții minte greșelile noastre ; prin mila Ta cea blîndă, șterge, Doamne, păcatele mele cele multe și mari și fără număr și păcatele întregului Tău popor credincios. Dumnezeu, Unule, miluiește-ne ! Doamne, Dumnezeu, prin îndurarea Ta, adu-Ți aminte de noi ! Adu-Ți aminte prin mila Ta de sufletele părinților noștri, de frații noștri, de bătrînii și învățătorii noștri și de cei adormiți ai noștri și de toți cei adormiți în credință, fiii sfintei și slăvitei Tale Biserici. Doamne, Dumnezeu, odihnește sufletele și duhurile și trupurile lor și varsă roua harului și milei Tale peste osemintele lor. Hristoase, Împăratul nostru, Domnul mării, Domnul și Stăpînul nostru, fii iertătorul nostru și iertarea noastră. Doamne al meu, auzi-ne și ne ajută ! Vino în ajutorul nostru, mîntuiește-ne și primește rugăciunile și cererile noastre. Doamne, cu mila Ta, îndepărtează toate pedepsele cele aspre și le înlătură. Doamne, cu mila Ta, oprește și depărtează de la noi toiajul mîniei.

Învrednicește-ne pe noi toți de fericitul sfîrșit care este hărăzit oamenilor păcii. Dă-ne nouă din dărnicia Ta, fără greutate, sfîrșitul cunoscut unui creștin vrednic, bine plăcut și primit în împărăția Ta. Învrednicește-ne pe noi toți de un sfîrșit fericit și sfînt. Jertfă aducem slavei Tale și mulțumită Ți aducem acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Sedra (rugăciune pregătitoare).

Pr. : Doamne, Hristoase al nostru, Adevăratul Arhieru ; Jertfa de iertare și masa duhovnicească ; Cela ce Te-ai adus pe Tine pe Cruce și ai împăcat pe Tatăl, a Căruia minie și-a agonisit omenirea ; Cela ce prin propriul Tău sînge ai unit cele de sus (îngerii) și cele de jos (oamenii). Privește spre mine cu a Ta milă și îndurare în această clipă înfricoșătoare și cutremurătoare, cînd stau în fața Ta. Căci în această clipă, îngerii tremură, arhanghelii sînt înspăimîntați, stăpîniile se miră, puterile Îți cîntă Aleluia, heruvimii Te binecuvîntează, serafimii privesc cu ochi vioi, netrupești și înflăcărați și văzînd pe Sfîntul Duh pogorîndu-se repede și nevăzut și odihnindu-se și rămînînd asupra acestor daruri și sfințindu-le, cîntă : Sfînt, Sfînt, Sfînt !

Doamne, nu căuta la răutatea mea și nu opri Duhul Tău ce Sfînt de la oile duhovnicești ale turmei Tale. Pentru răul miros al faptelor mele, să nu oprești mila Ta de la turma Ta răscumpărată cu sîngele Tău. Ci, prin harul Tău și prin bogăția milei Tale, dezleagă, Doamne, păcatele poporului Tău și iartă greșelile turmei Tale, căci prin această milă și iertare, m-ai învrednicit să intru în Sfînta Sfintelor, la care chiar îngerii doresc să privească. Primește această jertfă din miinile mele păcătoase. Prin ea, Doamne, dezleagă pe cel păcătos, iartă pe cel fără de minte, primește pe cel ce se pocăiește, fii îndurător cu datornicii, potolește minia, unește pe cei învrăjbiți, vindecă schismele, înlătură prilejurile de sminteală, depărtează pedepsele, sfințește pe cel nesfințit, curățește pe cel necurat, luminează pe preot și pe diacon, înțelepțește pe citeț, întărește pe călugăr, apără pe sihaștri, întărește Bisericiile, ocrotește mînaștirile, ai grijă de fecioare, binecuvîntează pe cei căsătoriți, adu-i înapoi pe cei ce sînt departe, apără pe cei ce sînt aproape, iartă pe cei vii, dă odihnă celor adormiți în credință. Și prin glasul nostru, al tuturor, Îți aducem neîncetată slavă Ție și Tatălui și Sfîntului Duh, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin ! Domnul să primească slujba ta și să ne ajute prin rugăciunile tale.

(O altă formă de proemion (preambul) și de rugăciune pregătitoare).

Preambul.

Pr. : Binecuvîntată este dorita jertfă și prea slăvit dulcele rod al fecioarei, Mielul Prea Curat, Care S-a jertfit pentru noi și ne-a adus nouă iertarea păcatelor și ne-a sfințit prin jertfa Sa sfințitoare ; Cela ce suindu-Se pe cruce, ne-a mîntuit și ne-a slobozit pe noi de jertfele animalelor necuvîntătoare. Lui I se cuvine lauda, cîntea și închinăciunea în acest timp cînd se săvîrșește această Sfîntă Euharistie și în toate sărbătorile, timpurile, ceasurile, anotimpurile, veacurile și în toate zilele vieții noastre.

Com. : Amin !

Rugăciune pregătitoare.

Pr. : Doamne, Dumnezeu Atotputernic, Care primești jertfe de laudă de la cei ce Te cheamă din toată inima lor ; primește această

tămîie din mîinile păcătoșilor Tăi robi. Apropie-ne pe noi de sfîntul Tău altar și ne fă în stare să-Ți aducem daruri și jertfe duhovnicești pentru păcatele noastre și pentru nedreptățile poporului Tău. Învrednicește-ne să fim noi înșine o jertfă bine primită. Duhul Tău cel bun să se odihnească peste noi și peste darurile din fața noastră și asupra întregului Tău popor care crede în Domnul nostru Iisus Hristos. Că Ție, împreună cu El și cu Duhul Tău cel Sfînt, Ți se cuvine slavă și cinste și putere, acum și pururea și în toate zilele vieții noastre.

Com. : Amin ! Domnul să primească slujba ta și să ne ajute prin rugăciunile tale.

Pr. : Să primim de la Dumnezeu iertarea datoriilor noastre și iertarea păcatelor în lumea aceasta și în cea viitoare, în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Binecuvîntarea cădelniței.

Pr. : Sfînt este Tatăl, Sfînt.

Com. : Amin !

Pr. : Sfînt este Fiul, Sfînt.

Com. : Amin !

Pr. : Sfînt este Sfîntul și de viață Dătătorul Duh, Cel ce a sfințit tîmîia păcătoșului Său slujitor, avînd milă și bunătate față de noi și față de sufletele părinților noștri, de frații noștri, de conducătorii noștri, de cei adormiți ai noștri și de toți cei răposați în credință, fii ai sfintei Biserici, în această lume și în cea viitoare, în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Diac. : Binecuvîntează.

Dumnezeiasca înțelepciune ne cheamă cu glas tare. Sculați-vă și răspundeți rugăciunii prea cinstitului preot.

Crezul din Niceea.

Pr. : Credem într-Unul Dumnezeu, Tatăl Atotțiitorul.

Diac. : Făcătorul cerului și al pămîntului, văzutele tututor și nevăzutele.

Și într-Unul Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, Unul Născut, Carele din Tatăl S-a născut, mai înainte de toți vecii. Lumină din lumină, Dumnezeu adevărat din Dumnezeu adevărat, născut, nu făcut, Cel de o ființă cu Tatăl, prin Carele toate s-au făcut. Carele pentru noi, oamenii, și pentru a noastră mîntuire S-a pogorît din cer și S-a întrupat prin Sfîntul Duh din Fecioara Maria, Maica lui Dumnezeu, și S-a făcut om. Și S-a răstignit în zilele lui Pilat din Pont și a pătimit și a murit și S-a îngropat. Și a înviat a treia zi prin voința Sa și S-a suit la cer și șade de-a dreapta Tatălui și iarăși va să vie cu mărire, să judece viii și morții, a Căruia împărăție nu va avea sfîrșit.

Și credem în Sfîntul Duh, Domnul de viață Făcătorul, Care de la Tatăl purcede și Care, împreună cu Tatăl și cu Fiul este închinat și mărit, Carele a grăit prin proroci și apostoli.

Și credem într-una sfântă, catolică și apostolească Biserică. Mărturisim un botez întru iertarea păcatelor și așteptăm învierea morților și viața nouă a veacului ce va să vie.

Com. : Amin !

Diac. : Binecuvîntează. Să stăm bine.

Com. : Doamne, miluiește !

(Aici preotul face spălarea și spune rugăciunile particulare în legătură cu aceasta).

Anafora.

Rugăciunea sărutului păcii.

Pr. : Dumnezeuule a toate și Doamne, fă-ne pe noi, nevrednicii, vrednici de mîntuire, Iubitorule de oameni, Care curățești toată viclenia și fățarnicia, ca să ne putem întîmpina unul pe altul cu o sfîntă și dumnezeiască sărutare, uniți fiind prin legătura păcii și dragostei, prin Domnul Dumnezeuul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, Unicul Tău Fiu, Stăpînul nostru, prin Carele și cu Care Ție se cuvine mărirea, cinstea și stăpînirea, cu al Tău Duh, Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, și de viață dătător, de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. : Pace tuturor !

Com. : Și Duhului Tău.

(Aici preotul dă sărutul păcii diaconului. Diaconul îl trece altui cleric și celui mai apropiat membru al comunității, care îl dă celorlalți. Sărutul este trecut prin mîini).

Diac. : Binecuvîntează.

Prin dragostea Domnului Dumnezeuului nostru, fiecare să dea pace vecinului său printr-o sfîntă și dumnezeiască sărutare.

Com. : Doamne, Dumnezeuul nostru, învrednicește-ne de această pace în toate zilele vieții noastre.

Diac. : Sfînta și dumnezeiasca pace fiind dată, să ne plecăm capetele înaintea Milostivului Dumnezeu.

Com. : Doamne și Dumnezeuul nostru, ne plecăm capetele noastre înaintea Ta.

Pr. : Cea ce singur ești Domnul Îndurărilor, trimite binecuvîntările Tale asupra acestora, care-și pleacă grumazul înaintea sfîntului Tău altar. Cea ce sălășluiești în cele de sus și privești la cele de jos, binecuvîntează-i pe aceștia prin harul, mila și iubirea de oameni a Unicului Tău Fiu, Hristos, prin Carele și cu Care Ți se cuvine toată mărirea, cinstea, stăpînirea, cu Duhul Tău Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. : Dumnezeuule, Părinte, care în marea și negrăita Ta iubire de oameni, ai trimis pe Fiul Tău în lume ca să întoarcă turma ce se rătăcise, nu-Ți întoarce fața Ta de la această jertfă fără de sînge, pentru că nu ne punem nădejdea în dreptatea noastră, ci numai în mila Ta. Pentru

aceea, Te rugăm și cerem bunătații Tale ca această taină care ne este dăruită pentru răscumpărarea noastră să nu fie spre judecata poporului Tău, ci spre ștergerea păcatelor și spre iertarea fărădelegilor sale, spre mulțumita sa cea către Tine și către Unul Născut Fiul Tău și către Sfântul Duh, Cel Atotsfânt și bun și vrednic de închinare, de viață dă-tător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

(Preotul ridică procovățul și îl leagănă).

Diac. : Binecuvîntează.

Să stăm bine, fraților, să stăm cu frică, cu evlavie, cu curăție, sfințenie, iubire și credință adevărată și să luăm aminte la această sfântă Liturghie (Qurbana) care se săvîrșește înaintea noastră de cinstitul preot. Pentru că el aduce această jertfă vie lui Dumnezeu-Tatăl în unire și pace, spre folosul nostru, al tuturor.

Com. : Această Liturghie este binecuvîntare, pace, jertfă și mulțumire.

Pr. (întorcîndu-se spre apus) : Dragostea lui Dumnezeu Tatăl și harul Unuia Născut Fiul Său și împărtășirea și sălășluirea Sfântului Duh să fie cu voi, cu toți, frații mei, în vecii vecilor.

Com. : Amin ! Și cu Duhul Tău de asemenea.

Pr. (ridicînd mîinile) : Cugetele, gîndurile și inimile noastre să fie în această clipă sus, unde Domnul nostru Hristos șade de-a dreapta Tatălui.

Com. : Mîințile, gîndurile și inimile noastre sînt cu Domnul Dumnezeu.

Pr. : Să lăudăm pe Domnul cu frică și cu evlavie.

Com. : Cuvine-se și este drept să ne rugăm Domnului cu frică.

Pr. : Inchinăm-ne Celui ce se închină oștile cerești, cetele tru-pești și netrupești, soarele, luna și toate stelele, pămîntul și mările și cei întii născuți, ale căror nume sînt scrise în Ierusalimul cel ceresc ; îngerii, arhanghelii, începătorii, puterile, tronurile, stăpîniile, domniile, heruvimii cei cu ochi mulți, serafimii cei cu șase aripi, care, acoperindu-și fețele și picioarele lor, zboară unul către altul, vestind sfințenia Lui și strigînd cu tărie lauda Lui și zicînd : Sfînt, Sfînt, Sfînt !

(aici se tîmiază).

Com. : Sfînt, Sfînt, Sfînt este Domnul Dumnezeu Atotputernic, a Căruia mărime umple cerurile și pămîntul. Osana întru cei de sus. Binecuvîntat este Cel ce vine și va să vie în numele Domnului Dumnezeu. Osana întru cei de sus !

(Preotul întinde mîinile deasupra Sfintelor Taine și spune o rugăciune în tăcere).

Actul înstătuirii.

Pr. : Cînd El, singurul fără de păcat, cu a Sa voie S-a pregătit să primească moartea pentru noi, păcătoșii, a luat pîinea în sfintele Sale mîini (aici preotul ia pîinea în mîinile sale) și a dat mulțumire (aici, dă mulțumire) și a binecuvîntat-o și a sfințit-o și a frînt-o (aici, el frînge pîinea) și a dat-o sfinților Săi apostoli, zicînd : Luați, mîncăți din acea-

sta ; acesta este trupul Meu, care se frînge pentru voi și pentru mulți (aici, el frînge pînea din nou) și se dă spre iertarea păcatelor și spre viața de veci.

Com. : Amin !

Pr. : Asemenea, a luat paharul (aici preotul ia potirul în mîinile sale) și a mulțumit (aici, el mulțumește) și l-a binecuvîntat și l-a sfințit și l-a dat sfinților Săi apostoli, zicînd : Luați, beți dintru acesta toți ; acesta este sîngele Meu, carele pentru voi și pentru mulți se varsă și se dă spre iertarea păcatelor și spre viața de veci.

Com. : Amin !

Pomenirea prin jertfă (memorialul sacrificiului).

Pr. : Să faceți aceasta întru pomenirea Mea, de cîte ori luați parte la această Sfîntă Taină și pomeniți moartea și învierea Mea, pînă cînd voi veni.

Com. : Doamne, moartea Ta o pomenim și învierea Ta o mărturisim și așteptăm a doua venire a Ta. Binecuvîntările Tale să fie peste noi toți.

Pr. : Pomenim, Doamne, moartea Ta și învierea Ta cea de a treia zi și înălțarea la ceruri și șederea Ta de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl și de asemenea a doua venire a Ta, cînd vei judeca lumea cu dreptate și vei răsplăti fiecăruia după faptele sale. Pentru aceea, Îți aducem această jertfă fără de sînge. Nu ne judeca după datoriile noastre, nici nu ne răsplăți după păcatele noastre. Ci, după mila Ta cea bogată, șterge păcatele robilor Tăi. Pentru poporul Tău și pentru moștenirea Ta, Te rugăm pe Tine și prin Tine pe al Tău Părinte, zicînd : Miluiește-ne pe noi, Dumnezeuule, Părinte Atotțiitorule.

Com. : Miluiește-ne pe noi, Dumnezeuule, Părinte Atotputernice. Doamne, Dumnezeuule, pe Tine Te mărim, pe Tine Te binecuvîntăm, Ție ne rugăm și ne închinăm Ție. Dumnezeuule, Unule, miluiește-ne și ne binecuvîntează.

Invocarea Sfîntului Duh.

(Preotul întinde mîinile, ca să însemne pogorîrea Sfîntului Duh).

Diac. : Binecuvîntează.

Iubiții mei, cît de înfricoșătoare este această clipă și cît de cutremurător este acest timp cînd se pogoară Sfîntul Duh din înălțimi și vine deasupra acestei Sfinte Liturghii (Qurbana) și o sfințește ! Stați în tăcere și vă rugați.

Com. : Pacea și bunăvoința să fie cu noi, cu toți.

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Răspunde-mi, Doamne !

Răspunde-mi, Doamne !

Răspunde-mi, Doamne, și ne miluiește.

Com. : Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește ! Sfîntul Duh să se sălășluiască și să prefacă această pîine în trupul de viață dătător, în trupul răscumpărător, în trupul adevărat al Dumnezeului nostru Hristos.

Com. : Amin !

Pr. (întinzînd mîna dreaptă deasupra potirului)

Și să desăvîrșească acest pahar în sîngele Legii celei noi, în sîngele răscumpărător, în sîngele adevărat al Dumnezeuului nostru Hristos.

Com. : Amin !

Pr. (ridicînd ambele mîini)

Pentru ca ele să fie pentru toți cei ce le primesc spre sfințirea sufletului și a trupului, spre zămislirea roadelor faptelor bune, spre întărirea sfintei Sale Biserici, care este întemeiată pe piatra credinței celei nebiruite, pe care puterile iadului nu o pot birui. Apăr-o pînă la sfîrșit de smintelele ereziei, pentru ca să-Ți poată aduce mărire și laudă Ție și Unuia Născut Fiului Tău și Sfintului Duh, Cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Marea rugăciune de mijlocire.

I. Diac. : Binecuvîntează.

Să ne rugăm și să chemăm pe Domnul Dumnezeu în această clipă mare, înfricoșătoare și sfîntă, pentru părinții și întîistătorii noștri, care ne conduc pe noi în această zi, în această viață de acum și care se îngrijesc și conduc sfintele lui Dumnezeu Biserici, pentru părintele nostru Mar Ignatie², părintele nostru Mar Vasile³, părintele nostru Mar Grigorie⁴ și părintele nostru Episcopul Mar (numele episcopului eparhiot) și pentru toți episcopii ortodocși.

Com. : Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină, spusă o dată cu rugăciunea diaconului)

Mîntuiește-ne pe noi, Doamne, Dumnezeule, de toate împotrivrile oamenilor răi, de toate năvălirile puternice ale diavolilor și de pedepsele ce vin asupra noastră din pricina păcatelor noastre. Păstrează-ne pe noi în păzirea sfintelor Tale porunci, pentru că Tu ești Domnul milostiv și Ție Ți aducem mărire și laudă și Unuia Născut Fiului Tău și Sfintului Duh, cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii venilor.

Com. : Amin !

II. Diac. Binecuvîntează.

Iarăși pomenim pe toți frații noștri cei întru credință și pe binecredincioșii creștini, care mai înainte ne-au rugat și ne-au încredințat pe noi, sărmani păcătoși, să-i pomenim în acest ceas și în acest timp, Doamne, Dumnezeule Atotțitorule, și pe toți care, fiind în tot felul de ispite grele, nădăjduiesc de la Tine mîntuirea lor și așteaptă cercetarea Ta. Să ne rugăm Domnului pentru toți fiii acestei sfinte Biserici ocrotită

2. Patriarhul Antiohiei.

3. Catolicosul Răsăritului.

4. Patriarhul Ierusalimului.

de Dumnezeu, ca să fie în bună înțelegere și în bună sporire și ca să se deprindă în virtute.

Com. : Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Adu-Ți aminte, Doamne, de toți pe care i-am pomenit și de cei pe care am uitat să-i pomenim. Primește jertfele lor pentru întinderea împărăției Tale. Dă-le lor bucuria mântuirii. Învrednicește-i de ajutorul care vine de la Tine. Întărește-i pe ei cu puterea Ta. Înarmează-i cu tăria Ta.

Pentru că Tu ești unul Milostiv și Ție îți aducem mărire și laudă și Unuia Născut Fiului Tău și Sfintului Duh, Cel Atotsfint, bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

III. Diac. : Binecuvîntează.

Iarăși pomenim pe toți binecredincioșii conducători și pe evlavioșii creștini, care, în cele patru părți ale pământului, au întemeiat și statornicit Biserici și minăstiri ale lui Dumnezeu și rugăm pe Domnul pentru ca și clerul și comunitatea credincioșilor și toată creștinătatea să se deprindă în fapte bune.

Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Că Tu ești Mîntuitorul, ajutorul și dătătorul de biruință al tuturor celor ce se încred în Tine, Doamne, și Ție îți aducem mărire și laudă și Unuia Născut Fiului Tău și Sfintului Duh, Cel Atotsfint și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

IV. Diac. : Binecuvîntează.

Iarăși pomenim pe Sfînta, Binecuvîntata și Pururea Fecioară Maica lui Dumnezeu, cea vrednică să fie binecuvîntată și mărită de toate neamurile pământului. Împreună cu Ea, pomenim pe sfinții prooroci, apostoli, evangheliști, mărturisitori, pe binecuvîntatul Ioan Botezătorul, înaintemergătorul Stăpînului său și pe Sfîntul și slăvitul Ștefan, căpetenia diaconilor și cel dintîi dintre martiri și pe slăviții Sfîntul Petru și Sfîntul Pavel, căpeteniile apostolilor, și pe toți sfinții adormiți în credință, femei și bărbați, și ne rugăm ca rugăciunea lor să fie un zid de apărare pentru noi.

Com. : Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Te rugăm, Doamne, Cel Căruia toate lucrurile îi sînt cu putință, unește-ne pe noi cu adunarea celor întîi născuți scriși în cer. Căci pentru aceasta îi pomenim, pentru ca ei, de asemenea, să ne poată pomeni în fața Ta și să aducă împreună cu noi această jertfă duhovnicească pentru trezirea celor vii, pentru îmbărbătarea noastră, a nevrednicilor păcătoși,

pentru odihna celor adormiți în credință, a părinților, a fraților și maimarilor noștri, prin iertarea și mila Ta și a Unuia Născut Fiului Tău și a Sfintului Duh, Cel Atotsfint și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

V. Diac. : Binecuvîntează.

Și iarăși pomenim pe cei întru sfinți adormiți în sfințenie, care au intrat la odihnă păstrînd una, neîntinată și apostolica credință, pe care ne-au trecut-o nouă ; și pe cele trei sinoade ecumenice de la Niceea, Constantinopol și Efes și pe slăviții și de Dumnezeu temătorii și drept învățătorii părinți părtași la acestea. Pomenim pe Iacob, întiul episcop al Ierusalimului, sfînt apostol și martir și pe Sfinții Ignatie, Clement, Dionisie, Atanasie, Iuliu, Vasile, Grigorie, Dioscur, Timotei, Philoxen, Antim, Ivanie, și pe bine credinciosul, înaltul și strălucitorul Chiril, cel ce a lămurit întruparea Domnului nostru Iisus Hristos, cum că Dumnezeu Cuvîntul S-a făcut Om ; pomenim pe Patriarhul nostru Mar Severios, cununa sirienilor, înțeleptul cuvîntător, stîlp și învățător al întregii Biserici a lui Dumnezeu, livadă înflorită, cel ce totdeauna a învățat că Maria este neîndoielnic Maica lui Dumnezeu ; de asemenea pe dreptul și sfîntul nostru părinte Iacob Burdana, cel ce a păzit credința ortodoxă, și pe Mar Efrem, Mar Iacob, Mar Isaac, Mar Balai și Moran Mar Barsuma și pe Mar Simeon Stîlplnicul, căpetenie între cei ce au plîns (pentru păcate) și pe Mar Abahai, singurul ales și pe toți cei ce cu ei, înaintea lor sau după ei, au păzit credința cea una, ortodoxă și nepătată, și ne-au trecut-o nouă. Să-L rugăm pe Dumnezeu ca rugăciunile lor să fie un zid de apărare pentru noi.

Com. : Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Întărește-ne, Doamne, în învățătura luminaților dascăli, care au purtat sfîntul Tău nume înaintea popoarelor și împăraților și a fiilor lui Israel. Depărtează ereziile care ne turbură. Învrednicește-ne să stăm neprihăniți înaintea înfricoșatului Tău tron. Că Tu ești Unul Sfînt și Sfîntitorul sfinților și Ție Îți aducem mărire și laudă și Unuia Născut Fiului Tău și Sfîntului Duh, Cel Atotsfint și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

VI. Diac. : Binecuvîntează.

Iarăși pomenim pe toți cei care din acest sfînt altar sau din această biserică și din acest loc și din toate locurile au adormit mai înainte în credința ortodoxă și se odihnesc și au ajuns la Tine în credința ortodoxă, Doamne, Dumnezeul tuturor duhurilor și a tot trupul. Să ne rugăm și să chemăm pe Hristos, Dumnezeul nostru, care a primit sufletele și duhurile lor la El, ca prin harul Său cel îmbelșugat, să-i învrednicească pe ei de iertarea greșelilor și de lăsarea păcatelor

lor și să ne adune pe noi și pe ei în împărăția Sa cea cerească, și să strigăm : Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește !

Com. : Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește !

Pr. (după o rugăciune în taină) :

Doamne Dumnezeu, Stăpînul tuturor duhurilor și a tot trupul, adu-Ți aminte de toți cei care au adormit dintre noi în credința ortodoxă. Odihnește trupurile, suflețele și duhurile lor și izbăvește-i pe ei de osînda cea veșnică. Veselește-i unde strălucește lumina feței Tale. Iartă păcatele lor și nu intra la judecată cu ei. Pentru că nimeni nu este fără de păcat înaintea Ta. Mintuiește-i prin Unul Născut Fiul Tău, prin care căutăm milă și iertare de păcatele noastre și ale lor.

Com. : Doamne, odihnește-i și sfințește-i pe cei adormiți, care ne-au lăsat pe noi în credința ortodoxă. Iartă greșelile noastre și ale lor, cele cu voie sau fără de voie.

Pr. : Fă ca sfirșitul nostru să fie fără de păcat, Doamne, și ne adună la picioarele Tale împreună cu cei aleși ai Tăi, cînd vrei Tu, unde vrei Tu și cum vrei Tu, numai fără rușine pentru greșelile noastre, pentru ca în aceasta și în toate lucrurile numele Tău prea slăvit și binecuvîntat să fie mărit și înălțat, împreună cu numele Domnului nostru Iisus Hristos și cu Sfîntul Tău Duh, Cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Numele Lui stă tare, precum a fost și va rămîne din neam în neam, pînă în neamurile veacurilor ce vor să vie, în vecii vecilor.

Pr. : Pace tuturor !

Com. : Și Duhului Tău !

Pr. : Fraților, harul lui Dumnezeu cel Unul Atotputernic și al Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să fie cu voi, cu toți.

(dvera este trasă de-a lungul altarului și preotul săvîrșește frîngerea și amestecarea în spatele dverei, cu rugăciuni potrivite).

În acest timp, credincioșii cîntă imnul serafimilor.

1. Isaia a văzut pe serafimi. Aleluia !

În fața Ta, în Sfînta Sfintelor. Doamne, miluiește !

2. Flăcări arzătoare, duhuri. Aleluia !

Au apărut, avînd șase aripi. Doamne, miluiește !

3. Și în fața dumnezeirii Tale, Aleluia !

Și-au acoperit fețele lor cu două aripi. Doamne, miluiește !

4. Ca să nu fie arși în flacăra Ta, Aleluia !

Cu două aripi își acoperă picioarele lor. Doamne, miluiește !

5. Și cu două aripi zboară, Aleluia !

Strigînd tare și lăudîndu-Te, Doamne, miluiește !

6. Sfînt, Sfînt, Sfînt ești Tu, Aleluia !

Sfînt ești Tu, Fiul lui Dumnezeu. Doamne, miluiește !

7. Sfînt este locașul Tău, Aleluia !

Și slăvită, vrednică de laudă este cinstea Ta. Doamne, miluiește !

Catolica (cereri pentru toți).

Diac. : Iarăși, frații mei, să ne rugăm Domnului pentru buna pomenire a binecuvîntatei Fecioare Maria, Maica lui Dumnezeu, a sfinților și a celor adormiți în credință.

Com. : Fie ca rugăciunile lor să ne fie un zid de apărare. Amin !

Diac. : Am cerut de la Domnul nostru Hristos binecuvîntări îmbelșugate și milă pentru noi, pentru părinții noștri, pentru frații noștri, pentru mai-marii, pentru învățătorii, pentru cei adormiți și pentru fiecare din noi ; și iarăși Îi cerem. Astfel lăudăm pe Dumnezeu, Tatăl, Stăpînul tuturor lucrurilor, și ne închinăm Unuia Născut Fiului Său și mărim pe Sfîntul, de viață dătătorul Său Duh, încredințîndu-ne viețile noastre în mîinile Domnului cel milostiv și cerem binecuvîntările Lui.

Com. : Doamne, Unule, miluiește-ne și ne binecuvîntează !

(dvera este trasă la o parte și preotul spune cu glas tare) :

Dumnezeule, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, Cel ce ești binecucîntat de heruvimi, a Căruia sfințenie vestesc serafimii, Cel ce ești lăudat de mii și mii de oameni și de zeci de mii de zeci de mii de cete cuvîntătoare, Carele sfințești și desăvîrșești darurile și roadele aduse. Fie, ca un miros de bună mineasmă. Sfințește trupurile, sufletele și duhurile noastre, ale tuturor, pentru ca cu inimi curate și cu fețe fără de rușine să Te putem chema pe Tine, Dumnezeu cel ceresc, Tatăl, și să zicem :

Tatăl nostru, Carele ești în ceruri.

Com. : Sfințească-se numele Tău. Vie împărăția Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer, așa și pe pămînt. Pîinea noastră cea spre o ființă, dă-ne-o nouă astăzi. Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri. Și nu ne duce pe noi în ispită și ne izbăvește de cel viclean. Că a Ta este împărăția și puterea și slava acum și pururea și în vecii vecilor. Amin !

Pr. : Doamne, Dumnezeule, nu ne duce pe noi în ispită mai presus decît sîntem în stare să purtăm, ci ne izbăvește de cel viclean, depărtînd ispita. Că așa Îți vom aduce slavă și laudă Ție și Unuia Născut Fiului Tău și Sfîntului Duh, Cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. : Pace tuturor !

Com. : Și Duhului Tău !

Diac. : Înainte de a primi aceste Sfinte Taine care sînt aduse, să plecăm iarăși capetele noastre înaintea milostivului Stăpîn.

Com. : Doamne și Dumnezeu nostru, capetele noastre le plecăm înaintea Ta.

Pr. : Doamne, robii Tăi și-au plecat capetele înaintea Ta, așteptînd milele Tale cele bogate. Trimite binecuvîntările Tale și sfințește trupurile, sufletele și duhurile noastre ale tuturor. Învrednicește-ne să ne îm-

părtășim de dăătoarele de viață taine ale Mîntuitorului nostru Hristos. Că așa îți vom aduce mărire și laudă Ție și Uruiua Născut Fiului Tău și Sfîntului Duh, Cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dă-tător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. : Pace tuturor :

Com. : Și duhului Tău !

Pr. : Fraților, harul și binecuvîntările Sfintei, Slăvitei, de sine fiitoarei, veșnicei, vrednicei de închinare și celei de o ființă Treimi, să fie cu voi, cu toți.

Com. : Amin !

Înălțarea.

Diac. : Binecuvîntează.

Să luăm aminte cu frică și cu cutremur.

Com. : Doamne, ai milă și ne binecuvîntează.

Pr. (ridicînd sfîntul disc) :

Aceste Sfinte Taine sînt date numai celui sfînt și curat.

Com. : Nu este altul sfînt decît numai Tatăl Sfînt, Fiul Sfînt și Duhul Sfînt. Amin !

Pr. (așează sfîntul disc la locul său și înalță potirul).

Com. : Lăudat să fie Unul Tatăl, Fiul și Sfîntul și de viață dă-tătorul Duh, în vecii vecilor. Amin !

Pr. (ținînd potirul și discul în mîini) :

Unul Sfînt Tatăl, care prin mila Sa a zidit lumea, să fie cu noi.

Com. : Amin :

Pr. : Unul Sfînt Fiul, care prin cinstitele Sale patimi ne-a răscum-părat, să fie cu noi.

Com. : Amin !

Pr. : Unul de viață făcătorul Sfînt Duh, desăvîrșitorul și împlinitorul a tot ce este și a tot ce a fost, să fie cu noi. Fie numele Domnului binecuvîntat, cum a fost dintru început, în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Împărtășirea (comuniunea) sfinților.

Com. : Să ne aducem aminte la Liturghie (Qurbana) și în rugăciuni de părinții noștri, care în timp ce erau pe pămînt, ne-au învățat să fim fiii lui Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu să le dea odihnă cu dreptii și cu sfinții în împărăția care nu trece niciodată. Doamne, miluiește-ne și ne ajută.

(Cu binecuvîntata Fecioara Maria).

Pr. : Fiica împăratului stătut-a de față cu mărire. Aleluia ! Aleluia !

La dreapta sa stătut-a împărăteasa.

Com. : Uită poporul și casa tatălui tău.

Aleluia ! Aleluia !

Așa se va bucura împăratul de frumusețea ta.

Binecuvîntează.

Pr. : Mărire Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

Com. : Precum a fost la început, este și acum și va fi în vecii vecilor.

Slava credincioșilor, ajută-ne nouă.

Cu rugăciunile Tale catre Cel ce ne-a făcut,

Pe Care L-ai născut, măcar că era Fiul lui Dumnezeu,

Hristos Unul Născut,

Marie, Fecioară și Maică, ajută-ne nouă !

Să stăm bine. Doamne, miluiește !

La Fecioara, la fiica marelui împărat,

Venit-a Gavriil și a grăit așa :

«Fecioară, pace ! Nu Te înspăimînta !

Dumnezeu este cu Tine, ca să fie făcut

Om din Tine, fiica marelui împărat».

Binecuvîntează.

Pr. : Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

Com. : Cum era la început este și acum și va fi în vecii vecilor.

Pe Dumnezeu, Ea L-a săvit, de Dumnezeu purtătoarea.

Iar Dumnezeu a cinstit-O pe Ea ca să fie pururea Fecioară.

Prunc a purtat, pe Dumnezeu ca Fiu,

Sîn i-a dat pentru a-L ține, frumosule Galeon!

Dumnezeu era cu Ea, cu cea de Dumnezeu purtătoare.

Rugăciunile Maicii Tale, Doamne Iisus,

Sfinta Cruce să ne izbăvească pe noi.

De judecata osîndeii,

De dreapta mînie a lui Dumnezeu,

În ceasul nevoii, Doamne Iisuse.

(Cu sfinții în cer).

Pr. : Asemenea cedrilor din vale

Se vor înmulți ei în raiul desfătării,

Sfinții care au ostenit, nu s-a ostenit în deșert,

Veseli ca palmierii în cîmpie.

Veseli ca cedrii din vale.

Com. : Din veac în veac, în veacurile fără de sfîrșit

Ei vor odrăsli mlădițe și vlăstare

Înmugurînd printre frunze,

Pururea fără de ani, pururea tineri,

Înălțîndu-se prin veacurile veșnice.

Binecuvîntează.

Pr. : Slavă Tatălui și Fiului și Sfântului Duh.

Com. : Cum era la început, este și acum și va fi în veci.

(Cu sfîntul patron al bisericii în parte)

Sfinte Toma, de a cărui cinstire

Pămîntul și cerul vorbesc

Cînd te rogi înaintea Mielului,

Ajută-ne pe noi, apărătorule, care în această zi

Cinstim pe sfinții întru slavă.

Să stăm binc, Doamne, miluiește !

Cînd ingenunchem în fața Stăpînului
 Călăuzește-ne în rugăciunea noastră, Bunule Păstor
 Spre turma Ta privește cu binecuvîntare
 Călăuzește-ne cu al Tău fluier și toiaș,
 Călăuzește-ne ca un Moise, Păstorule.
 Binecuvîntează.

Pr. : Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh.

Com. : Cum era la început, este și acum și va fi în veci

Toma, laudă deopotrivă

Pe Tatăl, pe Fiul și pe Sfîntul Duh :

Dumnezeu care te-a ales, Își aduce aminte de tine,

Ți-a încununat fruntea cu lauri

Și Treimea deopotrivă.

(Comuniunea cu toți sfinții)

Rugăciunile voastre să ne fie spre folos

(Milă, Doamne, miluiește-ne pe noi !)

Sfinți ai lui Dumnezeu, cereți îndurare pentru noi

Ca El să depărteze bătăile de la noi

Și, ca și roua, să Se arate binefăcător pentru noi

Pr. (întorcîndu-se spre apus) :

Fraților și iubiții mei, rugați-vă pentru mine

Pr. (se întoarce spre răsărit. Dvera este trasă peste altar. Preotul
 ingenunchiază la picioarele altarului și spune o rugăciune ; apoi, ridi-
 cîndu-se, se împărtășește și împărtășește pe ceilalți din altar. În timpul
 acesta, comunitatea cîntă) :

Ca un tată care are milă de copii, Aleluia !

Așa și Dumnezeu are milă de cei ce se tem de El.

Zilele omului sînt ca iarba, Aleluia ;

Ca floarea cîmpului a înflorit.

Binecuvîntează.

Pr. : Slavă Tatălui și Fiului și Sfîntului Duh !

Com. : Cum era la început, este și acum și va fi pururea.

Glasul Tău de viață dătător.

Să ridice pe robii Tăi,

Care au părăsit această viață,

Crezînd în mila Ta,

Din mormînt în raiul Tău

Să stăm bine, Doamne, miluiește !

Împăratul care dă viață,

Pogoară de sus

Și dă viață

Tuturor celor adormiți.

Ei se ridică din morminte

Fiecare cu viața sa

Și Te laudă pe Tine, Dătătorule de viață.

Binecuvîntează.

Pr. : Slavă Tatălui și Fiului și Sfintului Duh !

Com. : Cum era la început, este și acum și va fi pururea.

Lăudat fie pururea Cuvîntul Domnului

Care zice : «Nu voi suferi

Ca acela care a mîncat trupul Meu

Și a băut sîngele Meu

Să coboare în șeol.

Eu M-am coborît și am murit

Pentru ca el să trăiască în veci».

Doamne, miluiește-ne și ne ajută !

Fiule al lui Dumnezeu, Carele prin moartea Ta

Ne-ai dăruit nouă, celor muritori, viață

Ridică-ne din țărîină,

Pentru a putea striga

«Lăudat să fie Dumnezeu».

Diac. : Să zicem cu glas tare :

Com. : Cel ce este Tatăl, Fiul și Sfintul Duh, să fie închinat și mărit.
Laudă Lui dintru început și din neam în neam, Aleluia !

Procesiunea cu Sfintele Taine

(Dvera este trasă și preotul vine spre apus, avînd în mîini Sfintele Taine).

Pr. : Fiule al lui Dumnezeu, care ai venit pentru mîntuirea noastră și vei veni iarăși pentru a noastră înviere și pentru reînnoirea neamului nostru pentru veci, fă ca această răscumpărare să coboare din sfințitorul Tău altar peste robii Tăi.

Com. : Amin !

Pr. : Doamne, Dumnezeule, întinde mîna Ta cea dreaptă, nevăzută și binecuvîntează această comunitate a închinătorilor Tăi, care primesc scumpul Tău trup și sînge pentru lăsarea greșelilor și iertarea păcatelor și pentru bucuria de a fi în fața Ta, Doamne, Dumnezeul nostru, în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. (coborînd de pe treapta altarului) :

Binecuvîntările Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos să fie cu cei ce poartă aceste Sfinte Taine și cu cei ce le împart, cu cei ce le primesc și cu toți cei ce au luat și iau parte la ele. Harul lui Dumnezeu să fie cu noi și cu ei, în amîndouă lumile, în vecii vecilor.

Com. : Doamne, miluiește ! Doamne, miluiește ! Apleacă-Ți, Doamne, urechea Ta și ne miluiește. Slavă Ție, Doamne ! Slavă Ție, Damne ! Slavă Ție, nădejdea noastră veșnică. Binecuvîntează.

Slavă lui Dumnezeu întru cei de sus și cinstire Maicii Tale și cununi de laudă martirilor ; milă și har celor adormiți. Aleluia !

(Acesta este timpul potrivit pentru credincioși ca să se împărtășească ; acum însă, este obiceiul să se facă aceasta după slujbă).

Pr. (înălțînd Sfintele Taine înainte și în sus) :

Slavă Ție, Doamne, Dumnezeu nostru, în vecii vecilor, slavă Ție ! Slavă Ție, Doamne Iisuse Hristoase! Trupul Tău cel sfînt și sfințitorul Tău sînge, pe care l-am băut, să nu ne fie spre pedeapsă și osîndă, ci spre viața și mîntuirea noastră a tuturor. Miluiește-ne pe noi.

(Preotul se întoarce spre răsărit).

Com. : Tot pămîntul să se plece înaintea Ta și să se închine Ție. Toată limba să laude sfînt numele Tău. Că Tu ești cel ce Te-ai ridicat din moarte și buna nădejde a tuturor celor ce sînt închiși în morminte. Mai virtos Ție îți mulțumim, Doamne, și-ți aducem laudă pentru mila Ta față de noi.

Rugăciunea de mulțumire

Pr. : Îți mulțumim Ție, Doamne pentru mila Ta cea bogată, prin care ne-ai învrednicit să luăm parte la această masă cerească. Fă Doamne ca să nu fim pedepsiți pentru primirea acestor Sfinte Taine, ci, măcar că sîntem nevrednici, să ne putem împărtăși de Duhul Tău cel Sfînt, ca să putem avea partea și moștenirea noastră cu toți sfinții care au fost dintru început. Așa îți vom aduce slavă și laudă, Ție și Unuia Născut Fiului Tău și Sfîntului Tău Duh, cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Pr. : Pace tuturor !

Com. : Și Duhului Tău !

Diac. : Primind aceste Sfinte Taine, care au fost împărțite, să ne plecăm iarăși capetele înaintea Milostivului Stăpîn.

Com. : Domnul și Dumnezeu nostru, ne plecăm capetele noastre înaintea Ta.

Pr. : Dumnezeu mare și minunat, care pentru mîntuirea neamului omenesc Te-ai umilit și Te-ai pogorît din cer, ai milă și îndurare de noi, ca pururea să Te putem slăvi pe Tine și pe Dumnezeu Tatăl care Te-a născut și pe Sfîntul Tău Duh, cel Atotsfînt și bun și vrednic de închinare, de viață dătător și de o ființă cu Tine, acum și pururea și în vecii vecilor.

Com. : Amin !

Diac. : Binecuvîntează !

Rugăciunea de încheiere

Pr. : Iisuse, binecuvîntează-ne pe noi toți

Făcătorule, apără-ne ;

Arată-ne calea vieții,

Domnul și sprijinitorul nostru.

✠

Com. : Fă ca această aducere, Doamne,
Să fie bine plăcută voii Tale celei sfinte.
Îngerii să se bucure de ea
Și cei adormiți în credință să fie sfințiți.

Pr. (binecuvântarea finală) :

Fraților și iubiții mei, cu binecuvântările și cu merindea de drum pe care ați primit-o de la sfințitorul altar al Domnului, în acest timp când vă încredințez milei și binecuvântării Sfintei și slăvitei Treimi, mergeți în pace !

Com. : Amin !

Pr. : Vouă, care sînteți departe și vouă care sînteți aproape, vii și adormiți, care sînteți mîntuiți prin crucea biruitoare a Domnului nostru și pecetluiți cu pecetea sfîntului botez, binecuvîntata Treime să vă șteargă datoriile și să vă ierte păcatele, iar sufletelor celor adormiți în credință să le dea odihnă.

Com. : Amin.

Pr. : Eu sînt un slujitor slab și plin de păcate. Fie ca să fiu iertat și ajutat prin rugăciunile voastre. Mergeți în pace, veseli și bucuroși, și rugați-vă totdeauna pentru mine.

Com. : Domnul să primească Liturghia (Qurbana) aceasta și să ne ajute prin rugăciunile tale.

(Dvera este trasă de-a curmezișul altarului).

*

(Aici urmează rugăciunea de după împărtășanie, pe care o face preotul îndeosebi).

Un imn din timpul împărtășaniei

Glasul care ridică darurile aduse,
Să ridice de pe robii Tăi praful așezat,
Ca ei să se poată trezi în rai
Prin Acela în care și-au pus nădejdea.

Împăratul a cărui dărnicie dă viață
Acum depărtează pe heruvimul arzător,
Darul împărătesc al vieții lui să le dea
Celor care au murit în El, puterea să trăiască.

Fiecare cu viața lui, un dar împărătesc,
Moartea este înlăturată, ca să nu mai moară.
Un glas plin de viață se înalță pentru laudă
Și slăvește pe Cel ce le-a dat viață.

Lăudat fie Cuvîntul Domnului :

«Nu voi mai suferi ca vreunul din aceia
Pe care i-am ospătat cu trupul și sîngele Meu,
Să meargă pe calea spre groapa șeolului.

Pentru că am primit un trup muritor și am murit
Ca omul viață să aibă și să trăiască pentru Mine».

Prin mîinile și picioarele Tale și prin coasta Ta
Dă-ne iertare, Doamne, totdeauna.

Fiule al lui Dumnezeu, Cel ce ai murit pentru a ne mîntui,
A cărui moarte ne-a dat viață nouă, muritorilor,

Ridică-ne, Stăpîne, din mormînt,

Ca cu răsuflarea înviorată să putem striga :

«Tatălui, Fiului și Duhului, laudă,
De acum și pînă în veac».

Pr. ALEXANDRU IONESCU

MINĂSTIREA TITIRECIU

Prea Fericirii Sale

PĂRINTELUI PATRIARH JUSTINIAN

respectuos omagiu la împlinirea a 15 ani de rodnică și pilduitoare lucrare în fruntea Bisericii Ortodoxe Romine (6 iunie 1948—6 iunie 1963)

Pe dealul ce se înalță spre apus de Ocnele Mari, drept deasupra gurii de sare Ocnița (r. Rîmnicul Vlcea), stă gurguțată «una din frumoasele tipuri arhitecturale de biserici»¹; «monument de dimensiuni importante»²: biserica fostei minăstiri Titireciu. *Pisania* pusă deasupra ușii de intrare în pronaos, în anul 1729, pretinde că: «*Această sfântă și dumnezeiască biserică ce să numeaște Titireaciul, unde să prăznuiaște hramul pe numele marelui arhiereu și dascăl, Sfântul Ioan Zlatoust, iaste zidită din temelie, cu toate ceale de penprejur zidiri, de dumnealui jupân Mihai Cantacuzino vel spăt<ar>, cu isprăvniciia dumnealui jupânului Pannaoti cămărașul, fiind îndemnătoriu și ostenitoriu dumnealui logofăt Chera de la Vel Ocnă. Iar acum prin nevoința părintelui cathegumenului chir Ioan Ursachie s-au acoperit de iznoavă și s-au pardosit; ferestrele s-au înnoit și s-au scris și pissaniia aceasta în zilele luminatului împărat Carol al șaselea, anul de la Hr. 1729 iar de la Adam 7238, mța dechemvrie 1»³. Altă inscripție, grafiată deasupra ușii de intrare în naosul bisericii în zilele episcopului Climent, grăiește: «† Această sf<î>ntă biserică ce să chiamă Titireci, unde să prăznuiaște hramul Sf<î>ntului Ioan Zlatoust, den temelie ei iaste zidită de dumnealui răposatul jup<an> Mihai Cantacuzino, vel spătar, înzăstrîndu-o cu moșii și cu ce să află întrânsa și trecând multă vreme la mijloc nu s-au putut zugrăvi, iar cînd au fost acum, la leat 7255, s-au îndemnat părintele egumen Damaschin monah Cer-*

1. Virgiliu N. Drăghiceanu, *Monumente istorice din Oltenia*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice» (mai departe cităm prescurtat: «B.C.M.I.»), XXIV — 1931, p. 130.

2. N. Ghika-Budești, *Evoluția arhitecturii în Muntenia și Oltenia*, partea IV; Noul stil din veacul XVIII, «B.C.M.I.», București, XIX — 1936, p. 103.

3. Virgiliu N. Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 131; — *Catagrafia pentru toate sfințele minăstiri și biserici ce să află în plasa protopopiei Rîmnicului sud Vlcea cum arată. 1832 iulie 24.* «Arhivele Statului București». Ms. 394, f. 6. (Mai departe vom cita: «A.S.B.» (ms. sau documentul). *Catagrafia protopopiei Rîmnicului din 1832*). Inscripția dată de această Catagrafie nu e exactă nici în cuprîns nici ca localizare.

navodeanul de o a înfrumșețat cu zugrăveală pe den lăuntru, precum se vede, în zilele luminatului domn Io Constandin Nicolaie voievod Mavrocordat, fiind episcop Rîmnicului chir Climent ; și s-au săvârșit de zugrăvit luna oct<omvrie> fiind zugrav popa Gheorghe i brat ego Andrei, ucenic Dumitrașco, Mihai, leat 7255 (1746). Zota ot T<î>rn<ov>on»⁴.

Aceste Inscricțiuni n-au fost puse la întemeierea mînăstirii Titireciului și nici la zidirea bisericii ei ; nici de spătarul Mihai Cantacuzino și nici măcar în timpul vieții sale († 1716). Drept aceea, nu trebuie să mire dacă

Pisania bisericii fostei mînăstiri Titireciului

știrile date de ele în privința ctitorului bisericii (deci și al mînăstirii : «cele de pen-prejur zidiri») nu se potrivesc cu documentele vechi, cîte s-au mai păstrat, ale acestui sfînt locaș ; și nici dacă spusa acestor *pisani* este primită cu încredere de toți cîți pomenesc de acest sfînt lăcaș⁵. Singur arhitectul N. Ghika-Budești, cu toate nedumeririle sale în privința datei zidirii bisericii, pare a pune spusa *Inscricțiunilor* de mai sus la îndoială, cînd zice : «Biserica Sf. Ioan Gură de Aur din Ocele Mari, zisă

4. *Ibidem*. Amîndouă *inscripțiile* au mai fost publicate și în «B.C.M.I.», VII — 1914, p. 195.

5. «Genealogia Cantacuzinilor», edit. N. Iorga, Buc., 1906 ; — «A.S.B.», *Catagrafia prot. Rîmnicului din 1832*, I. 6 ; — *Marele Dicționar geografic al Romîniei*, Buc., 1902, vol. V, sub verbo Al. G. Găleşescu, *Eforia Spitalelor Civile*, Buc., 1899, p. 957 ; — Idem, *Spătarul Mihail Cantacuzino 1650—1716*, Buc., 1906, p. 26 ; — Ioan G. Filitti, *Arhiva Gheorghe Cantacuzino*, Buc., 1819, p. XXXIV ; — Virgiliu N. Drăghiceanu, *op. și loc. cit.* ; — Ioan Donat, *Fundațiile religioase ale Olteniei*, Craiova, 1937, p. 79 ; — C. C. Giurescu, *Istoria romînilor*, III — 1, Buc., 1942, p. 193.

Titireciu, pare a fi fost zidită de către spătarul Mihail Cantacuzino». Și iarăși, «Dacă examinăm planul bisericii cu atenție, vedem că se compune din mai multe părți care nu par construite în același timp, ci pronosul cu clopotniță par adăogite în urmă»⁶ (s. n.).

Dar dacă în privința spătarului Mihai Cantacuzino, prepus ctitor al minăstirii Titireciu, dau mărturie atâtea glasuri, când vine însă cuvîntul despre data întemeierii acestui sfînt lăcaș, părerile sînt împărțite. *Inscripțiile* nu suflă nici un cuvînt; *Marele Dicționar geografic al Romîniei* dă anul 1680; Al. G. Gălășescu crede că «pînă la anul 1699 spătarul Mihail Cantacuzino zidește schitul Titireciu...»⁷ și Ioan Donat crede că «Frumoasa biserică a Titireciului a fost zidită pe la jumătatea veacului al XVIII-lea de marele spătar Mihail Cantacuzino»⁸. Totuși îndoiala arhitectului N. Ghika-Budești rămîne și nedumerirea lui în privința datei zidirii bisericii minăstirii Titireciu și a ctitorului ei, precum și alte motive care se vor vădi în cursul cercetării noastre, au căsunat această puțină osteneală, năzuind să limpezească îndoielile și nepotrivirile privitoare la întemeierea și ctitorii minăstirii Titireciu.

I.

INTEMEIETORUL MINĂSTRII TITIRECIU. — Spătarul Mihai Cantacuzino a fost fără îndoială un evlavios și sirguitor ctitor de minăstiri și biserici. Împreună cu Constantin Brîncoveanu voievod zidesc în anul 1696 minăstirea de la Rîmnicul Sărat⁹; a întemeiat singur minăstirile Sinaia în anul 1695¹⁰ și Colțea în anul 1699¹¹. Tot în anul 1699 a făcut fru-

6. N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 103. Totuși, autorul se contrazice în privința datei zidirii bisericii și chiar a ctitorului. Că zice: «Biserica de la Titireciu... a fost zidită de Vel Spătarul Mihail Cantacuzino la anul 1729, iar în urmă, pe la 1752, egumenul Damaschin a înnoit-o și a zugrăvit-o, adăogîndu-i probabil un alt pronos cu clopotniță, precum și pridvorul pe stîlpi» (p. 53). Iar în alt loc spune: «Ar fi prin urmare trei părți construite la diferite epoci apropiate unele de altele, căci ele sînt cuprinse între 1700 aproximativ și 1729... Pridvorul larg pe stîlpi octogonali e adăogat și mai târziu...» (p. 103). Și încă: «Pisania ni spune că biserica a fost terminată la 1729 de către egumenul Climent al Rîmnicului pe vremea ocupației austriace» (p. 102). Înțelegă cine poate, că *erata* nu îndreptează nici una din văditele contraziceri de mai sus!

7. Al. G. Gălășescu, *Spătarul Mihail Cantacuzino 1650—1716*, p. 26.

8. Ion Donat, *op. cit.*, p. 79.

9. Radu Grecianu, *Incepătura istoriei și vieții... domnului Țării Rumânești, Io Constantin Brîncoveanu-Basarab voievod... «Cronicarii Munteni»*, ed. Mihail Gregorian, Buc. 1961, vol. II, p. 86—87: «Într-acest an <1696>, al optulea din domnia mării-sale <Constantin vodă Brîncoveanu>, s-au săvîrșit și minăstirea care au făcut măriia-sa la lîrgul Rîmnicului... care din pașite și din temelie o au zidit împreună cu unchiul mării-sale, Mihai Cantacuzino vel spătar...».

10. Prof. diac. Gh. I. Moisescu, *Minăstirea Sinaia* în «Biserica Ortodoxă Romîna» (mai departe cităm: «B.O.R.») LXXII — 1954, p. 315. Aceeași dată și Victor Brătulescu: *Elemente de artă picturală și sculpturală la biserica minăstirii Sinaia*, «Glasul Bisericii», XXI — 1962, p. 52. Însă N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 106, pune data zidirii minăstirii Sinaia 1699.

11. Gh. I. Moisescu, Ștefan Lupșa și Al. Filipașcu, *Istoria Bisericii Romine*, Buc. 1957, v. II, p. 126, iar N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 107, pune 1706.

mos împodobita cu ștucaturi pe pe dinafară biserica din Fundenii Doamnei¹² și a ajutat la zidirea din nou a bisericii Zlătari din București¹³. Dar nu este el întemeietorul mînăstirii Titireciu și nici ziditorul pe de-a întregul al bisericii sale.

Arhitectul N. Ghika-Budști pune la îndoială ctitoria lui Mihai Cantacuzino, cînd zice că biserica de la Titireciu *pare* zidită de Mihai Cantacuzino ; totuși o primește printre bisericile din sec. XVIII și că ar fi zidită, așa cum arată azi, între 1700 aproximativ și 1752, la «epoci dife-

Biserica fostei mînăstiri Titireciu

rite»¹⁴. Cercînd deci a pătrunde gîndul acestui autor, parc-ar vrea să spună așa : partea mai veche a bisericii, pînă la pronaosul de azi, ar fi zidită de spătarul Mihai Cantacuzino, în preajma anului 1700 ; marele și frumosul pronaos pe la 1729, în vremea egumenului Ioan Ursachie, iar pridvorul pe stîlpi la 1752 (*sic*), în vremea egumenului Damaschin Cernavodeanu. Fără doar și poate, șovăelnica lui părere este căsunată de *Inscripțiile* : scrisă prima de egumenul Ioan Ursachie¹⁵, în anul 1729, cu prilejul unor meremetiseli făcute de el bisericii, și a doua grafiată cu prilejul zugrăvirii bisericii în anul 1746, în vremea egumenului Damaschin Cernavodeanu, — *Inscripții în care se spune pentru prima oară că spătarul Mihai Cantacuzino a zidit «din temelie această biserică»*¹⁶.

12. N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 107.

13. George D. Florescu, *Din vechiul București*, <Buc.>, 1935, p. 32 și nota 122.

14. N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 53, 102, 103.

15. Cf. *supra*, p. 469, nota 5.

16. *Supra* p. 468.

De bună seamă, dacă N. Ghika-Budești ar fi cunoscut documentele mînăstirii Titireciu, nu s-ar fi lăsat amăgit, el și autorii mai sus citați, de egumenul Ioan Ursachie, care — după cum vom afla mai pe urmă — nu spune tot adevărul. Poate nu-l cunoștea nici el, ca unul ce nu avea metania din această mînăstire și nici nu se nevoise aci cu podvigul călugăresc¹⁷. Sau poate ispitit de alte socoteli, a căutat să împodobească mînăstirea cu un nume ctitoricesc răsunător și cu mare trecere pe lângă administrația austriacă de ocupație din acea vreme, în țara de peste Olt. Că spătarul va fi făcut nescare meremetiseli bisericii acestei mînăstiri și cu acel prilej va fi zidit și vreuna din adăogiturile dovedite a fi făcute mai târziu, faptul e cu puțință și numai așa s-ar putea țilcui vorba zvonită, că documente nu-s, cum că el a zidit biserica și este ctitorul mînăstirii Titireciu. Dar că el a făcut din temelie întreaga biserică sau că însăși mînăstirea Titireciu ca atare ar fi întemeiată de el, aceasta nu se potrivește cu spusa documentelor vechi. Dimpotrivă, sînt semne că nici marele pronaos cu clopotniță, necumite biserica întreagă, n-ar fi fost zidite în vremea și cu cheltuiala lui.

Dacă biserica mînăstirii Titireciu s-a zidit din temelie de spătarul Mihai Cantacuzino, cum pretinde *Pisania* din 1729 și cum cred istoricii care se iau după această pisanie, oare la ce dată s-ar fi făcut această lucrare? Ea nu se putea face nicidecum înainte de 1701 (7209), martie 20, pentru că *porunca* dată la acest soroc de Constantin vodă Brîncoveanu mînăstirii Titireciu, întărindu-i vinăriciul din vilele de la Vel Ocnă și din alte părți, nu face nici o pomeneală despre vreun drept ctitoricesc al vel spătarului Mihai Cantacuzino la acest sfînt locaș, cu toate că *porunca* este întărită «cu tot sfatul și credincioșii boiari ai divanului domniei mele», printre care se numără chiar «i pan Mihai Cantacuzino vel spătar»¹⁸. Și fapt vrednic de ținut minte, nici un document al acestei mînăstiri, ieșit din cancelaria domnească¹⁹ nu cunoaște pe numitul vel spătar ctitor al mînăstirii Titireciu.

Dar marele pronaos cine l-a adăugit? Am spus mai sus că este bănuiala că nu Mihai Cantacuzino. Acest adaos presupune nevoia de spațiu pentru trebuințele duhovnicești ale unei obști călugărești sporite, — nevoie care se poate spune că nu se simțea după anul 1706 (7214) iulie 2, data certă cînd spătarul apare documentar în viața acestui sfînt lăcaș²⁰. Adevărat, în acea vreme erau prea multe mînăstiri și schituri în Oltenia²¹ și mult prea puține persoane simțind «chemare» pentru «înge-

17. N. Dobrescu, *Istoria Bisericii Romine din Oltenia în timpul ocupațiunii austriace (1716—1739)*, Buc. 1906, anexa 21, p. 154.

18. «A.S.B.», ms. 705, *Condica Brîncovenască*, f. 308 v. — 309 v. Acest document ni-a fost semnalat de prof. Toma Bulat.

19. Afară de așa-zisul *Testament* din 1752, iulie, prin care Grigorie Ghica voevod înfiinșînd un spital de ciuმაși în mînăstirea ctitoria sa Pantelimon, îi închină, printre altele multe mînăstiri și schituri libere și mînăstirea Titireciu: Al. G. Găleşescu, *Eșoria Spitalelor Civile*, p. 166—174. Asupra acestei închinări vom vorbi mai departe.

20. «Biblioteca Academiei R.P.R.» (mai departe vom cita «B.A.R.P.R.»), CCCLXXII/181.

21. N. Dobrescu, *op. cit.*, doc. 129, p. 261—276.

rescul chip». Faptul ni-l descoperă Antim Ivireanu, episcop al Rîmnicului (16.III.1705—27.I.1708), într-o «*Cazanie la Vovedenie Bogorodițe*. Noembrie 21», cînd zice : «Cine se află acum, pre aceste vremi, au din cei bogăți, au din cei săraci, măcar de ar avea 100 de feciori, să închine unul lui Dumnezeu ? O țin lucru necuvios și lucru de nimica, zicînd multe cuvinte deșarte, carele mă rușinez a le grăi»²². Deci sporirea de spațiu, care a cerut adăugarea marelui pronaoș, trebuie căutată numai în trecutul minăstirii, care suie cursul timpului pînă dincolo de sfîrșitul sec. XIV.

*

MINASTIREA TITIRECIU ÎNAINTE DE 1706. — «Sfânta mănăstire care se chiamă Titireciul, den județul Vălcii, unde să prăznuiască Sfântul Ioan Zlatoust <este> demult zidită<ă> și veache cît și ctitorii nu s-ară ști adevăra<t> de cine ar fi făcută». Așa spunea în anul 1674 (7182) ianuarie 22 *tocmeala* de scutiri și mili dată acestui sfînt lăcaș de Gheorghe Duca Voevod²³ ; așa spunea și *porunca* din anul 1701 martie 2 de întărirea vinăriciului (și alte mili), dată minăstirii Titireciu de Constantin vodă Brîncoveanu²⁴ și tot așa spunea și *hrisovul* din anul 1793 mai 23, de întărirea vinăriciului, dat acestui sfînt lăcaș de Alexandru Constantin Muruz voevod²⁵. Și se prea poate că tot așa să fi spus și *cărțile*, pe care minăstirea le-a primit de la voevozii Radu Leon (1664—1669), Antonie vodă din Popești (1669—1672) și de la Grigore Ghica (1672—1673) pomenite în *tocmeala*, de mai sus, a lui Gheorghe Duca (1673—1678), precum și hrisoavele de la «Suțu vv» (1783—1786) și de la «Alexandru vv» (Ipsilanti ? 1774—1782), pomenite în *hrisovul* lui Alexandru Muruz din anul 1793 mai 23.

Așadar, de cine a fost întemeiată minăstirea Titireciu, documentele se mărginesc a spune că nu s-ar ști adevărat de cine ar fi făcută. Totuși se poate zice pe temei de document că ea a fost întemeiată înainte de sfîrșitul veacului al XVI-lea. *Era în ființă în anul 1597 iulie 3*, cînd jupan Nan din Buneștii de Jos cumpărînd de la frate-său și de la alții trei fâlci, cu preț de 270 aspri, dăruiește «acele fâlci sfintei minăstiri la s<ve>sti Ioan Zlatoust de la Ocna cea Mare, ca să-i fie de pomană și lui și feciorilor lui»²⁶. *Prin urmare, minăstirea Titireciu era în ființă în vremea lui Mihai Vodă Viteazul (1593—1601)*.

22. Antim Ivireanul, *Predici*, ed. G. Strempele, «Editura A.R.P.R.», 1962, p. 112.

23. *Anexa I*.

24. V. *supra*, p. 472, nota 19.

25. V. A. Urechia, *Istoria Romînilor*, Buc. 1893, t. IV/VI, p. 226.

26. «A.R.P.R.», *Documente privind Istoria Romîniei*, veacul XVI B. Țara Rom., vol. VI, p. 282. (Mai departe vom cita : *Documente*, veacul, B. vol. și p.). *Marele dicționar geografic*, v. 4, p. 535, crede de tot cu totul greșit zicînd că dania din acest document ar fi pentru «Biserica din Broșteni <Ocnele Mari>, cu hramul Sf. Ioan Slataost, <care> s-a rezidit în anul 1793 de Popa Chera...» etc. Pentru că documentul spune lămurit că dania este pentru *sfînta mănăstire la Sveti Ioan Zlatoust de la Ocna cea Mare*, nu pentru biserica din Broșteni, care n-a fost niciodată minăstire. Această biserică a fost zidită în anul 1793 și hramul ei este *Nașterea Sf. Ioan Predteci*: Virgiliu N. Drăghiceanu, *Biserica Sf. Ioan Botezătorul*,

Din anul 1597 și pînă prin vremea lui Matei Basarab știrile lipsesc aproape cu totul. Inscricția de pe clopotul cel mare al bisericii mînăstirii Titireciu arată că a fost «lucrat 1655 luna dechemvrie»²⁷; iar o altă știre, care mai este, nu-i prea temeinică. E ciudatul șir de doisprezece «Domni din pomelnic», aflat în *Catagrafia protop. Rîmnice din 1832*, f. 6, șir care începe cu «Matei vv»²⁸. Dacă ținem seama că Grigorie, Radu și Antonie sînt domni care au urmat numai la șase ani după Matei Basarab, se poate crede că «Matei vv» din fruntea șirului este chiar Matei Basarab (1632—1654). Deci se vede treaba că acest voievod este negreșit un binefăcător însemnat al acestui sfînt locaș, de este trecut în fruntea pomelnicului; dar ce bine să-i fi făcut, nu se știe. Totuși se pare că în vremea lui mînăstirea se ținea bine. Avea o școală de grămățici pîntru pregătirea celor poftitori de preoție. Cunoaștem numele unui grămătic: popa Nicola din Rîmnicul Vîlcii a fost, pare-se, dascăl la această școală; precum și numele unui fost ucenic: «popa Nichifor călugărul <care> au fost învățat carte la acea sfîntă mînăstire mai denainte vreme». Adevărat, e o știre lăturalnică, scoasă dintr-o anafora către «măria sa Vodă» a șase boieri, din anul 1667 (7176) septembrie 8, pentru destuparea unei vechi moșii a mînăstirii, *Rugetu*²⁹, dar în lipsă de altele, o folosim sub cuvenita rezervă.

După buna stare credem că a avut-o mînăstirea Titireciu, de altcum ca și întreaga țară, în vremea lui Matei Basarab, a urmat răstimp greu pentru acest sfînt lăcaș. Mînăstire «sărăcă, făr-de moșie și făr-de rumîni, făr-de țigani și făr-de nici un venit den nici o parte» — zice porunca dată ei de Constantin Brîncoveanu în 1701, scăpase de închinare la vreuna din mînăstirile balcanice sau la vreo Patriarhie răsăriteană, care căutau bucăți mai grase, — dar nu și de răutățile abătute asupra țării după moartea lui Matei Basarab. «Venind Gligore <Ghica> domn — zice cronica — au găsit țara stricată, fărîmată de atîta răutăți ce-i venise după nebuniile rumînilor și din rea chiverniseala domnilor. Cos-

Ocenele Mari. Inscricția «B.C.M.I.», V — 1912, p. 135; Catagrafia protopopiei Rîmniceului din 1832 și Ion Vîrtosu, Biserici de lemn și cruci de piatră din județul Rîmnicul-Vîlcii, «B.C.M.I.», XXXVI — 1933, p. 138.

27. **РокѢ ЛХНѢ (=1655) МѢ ДЕК:** Virgiliu N. Drăghiceanu, *op. cit.*, «B.C.M.I.», XXIV — 1913, p. 132. Dar *Catagrafia protop. Rîmnice, din 1832*, «A.S.B.», ms. 394, f. 6, citește: **РХІЕ МѢ ДЕКВРКД, ДННѢ, Д РОКѢ** (1615 luna dechemvrie ziua 4. Lucrat).

28. *Pomelnicul e pomenit în Catagrafia de toată averea mișcătoare și nemîșcătoare aflată la schitul Titireciu... întocmită în anul 1859 septembrie 21 («B.A.R.P.R.», ms. rom., 726, f. 432: «Cărțile bisericii... Pomelnic ctitoricesc»). A fost cercetat și de V. Drăghiceanu (*op. și loc. cit.*), dar azi (14—15 mai 1963) nu se mai află la biserică și nici în depozitele Acad. R.P.R. sau «A.S.B.». Tot așa nici *Coudica de documente pomenită în aceeași Catagrafia*.*

29. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/178: Martorul «popa Nichifor Călugărul», care, după apelativ pare să fi fost preot de mir văduv și călugărit, probabil avea în anul 1667, cînd dădea mărturia, vîrsta cam de 45—50 ani. Și cum el va fi învățat carte la școala din mînăstirea Titireciu, cam pe la vîrsta de cca. 15—20 ani, atunci acea «măi dinainte vreme» din document ar putea fi prin anii 1637—1642; adică pe la jumătatea domniei lui Matei vodă Basarab.

tandin-vodă <Șerban> o au purtat rău. Mihnea-vodă mai rău și mai cumplit, și datorie multă rămăsease de la Mihnea-vodă făcută». Și iarăși: Pe vremea lui Ghica-vodă, «fiind multe răzmirițe de oști, s-au făcut foamete mare în țară, și pentru că să măniesse Dumnezeu pă rumăni... au trimis și ciună, de murea foarte rău»³⁰. De bună seamă pe lângă răutățile căzute peste toată țara, mînăstirea Titireciu a avut de pățit și pe ale sale proprii, care o duseseră pînă pe pragul năruirii. Neavînd stăpîn cîine să-i poarte de grijă, și egumenii schimbîndu-se des, și după alte soco-

«Căderea iușerilor». Detaliu de pictură în pridvorul Bisericii mînăstirii Titireciu

teli decît ale soborului mînăstirii : după ale boierimii care căuta să sub-
juge mînăstirile prin egumeni puși peste voința soborului, fără păzirea
rînduieiilor canonicești și tocmelelor ctitoricești și fără cătare la obrazul
chiriarhului³¹, — acel soi de năstavnici în loc să caute «să agonisească
spre întărirea casii, ei mai mult jăhuiiau și răpiau și ce se afla». Cu unele
ca acele nepurtări de grijă «rămase acest sfînt lăcaș de tot cu totul la
lipsă și încă și pustie» ; cu biserica închisă și lipsită de «toată dumne-
zeiasca slujbă»³². Așa a aflat-o un oarecare ieromonah, Hristofor, cînd
a venit la această sfîntă mînăstire Titireciu, în zilele lui Radu Leon.

30. Radu Popescu, *Istoria Domnilor Țării Rumânești*, «Cronicarii Munteni», edit. M. Gregorian, Buc. 1961, I, p. 291 și 389.

31. Prof. Alex. Elian, *Legăturile Ungrovlahiei cu Patriarhia din Constantinople și cu celelalte Biserici Ortodoxe*, «B.O.R.», LXXVII — 1959, p. 915.

32. Anexa I.

Hristofor era de neam grec de la Rumele³³ dar cu multă tragere de inimă pentru acest sfânt lăcaș de la Titireciu, pe care l-a aflat, cum zice mai sus, jefuit, prădat și pustiit de «păstori năimiți»³⁴. Fost-a el călugăr de la vreuna din minăstirile închinat de țară ori venit de-a dreptul de la Ianina ori un fost slujbaș la exploatarea de sare din Vel Ocnă, precum Dima Cupețul <Dionisie ieromonah>, primul întemeietor al «schitșorului Țeica» ori Chera Bojăscul logofăt la Vel Ocnă (Chiril monahul)³⁵, cel arătat în *Inscripția* scoasă în 1729 de egumenul Ioan Ursachie «îndemnătoriu și ostenitoriu» la zidirea bisericii Titireciu, nu știm; *tocmeala* lui Duca vodă, din 1674 ianuarie 22, spune doar că «după aceea cînd a fost în zilele răposatului Io Radu Leon voevod aflîndu-se acestu preotu anume Hristofor eromonah, mergându acolea, întru toată lipsa și pustiirea», precum mai sus zice; și «apucîndu-se, începîndu a deschis bisearica și a pomeni numele domnilor și al creștinilor la Sfînta Liturghie. Și destupîndu și lucrîndu viile și moșiile minăstirii, cu al său drept agonisit den tinerețele lui, și adăugîndu și dobitoace și de alte cu care să hrănească mănăstirile și lăcuiitorii lor; și încă tot silindu mai mult»³⁶.

Lauda adusă de Duca vodă lui Hristofor ar putea fi bănuită de părtinire: «Duca vodă era de moșie din țara grecească de la Rumelia»³⁷. Dar de data aceasta călugărul grec nu era dintre acei ce uitau îndoitul dar dumnezeiesc de înger în trup și preot al lui Hristos. Nu vine la Titireciu după procopseală ci, cum zice *tocmeala* Ducăi vodă, «cu al său drept agonisit din tinerețele lui», destupă viile părăginite și descurcă hotarele moșiilor minăstirii încurcate și cotropite, «silind încă și mai mult».

În adevăr, în anul 1667 (7176), septembrie 8, în timpul lui Radu Leon vodă, Hristofor «egumenul ot Titireci» luînd carte domnească și «cărți de afurisanie de la părintele Patriarh³⁸, de la părintele Vlădica³⁹ și de la părintele Episcop»⁴⁰ asupra a șase boieri, descurcă hotarele moșiei *Rugetu*⁴¹ a minăstirii Titireciu și o aduce din nou în patrimoniul sfîntului lăcaș. De asemenea, dintr-o *carte de mărturie* de mai tîrziu 1709 (7218) noiembrie 18, aflăm că Hristofor a sporit agonisita minăs-

33. «B.A.R.P.R.», LX/41: Dima cupețul (Dionisie ieromonahul) grec de la Tricala («Dionisie, grec de la Ianina» în pomelnicul «bisericii ce se numește Țeica»: V. Drăghiceanul, *op. cit.*, p. 131) întîiul întemeietor al schitșorului Țeica, «carele... s-au înstreinat în părțile țării acestlia... avînd fude pe un Hristofor ieromonah...» (*Ibidem*) în zilele lui Duca vodă.

34. Ioan X, 13.

35. Cf. *Pisania* bisericii din Țeica: V. Drăghiceanul, *op. cit.*, p. 190.

36. *Anexa* I. Totuși sînt semne că ar fi fost călugăr athonit. Pe un *Minei* pe octombrie, ed. Veneția, 1602, scrie că e al minăstirii Vatoped. Iar pe alt *Minei* grec pe noiembrie, într-o însemnare scrisă de Γρηγόριος egumen în 1712, zice: Δύτα τὰ μνηία ἦσαν ἀπὸ παλῆων ἁγίων. (= Aceste Minee erau de mult). De bună seamă sînt după vechinea ediției din vremea egumenului Hristofor, care le va fi adus act pentru slujbă.

37. Ion Neculce, *Letopisetul Țării Moldovei*, ed. Iorgu Iordan, București, 1955, p. 127.

38. Probabil patriarhul Nectarie al Ierusalimului care era în țară la 1665 (7172): iulie 27: «A.S.B.», *M-rea Govora*, XXVI/3.

39. Probabil Ștefan mitropolitul Țării Românești († 1668).

40. Probabil Ignatie grecul al Rîmnicului.

41. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/178. Cf. și *supra* p. 474 și nota 29.

tirii cumpărînd o parte din moșia Ciofrîngeni de la clucerul Dumitrașco Moiescu ⁴². Și cunoaștem din documente de mai tîrziu că minăstirea Titireciu, în vremea egumenului Hristofor, a căpătat «Una particula taxae Vinerics ex promontorio Oknensi obvenientis cum donationalibus Gregorij Vojvodae de anno 7173 (1674) ; 150 frusta majora salis ex Okna... cum donationalibus Vojvodae Antonij de anno 7180 (1675) (*sic!*) ; Item Gregorij Voevodae... pro lapidis 150 de anno 7172 (1674) ⁴³ ; 15 familias hominum exemptorum cum literis Vojvodae Gregorij de anno 7172 (1674) ; Item Antonij Vojvodae de anno 7178 (1670) ⁴⁴. Adăugînd acum la acestea milele, darurile și scutirile căpătate de Hristofor de la însuși Gheorghe Duca, credem a fi aproape de adevăr cînd zicem că în timpul acestui egumen, sfîntul lăcaș de la Titireciu al marelui arhiereu și dascăl Ioan Gură de Aur a cunoscut cea mai înfloritoare stare din toată viața lui de așezămînt călugăresc. În adevăr Duca vodă iartă această minăstire de dijma de stupi, de goștina de rîmători, de oierit și de vinărici. Îi dăruiește încă și moșia domnească «ce iaste de mănăstire în sus în hotarul Ocnei pînă în drumul Me<h>edinților, care se hotărăște cu Slătineanci și cu Govora», — moșie numită în *indorsație* și în alte documente *Goruniș* ⁴⁵. Din documente de mai tîrziu, mai aflăm că Duca vodă i-a dat și «Una particula taxae Vinărics ex promontorio Oknensi ; 150 lapidibus <salis et> 15 familias hominum exemptorum...» ⁴⁶.

Tot în *tocmeala* Ducăi vodă se mai spune că și «schitul de la Slătinece, unde iaste hramul s<ven>tăi Nicolae, care *s-a dat a fi acestei mănăstiri ce scrie mai sus* ⁴⁷ (s. n.) să se bucure de aceleași scutiri ca și aceea», dîndu-i pe deasupra și dreptul de a ține patru oameni «făr-de bir și făr-de gâlceavă ; scutiți de toate dăjdiile și mîncăturile cît vor fi peste an în țara domnii mele... ca să fie de poslușanie schitului» ⁴⁸.

Schitul Slătinece pare să fi fost o *monidrie* lăcuită de două trei călugărițe ; și a pierit fără urmă. Dintr-o carte din anul 1668 dechemvrie 16, prin care Radu Leon vodă poruncește lui Serafim, episcopul Rîmnicului, să cerceteze plîngerea unei sărace călugărițe Varvara, «care iaste lăcuitoare la schitul ce să chiamă Slătinece», și să aleagă «moșioara ce au fost dată cînd s-au zidit acest schit, afară de ce a fostu cumpăratu doamna Ilena a răposatului Matei vodă» ⁴⁹, se vedește că acest schit pare a nu fi mai vechi decît domnia lui Matei Basarab ; dar nu se cunoaște cine l-a întemeiat și cînd și de cine «s-a dat» minăstirii Titireciu.

42. *Idem*, CCLXXII/207. În condică (acum pierdută) minăstirii era și «un izvod de zapis ot leat 7176 (1668) arătînd că Hristofor egumen Titireceanu au cumpărat partea de moșie ce să chiamă Ciofrîngeni» : 1800 august 3. Carte de judecată în pricina dintre minăstirea Govora și schitul Titireciu cu privire la hotarul moșiei Ciofrîngeni (Glodul) : «A.S.B.», *jond minăstirea Govora* III/15.

43. Hurmuzaki, *Documente*, t. VI, p. 269.

44. N. Dobrescu, *op. cit.*, anexa 129 din 1731, iunie 10, p. 267—268.

45. *Anexa* I.

46. N. Dobrescu, *op. și loc. cit.*

47. Titireciu.

48. *Anexa* I.

49. «B.A.R.P.R.», XC/75.

Se prea poate ca faptul să se fi întâmplat după ce Hristofor a ajuns egumen pe viață al sfântului lăcaș Titireciu. Că dacă ținem seama că Duca vodă, precum s-a arătat mai sus, nu-i precupește laudele, că Radu Leon vodă îi dăduse *carte* de egumenie pe viață, carte care i-a fost înnoită și de voevozii următori : Antonie din Popești, Grigorie Ghica și Duca vodă ; că acest din urmă voevod, la cererea lui Hristofor, dă egumenie pe viață și ieromonahului Ioan, ales de el urmaș⁵⁰, atunci fără îndoială se întărește părerea, că schitul Slătinece a fost închinat Titireciului în timpul egumeniei lui Hristofor.

Pe semne schitul Slătinece s-a dat mînăstirii Titireci atunci cînd această mînăstire era duhovnicește bine chivernisită, adică în timpul egumeniei lui Hristofor. Și istoria mînăstirilor face dovadă că atunci cînd ajungea în fruntea unei mînăstiri un egumen îmbunătățit, se aduna în jurul lui sinaxă mare, dornică de mîntuire. Așa s-a adunat la Tismana în jurul Sf. Nicodim *Grecul* ; așa s-a adunat la Poiana Mărului în jurul starețului Vasilie, la Neamțu și Secu în jurul lui Paisie Velicicovschi, la Cernica în jurul starețului Gheorghe etc. Firește, păstrînd măsura cuvenită, tot așa trebuie să se fi întâmplat și la mînăstirea Titireciu în vremea egumenului Hristofor. Deci pentru mulțimea de părinți și frați, adunați în jurul lui, nemaifiind încăpătoare biserica zidită în secolul XVI (lungă pe dinăuntru de 12,04 m. și lată la absidele naosului de 7,30 m.⁵¹) s-a simțit nevoia de a o mări. Atunci, deci în vremea egumenului Hristofor simțindu-se nevoia de spațiu s-a adaos, cred neclintit, pronaosul cel mare la biserica mînăstirii Titireciu, iar nu între 1700 aproximativ și 1729, cum s-a zis⁵². Pentru vremea de după 1700, avem spusa mitropolitului Antim Ivireanul, că nici fiii celor bogați, nici ai celor săraci nu mai simțeau «chemarea» pentru călugărie⁵³, iar pentru vremea de după anul 1723, adică a lui Ioan Ursachie, avem spusa beamterului austriac din 1723, Uhlein, care se potrivește pînă și în cuvinte cu a lui Antim⁵⁴. Așijderea știm că în anul 1723 obștea mînăstirii Titireciu numără numai zece «persohnen» !⁵⁵.

Sînt și alte motive care îndreptățesc zisa că cele două adăogiri la biserica veche a mînăstirii Titireciu, pronaosul cel mare și pridvorul pe stîlpi n-au fost făcute de egumenii Ioan Ursachie și Damaschin Cernavodeanul. Din mărturiile rămase de la acești doi năstavnici (*Inscripțiile* din 1729 și 1746) iese lămurit că printre meremetisile și lucrările făcute de ei la biserica acestui sfînt lăcaș⁵⁶, nu e nicidecum vorba de pronaos și de pridvor. Cum ei nu erau oameni să-i dea modestia afară din casă, cînd au scos *Inscripțiile* n-ar fi lăsat să le scape prilejul, de a se lăuda că au făcut vreuna din cele două adăogiri.

50. *Anexa* I.

51. N. Ghika-Budești, *op. cit.*, planșa DXXIII.

52. *Ibidem*, p. 53, 102—104.

53. *Supra* p. 473.

54. N. Dobrescu, *op. cit.*, anexa 22, p. 154.

55. *Ibidem*, anexa 93, p. 202.

56. *Supra* p. 468.

Cred că e adevărat zicînd că marele pronaos e adăugat în vremea egumenului Hristofor ; — dar pridvorul pe stîlpi de cine și cînd s-a adăugat ? Ispitind documentele minăstirii Titireciu, de la anul 1597 și pînă la începutul secolului XVIII, aflăm un singur document : o *scrisoare* a lui Stoian din Ocnă, datată 1706 iunie 2, care pretinde că această minăstire este «a dumnealui» spătarului Mihai Cantacuzino⁵⁷. Cum de a ajuns acest sfînt lăcaș în 1706 al numitului spătar, pe care *porunca* dată de Constantin vodă Brîncoveanu cu cinci ani înainte, în 1701 martie 2, minăstirii Titireciu, nu numai că *nu-l cunoaște ctitor*, ci încă spune «că nici ctitorii cei ce au făcut- $\langle o \rangle$ nu să știu»?!⁵⁸. Tot așa, nu este de crezut că în răstimpul celor cinci ani (1701—1706) biserica ei să se fi ruinat în așa măsură, încît Mihai Cantacuzino să fi trebuit a o zidi din nou «din temelie»⁵⁹. *Nici o dovadă nu întărește această spusă*, iar PLANUL ei arată că așa cum *este azi, e alcătuită din trei părți zidite la date deosebite*.

Așadar amintindu-ne că biserica din sec. XVI, cînd vine Hristofor la Titireciu o găsește părăsită și închisă, nu ruinată, și că nu se află nici o mărturie că ar fi fost zidită cîndva din nou «din temelie», ci numai, cum s-a zis mai sus, i s-a adăugat în vremea aceluia egumen un pronaos mare și frumos, se poate deci crede cu mare apăsare de adevăr, că celălalt adaos : *pridvorul pe stîlpi* — că de el merge acum vorba — *e adăugat în vremea lui Constantin vodă Brîncoveanu după 1701*. În vremea acestui domn, mare ctitor și restaurator de minăstiri și biserici, pridvorul ajunge ca să zic așa «la modă» ; «întrebuințarea lui se generalizează foarte mult și bisericile fără pridvor devin foarte rare»⁶⁰. Biserici vechi, de ex. biserica minăstirii Cozia (zidită la 1393), a Mitropoliei din Tîrgoviște (zidită de Neagoe Basarab), a minăstirii Govora (zidită de Vlad Călugărul), etc. primesc cîte un asemenea adaos arhitectural⁶¹. Cred că tot în acea vreme s-a adăugat și la biserica minăstirii Titireciu pridvorul pe stîlpi, iar nu la 1729, sub ocupația austriacă.

Pe semne că în cei 20—25 ani de la moartea îmbunătățitului egumen Hristofor, minăstirea Titireciu și biserica ei au suferit stricăciuni pricinuite de dintele vremii, de neputare de grijă și mai ales de multele răzmirițe care au bîntuit țara de peste Olt de la moartea lui Șerban vodă Cantacuzino și pînă la pacea de la Carlovitz (1699)⁶². Așa că la începutul sec. XVIII, spătarul Mihai Cantacuzino poate va fi ajutat cu bani meremetiselile minăstirii, i-a dăruit «moșia» cumpărată de la Stoian din Ocnă, precum și pe cea de la Otășani. Cu acel prilej, cred că s-a zidit și pridvorul pe stîlpi și cele «de pen-prejur zidiri». Așa trebuie înțeleasă *Pisania* «scrisă» de egumenul Ioan Ursachie în 1729, iar nu cum zice că

57. Anexa II.

58. «A.S.B.», *Condica Brîncovenească* ms. 705, p. 309.

59. *Inscriptia* din 1729 : *supra* p. 468.

60. N. Ghiika-Budești, *op. cit.*, p. 20.

61. *Ibidem*, Partea întâia. «B.C.M.I.», fasc. XX—1927, p. 131.

62. Radu Popescu, *Istoria domnilor Țării Rumânești*, «Cronicarii Muntenii», ed. Mihail Gregorian, Buc. 1961, v. I, p. 461—477.

spătarul a zidit biserica mînăstirii «din temelie». Tot așa cred că trebuie tîlcuită și *Inscripția* din 1746. Încă mai cred că cheltuielile făcute de spătar cu meremetisile mai sus zise, precum și dăruirea celor două moșii au făcut să se răsîndească vorba că mînăstirea Titireciu este «a dumnealui spătar Mihai Cantacuzino».

*

Împrejurările care au făcut pe spătar să ia asupra sa meremetisile, precum și daniile făcute numitei mînăstiri, cred că se pot tîlcui ispitind scrisoarea lui Stoian din Ocnă pe altă latură⁶³. Adevărat această scrisoare nu este un zapis de vînzare-cumpărare, care poate nici nu s-a încheiat vreodată, ci numai o încredințare de primirea prețului, de la o terță persoană, a vînzării unei moșii, vînzare petrecută la o dată înainte de 1706 iunie 6. Acest document pare a vădi o vînzare condiționată. Condiționată de ce ? Poate de deschiderea unei ocne de sare ! că «moșia» e pe aria unui vestit zăcămint de sare ; ocna «Ocnița» e chiar la poalele dealului unde e zidită mînăstirea Titireciu ; iar chipul de plată al prețului moșiei, este tipic spătar Mihai Cantacuzino⁶⁴.

Dacă ținem seama acum și de faptul că spătarul se folosește în treburile sale cu mînăstirea Titirecu de persoane cu slujbă la ocnele de sare, precum «marele cămăraș al ocnei domnești... Panaioti»⁶⁵ ; «logofăt Chera de la Vel Ocnă»⁶⁶ și «Nicola, cămăraș <de la Vel Ocnă>»⁶⁷, sîntem ispițiți să bănuim că cumpărarea «moșiei» de la Stoian din Ocnă, n-ar fi prea străină de zăcămintul de sare din acea localitate. Spătarul trebuie să fi cumpărat acea moșie înainte de anul 1706, cu gîndul de a deschide o ocna de sare, amînînd însă plata «pînă ce se vor începe ocnele a se face și a lucra». Adică după izvodul de cumpărare de la moștenii din Slănic. Dar sarea fiind monopol domnesc, pentru a deschide pe

63. Anexa II.

64. De pildă moștenii din Slănic sud Saac, vînd lui Mihai Cantacuzino, la o dată nevădită, jumătate din hotarul moșiei lor ; iar la 1685 aprilie 20, la încheierea zapisului de vînzare-cumpărare, îi mai vînd încă și cealaltă «jumătate de peste tot locul cu sarea, unde iaste a se face ocna». Zapisul nu spune dacă spătarul cumpărător a dat sau nu moștenilor, la vînzarea primei jumătăți, vreo arvună, dar la data vînzării-cumpărării celeilalte jumătăți, deci la 1685 aprilie 20, moștenii ne arată cum înțelegea spătarul să plătească prețul tocmit : «...și am vîndut, mărturisesc vînzătorii, dumnealui drept bani gata taleri 700, din care ne-au dat acum (deci la 1685 aprilie 20) deodată 380, iar taleri 320 au rămas pînă ce se vor începe ocnele a se face și a lucra. Deci, de va ieși sare bună și nu s-ar sfîrși curînd, ca cea de la Teișani, să aibă a ne plini dumnealui și ceilalți bani, ce au mai rămas ; iar de va eși sare rea și nu va umbla ocna bine și se va sfîrși curînd, să avem a întoarce banii dumnealui înapoi, cum i-am și luat». (s. n.) («B.A.R.P.R.», CCCLXIX/94). După patru ani, adică la 1689 martie 3, după ce spătarul «a lucrat ocnele pînă ce le-au răspuns și le-au dat pre bolovanii» («A.S.B.», ms. 449, f. 544) abia atunci plătește el moștenitor rămășița din prețului de vînzare : «Iar cînd au fost în zilele mării sale domnului nostru Io Constantin voevod, grăiesc moștenii, cercînd dumnealui <spătarul> locul, s-au aflat sare bună și den destul unde domnia sa ocne au deschis. Deci dumnealui ciți bani au mai fost rămas, taleri 320, ni i-au dat...» («B.A.R.P.R.», CCLXIX/97, din 1689 iunie 3).

65. Hurmuzaki, *op. și loc. cit.*, *Inscripția* bisericii Titireciu, *supra* p. 468.

66. *Inscripția* bisericii Titireciu, *infra*, p. 481, nota 70.

67. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/181.

locul său ocne, era neapărată nevoie de învoire domnească ⁶⁸. Și «pentru ca venitul domnesc de la sare să nu vie la scădere», domnul din acea vreme, Constantin Brîncoveanu închide, prin *porunca* din 1705 dechemvrie 20, ocnele de sare de la Săraru și Ghitioara, sub cuvînt că «fiind ocne multe și scoatere de sare multă... și neputîndu-se vinde cu preț bun, venitul sării și al domniei» a scăzut. Sînt însă dovezi că s-au închis nu numai cele două ocne numite, ci și altele ⁶⁹; și se prea poate să nu se mai fi dat învoire domnească nici pentru deschiderea de noi ocne, măcar pentru un oarecare timp. Așa că, fie din această pricină, fie că pe «moșia» cumpărată de la Stoian din Ocnă nu «s-au aflat sare multă și den destul», spătarul Mihai Cantacuzino n-a mai încheiat nici zapis de vînzare-cumpărare, nici n-a cerut întărire domnească (nu se află un asemenea document), ci, lipsindu-se, a dăruit-o așa cum se găsea, poate la stăruința logofătului Chera ⁷⁰, minăstirii Titireciu împreună cu mijloace bănești pentru meremetiseli și zidirea pridvorului și a zidurilor de pen-prejur. Aceste lucrări, de mică însemnătate pentru un ctitor de minăstiri și de biserici pe măsura spătarului Mihai Cantacuzino, au fost lăsate în grija lui Chera logofăt ot vel Ocnă ⁷¹ și plătite prin Panaioti, mare cămăraș la Ocna domnească, poate cu bani cuveniți spătarului din «dijma» de sare de la ocnele din Slănic ⁷².

*

Cu aceasta iată-ne la începutul secolului al XVIII-lea. La acest început de veac apare într-o *scrisoare* ⁷³ că minăstirea Titireciu este «a dumnealui spătari Mihai Cantacuzino». Am arătat mai sus cum îmi pare mie că s-a zvonit această vorbă, a cărei urmare a fost procopsirea urmașilor acestui spătar cu însușirea de *ctitori*, moștenitori și proprietari ai acestui sfînt lăcaș și a tuturor bunurilor lui. Fîrste miluirea lui de către Mihai Cantacuzino cu moșiile de la Oțeșani și de la Ocnă și cu zidirea pridvorului și a celorlalte zidiri, dădea spătarului drept să fie înscris în dipticul ctitoricesc și să i se dea onorurile liturgice cuvenite, dar nu să se cheme «ctitor nou» și singur, nici să se dea lui și urmașilor

68. Aurora Ilieș, *Știri în legătură cu exploatarea sării în Țara Românească pînă în veacul al XVIII-lea*, în «Studii și materiale de istorie medie», I—1956, p. 164.

69. «A.S.B.», *M-rea Cotroceni*, LVI/4.

70. Cred că lucrurile s-au petrecut așa pe temeiul unui document, copie după un zapis de vînzare aflat între documentele minăstirii Titireciu («B.A.R.P.R.», CCCLXXII/180). Se spune în acest zapis că în anul 1690 (7189) februarie 11, Chera logofătul a cumpărat de la Marie Purceloae «o livadie, care iaste pri lîngă a dumnealui pe luincă în Dosuri». Copia e grafiată chiar de Chera, care adaugă dedesubt: «Această livadie am dat-o de pomană împreună cu ceialaltă pe lîngă dânsa la sfînta mănăstire Titireciu... Az Chera logofăt (monocondil ca și în scrisoarea lui Stoian, Anexa II) ot Ocnă». Însă adaostul deși e scris de Chera, nu e datat.

71. *Inscripția* (*supra*, p. 468) spune că Chera a fost «îndemnătoru și ostenitoriu» la zidirea bisericii Titireciu. Iar din alt act știm că el s-a făcut călugăr (era mort înainte de anul 1720), poate chiar la această minăstire, luînd numele de «Chiri! monahul»: Inscripția bisericii Teica, *supra* p. 476, n. 36.

72. A. Ilieș, *op. cit.*, p. 160.

73. *Anexa II*.

săi minăstirea moștenire cu toate ale ei. Milele primite de la Duca vodă sînt destul de însemnate și *tocmeala* dată de acest voevod minăstirii în 1674 deși are aerul unui tipicon ctitoricesc, totuși el n-a luat asupra lui minăstirea Titireciu, nici nu s-a pus pe sine «ctitor nou» și singurul. Minăstirea însă fusese mai înainte miluită și de alți domni, totuși nici unul nu s-a făcut «ctitor nou», deși ctitorii dintîi nu se cunoșteau. Și credem neclintit că nici spătarul Mihai Cantacuzino n-a avut această năzuință. Dacă ar fi avut-o, ar fi adus-o la îndeplinire, scoțînd *poruncă* de la Constantin vodă Brîncoveanu, prin care, pe de o parte să întărească daniile făcute de el minăstirii Titireciu și pe de alta, să se dea lui și fiilor lui acest sfînt lăcaș proprietate. Că așa era pravila pentru ctitor nou. Cînd de pildă Buliga, căpitan de dorobanți din Ciovîrnășani, sud Mehedinți, e făcut de Matei Basarab «ctitor nou» al minăstirii Topolnița, prin *porunca* din 1646 (7154) februarie 14, acel sfînt lăcaș «s-a dat lui de tot și cu toate moșiile, ca să-i fie lui de moștenire... și fiilor lui cîți Dumnezeu îi va dărui»⁷⁴. *Porunca* domnului e întărită de *cartea* mitropolitului țării, Teofil, semnată cu iscălitură proprie și de Гаврил Божию милостию патриарха сръбскыи. (Gavriil din mila lui Dumnezeu patriarhul sîrbilor). Prin asemenea *povelanii*, cărți și prostagme, adevărate autentificări de acte de donații între vii, se trecea legiuit în proprietatea noului ctitor o minăstire cu toate averile ei, care ctitor și urmașii lui dispuneau de ele potrivit dreptului ctitoricesc arătat în pravile, prostagme patriarhicești și chiar în tipicoanele ctitorilor întemeietori. Actul de «ctitor nou» avea nevoie de întărirea nu numai a domnilor și mitropoliților în vremea cărora se făcea mutarea, ci și a voevozilor următori (supra). O asemenea *poruncă* domnească sau o *prostagmă* patriarhală, care să cunoască pe Mihai Cantacuzino «ctitor nou» al minăstirii Titireciu, nu se află !

Prin urmare, *spătarul Mihai Cantacuzino nu este întemeietorul minăstirii Titireciu, nici ziditorul din temelie al bisericii ei și nici el însuși n-a rîvnit să se facă «ctitor nou» al acestui sfînt lăcaș. Că dacă ar fi rîvnit la o asemenea cinste, cu trecerea pe care o avea pe lingă nepotul său, domnul țării, și cu puterea familiei Cantacuzino în vremea lui Constantin vodă Brîncoveanu, scotea, fără îndoială, documente de la vodă, mitropolit și patriarh de «ctitor nou» al minăstirii cu hramul Sf. Ioan Zlatoust de la Titireciu.*

*

MINASTIREA TITIRECIU ÎNTRE ANII 1706—1752. — De la anul 1706 iulie 2, cînd se spune pentru prima oară acestui sfînt lăcaș că este minăstirea dumnealui spătarului Mihai Cantacuzino și pînă la anul 1752 iulie, cînd Grigore vodă Ghica o supune, împreună cu alte minăstiri și schituri, minăstirii «nosocomion» Pantelimon, ctitoria sa de lingă București, minăstirea Titireciu rămîne printre minăstirile libere, ducîndu-și zilele potrivit vremurilor și mai ales oamenilor puși s-o chivernisească. În acest

74. «A.S.B.», *Minăstirea Tismana* XX/1 și 2. În *povelania* de înlărire a acelei danii dată de Constantin Șerban voevod în 1654 (7162) iunie 14, se vorbește și de o carte a patriarhului Paisie al Ierusalimului. *Ibidem* XX/3.

răstimp cade și cotopirea Olteniei de austrieci (1716—1739), și tot în curgerea acestui timp biserica ei este de două ori meremetisită, scriindu-se și *Pisaniile* care spun pentru întâia oară și pe șleau, că biserica cu «cele de pen-prejur zidiri» (întreaga mânăstire?) «și cu tot ce să află într-însa» este zidită de vel spătarul Mihai Cantacuzino. Am pus acestui răstimp hotar anul 1752, că după această dată mânăstirea își pierde însușirea de mânăstire liberă, cu toate urmările acestui *capitis diminutio*.

În primii zece ani ai acestei curgeri de timp, — adică pînă la cotopirea Olteniei de austrieci (1716), nu se cunoaște aproape nimic deosebit din istoria mânăstirii Titireciu, afară de *cartea* de mărturie din 1709 (7218) dechemvrie 28, dată de sătenii moșteni din Bunești și Ciofringeni, sud Vilcea, «părintelui egumen Ștefan, năstavnicul mânăstirii Titireciu», pentru partea de moșie cumpărată de egumenul Hristofor în vremea lui Duca vodă, carte amintită supra ⁷⁵.

Mânăstirea Titireciu în vremea cotopirii Olteniei de austrieci. În lucrarea sa *Istoria Bisericii Române din Oltenia în timpul ocupațiunii austriace* ⁷⁶, N. Dobrescu zugrăvește cu vopsele mohorâte, după acte din arhivele Vienei, starea mânăstirilor din această latură de țară, stare care, afară de strîmtorările fiscale puse mânăstirilor din Oltenia de administrația cotopitorilor, nu se prea deosebea de ce fusese înainte de ocupație și nici de ce urmează după încetarea cotopirii. Acea administrație avea, este drept, privirea îndreptată mai ales pe mânăstirile mari: Tismana, Cozia, Bistrița, Govora, Hurezu etc., dar din actele ei se pot culege știri și despre mânăstirile mici. Aceste știri, unite cu cele păstrate în arhivele noastre, îngăduie să ne dăm seama și de mânăstirile mici, ca de pildă Titireciu, obiectul acestei osteneți.

Faptul cel mai izbitor din această vreme este căderea acestui sfînt lăcaș de la treapta de mânăstire la cea de *schit*. Chiar egumenul Ioan Ursachie semnează o jalbă către Oberdirectorul peste Oltenia, generalul Wallis, numindu-se «Prepositus Sacelli Titirecs» ⁷⁷, cu toate că în alt document îi spune mânăstire ⁷⁸. Tot mânăstire îi zice și zăpisiul din 1720 (7228) martie 27, prin care *Leontie*, egumenul mânăstirii Titireciu, vinde egumenului Grigorie al Govorei jumătate din moara de la Ionești ⁷⁹.

75. *Supra*, p. 476 și nota 42.

76. pp. 25—52.

77. N. Dobrescu, *op. cit.*, anexa 132, p. 278.

78. «B.A.R.P.R.», LV/41, din 1727 (7235) sept. 1.

79. «A.S.B.», *Mânăstirea Govora*, ms. 234, f. 100; 447, f. 332 și 463, f. 1360. La data acestei vînzări, comîsul Mihai Cantacuzino, fiul spătarului cu același nume, părăsea poate Oltenia, unde locuise după pacea de la Pasaroviț (1718), ducîndu-se la Brașov, unde-l aflăm la 1 iulie 1720 (Al. A. Vasîlescu, *Oltenia sub austriaci 1716—1739*, București, 1929, p. 24, nota 339). David Roșea, «om de casă al contisului Mihai Cantacuzino», bucătarul mânăstirii Titireciu, trebuie să fi căpătat de la comîsul răvașul să-și facă vie, împreună cu alți iăcuiitori din Bunești, pe moșia mânăstirii («B.A.R.P.R.», CCCLXXII/208), în timpul celor doi ani cîl a stat comîsul în Oltenia. Și s-ar putea ca isprava egumenului Leontie să fi fost după asemănarea celei a feciorului «ctîforului». Moara de la Ionești era probabil pe moșia Otășani.

Această înstrăinare de bunuri mînă gîndul la descoperirea, că avu-
tul imobiliar al mînăstirii Titireciu nu numai că încetează de a mai spori
după anul 1706, adică după dobîndirea moșiei cumpărate de la Stoian din
Ocnă, ci chiar descrește. În «Extractul actelor... posesiunilor și venitu-
rilor mînăstirilor din Oltenia», din 10 iunie 1731, «Monasterium Titirecs»
apare numai cu următoarele moșii: Ciofrîngeni, Oteșani, Gorunișul și Ru-
getul⁸⁰. Lipsește, cum se vede, moșia cumpărată de la Stoian, cele trei
fălci dăruite de Nan din Buneștii de Jos, cum și «Livadia» din Dosuri,
dăruită mînăstirii de Chera logofătul⁸¹.

Se întorseseră oare timpurile cînd Duca vodă spunea că egumenii
mînăstirii Titireciu, dinainte de Hristofor, nu numai că nu agoniseau
nimic «spre întărirea casii, ci mai mult jăhuiuau și răpiau și ce se afla»?
Se prea poate! Beamterul împărătesc Uhlein «spune că de la ocuparea
Olteniei <de austrieci>... mînăstirilor li s-au împuținat și li-au scăzut
în acest timp fundațiunile, egumenii au întrebuintat veniturile pentru
dînșii și pentru ai lor, iar boerii cei puternici au luat satele și supușii
mînăstirilor»⁸². Și tot același funcționar spune că administrația de
ocupație ar trebui să poarte grijă de mînăstiri, îndatorînd pe egumeni
să păzească legămîntul actelor de danii și să nu-i lase să înstrăineze
averile, așa cum făceau, fie din pricina samavolniciei boierilor care le
cotropeau moșiile, fie din «înțelegerea» cu egumenii care le vindeau avu-
tul și își însușeau prețul⁸³. Un alt funcționar, Nicolae de Porta, secre-
tarul și mai apoi consilierul administrației de ocupație din Craiova,
bun cunoscător al treburilor din Țara Romînească, ca unul ce fusese se-
cretarul lui Ștefan Cantacuzino⁸⁴, spune că «în mînăstire egumenul, în-
șindu-și putere despotică asupra mînăstirii, dispunea de avuțul ei ca de al
său propriu, risipindu-l după bunul lui plac»⁸⁵.

Dacă trecem acum să iscodim viața în mînăstirile Olteniei de sub
ocupația austriacă, aflăm lucruri destul de neplăcute. Călugării din
aceste mînăstiri, «oameni de nimic și mărginiți — zice Porta — se înde-
letniceau mai mult cu gospodăria și cu lucruri lumești decît cu mîntui-
rea sufletului». Numărul lor într-o oarecare mînăstire era foarte mic:
patru-cinci-șase într-o mînăstire care ar putea ține 60—65 călugări,
pentru că venitul era mare și cheltuielile foarte mici. Viața lor nu este
destul de aleasă și nici pildă de cinstit și urmat de popor. «Ei sînt oa-
meni de cel mai rău soi — spune beamterul Uhlein — și faptele lor
rele: un boer ar socoti rușine dacă unul din copiii sau prietenii săi s-ar
face călugăr»⁸⁶.

La întîlnirea cu moșia Govora, pentru că într-un document de mai tîrziu se spune că pe moșia
«Oțășani, dăruită de spătarul Mihai Cantacuzino, era și moară; Idem, 191 din 1801.XII.10.

80. N. Dobrescu, *op. cit.*, anexa 129, p. 267. Vezi p. 91 chipul cum s-a tocmnit acest
extract.

81. *Supra*, p. 481 și nota 70.

82. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 51 și anexele 93 și 112.

83. *Ibidem*, p. 49 și anexa 93.

84. G. Giurescu, *Material pentru istoria Olteniei supt austriaci*, I, p. 12.

85. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 47 și anexele 64 și 71.

86. *Ibidem*, anexa 93, p. 202: «...ein Bojar, oder Bojerones für eine Schland ausdeüten.

Părăsind acum știrile obștești despre minăstiri, date de actele administrației din Oltenia ocupată de austrieci și mărginindu-se numai la minăstirea Titireciu, ce aflăm ? Prima e isprava din 1720 : egumenul *Leontie* vinde o jumătate din moara de la Ionășăști. Prețul vânzării l-a întrebuințat de bună seamă în folos personal, ca și alți egumeni din acea vreme. Însă obștea minăstirii Titireciu, alcătuită în anul 1723 din zece «persohnen»⁸⁷, avea destul venit de la cei 300 bolovani de sare⁸⁸ a 200—300 ocale unul⁸⁹, bașca taxele de la vinărici și venitul de la cele patru moșii. Deci nu putea fi altă nevoie de a vinde acea jumătate de moară, decât de a băga năstavnicul prețul în punga sa. Fără îndoială tot așa trebuie să se fi întâmplat și cu cei 300 bolovani de sare dăruiți minăstirii în fiecare an prin vechi hrisoave și cărți domnești ; că doar nu era să mănince zece călugări în fiecare an peste o jumătate vagon de sare ! Din actele administrației de ocupație se știe că egumenii vindeau această sare în țară și în Balcani⁹⁰ și își însușeau banii. Drept aceea, austriecii imputându-le mila de sare, minăstirea Titireciu primea de la *Kaysersl Salzamt*, în anul 1724, numai cinci bolovani și numai sare mărunță. Și cred că nu sîntem departe de adevăr spunînd același lucru și de venitul din taxele de la vinărici. Că «egumenii aveau punga lor proprie și nu făceau gospodărie pentru minăstire»⁹¹.

Dar soborul călugărilor din minăstirea Titireciu din ce soi de călugări era alcătuit, cînd vedem că egumenii nu ies din rîndurile lor, ci vin din afară ? Avem dovadă de netăgăduit că în anul 1712, egumen la Titireciu era un grec, care lasă o însemnare pe un Minei tipărit la Veneția în 1604⁹². Vor mai fi fost și alții : cîteva cărți de sfîntă slujbă tipărite la Veneția după 1706, ce s-au mai păstrat neatins de curate în dulapul acestei biserici, par a spune că între acest Grigorios de la 1712 și Damaschinus Cernavodeanul, cel care a pus *Inscripția* din 1746, au mai fost și alți egumeni greci la minăstirea Titireciu. Iar dacă vrem să aflăm mijloacele prin care un călugăr român ori grec ajungea egumen la această sfîntă minăstire, să ascultăm pățania fostului egumen de la minăstirea Călui, Ioan Ursachie.

Acesta și Leonida sînt singurii egumeni cunoscuți care au cîrmuit minăstirea Titireciu în vremea ocupației austriace. Înainte de a ajunge năstavnîc la acest sfînt lăcaș, Ioan Ursachie fusese egumen la minăstirea Călui și sfîrșise această poslușanie în anul 1723, pentru isprăvi necu-

wann eines von seinem Kindern und Freuden ein Monich würde». — Păreră lui Uthlein (23 octombrie 1727) se potrivește alît de mult cu a lui Antim Ivireanul (*supra*, p. 473).

Încît dacă ar fi fost roștîlă de Nicolae de Porta, care l-a cunoscut pe mitropolit, s-ar fi putut zice că este un vădit împrumut.

87. *Ibidem*, anexa 22, p. 155.

88. *Ibidem*, anexa 10.

89. Paul of Aleppo, *The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch*, trans. by F. C. Balfour, London 1836, v. II, p. 345 : «Fiecare bolovan, în greutate cam de 200—300 ocale». Aceeași greutate și Hurmuzaki, *Documente* VI, pp. 279—284.

90. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 30.

91. *Ibidem*, anexa 25, pp. 157, 31.

92. *Supra*, p. 476 și nota 36 ; *Infra*, p. 499.

noscute, nu numai cu depărtarea din egumenie, ci și cu depunerea din treaptă⁹³. Nu-mi dau seama dacă beamterul Uhlein pe el îl are în gând, când scrie că «egumenii... au la activul lor fapte rele»⁹⁴, dar nici nu este de crezut că Ioan Ursachie a fost «depus din treaptă», negreșit de episcopul său, pentru lucru de nimic !... Totuși la câțiva ani după aceea îl aflăm egumen la mînăstirea Titireciu (1726 (7235) septembrie 1), dînd «carte de întărire... de la mîna noastră și a tot săborul mînăstirii, cu știrea celor mari» pentru «venitul moșii și al vinăriciului acestui sfînt lăcaș Țeica», întărind-o cu înfricoșate blesteme⁹⁵. Această ciudată *Tocmeală* n-are firește nici o putere legală ; nouă însă ne prinde bine : Ioan Ursachie scrie cu mîna sa cum a ajuns el egumen al mînăstirii Titireciu, cînd spune : «...fiind eu, în zilele acestea, egumen al mînăstirii Titireciul, rînduit de măriia sa banul kesariceștii Valahii, Gheorghie Cantacuzino (s. n), unul din ctitorii acestii sfinte case... am dat această carte de întărire...». Dar Ioan Ursachie nu spune tot adevărul nici de data aceasta. În adevăr, zisa lui : «...fiind eu, în zilele acestea egumen... rînduit de... am dat această carte», nu este adevărată pe de-a întregul : La data acestei cărți, 1726 septembrie 1, banul Gheorghie Cantacuzino, era *fostul ban* al kesariceștii Valahii, din care slujbă plecase de bună voie la scurt timp după 23 februarie 1726⁹⁶. Tot în legătură cu această *tocmeală* și cu isprăvile acestui egumen, amintim că în Pisania din 1729, pusă de el la ușa bisericii mînăstirii Titireciu, numele episcopului său, Inochentie al Rîmnicului, lipsește ; dar nu uită să pomenească pe «prealuminatul împărat Carol al șaselea». Firește ipochimenul nefiind ales de soborul mînăstirii, nici întărit de episcopul său, ci «rînduit de măriia sa banul kesariceștii Valahii», poate să-și îngăduie neobrăzarea să nesocotească cinstirea episcopului ! Ce încredere dar se poate pune pe spusese lui în privința mînăstirii Titireciu, a întemeierii și a ctitorilor ei ?

Din lipsa documentelor e greu de spus cum de s-a putut face Ioan Ursachie plăcut «mării sale banului kesariceștii Valahii, Gheorghie Cantacuzino», dar o presupunere făgăduitoare de roade nu e de lepădat. După spusa generalului Steinville, primul oberdirector și organizator al Olteniei cotoșite de austrieci, banul Gheorghie Cantacuzino «era flexibil și părea că se poate face cu el tot ceea ce voești ; nu mai avea venituri și chiar era încărcat de datorii și de aceea i s-a dat această înaltă funcție, spre a-și procura existența sa și a copiilor săi»⁹⁷. Omul

93. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 41 și anexa 21.

94. *Ibidem*, pp. 49—50.

95. «B.A.R.P.R.», LX/41. Cartea intitulată, cred din greșeală, «Tocmeala schitului Titireciu», e întocmită cu oarecare meșteșug, dar e singurul document de acest soi, întîlnit în diplomația noastră, după cît cunosc eu. Firește, egumenul Ioan Ursachie n-avea căderea să dea asemenea carte. Și dacă n-ar fi semnată și de Iosif egumenul Bistriții, și chiar de iscălitura, negreșit pusă țirziu, după anul 1740, a lui Δαμασκηνος ἡγούμενος Τηρητηζάνος ar putea fi luată drept un reușit exercițiu de compunere.

96. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Buc. 1902, pp. 295, 299. Deci, Ioan Ursachie ajunge egumen la mînăstirea Titireciu înainte de 1726.

97. Al. A. Vasilescu, *op. cit.*, p. 116.

zugrăvit de Steinville înlesnește să bănuim mijloacele pe care le va fi folosit Ioan Ursachie pe lângă ban, atît ca să scape de caterisirea pățită la mînăstirea Călui, cît și să ajungă egumen al mînăstirii Titireciu. De bună seamă unui mare boier din acea vreme, mlădios, din care puteai face tot ce voiai, mai ales de era încărcat și de datorii, fără venituri să-și ție rangul, un descurecăreț și fără scrupule ca Ioan Ursachie știa ce-l doare ; cunoștea și mijlocul să-i alineze durerea : lingușirea și mai cu seamă banul : cheia fermecată ce descuie toate încuietorile. De altcum așa se ajungea în vremea aceea nu numai egumen la o mînăstire, ci chiar episcop și mitropolit.

Ioan Ursachie, ajungînd năstavnîc al mînăstirii Titireciu, a făcut și o ispravă bună, care i-a dat prilej să scrie pisania din 1729 : a meremetisit biserica mînăstirii. Se știe că un acaret cere o meremetiseală de întreținere aproape o dată la trei-patru ani ; iar la 25—30 de ani una pe de-a-ntregul. Mînăstirea Titireciu, așezată pe înaltul gurgui care par-c-ar vrea să astupe adîncă vale a pîrîului Sărata, cu coaste îmbrobodite de păduri, simte tare umezeala care-i macină fără milă zidurile. (În anul 1962 s-a tencuit din nou soclul bisericii, iar la 14—15 mai acest an (1963) el și începuse să se macine). De la întemeierea acestui sfînt lăcaș și pînă acum, precum și în veci de veci, oamenii s-au tot prefăcut ; vremea nu : dintele ei, care nu se cariază niciodată, roade neconțin lucrul mîinilor omului. De cînd spătarul Mihai Cantacuzino făcuse meremetiseli, rămase poate neterminate, la mînăstirea Titireciu, și pînă la venirea egumenului Ioan Ursachie, trecuse timp mult ; dintele vremii avusese răgaz să roadă lemnul de pe la ferestre, dușumeaua de pe jos și mai ales șița de pe acoperiș. Drept aceea, numitul egumen s-a apucat de a acoperit biserica «de iznoavă», a «pardosit-o» cu lespezi de piatră, care, puțin mișcate din loc, sînt poate aceleași și azi, și i-a «înnoit ferestrele», — adică va fi pus cercevele și pervazuri noi ; poate și țîțîni. Iar la terminatul lucrului, în anul 1729, a «scris» deasupra ușii ce dă din pridvor în tindă, cu slove frumôs scobite în piatra care face una cu pragul de sus, *Pisania* în care-și spune nu numai buna ispravă, ci și vorba, nerostită de nimeni pînă aci, că «bisearica ce să numește Titireciul... iaste zidită din temelie... de Mihai Cantacuzino vel spătar». Aceasta e isprava făcută de egumenul Ioan Ursachie la mînăstirea Titireciu și ...nimic mai mult !⁹⁸. Acest egumen mai este cunoscut și din jalba amintită mai sus, trimisă generalului Wallis în anul 1731, plîngîndu-se că «schitul Titireciu, al cărui «ctitor este însuși Mihai Cantacuzino căzut acum de puțin timp victimă turbării turcești», este sărac și n-are de nici unele pentru întreținerea lui. Ca atare, cere scutirea a șase oameni pentru ajutorarea schitului ; și plata a trei care cu fîn ce i s-au luat cu sila și pe nedrept⁹⁹. Ce urmare a avut această jalbă, știm numai atît

98. *Supra*, p. 469.

99. N. Dobrescu, *op. cit.*, p. 100 și anexa 132.

că a fost înregistrată în «Prothocollum Commissionum in rebus Valachicis» din 1732 iunie a Hofkammer-ei din Sibiu¹⁰⁰ și atît.

Egumenul Ioan Ursachie, pentru a se face ascultat amintește deci numele «Fundator»-ului minăstirii, căzut de curînd jertfă turbării turcești, știind trecerea pe care acest nume o avea la curtea din Viena. Deci vădită dovadă a ceea ce credem noi, că adică *Mihai Cantacuzino a fost făcut ctitor și întemeietor al minăstirii Titireciu după moarte de egumenul Ioan Ursachie* pentru interesele lui personale și pentru a scăpa minăstirea de strîmtorările cotropirii austriace.

*

Jalba lui Ioan Ursachie din 1731 e cel din urmă semn de viață dat de el ca egumen al minăstirii Titireciu, și pînă după părăsirea Olteniei de armatele de ocupație austriace, nu mai avem nici o știre, nici despre el, nici despre acest sfînt lăcaș. Dar la mai puțin de un an după pacea austro-turcă de la Belgrad (1739 noiembrie 3) și întoarcerea Olteniei sub oblăduirea voevodului fanariot de la București, Constantin Mavrocordat, la 1740 (7249) septembrie 12, «părintele egumen Damaschin Titireceanul» capătă carte de judecată de la ispravnicul sud Vîlcii, ca să silească pe David Roșea cu frații săi din Bunești¹⁰¹ să dea domniei vînrîciul și minăstirii otașnica după obiceiul țării, de la viile făcute de ei pe moșia minăstirii¹⁰².

Egumenul Damaschin este grec de la Cernavoda ; îi cunoaștem nația după semnătura proprie, în grecește, post-pusă pe *Tocmeala* egumenului Ioan Ursachie¹⁰³. Era frate cu jupan Statie de la Cernavoda, cămăraș la Vel Ocnă, care zugrăvea la 1718 (7225) împreună cu alt cămăraș de la Vel Ocnă, jupan Duca de la Sinope, biserica domnească din Ocnele Mari¹⁰⁴. Îl mai cunoaștem și dintr-o poruncă domnească din 1750 iunie 18, dată de Grigore II Ghica, îndatorînd pe oamenii care și-au făcut pomaturi, finețuri și vii pe moșia Goruniș a minăstirii Titireciu, să-i dea dijma și claca cuvenită «după Testamentul (!) care s-a făcut acum de domnia mea»¹⁰⁵.

Isprava cea mai de seamă însă a egumenului Damaschin Cernavodeanu este împodobirea pe din lăuntru a bisericii acestei sfînte minăstiri cu zugrăveală, cu prilejul căreia pune în ocnița de deasupra ușii care dă din pronaos în naos *Inscripția* din 7255 (1746) octombrie¹⁰⁶. Atunci pune el de se zugrăvește și pe sine, într-o mărime neobișnuit de

100. *Ibidem*, anexa 133, p. 292.

101. *Supra*, p. 483 și nota 79.

102. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/208.

103. *Supra*, p. 486 nota 93.

104. V. Drăghiceanu, *op. cit.*, pp. 128—129.

105. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/182. Deci *Testamentul* pe care Al. A. Găleşescu, *op. cit.*, p. 166—174 îl datează cu doi ani mai tîrziu (1752 iulie) ; era în aplicare încă din 1750 ? Oare, apariția lui Dumitrașcu Racoviță vel clucer printre ctitorii minăstirii Titireciu în zugrăveala din 1746 să n-aibă vreun tîlc ?

106. *Supra*, p. 468—469.

mare, pe frate-său, soru-sa și nepoții pe pereții marelui pronaos, laolaltă cu Mihai Cantacuzino, soția sa Marga și sni ego Mihai vel vornic (*sic!*), — iar pe peretele dinspre miazăzi, în rînd cu voevodul țării, Constantin Mavrocordat și cu episcopul de Rîmnice, Climent, zugrăvește și pe jup. Dumitrașcu Racovița vel clucer, cel însurat cu Ilinca, una din cele cinci fete ale spătarului Mihai Cantacuzino¹⁰⁷. Rostul apariției acestuia printre ctitori îl vom înțelege din *Testamentul* lui Grigorie II Ghica din 1752 iulie. Pînă atunci socotim potrivit să ne aruncăm puțin privirea la biserica mînăstirii Titireciu și să vedem, cam cum arăta în ajunul prefacerii ei în metoh al mînăstirii Pantelimon.

Biserica, așa cum arată astăzi, credem că nu se deosebește mult de cea care se zugrăvea la 1746. «E un monument de dimensiuni mari : douăzeci și șase metri lungime pe opt metri și jumătate lărgime în exterior»¹⁰⁸. După cum s-a spus mai sus, ea este alcătuită din trei părți lămurit deosebite, zidite nu o dată, ci la deosebite date : A. — Biserica veche, alcătuită din altar, naos cu o turlă, mai înaltă decît cea de pe pronaos, și un mic pronaos (acum desființat), și are lungimea lăuntrică 12,04 m. și lărgimea la sînuri 7,30 m.¹⁰⁹. Aceasta este vechea biserică, zidită pe plan treflat, pe care a găsit-o egumenul Hristofor închisă și «lipsită de sfîntă Liturghie», cînd a venit aci, în vremea lui Radu Leon vodă ; B. — Un mare pronaos (7,55 m. × 7,45 m.) cu turn-clopotniță, mai mărunț și mai larg decît celălalt, adăugat, credem, în vremea egumenului Hristofor în a doua jumătate a sec. al XVII-lea ; C. — Pridvorul pe stîlpi, deschis (8,27 m. lățime × 4,65 m. lungime), adăugat în vremea lui Constantin vodă Brîncoveanu, după anul 1701, probabil cu cheltuiala spătarului Mihai Cantacuzino, dar nu cu meșterii care i-au zidit celelalte ctitorii ; și sub directa supraveghere a lui Chera logofăt Bojăscul de la Veș Ocnă. Cu acel prilej i s-a făcut și tîmpla, ușa de lemn scobit de la intrarea în pronaos, și alte meremetiseli, dîndu-i înfățișarea aparentă a unei biserici din veacul al XVIII-lea.

Dacă arhitectura pe dinăuntru, cu toate adausurile de mai tirziu, desfată ochiul prin elemente iscusit îmbinate, mai ales la bolți și calote¹¹⁰, pe dinafară e cam greoaie și fără nici una din podoabele care pecetluiesc stilul ctitoriilor spătarului Mihai Cantacuzino. Trei rînduri

107. Spătarul Mihai Cantacuzino era al patrulea fiu al postelnicului Constantin ; Marga, cea dintîi soție a lui, «era de o mică familie» ; comisul Mihai, primul și singurul fiu al spătarului, «era un om prost» ; a fost însurat și a avut o singură fetiță, moartă în vîrstă de un an, și el moare după 8 mai 1725. Spătarul a mai fost căsătorit de două ori. A mai avut cinci fete : a doua, Ilinca, a fost măritată după Dumitrașcu Racovița, frate cu Mihai voevod Racovița, *Genealogia Cantacuzinilor*, pp. 341—436 ; Ioan C. Filitti, *op. cit.*, p. 13 și A. A. Vasilescu, *op. cit.*, p. 24, nota 399.

108. N. Ghika-Budești, *op. cit.*, p. 102, *Releveul* arhiteciului I. Anastasescu arată : 26 m. lungime ; 8,27 m. lărgime la pridvor și 9,30 m. la sînuri, în exterior : *ibidem*, planșa DXXIII.

109. Biserica mînăstirii Vodița, cea zidită de Sf. Nicodim Grecul, era mai mare ca a Titireciului. Avea înăuntru 18 m. lungime și 10,50 m. la sînuri : V. Drăghiceanu, *Săpăturile de la Vodița*, «B.C.M.I.», XXII, 1929, p. 150, fig. 2.

110. Cf. Arhitectura, cu amănunte, descrisă cu competență profesională de N. Ghika-Budești, *op. cit.*

de cărămizi-zimți aleargă pe sub larga streășină și pereții acoperiți cu tencuială sînt încinși pe la mijloc cu două ciubuce paralele. Partea de deasupra este împodobită, ca și tamburul turlilor, cu arcaturi care se opresc acolo unde se isprăvește marele pronaos.

Altarul se desparte de naos printr-o tîmplă frumos scobită în lemn și nu prea încărcată. O poleială mai nouă, cu șlag-metal, îi scade din farmec, iar icoanele împărătești sînt noi (poate înnoite ?), zugrăvite de un meșter fără har, pe la 1835. Ușa în două canaturi, ce dă din pridvor în pronaos, este de asemenea tot veche, din stejar, scobită, pare după meșteșug de același meșter care a făcut și tîmpla. Atît se mai păstrează din vechiul mobilier și un frumos policandru de bronz venețian, întocmai ca cel din paraclisul Mitropoliei din București, însă mai mic și mai simplu.

Zugrăveala în frescă, făcută la anul 1746 de popa Gheorghe¹¹¹, cu frate-său Andrei și cu doi ucenici : Dumitrașcu și Mihai, a avut norocul să scape pînă azi de umezeala ploilor și a zăpezilor, de fumul luminărilor și de rîvna, care nu e-ntotdeauna bună, a oamenilor. Pentru frumoasele suprafețe, bune de zugrăvit ale turlei, calotelor și pereților bisericii, zugrăveala nu e prea încărcată ; nici nu se vădesc teme iconografice neîntîlnite, nici măcar ca chip de așezare a persoanelor în scenă, pentru că nici arhitectura suprafețelor nu pune probleme care să ceară a fi dezlegate în alt chip decît cel prescris de Erminie și moștenit din tradiție. Totuși fresca popii Gheorghe are vioiciune și culoarea e simțită. Fondul închis dă relief desenului și culorii, prin contrast, și totul este făcut cu măsură. E o zugrăveală bună, chiar frumoasă, ca a atîtor altor sfinte biserici din Oltenia brîncovenească.

Nu se poate însă spune tot așa și despre zugrăveala «ctitorilor» din pronaosul cel mare. Părintele Ghermano, vicarul Sfintei Episcopii a Rîmnîcului, care mă însoțește, cercînd să dezlege cîmilitura, aruncă vorba că pare făcută la altă dată. Nu mă unesc întru totul cu această părere, dar că zugrăveala «ctitorilor» e făcută de altă mînă și în altă tehnică, n-am nici o îndoială¹¹². Adevărat, zugravul nu are penelul popii Gheorghe și nici limpezimea de frescă, pentru că el lucrează în tehnica tempera, foarte potrivită de altcum pentru portret pe zid, mai cu seamă cînd persoana de zugrăvit e de față. Dar încălecînd nedibaci vopsea peste vopsea, vrînd să ne dea din amestec de culori strălucirea veșmintelor

111. Popa Gheorghe a mai zugrăvit la anul 1748 (7256) bolnița episcopiei Rîmnîcului Noului Severin, ajutat de Badia diacon. N. Iorga, *Inscripții*, vol. I. De asemenea a mai zugrăvit împreună cu frații săi Andrei, Vasile, Stanciu și Gheorghe la 1753 (7262) oct. 2, schitul Serbănești. *Ibidem*, p. 165.

112. De «Zota ot Tirn<ov>on», ce apare în dreapta, în colțul de jos al *Inscripției*? Cf. *supra* p. 469. Cunosc trei localități cu numele Tirnova-Tirnov : a) orașul Tirnova din R.P. Bulgaria, b) mînăstirea Tirnovului (azi biserica Sf. Apostoli) din București și c) satul aromîn Tirnova la 8—10 km. sud de Bitola în Macedonia. Un Zota aromîn din această localitate trăia pînă nu de mult în București.

și a persoanei zugrăvite, scoate tonuri îmbicsite. Și artistul, stăpînit de gîndul de a gîdila vanitatea clientului, uită arta zugravului și sare peste canonul bizantin al măsurii și echilibrului; sub îmbrăcămintea fără falduri a portretului său nu se simt formele anatomice ale omului, ci un stîlp lung îmbrăcat în haine scumpe și cu fes roșu în creștet; și alături scris: Damaschin egumen.

III.

MINASTIREA TITIRECIU, METOH ȘI EMBATIC AL MINASTIRII SF. PANTELIMON. — Grigore II Ghica voevod, zis și Grigore Matei Ghica, înființase încă din prima lui domnie (1735, octombrie 12) o mînăstire-spital, Sfîntul Pantelimon, lîngă București¹¹³, după izvodul mînăstirii Colțea. Dar pe cînd spitalul de pe lîngă Colțea trebuia să se îngrijească de «buboși», cel de pe lîngă mînăstirea Sf. Pantelimon de «ciumați». Grigore II Ghica însă nu avea nici doxa, nici averea ctitorului de la Colțea, care-și înzestrase ctitoria cu dintr-al său agonisit, nu din vistieria domniei, nici din agoniseala străină. Deci venind el cu a doua domnie, purcede la înzestrarea și întărirea ctitoriei sale cu din agonisita sa, dar și dintr-a altora. Așa în luna iulie 1752, adică numai cu o lună înainte de moartea-i, venită dintr-o doftorie foarte scumpă, «așa zisă teriacă cerească» rău administrată de doctorul cel mare, Mihail Manu¹¹⁴, dădea o carte domnească numită *Testament*, prin care «așează a fi metohuri la sfîntul lăcaș și nosocomion al Sf. Panteleimon» un număr mare de mînăstiri și schituri libere. Printre aceste se numără «A zecea: mînăstioara Titireciul ot sud Vilcea, zidire boerească de răposatul boer Mihail Cantacuzino biv vel spătar, care, cu voia nepoților mai sus numitului boer, Dumitru Racoviță, vel clucer și Ioniță Racoviță vel vistier, fiind și mînăstirea săracă și neînchinată la nici o mînăstire, s-a hotărît a fi metoh la Sfîntul Pantelimon»¹¹⁵.

Testamentul lui Grigore II Ghica n-a închinat, după cum s-a zis¹¹⁶, mînăstirii-nosocomion a Sf. Pantelimon mînăstirea Titireciu ci, laolaltă cu celelalte mînăstiri și schituri «așezate a fi metoh» la susnumita mînăstire-spital, i-a făcut un așezămînt ciudat, întemeiat pe o ficțiune necunoscută în dreptul bizantin: «mînăstioară» *metoh în chip de embatic (sic!)*. Că preambulul acestui act spune: «...cu blagoslovenia și voința adică a părintelui mitropolit și cu sfatul dumnealor veliți boeri, s-au socotit și s-au așezat a fi *metohuri*... așezîndu-le cu oare ce după slaba lor putere, în *chip de embatic*, adică cu o ruptoare, a ajuta spre hrana și chivernisirea bolnavilor și spre plata poslușnicilor lor...». Adică

113. Al. G. Găleşescu, *op. cit.*, p. 166—174.

114. C. C. Giurescu, *Istoria rominilor*, III, Buc., 1942, p. 230.

115. Al. A. Gălășescu, *op. cit.*, p. 219.

116. *Ibidem*, p. 975.

mînăstirea cade (pe de o parte) în categoria mînăstirilor supuse (τὰ ὑποταγμένα μοναστήρια). Pentru că «*Metohium* este în adevăr casa mînăstirească a cărei ființă atîrnă de egumenul mînăstirii al cărei metoh este ea, atîrnare limpede rostită de vocabulele ἐξάρτησις (atîrnare), ὑπαγωγή (supunere) etc.»¹¹⁷ și o asemenea mînăstire-metoh își pierde libertatea, iar pe de altă parte, această «atîrnare și ascultare» este mărginită printr-o închiriere-înstreinare (μίσθωσις καὶ ἐκποίησις = locatio et alienatio) concretizată în dreptul românesc feudal printr-o servitute numită *embatic*¹¹⁹ (bezmen în Moldova), iar în dreptul roman și bizantin *emfiteoză*.

Emfiteoza, în dreptul roman de mai tîrziu, «nu este nici o închiriere (*locatio*) nici o vînzare (*alienatio*), ci un contract special după care *canonul* (i.e. cîștiul anual) rămîne de plătit în întregime, fără cătare la pierderile parțiale ale lucrului <dat cu emfiteoză> și încetează de a mai fi plătit în caz de pierdere totală»¹²⁰. Același înțeles îl are emfiteoza și în dreptul bizantin de mai tîrziu, intrată în vremea voevozilor fanarioți, și în dreptul românesc feudal: «Emfiteoza, zice *Harmenopulos*, nu este nici închiriere nici înstreinare, ci zace la mijloc între ceste două: pentru că jumătate ține de închiriere și jumătate are chip de înstreinare; este ca o închiriere și înstreinare. Adevărat, închirierea nu e deapănarea nici posesiune continuă, ci faptul încetează cu împlinirea lui; emfiteoza însă poate fi și neîntreruptă și nici nu poate fi împiedicată de a dura pururea. Prin acestea deci se deosibește închirierea de emfiteoză»¹²¹.

Prin urmare, *Testamentul* lui Grigore II Ghica preface mînăstirea Titireciu în *metoh*, adică într-o mînăstire pusă cu toate ale ei «supt stăpînirea și supt ascultarea» mînăstirii Sf. Pantelimon; iar aceasta o dă metohului «în chip de embatic» cu un cîștiu de 45 taleri anual. Deci o ficțiune juridică, din pricina căreia mînăstirea Titireciu e o «mînăstioară», un schit, egumenul ei nu e pus de egumenul mînăstirii-spital Sf. Pantelimon și nu va suferi decît mai tîrziu, pe măsură ce *Testamentul* va primi schimbări în alcătuirea epitropiei spitalului Pantelimon, urmările prefacerii ei în metoh.

117. Const. M. Rhalles, *Περὶ ἐνώσεως μονῶν κατὰ τὸ Δικαίον τῆς Ὀρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Athena, 1910, p. 118. Apud P. Placidus de MEESTER: *De monachico statu iuxta disciplinam Byzantinam*, Vatican 1942, p. 8, paragr. 6 și p. 100, 16 și 17.

119. O pildă de *embatic*, fără rostirea cuvîntului, în Țara Romînească: 1779 februarie 9. Zapis prin care moștenii din Ogretin încuviințează unchiașului Dumitru Ungureanu să facă o curătură «cît va vrea dă mare pe moșia noastră în pădurea... Ursoaia... pe care curătură să aibă a o stăpîni cît va trăi, și copii dă copiii lui...», să aibă a-și da dijma locului la biserică pã an 8 taleri pã tot anul «și să aibă a stăpîni neturburat...». «Buletinul Comisiei Istorice», XIII, 1934, pp. 190—191.

120. Constant. Harmenopulos, *Droit Romain*, ed. VI, Paris, 1918, p. 395 et pas.

121. Constant. Harmenopulos, *Προχρίσιον Νόμων*, edit. G. E. Heimbach, Lipsca, 1851, p. 384: *Περὶ Ἐμφιτάσεως*.

Ajungînd metoh al acestui spital, mînăstirea Titireciu ieșea de sub ascultarea episcopului de Rîmnic și intra sub a Mitropolitului Ungrovlahiei, care era președintele epitropiei povățuitoare a nosocomionului¹²². Ca atare egumenii au fost rînduiți multă vreme de mitropolit, mai ales cît timp el a rămas președintele epitropiei¹²³, păstrînd o neatîrnare destul de mare față de epitropia «nosocomionului». Ca urmare egumenul era ca și mai înainte reprezentant legal al mînăstirii și apărătorul ei în justiție fără vreo împuternicire din partea epitropiei spitalului de pe lângă mînăstirea Pantelimon¹²⁴. Tot el chivernisea averea schitului, făcînd acte nu numai de administrație, ci și de dispoziție fără amestecul epitropiei. De pildă egumenul Neofit și cu «tot soborul sfintei mînăstiri» schimbă moșia de la Otășani, danie de la spătarul Mihai Cantacuzino, cu o moșie «care se află lângă mînăstire, a lui Ioan Talin și soții, din Oteșani, cumpărată de ei pe preț de 184 taleri, de la Dumitrașcu din Vel Ocnă și cu scopul de a o schimba cu a mînăstirii Titireciu ; și tot el¹²⁵ zălogește epitropiei, pentru neplata embaticului pe anul 1765, moșiile mînăstirii egumene de el¹²⁶. De asemenea, egumenul apără interesele mînăstirii împotriva epitropiei. De pildă, în anul 1798 aprilie 21 «popa Ene egumenul (*sic*) schitului Titireci, «ce este metoh la Sf. Pantelimon», dă jalbă la domnie că acest schit «ce să află foarte sărac și derăpanat din pricina trecutei răzmiriți...» a fost pus de epitropie să dea 200 taleri pentru «zahereaoa ce s-a orînduit» ; dar neputînd face rost de toată suma, ci numai de 100 taleri adunați din milostenie dăpă la creștini și din cît a vîndut ce a putut, a adus cei 100 taleri și roagă a se primi numai atît, iar de ceilalți o sută să fie ertat»¹²⁷.

Mai grăitor îmi pare însă hrisovul domnesc din 1793 mai 28, dat «mînăstirii Titireciul ot sud Vîlcea» de Alexandru Const. Moruzi, prin care îi întărește vinăriciul «cîte doi bani de vadră și pîrpărul după obicei» de la viile de la Ocnele Mari și de pe văile din jur, pentru că e mînăstire săracă, fără nici un venit, și pentru că a avut această milă

122. Epitropia rînduită prin *Testament* era alcătuită de vel-logofăt și vel vistiernic, membrii, și de mitropolit, președinte (Al. G. Gălășescu, *op. cit.*, p. 288). Prin hrisovul din 1813 februarie 13, Ioan Gheorghe Caragea Vv. înlocuiește această epitropie cu alta, alcătuită numai din membrii familiei Ghica (*Ibidem*, p. 289), din care mitropolitul nu făcea parte.

123. «A.S.B.», *Mitropolia Țării Rominești*, ms. 141, f. 340, doc. din 1794 martie 16.

124. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/183 din 1755.X.15; 215 din 1757, V. 11; «A.S.B.», *M-rea Govora III/13* din 1782.IX.9; 11 din 1780.VIII.6; 12 din 1782.VIII.21; «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/188 din 1791.III.18; 216 din 1793.V.11; 217 din 1800.VIII.10; 190 din 1798.IV.25; «A.S.B.», *M-rea Govora*, III/15.

125. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/185 din 1756.V.24 și 184 din 1756.II.25. Vrednic de văzut și *ibidem*. 191 din 1801.XII.10: jalba prin care Ioan ieronimah-egumenul schitului Titireciu cere judecătoriei isprav. Vîlcea înapoierea «moșiei Oteșani sud Vîlcea, aproape de schit, dată de răposatul spătar Mihai Cantacuzino, cu vii, cu moară, cu pomeluri și cu livezi de fineață și cu locuri de arătură, lăsate schitului de spătar pentru... Și după împlinirea vremurilor, la 1756 fiind egumen la schit «un Neofit Borhoată și agiamiu», au schimbat moșia Oteșani pe un petec de moșie surpăloare.

126. Idem, CCCLXXII/187 din 1766.VIII.4.

127. «A.S.B.», *Mitropolia Țării Rominești*, ms. 140, f. 23.

și de la domnia de mai-nainte, precum Mihai Suțu cu hrisov din 1784¹²⁸. Am zis că este grăitor acest hrisov, pentru faptul că nu pomeneste c-ar fi metoh-embatic spitalului de pe lângă mînăstirea Pantelimon.

Într-acest chip s-a scurs viața mînăstirii Titireciu pînă în prima decadă a veacului al XIX-lea, atît cît Mitropolitul a făcut parte din epitropia mînăstirii-nosocomion Pantelimon. Adică acest sfînt lăcaș e numit tot mînăstire, dar apare cînd și cînd și cu numirea de schit. Egumenii sînt rînduiți de mitropolit, dar nu sînt numai din cinul monahal, ci și dintre preoți de mir, precum acel «popa Ene», care a cîrmuit trebile «schitului» ani cam mulți și pare, după acte, să fi fost destul de descurcăreț. Chiar mitropolitul Dosithei (Filitis, 1793—1812) are de furcă cu el¹²⁹, fapt ce ne face să credem că amestecul puternicilor pămîntului în treburile mînăstirești n-a lipsit.

După cum se poate vedea, cercetarea acestui sfînt lăcaș în sec. al XVIII-lea, de altcum ca și în toată vremea ființei sale de mînăstire, a pășit numai pe dîra lăsată de documentele păstrate, pe cînd pe cealaltă, adică viața duhovnicească, n-am putut să ne oprim din pricina lipsei de documentare, nici măcar prin asemănare cu viața din alte mînăstiri din acea vreme. Pentru că mînăstirea Titireciu, așezată prea aproape de exploatarea de sare de la Ocnele Mari, mai ales în veacul fanarioților, cînd vedem mișunînd aci o lume adusă de toate vînturile, nu putea acest sfînt lăcaș, otrăvit de atmosfera afacerilor cu sare și de îmbogățire ușoară, să pună la îndemîna călugărilor puțința unei reculegeri neturburate, precum unele din mînăstirile oltene, prinse de șuvoiul duhovnicesc și cărturăresc revărsat în țările romînești în a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, o dată cu împămîntenirea lui Paisie la mînăstirile Dragomirna, Secul și Neamț¹³⁰.

*

În veacul al XIX-lea, mai ales după trecerea primilor zece ani, și după scoaterea mitropolitului din epitropia mînăstirii-spital Pantelimon, prin prefacerea acesteia într-un «patrimoniu al familiei Ghica», datorită hrisovului domnesc din 1813 februarie 13, dat de Ioan Gheorghe Caragea¹³¹, mînăstirea Titireciu începe să simtă grelele urmări ale *Testamentului* lui Grigorie II Ghica. Egumenul nu se mai rînduia de mitropolit singur, ci «schiturile închinete mînăstirilor Colțea și Pantelimon se cîrmuiau de egumenii lor, care se orînduiau cu voea, iscălitura și binecuvîntarea preaosfinției sale pîr. Mitropolit al țării, <dar> cu iscălitura ctitoriceștilor efori și a epitropilor, și au îndatorirea să dea la spital

128. V. A. Urechia, *Istoria Romînilor*, Buc. 1893, t. IV/VI, pp. 226—227.

129. «A.S.B.», *Mitropolia Țării Romînești*, ms. 141, f. 23—25, v. din 1794 martie 16.

103. Protoiereul Serghie Cetvericov, *Paisie* starețul mînăstirii Neamțului din Moldova. *Viața, învățătura și influența lui asupra Bisericii Ortodoxe*, trad. episcop Nicodim, m-rea Neamț 1933, pp. 366—372, 404.

131. Al. G. Gălășescu, *op. cit.*, p. 307.

fieșcare partea destinată...»¹³². Ca urmare, «egumenii» schitului Titireciu sînt pentru epitropie simpli «epistați» (supraveghetor, vătaf, vechil, intendent) numiți cu contract pe timp mărginit¹³³, sau schitul, cu toate ale lui, se dă cu arendă la arendași greci; pentru că la doi ani după data contractului cu ipistatul Athanasie ermonah, «schitul Titireciu» se închiriază lui Iani Gheorghiu pe trei ani¹³⁴. Firește, acest arendaș grec, fiind un mirean, «ieromonahul Inochentie, economul schitului Fedeleşoiu, este încredințat în mod temporar» cu purtarea de grijă a schitului Titireciu»¹³⁵. Totuși ieromonahul Isaia (în alt act *năstavnîc*) al schitului Titireciu, cheamă episcopia Rîmnucului în judecată pentru călcarea moșiei schitului de lîngă Bunești, angajează măsurător pentru alegerea părților de moșie cotropite de vecini, sau îl urmărește în justiție pentru neîmplinirea angajamentului¹³⁶. Adică săvîrșește fapte de egumen de minăstire liberă. Dar numai o libertate aparentă, pentru că încă din vremea epistatului Athanasie ieromonahul, egumenul lucra, după cum și etimonul *epistat-epistasie* grăiește, prin delegație și ca delegat al epitropiei spitalului Pantelimon.

Întorcîndu-se acum iarăși la «ponturile» contractului de epistasie cu acel Athanasie ieromonah, care noi credem că era egumenul schiturilor Titireciu și Cornet, cum apare și din redactarea contractului, aflăm din el știri prețioase despre schitul Titireciu din a treia decadă a sec. al XIX-lea, pe care nu le aflăm în altă parte. Se înțelege de aci că biserica, chiliile și toate acareturile schitului erau în stare proastă: învelitoarele erau putrede și prăpădite de vechime (II), gardul de la via de lîngă schit era dărăpănat (IX) și via din dealul Izvoranilor ot sud Muscel era părăginită și cotropită de vecini (X). Embaticul anual, rînduit la 45 taleri în anul 1752, se ridicase acum, împreună cu al schitului Cornet, la 175 taleri anual bașca o «prosfora» de 3.500 galbeni plătită înainte (I și VII).

Făcutu-s-au merimetiselile și îmbunătățirile cerute de contract sau nu, n-aveam de unde să știm, dar *Catagrafia*¹³⁷ din 1859 septembrie 21, întocmită cu prilejul schimbării de egumen, vădește că starea materială a schitului Titireciu nu era rea. Pesemne tocmelile *Regu-*

132. Idem, *op. cit.*, p. 413: «Arătarea epitropiei spitalului Sf. Pantelimon către domnul Gheorghe Dim. Bibescu din 1848».

133. «A.S.B.», *M-rea Pantelimon I/1*: 1821 aprilie 23. Contract prin care Nicolae Trăneș, epitropul spitalului Pantelimon dă sub epistasia lui Athanasie ieromonah (grec, vezi scrisoarea în limba greacă. *Ibidem I/13* din 1824, ianuarie 21) schiturile Titireciu și Cornet, jud. Vîlcea, metohurile minăstirii Pantelimon. Contractul are apostila: «Al Ungrovlahiei Dionisie. Adevărînșă» și nota: «Acest contracte (*sic*) fiind tocmitu și revizuitu prin știrea mea le-am adevărit și cu iscălitura mea. (ss) Grigore Ghica ban».

134. *Ibidem*, I/8: 1823 aprilie. Act grecesc.

135. Idem, ms. 952, pp. 181—184. Apud «Înaltul Divan 1831—1847», *Inventar Arhivistic*, Buc. 1956, p. 44.

136. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/198 din 1836 oct. 30; 203 din 1844 mai 2; 218 din 1839 august 10 și 219 din 1842 august 14.

137. «B.A.R.P.R.», n.s. rom. 726, ff. 438—441: *Catagrafia de toată averea mișcătoare și nemîșcătoare aflată la schitu Titireciu din județul Vîlcea... la orînduirea în egumeniea acestui schit a Sf. Sale pâr. Veniamin Dabijă*. Anul 1859 septembrie 21.

lamentului Organic (1834—1848) privitoare la averea nemișcătoare a mînăstirilor dăduse roade bune și la această «mînăstioară, metoh în chip de embatic» al mînăstirii-spital Sf. Pantelimon. Adevăr este, *Catagrafia* nu spune în ce stare se găseau lucrurile înscrise în ea, dar biserica, casa egumenului, precum și celelalte acareturi, zestrea mînăstirii, sînt pline de lucruri și unelte trebuincioase unui sfînt lăcaș și întreținerii lăcuitorilor lui. O casă nouă de zid cu două «iatacă» și cu multe dependențe, plină cu toate cele de trebuință pentru lăcut, casa egumenului, cred, a cărei împărțire se potrivește întocmai cu casa care se vede în fața bisericii, gardul de zid învelit cu șindrila din jurul bisericii și al caselor de zid etc. dovedesc o gospodărire bună a veniturilor schitului împărțite cu epitropia spitalului Pantelimon.

Din cincizeci și opt de cărți trecute în *Catagrafie*, pentru sfintele slujbe și pentru zidire sufletească, douăzeci erau grecești, din care au mai rămas cîteva. Tot din *Catagrafie* aflăm «Numele proprietăților acestui schit» la 1859, precum și județul în care se aflau, anume: «(1) Titireciu-vatra sau Lunca încorporat din mai multe petice și infundături <în> județu Vilcea ; (2) Buneștii-Titireciu, idem ; (3) Mîrghia <în> județu Argeș și (4) Munții Clăbucetu și cu Viișoara <în> județu Muscel».

Legea de secularizare din 1864 nu s-a atins de averile schitului Titireciu, socotite de bună seamă ale spitalului de la Pantelimon și în slujba binelui obștesc ; dar cealaltă lege din același an, «care prefăcea pe țaranul clăcaș în proprietarul pămîntului dat lui pînă atunci numai ca usufruct»¹³⁸, n-a lăsat neatinsse proprietățile schitului. Pentru că legea «lăsînd marilor proprietari două treimi din moșie ca *proprietate absolută*»¹³⁹, ceea ce a mai rămas schitului după împroprietărire, a rămas Eforiei Spitalelor Civile, prefăcîndu-se dintr-o *servitute de embatic* în proprietate absolută. Așa se tilcuiește faptul că *Eforia*, după ce «a pus la dispoziția satului Lunca din comuna Ocna acest schit, împreună cu 17 pogoane dimprejur, spre a servi de biserică acestui cătun»¹⁴⁰, a vîndut după anul 1920, adică după cealaltă reformă agrară, unei cooperative casa, care ființează și azi, așezată numai la cîteva metri depărtare de pridvorul frumoasei biserici a fostei mînăstiri Titireciu.

Deci după o trăire de aproape trei veacuri, biserica mînăstirii Titireciu părăsește podvigul călugăresc în anul 1877 și se face slujitoarea întru cele duhovnicești a creștinilor de pe valea pîrîului Sării, ale cărei locuințe înconjură poalele gurguiului în vîrfurile cărui stă ea așezată. Azi, ea este biserica parohială a parohiei Titireciu.

EGUMENII MINASTIRII TITIRECIU. — În cei aproape trei sute de ani de viață se vor fi perindat la cîrma mînăstirii Titireciu mulți egumeni, numiți citeodată «năstavnici» și niciodată «stareți». Pe unii din ei

138. N. Iorga, *Histoire de Roumains*, vol. IX, Buc. 1944, p. 454.

139. *Ibidem*.

140. «Actele eforiei, dos. 37/107/70». Apud Al. G. Gălășescu, *op. cit.*, p. 565.

îi cunoaștem numai de pe nume, pe mai puțini și după isprăvile lor, dar la potrivea răstimpului de cca. trei secole, și mai ales la deasa schimbare de egumeni mărturisită de documente, cât de colo se vede că numărul celor neștiuți nu poate fi mic. Poate din documentele ce se vor ivi mai târziu, se vor cunoaște și alte nume de egumeni ai fostei minăstiri Titireciu și cu isprăvile lor. Până atunci, iată pe cei dovediți din izvoarele folosite :

- Popa Sava : cc. 1640¹⁴¹
 Hristofor eromonah : 1668¹⁴², 1674¹⁴³
 Ioan eromonah : 1674¹⁴⁴
 Anania eromonah : 1700¹⁴⁵, 1702¹⁴⁶
 Vasile eromonah : 1706¹⁴⁷
 Ștefan eromonah : 1709¹⁴⁸
 Grigorios egumen : 1712¹⁴⁹
 Leontie egumen : 1720¹⁵⁰
 Ioan Ursachie cathegumen : 1729¹⁵¹, 1731¹⁵²
 Damaschin Cernavodeanul egumen : 1740¹⁵³, 1746¹⁵⁴, 1750¹⁵⁵
 Neofit egumen : 1755¹⁵⁶, 1756¹⁵⁷, 1757¹⁵⁸, 1766¹⁵⁹
 Iosif proigumen ot Titireciu : 1766¹⁶⁰
 Misail egumen : 1780¹⁶¹, 1782¹⁶²
 Popa Ene egumen : 1791¹⁶³, 1793¹⁶⁴, 1798¹⁶⁵, 1800¹⁶⁶
 Dionisie egumen și la Fedeleșoiu : 1794¹⁶⁷
 Ioan eromonah : 1801¹⁶⁸

-
141. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/178.
 142. Idem, CCCLXXII/178.
 143. Anexa I.
 144. Idem.
 145. «A.S.B.», *M-rea Govora* XVI/2.
 146. *Ibidem*, XVI/3.
 147. Anexa II.
 148. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/207.
 149. *Inscripție pe Minei grec, înfra* p. 498.
 150. «A.S.B.», *M-rea Govora*, ms. 447, f. 332.
 151. *Pisania*, supra, p. 468.
 152. N. Dobrescu, *op. cit.*, anexa 132, p. 277.
 153. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/208.
 154. *Inscripția*, supra p. 486.
 155. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/182.
 156. Idem, *ibidem*/183.
 157. Idem, *ibidem*/185.
 158. Idem, *ibidem*/215.
 159. Idem, *ibidem*/186.
 160. «A.S.B.», *M-rea Govora*, ms. 110, f. 62.
 161. Idem, *ibidem*, III/11.
 162. Idem, *ibidem*, III/12 și 13.
 163. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/188.
 164. Idem, *ibidem*/216.
 165. Idem, *ibidem*/190.
 166. «A.S.B.», *M-rea Govora*, III/15 și ms. 140, f. 23.
 167. Idem, *Mitropolia Țării Românești*, ms. 141, f. 34v—35.
 168. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/191.

- Anastasi*e eromonah epistat : 1824¹⁶⁹
Ioanichie eromonah temporar : 1832¹⁷⁰
Isaia năstavnic, 1836¹⁷¹
Irotei năstavnic : 1837¹⁷²
Isaia egumen : 1838¹⁷³, 1842¹⁷⁴, 1844¹⁷⁵
Silvan arhimandrit Titireciul : 1845¹⁷⁶
Teodorit Zăgănescu : 1858¹⁷⁷
Veniamin Dabijă egumen : 1859¹⁷⁸
Nichifor Protopopescu superiorul schitului ?¹⁷⁹

*

CĂRȚI ȘI INSEMĂNĂRI. — În dulapul cu cărți al bisericii fostei mănăstiri Titireciu se găsesc multe cărți de sfântă slujbă, românești și grecești. Am ales dintre cele românești numai pe cele care au însemnări pe ele în legătură cu fosta mănăstire, iar pe cele grecești le-am înregistrat pe toate câte s-au aflat.

A. Cărți românești :

1. *Evanghelie*, ediție București 1723. În lăuntru ei, pe marginea de jos a mai multor file, se află următoarea însemnare :

«<Ace>astă sfântă și dumnezăiască *Evanghelie* iaste a sfintei mănăstiri Slătioare și au cumpărat-o maica Marta și au dat-o sfinte<i> mănăstiri, care s-au numit mai sus, ca <să> aibă pomenire și pomană. Că au umblat p<r>os<tind> și (neciteț : rupt) la milostenie și au cumpărat această *Evanghelie* (neciteț : un rind acoperit la legat cu hirtie albă) pă dânsa t<a>l<eri> 8 vechi ; și au câștigat și cădelnița cea noao și poală cea de la stăi Nicolae. Și oricare preot s-ar întâmpla, a sluji aci la sfânta mănăstire, să aibă a pomeni această ostenitor (?) cum monahia Marta. Iar care va hi și nu va pomeni, să aibă a da sama la a dao venire. Și ori cine ar citi, să citească maicilor s-o auză [s-o auză] s-o (?) zică toate a Dumnezeu s-o erte. Și am scris eu nepotul maicii Martii, că au cumpărat aceste ale ermonah (?) și ou cumpărat la 1728 ap<rile> z<iua> 8».

2. *Minei* pe februarie, ediție mănăstirea Neamț 1846. Pe ultima pagină semnat : «*Silvan* arhimandritul Titireciul».

169. «A.S.B.», *M-rea Pantelimon*, I/13.

170. «A.S.B.», *Inaltul Divan 1831—1837, Inventar Arhivistic*, Buc., 1956, p. 44.

171. «B.A.R.P.R.», CCCLXXII/198.

172. Idem, *ibidem*/125.

173. Idem, *ibidem*/218.

174. Idem, *ibidem*/219.

175. Idem, *ibidem*/198. Mort înainte de 1850 II, 2 ; *ibidem*/206.

176. Semnat pe Minciu februar, *infra*.

177. «B.A.R.P.R.», ms. rom. 726, f. 432.

178. «B.A.R.P.R.», ms. rom. 726, f. 441.

179. Semnătură pe *Evanghelie*, *infra*.

3. *Evanghelie*, ediție Rîmnicul-Vâlcea 1865, are însemnarea : «*Această sfântă Evanghelie s-a cumpărat de superiorul schitului. (ss) Superior Nichifor Protopopescu*».

4. *Tipicon*, ediția Iași 1816. (Exemplar aproape nou. Îl semnalăm fiind carte rară și căutată).

B. Cărți grecești

Din cele douăzeci de cărți grecești scrise în *Catagrafia din 1859*, se mai află următoarele :

1. *Minee* pe noemvrie și dechemvrie (legate împreună). Ediția Veneția 1602. Lipsă poarta Mineiului pe noiembrie și sfârșitul celui pe decembrie. Pe ultima pagină a Mineiului pe noiembrie e o mică însemnare grecească, din care am deslușit numai : $\mu\omicron\nu\eta\varsigma\ \tau\omicron\upsilon\ \beta\alpha\tau\omicron\pi\alpha\iota\delta\iota\omicron\upsilon$ (= al minăstirii Vatopedului).

2. *Minee* pe februarie-martie (iarăși legate împreună). Ediție Veneția 1642. Aceleași lipsuri ca la nr. 1.

3. *Minee* pe mai-iunie (legate laolaltă). Ediția Veneția 1642. Pe dosul primei coperte e următoarea însemnare : «† $\text{Αὐτὰ τὰ μηνία ἦσαν ἀπὸ παλῶθεν καὶ ἐρχόμενος ἐγὼ γρηγόριος καὶ οἰγούμενος τὰ ἔδοσα καὶ τὰ ἀφεικνῶ καὶ ὁποῖος θέλη καὶ τὰ ἀποξενήνὰ σχοῖ τὰ ἐπὶ τιμωρεία τοῦ ἡοῦδα 1712. (ss) Γρηγόριος. (= Aceste Minee erau demult și venind eu Grigorie și egumen le-am dăruit și le las și care ar voi să le înstreineze să aibă pedeapsă cu Iuda. 1712 Grigorie).$

4. *Τριώδιον*. Lipsă poarta

5. *᾽Ορολόγιον*. Ediție Veneția 1806

6. *᾽Αντολόγιον*. Ibidem.

7. *Ψαλτήριον Δαυὶδ τοῦ ...cu tilcuirea lui Agapie Criteanul, tipărită la Veneția 1810 și editată de Teodorit episcopul Kirului.*

Isprăvind această osteneală, mă simt dator să *mulțumesc Prea Sfințitului Episcop Iosif* al Rîmnicului-Noului Severin și ajutoarelor sale, cu al căror prețios sprijin am putut să cercetez la fața locului biserica fostei minăstiri Titireciu și să iau fotografiile care însoțesc textul.

† TIT SIMEDREA

ANEXA I

Anexa I. 1674 (7182) ianuarie 22, București. Carlea prin care Gheorghe Duca, voevodul Țării Românești, întărește pe Hrisstofor ieromonah, egumen pe viață al minăstirii Titireciu, și pe urmașul ales de el, Ioan ieromonah; iartă minăstirea și schitul «dat a fi aștii sfinte minăstiri», Slătinențe, de dajdiiile către domnie; scutește de dări patru străini, poslușnici la schit, și dăruiește minăstirii moșia domnească din hotarul Ocnei pînă în drumul Mehedinților, care se hotărăște cu Slătineanca și cu Govora.

Textul

Милостією Божією Нш Дька воієкод и Гпдрь земле Угровлахицкоє. =
Cu *d<o>mneasca a noastr<ă> adeu<ă>rat ș<i>* de toată credința vreadnică este.
Dăm știrea tuturor celor ca li se cuvin a ști, pe care Domnul și Slăpănul lumii i-ar aduce

stăpân și oblăduitoriu fărăi aceștia în urma noastră, așa celor cari ară fi den neamul și sentenția noastră precum și la tot<i> blagocestivi domni, au măcar arhierei și episcopi și de toată cinștia boiari și deregători, făcându aducere aminte pentru sfânta mănăstire care se chiamă Titireciul, den județul Vălcii, unde să prăznuiască Sfântul Ioan Zlatoust. Pentru că această mai sus zis<ă> mănăstire fiindu de mult zidit<ă> și veache cât și clitorii nu se-ară ști adevăra<t> de cine ar fi făcu<tă>, pentru că n-ar fi avut stăpân cine să-i poarte grija, schimbându-să egumeni dentru cari mai dădinsu ai călă să agones<eas>că spre întărirea casii aci mai multu jahuia și ra<si>piia ce s-afla, — și cu unele ca acealia nepurtându de grijă rămase aceslu sf<ă>ntu lăcaș de tot cu totul la lipsă și încă și pustie lipsindu de toa<tă> dumnezeiasca slujbă. Ci Dumnezeu, purtătoriu de grij<ă> a loale nesuferindu mai mult și vrându ca să se slăvească numele Sfinții Sale întru aceslu lăcaș și să nu stea închisă și să se pomenească numele blagocestivilor domni și al <tu>toror pravoslavni<ci>lor creștini într-această sfântă bisearie<ă>. Iar dup<ă> aceea, când a fost în zilele dumnealui răposatului Io Radu Leon voevod[o] aflându-se aceslu preot anum<e> Hristofor ermonah, carele mergându acolea întru toa<ă> lipsa și pustiirea, precum mai sus zice, și apucându-se începându a deschis bisearea și a pomeni numele domnilor și al altor creștini la sfânta Leturghie. Și destupându și lucrându vile și moșiile mănăstiri cu al său drept agonisit den tinerețele lui și adăogându și dobito<a>ce și de alte cu care să hrănească măn<ă>stirile și lăcuiitori<i> lo<r>; și încă tot silind mai mult. Înțelegându și adevărându domnia mea, den cartea dumnealui răposatului Ion Radul Leon voevod și den cartea lui Antonie voevod și a răposatului Gligorie voevod, de nevoința și de sporierea acesui sfântă lăcaș, ce scrie mai sus, de părintele care iaste mai sus zis, am fost dat acești domni să hie el năslavnic la acesl sfântu lăcaș egumeni neschimbat în viața lui. Iar dup-aceia cînd fu acum în zilele domniei mele, iar părintele Hristofor, el cunoscându-și slabiciunea despre bătrânețe, socotit-au ca să nu rămăe această sfântă casă pustie și de jal, cum au fost mai de-nainte vrîame, ș-au ales un preot anum<e> Ioan ermonah, care au socotit a fi vrednic și destoinic a purta grija acesui sfânt lăcaș. Drept aceia și domnia mea încă am dat ca s<ă> aib<ă> a fi năstavnic la această sfântă mănăstire neschimbat egumenia în viața lui. Și m-am milostivit domnia mea de am ertat acesl sfântă lăcaș, ce semnează mai sus, de dijmă de stupi, de goș<ina> de rămători, de oerit, de vinărici. Așjdere și schilul de la Slătinece, unde iaste hramul Stăi Nicolae, care s-au dat a fi aceștei sfințe mănăstiri, ce scrie mai sus, încă să fie ertat de dijmă de stupi și de goștin<ă> de rămători, de vinaric<f>, de oerit. Și am mai dat domnia mea să aibă a ținea la acesl schit 4 oameni strîni lăr-de bir și lăr-de gâlceav<ă>, ca să fie de poslușanie; iar de cătră domnia mea vor fi în pace de bir de taler, de miare cu cear<ă>, de galeat<ă> cu fin, de seama de cai de olac, de podvoade, de mertic, de conace și de toate dăjdile și mîncăturil<e>, câte vor fi preste an în țara domniei mele de nimin<e> val să n-aibă, pentru că m-am milostivit domnia mea de i-am ertat de toate cate scri<e> mai sus, numai să aibă a fi de poslușania acesui schit ce semnează mai sus. Și iar am mai dat domnia mea mil<ă> la sfânta mănăstire Titireaciul moșia domnească ce iaste den mănăstire în sus den hotarul Ocnei pîn-in drumul Mehedinților, care să hotărăște cu Slătineanci și cu Govora. Ca să fie sfințe mănăstiri moșie ohabnic<ă> stătătoare în veac, iar domniei mele și răposăților părinților domniei mele pomeane în veaci. Și în urma domniei noastre pre carele domnu va milui Dumnezeu la fi domnu și biruitoru acesui cinștit scaun al domniei Țării Rum<ă>nești, încă-l rog cu numele lui Dumnezeu, Ce<l în> Sf. Troiță slăvit, să aibă a cinști și a-noi și a întări această carte a domniei mele, pre această tomeal<ă> ce scrie mai sus. Domnul Dumnezeu să-l cinstească și să-l miluiască în domnia lui, și întru cela veac să-i fie sufletul lui ertat și blagoslovit de Domnul Dumnezeu Mîntuitorul nostru I<i>s<us> H<risto>s. Iar carele va călca și ar strica și va sparge această a domniei mele tomeal<ă>, măcar domnu să hie sau den arfierei sau ori-carii den lăcuiitori țării, unii ca aceia să fie supt blestem anathema și afurisit de 318 Sti O<te>și **ИЖЕ ВЪ НѢКѢН**, chuse

să aib<ă> cu Iuda și cu afurisitu Ariia la un loc. **АМІН** **СЖЕ** **СРБО** **СВѢЦИТЕ** **ПОТРАВЛЕ** **І** **ПѢМН**: Radul Năsturel vel ban i Radul Crețulescu... și Șarban Cantacuzino vel logofăt, Vilcul vel vist<ernic>, Lupașco vel spat<ar>, Badea vel cluc<er>, Lascarake vel post<el>, Vintilă vel palh<arnic>, Costandin Cantacuzino vel stolnic, Barbul Milescul vel comis,

Barbu vel slu<ger>, Staico vel serd<ar>... vel pitar n Părvul Cantacuzino... НАПИСА К
на стоа ђ. București, ghen<arie> 22 vl. 7182 (1674).

Iw Duca voevod

Semnăt cu mână proprie peste numele scris cu slove ornate foarte marf. La mijloc, sigilul imprimat pe hîrtie cusută pe pergament; în dreapta, formula în litere mari ornate: МЛОСТЮ... БОЖ. ГЕДАН jos în colț semnat propriu: Serban logofat Cantacuzino.

Format mare: cca. 0,60 m. Material: Pergament; cerneală neagră rădăcinie, spălăcită. Textul e grafiat cu unctale mici drepte, cu litere aruncate deasupra rîndului și cu prescurtări. Litera începătoare M e ornată cu un chip de arhiereu, probabil Sf. Iacon Hrisotomul, iar restul formulei slavone e grafiată cu cerneală aurie de proastă calitate. Semnăturile lui Duca vodă și Serban Cantacuzino, autograf cu cerneală neagră.

Pergamentul e puțin rupt la indoituri și are o gaură mare între sigiliu și formula domnească ornată din josul textului. A aparținut Eforiei Spitalelor Civile. Indorsația: «Hrisov moșii Gorunișu». Depozitul: «Biblioteca Academiei Republicii Populare Romîne» CCCLXXII/179. București.

ANEXA II

1706 (7214) iulie d. 2, București, *Scrisoarea* prin care Stoian din Ocnă încredințează că a primit prin Necola cămăraș suma de taleri 200, prețul moșiei vindute spătarului, dată de acesta mînăstirii domniei sale Titireciul.

Textul

† Eu Stoian din Ocnă dat-am această scrisoare a mea, ca să fie dă credință, la mână dumnealui jupanului Necolei cămăraș, precum să s<ă> știe că vânzândă eu o moșie dumnealui spatar, carl moșie o au dat mănăstirii dumnealui Titireciului, deript t<aleri> 200. Deci acești bani i-au rînduit dumnealui la jupanului Necola de mi-au dat toți deplin în mîinile meale. Dereptă aceasta luindă eu banii a<m> dat scrisori mea la mîna dumnealui și mărlurii cari să vor iscăli, preoți și negu<ă>tori ca să creaz<ă>.

iul<ie> d.2 7214

† eu popa Stăn Slam... † eu Stoian snă Cherei

† eu Mecul judeful ot Vel Ocnă marturie † eu Vasilie egumen ot Titireciu mart<or>.

† eu popa Stan Vilcea

† eu Nica sud Vilcea † eu Dobrotă sud marturie.

Chera logofātu (monocondil) mărturie

Indorsație (alt condei): «Zapisul lui Stoian de la Ocnele ceale Mari pre moșii, care am dat Titireaciului.

Material: jumătate de coală hîrtie albă scrisă de mina lui Chera logofātu (vezi zapisul lui autograf: «B.A.R.P.R.» CCCLXXII/180) cu cerneală neagră. A aparținut Eforiei Spitalelor Civile. Depozitul «B.A.R.P.R.» CCCLXXII/181.

SCHITUL CIOCANUL-MUSCEL

În vara aceasta însorită, am petrecut cîtva timp la Cîmpulung, prilej pentru a revedea unele lucruri văzute altădată și multe altele noi și îmbucurătoare. Am făcut astfel și un drum la schitul Ciocanul.

Am plecat din centrul orașului cu autobuzul, măcar că ar fi fost plăcut de făcut și în chip de pedestru. Drumul cotește în panta ce duce la Gruiu, întins platou cu pămînt bun pentru cărămidă, — serpuiește printre coline golașe și trece peste văi seci. Se ajunge astfel în Bughea de Jos, sat cu bogat pomet și cu minunate case vechi și noi.

Dincolo de centru, unde oprește autobuzul, pe stînga, coboară un firicel de vilcelușă, de-a lungul căruia copiii satului fac zăgazuri, ca să prindă în ele un pumn de apă în care să se bălăcească. Vilcelușa, bogată în bolovăniș adus de torent în vremi de ploi, este și drum de car spre vîrfurile Ciocanul. Acesta este și drumul nostru pe care, după o jumătate de oră de urcuș dulce și umbrat, ajungem la schitul cu același nume.

Vremea nu ne-a fost favorabilă, pe tot urcușul însoțindu-ne un vlog de ploaie caldă. Cîmpulungenii se zice că totdeauna privesc cu nădejde spre Bughea, că de acolo le vine ploaia. Fără a le da crezare, am putut constata aceasta la fața locului. Din întîmplare însă, a fost singura ploaie pe care am petrecut-o în douăzeci de zile cîmpulungene.

*

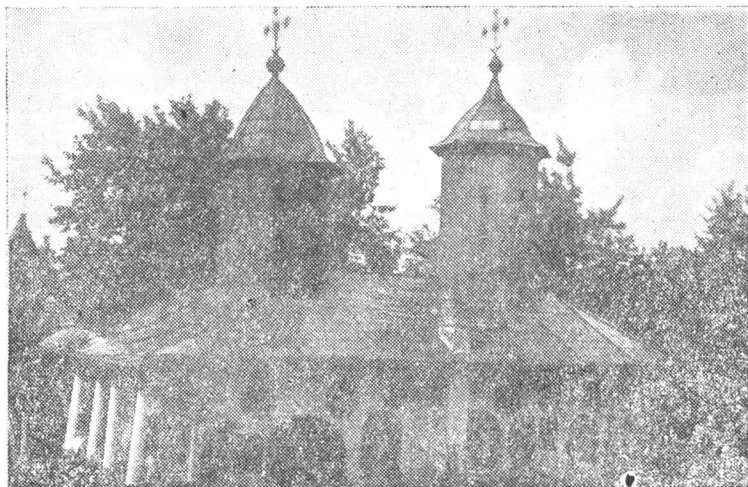
Ceea ce se știe pînă acum despre schitul Ciocanul este puțin și destul de neclar. Constantin D. Aricescu, vizitîndu-l în 1854, scrie despre el — în stilul său romantic — că prin osîrdia credincioșilor din satul Malu, și-ar avea începutul în secolul XVI, dar arzînd, s-a preînnoit la 1600, cînd a devenit schit de călugărițe.

Distrus de un nou incendiu, se reface și, la 10 august 1610, redevine iar schit de călugări.

Mai știe că se aflau acolo trei hrisoave, din 20 martie 1677, 20 decembrie 1775 și 24 februarie 1827. Informațiile le culesese din vechi

pomelnice și din spusele starețului cu care stătuse de vorbă¹. Acestea vor trece și în alte însemnări ulterioare.

Mai întâi, o scurtă mențiune de dicționar arată că era «schit cu 10 călugări, în județul Muscel»². Ceva mai târziu, cu datele culese de la Aricescu, i se creionează un surt istoric, cu adaosul că la 1825 a suferit ultima restaurare, biserica fiind clădită din lemn, mică și rău lucrată, încît nu prezenta vreo valoare. Avea însă trei cărți vechi : o evanghelie din 1683, un Apostol din 1684 și Faptele Apostolilor, tot din 1684. Erau atunci cinci monahi bătrîni și infirmi³.

Schitul Ciocanul-Muscel

Aceleași relatări sînt date și de dicționarele geografice ale timpului, care nu aduc nimic nou⁴.

Multă vreme nu se mai vorbește despre schit. Peste un sfert de veac, se va spune doar că la Malu este o biserică de 400 de ani, «și un schit de călugări, Ciocanu, interesant atît din punct de vedere istoric, dar mai ales pentru frumusețea și măreția sălbatică a pozițiunilor naturii»⁵. Numai la un an mai târziu, pe lîngă aceleași informații, amintindu-se că hrisoavele nu se mai găsesc, se publică pisania care zăcea rezemată de zidul bisericii și i se observă importanța pentru cunoaș-

1. C. D. Aricescu, *Istoria Cîmpulungului, prima rezidență a Romîniei*, Buc., I, 1855, p. 152, și II, 1856, p. 102.

2. D. Frunzescu, *Dicționar geografic și statistic al Romîniei*, Buc., 1872, p. 116.

3. Const. St. Bilciurescu, *Monastirile și bisericile din Romînia*, Buc., 1890, p. 161.

4. C. Alecsandrescu, *Dicționar geografic al județului Muscel*, Buc., 1893, p. 92. *Marele dicționar geografic al Romîniei*, vol. II, Buc., 1899, p. 414.

5. C. Rădulescu-Codin, *Cîmpulungul Mușcelului istoric și legendar*, C-Lung-Muscel, 1925 (pe cotor 1926), p. 270.

teea hotarelor moșiei schitului⁶. Scrisul pisaniei și poziția în care se afla, au făcut grea lectura.

Acestor date le urmează o notiță ceva mai largă, cu conținut asemănător, precizînd în plus că în 1922, a venit stareț arhimandritul Nicandru Manu, care a scos schitul din ruină, a făcut mai multe îmbunătățiri gospodărești și «a fasonat piatră pentru soclul bisericii, a făcut una sută mii cărămizi arse gata de zidit, a făcut drumul pentru circulat cu carul și căruța la mănăstire», dar n-a avut zile să refacă și biserica. La schit, erau atunci protosinghelul Teodosie Oprescu, care gira conducerea, ieromonahul Grigorie D. Toma și un frate⁷.

Ceva mai concretă este ultima: «În prima jumătate a secolului XVII s-a înființat pe moșia orașului, în partea de nord-vest (Bughea), un schit numit Ciocanu. S-a găsit acolo o piatră de mormînt din 1611. La început au fost aici maici. Moșnenii cîmpulungeni au dăruit schitului un teren din apropiere în suprafață de 40 pogoane»⁸.

După cum se vede, apar multe date concrete, despre care nu se face referință la documentele pe care se întemeiază. În cercetările mele, am dat peste unele din ele. Sîntem deci siliți să ne mărginim la aceste izvoare istorice concrete aflate, unite cu cele culese la fața locului. Toate împreună lămuresc cîteva pagini din istoria acestui schit interesant din marginea pitorescului oraș Cîmpulungul-Muşcelului.

Dacă C. D. Aricescu, cel dintîi care se ocupă de trecutul schitului, ar trăi azi, ar vedea că și tatăl său a avut prilejul să afle trecutul schitului și a trebuit să rezolve un litigiu. De asemenea, ar fi putut vedea documentele schitului, care atunci nu i s-au arătat, și ajunse mai tîrziu la Arhivele Statului din București, — pe care el însuși le-a condus cîndva. În modul acesta, este aici o contribuție și la istoria Cîmpulungului, prin care tot el este pionierul monografiilor orășenești.

Cu prilejul excursiei la schit în vara acestui an, am cules la fața locului inscripțiile care se mai pot găsi. Cea mai nouă este pictată afară, deasupra ușii de intrare, și are acest cuprins:

«† Acest schit «Ciocanu», unde să prăznuiește hramul «Intrarea în biserică» fiind mai dinainte de călugărițe și s-a făcut schit de călugări de către ieromonahul Nifon, care s-a pristăvit la anii d(e) la Hr. 1687, și care a fost cel dintîi ispravnic⁹ al acestui schit, iar în scurgerea vremurilor a fost reparat și reclădit în mai multe rînduri și de cuviosul monah Neofit și Mihai Radovici la 1825, iar în anul 1932, în zilele (șters) i s-a făcut reparație din temelie, reparația picturii și cumpărarea unui clopot de către arhim. N. Manu și fostul superior Nichifor, cu ajutorul d-lor Gh. A. Popa, P. Mălăncioiu, P. Manu, I. Brătulescu,

6. Dan I. Simonescu, *Schitul Ciocanul (jud. Muscel)*, în «B.O.R.», XLV (1927), nr. 1, p. 22.

7. Patriarhia Romînă, *Anuarul Arhiepiscopiei Bucureștilor cu date statistice pe anul 1941*, Cernica, 1941, p. 143—144.

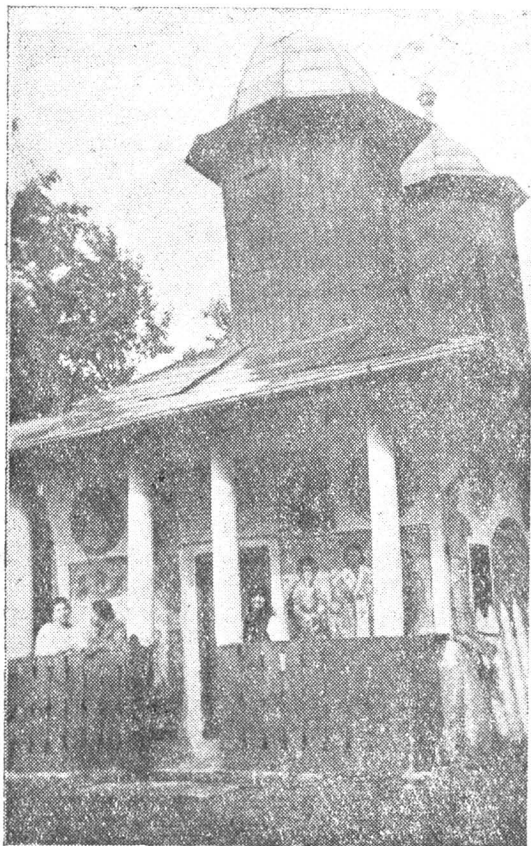
8. Pr. I. Răușescu, *Cîmpulung-Muşcel, monografie istorică*, C-Lung-Muşcel, 1943, p. 13. Nu se indică izvorul pentru piatra de mormînt.

9. În loc de «nastavnic».

I. Grigorescu, Calistrat Dumitřana, avocați Ionel Nicolau, I. Stroescu și Constantinescu I. Bălănel București, Is. N. Pîslaru, I. Buduluca, cuviosul M. Natan, I. Pîslaru, N. Amzică, Dumitru Arsenescu zis (*șters*) ...eru, Gheorghe Bordușan, N. Teșileanu».

Această inscripție ne dă concret lista celor mai noi ctitori.

Tot pictată este și precedenta, înăuntru, deasupra ușii de intrare : «Titori : Nichifor Dimitrescu protosinghel, Sevastian N. Chinie, Ștefan N. Chinie, Lavrentie N. Chinie, Gheorghe N. Chinie cîntăreț, Ioan, Maria, G. G. Ion, Stanca, Elisaveta, Alexandra, Constanța, Stanca».

Schitul Ciocanul-Muscel
Pridvorul — x inscripția.

unde să hotărăște cu Berevoești, apucă pă Piscu Epi la vale, pă șășuleț din poteca după virf, trece de curmeziș drept pă scursură Văi Rizi și trecînd poteca schitului merge tot pă matca vâi în jos pînă în dreptu curmături cei mari din Piscu Rizi și să sucește spre apus spre amiazăzi și din vale ese drept în deal în curmătură la groapă și merge la vale pă din jos de fagul cel mare și pogoară în Valea Dumitrașcului și din vale ese în sus pă pisculețu rîpi drept în drumul cel mare al carului

Nu e pusă nici o dată, dar după tehnică și alfabet, arată anii 1890—1900.

Cea mai veche și mai interesantă inscripție este săpată în piatră, așezată în pridvor, rezemată de zid, la pămînt. Aceasta face lectura foarte grea. Iată cuprinsul :

«† Cu mila lui Dumnezeu scrisu-s-au această pisanie în zilele luminatului domn Grigorie Ghica vvd. la leat 1825, prin strădania cuviosului monah Neofit, htitorul acestui schit Ciocanul, unde să prăznuște hramul Intrări în biserică, și a dumnealui chir Mihai Radovici htitor, spre știința hotarilor moșioari schitului ce s-au dovedit acum prin hrisoave. Adecă : începe din virfu cel înalt ce-i zice Ciocanu, ce este despre amiazăzi

și să sucește spre amiazăzi spre apusul schitului și merge în sus tot pă drumu cel mare pînă în vîrf în hotaru Berivoeștilor și de aci să sucește spre răsărit, spre miazăzi a schitului, apucă pă culme cum să scurge apa alătura cu Berevoești iară pînă în vîrfu cel înalt ce să chiamă Ciocanu la gropi și să închee hotarul. Fiind la această hotărîre și ajutor atît Dinu Goșnea pîrgar cum și dum. Gheorghe Moeceanu din Cîmpulung, iar martor și ctitor Vasilache Piteștean».

Menționăm că afară, în partea de nord a altarului, este un mormînt pe a cărui cruce este scris : «Aici odihnește arhimandrit Nicandru Manu mort la 21 noem. 1940, de ani 84». Deasupra mormîntului este o lespede mai veche, lucrată în piatră, fără inscripție.

În documentele de arhivă apar și alte informații, care contribuie esențial la istoria micului schit. Mai întii sînt patru privilegii domnești de milă, din care se cunosc trei. Cel mai vechi este de la Duca vodă, din 20 mai 1677, prin care călugării de la Ciocanu sînt scutiți de oierit și de dijmărit pentru bucatele lor drepte de oi, stupi și rimători¹⁰. Mai tîrziu, Mihai Racoviță (1741—1744) dă de asemenea o carte de milă, care nu ni s-a păstrat, însă îi cunoaștem conținutul din cartea lui Alexandru Ioan Ipsilant voievod, de la 21 decembrie 1775. În aceasta se precizează că era schit de maici, care avusese și mai înainte scutire pentru 40 de stupi de dijmărit, 50 oi de oierit, 6 liude de poslușanie și 30 talere danie de la vistieria domnească, după cum dovediseră marii boieri printr-o anafora de la 31 decembrie 1773¹¹.

Este interesant de observat că nu a fost prezentată nici o carte mai veche, deoarece «fiind într-o chilie din venirea apelor s-au înecat». În realitate, trebuie să presupunem că vechiul privilegiu al lui Duca vodă — pe care îl avem și astăzi — arăta mai puțin, iar călugărițele doreau mai mult, în special oameni pentru munci de bărbat. Și ele au obținut mai mult. Revenind călugării la schit, intervin din nou pentru recunoașterea milelor de mai înainte. Cercetările se fac în februarie 1827, cînd călugării arată prin jalbă ce au avut de la alți domni, — cărțile însă pierzîndu-le «dă la trecuta răzvrătire».

La 5 februarie 1827, marele logofăt al Țării de Jos primește porunca să cerceteze pricina, iar acesta — Dimitrie Ralet — arată prin anafora, la 9 februarie, că cererea este dreaptă, schitul avînd scutire de oierit, dijmărit, vinărici și «șase scutelnici cu pecetluituri gospod și alți atîția poslușnici», dar cărțile au fost pierdute în trecuta răzvrătire. Pentru dovedirea acestora, «s-au căutat în condicile divanului și s-au găsit trecut un hrisov al mării sale răposatului întru fericire domn Alexandru vodă Ipsilant cu leat 1775 dechemvrie 21, dat la schitu Ciocanu», cu scutire de dijmărit și oierit, 6 liude și 30 taleri din vistierie¹².

Grigorie Dimitrie Ghica voievod, prin cartea sa de la 24 februarie 1827, confirmă cele din hrisovul lui Alexandru Ipsilante «întocmai fără

10. Arhivele Statului Buc., *Schitul Ciocanul*, II/1, vezi anexa II.

11. Idem, *ibidem*, I/3, vezi anexa III.

12. Idem, *ibidem*, II/9.

de cituși de puțină schimbare»¹³. Astfel, schitul are scutire de oierit, dijmărit, 6 liude și 30 taleri danie anuală. În fond, este vorba de o scutire modestă, fiindcă și averea schitului era modestă.

Averea de seamă a schitului Ciocanul era formată din vatra schitului și din pădurea înconjurătoare, așa cum reiese limpede din inscripția arătată mai sus. Dobândirea ei a fost o faptă de laudă pentru starețul Neofit, care a ținut s-o immortalizeze într-un mod atît de costisitor într-o vreme cînd nu avea nici unde s-o așeze la un schit de lemn.

Întîmplarea face să avem și actul scris, care ne arată pe larg întreaga procedură a acțiunii neobositului Neofit.

Starețul arată prin jalbă adresată județului orașului Cîmpulung că schitul a fost întemeiat de orășeni, pe moșia lor, din care au dat o parte pe seama lui, și pentru care s-au ivit litigii între ei. Județul — era acum Dumitrache Aricescul — la 29 decembrie 1825, rînduiește pe pîrgar ca, împreună cu alți orășeni, să facă cercetare la fața locului. Aceștia, împreună și cu alți locuitori din împrejurimi, fac cercetarea două zile mai tîrziu și fixează hotarele, aceleași ca în inscripție.

Douăzeci de zile mai tîrziu, județul confirmă alegerea «ca să-și aibă schitul stăpînire neclătită pã această puțină moșie cu pădure ce să află împrejurul lui, dar nici călugărașii schitului să nu să mai întinză după vremi și să intre în moșia orașului, nici orășanii să intre în moșia schitului», așa cum a fost aleasă¹⁴.

În afară de această «puțină moșie», schitul mai avea cîteva bucăți de pămînt căpătate mai înainte și altele mai multe dobîndite ulterior. Cea mai veche, amintită în acte, este Hălăciugile.

Într-un zapis din 9 mai 1662, ieromonahul Meletie de la Ciocanul capătă de la unchiușul Dumitru din Ulubești «un loc ce să numește Hălăciugile». Acesta este însă o posesiune personală, fiindcă el poate fi moștenit de fiii și nepoții călugărului¹⁵. Însă, numai la 1 ianuarie 1807 ieromonahul Andronic de la Ciocanul mai capătă moșie la Hălăciugile, de la Radul cojocarul din Mal¹⁶.

Cîteva documente ne arată și un aspect al ocupației locuitorilor din această parte: cultura prunilor. Astfel, Ioniță Colunel, la 25 iulie 1824, zălogește lui Hera din Berevoești o livadă de pruni, care este pe moșia serdarului Pavlaiche, de la care împrumutase 60 taleri, și nu putuse da în fața ispravnicilor decît 20 taleri. I se pune și condiția că dacă nu întoarce banii pînă la Sf. Gheorghe, «iar trecînd peste vară să nu am voe a-i da banii pînă să va scutura prunile»¹⁷. Restul de bani, adică 40 taleri, n-au fost înapoiăți nici pînă în vară și încă multă vreme după aceea, căci la 5 octombrie 1834, fiul său, Ion Colunel, dăruiește

13. Idem, *ibidem*, II/10.

14. Idem, *ibidem*, II/8, vezi anexa V.

15. Idem, *ibidem*, I/14, vezi anexa I.

16. Idem, *ibidem*, II/4. Înre martori sînt amintiți popa Ion și Ion vătăful din Mal, popa Ion din Albești și scrie popa Iosaf de la schitul Bîdea.

17. Idem, *ibidem*, I/4.

schitului Ciocanul și nastavnicului său, ieromonah Neofit, «o grădină cu pruni ce să numește In Baba, pă moșia dumnealui sărdarului Pavelache», însă fiind zălogită de tatăl său, a dezrobit-o de la un fiu al acestuia din Berevoeștii-Pămînteni.

Pentru ca actul să fie tare, «am rugat și pă stăpînul pămîntului a adeveri cu iscălitura», iar tribunalul județului Muscel «de a-l întări după reformă»¹⁸.

În sfîrșit, un alt aspect al relațiilor apare din zăpîsul de la 22 martie 1842, prin care Dumitru Rujoiu încredințează pe părintele Neofit de la Ciocanul, că pentru a șede în casa ce are de la cocoana Marghioala Rusetoi, «să plătească dreptu locului pă an cîte lei treizeci», să aibă grijă de casă și să pună 100 de pruni vărategi pe care să-i îngrijească «pînă s-or da pă roadă»¹⁹.

În același sens sînt și zăpisele fraților Ion și Dinu, feciorii lui Mihăilă Bordeianu, date starețului Neofit la 19 iulie 1842. Ion îi vînduse 100 de pruni «drept o junice mînzată de an și eu să am a lucra pruni pînă să vor da pă rod, iar cît pentru îngrijirea închisorii să am a o închide eu și să-m iau finu, fiindcă și noi sîntem clăcași ai sfîntiei sale». Dinu arată altă situație. Egumenul Neofit luase o casă «de la frate-mieu Radu», și de care avea el trebuință. Pentru aceasta, se învoiește să-i dea 100 de pruni, «însă treizeci ce sînt mai mici să am a-i săpa pînă să vor face de vîrstă, iar cît pentru trebuința gardului să am a o închide eu și să-m iau finu»²⁰.

Invoielile acestea, foarte interesante în ceea ce privește relațiile dintre stăpînii de pămînt și lucrătorii lui, se pare că nu au fost respectate, ajungîndu-se astfel la judecată²¹.

Din cele ce preced, rezultă că schitul Ciocanul are o vechime apreciabilă, dar activitatea sa a fost modestă, dovadă puțînatatea actelor care îl privesc în perioada mai veche. Cu toate că acestea sînt puține, ele ne dau totuși informații prețioase despre Cîmpulung și mahalele sale, despre rolul important al județului orașului și despre modul cum s-au format satele Bughea de Sus și Bughea de Jos²², — de acesta din urmă aparținînd și schitul.

Pagina cea mai importantă, la a cărei scriere contribuie și schitul Ciocanul, este aceea a învățămîntului, a cititului.

Ca la multe alte minăstiri și schituri din țară, și la schitul Ciocanul învățau carte copii, mai ales în vederea preoțirii lor. O mărturisește

18. Idem, *ibidem*, I/5.

19. Idem, *ibidem*, I/11.

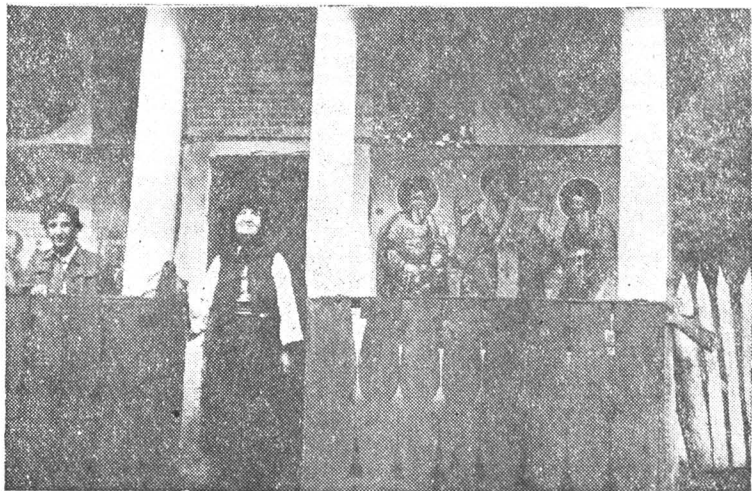
20. Idem, *ibidem*, I/8.

21. Idem, *ibidem*, I/7; vezi idem, *ibidem*, I/1. Acele acestui dosar formează acum pachetul I de la Arhivele Statului din București, care au foliotarea 1—36. Atunci exista actul I/17, fiindcă lipsesc foile 17/20. Însă, în afară de această foliotare, mai există una cuprinzînd foile 410/445, ceea ce înseamnă că ulterior s-a mai alcătuit un dosar mai mare, în alte împrejurări pe care nu e cazul să le mai urmărim acum. Despre acestea tratează cele 9 dosare din 1865—1888, amintite de Ion I. Sucu, *Indice cronologic* nr. 9, Buc., 1949, p. 15 (Direcția Generală a Arhivelor Statului).

22. Pr. I. Răușescu, *Cîmpulung-Muscel*, p. 316, spune că Malu, Malu de Sus și Malu de jos de altădată formează Bughile de astăzi.

popa Ion din Albești, pe la 1802, care acum fiind duhovnic, înseamnă că învățase carte măcar cu douăzeci de ani mai înainte²³. Mai târziu, dintr-un zăpis de la 16 decembrie 1834, vedem și mai limpede în ce condiții se putea obține această învățătură care dura cel puțin un an, de data aceasta învățător fiind însuși starețul Neofit²⁴. Astfel, schitul Ciocanul se adaugă la numărul altora care răspîndeau lumină în acea vreme în țara noastră.

Fără îndoială, că numărul mic de călugări care locuiau acolo nu permitea o dezvoltare mai mare. Esențial, este faptul că exista o astfel de pre-

Schitul Ciocanul-Muscel
Pridvorul — vedere parțială

ocupare. Ea își avea însă o continuitate veche, astfel nu ne-am putea explica la sfârșitul secolului trecut că între cărțile vechi, mai erau acolo «o Evanghelie de la 1863, un Apostol de la 1684 și Faptele Apostolilor tot de la 1684»²⁵. Este și aceasta o contribuție la circulația cărții vechi bisericești.

A N E X E

I.

1662 (7170) mai 9. Unchiașul Dumitru din Ulubești și soția sa, Maria, dau ieromonahului Meletie de la schitul Ciocanul un loc numit Hălăciugile, drept un sărindar, trei taleri, să-i îngroape când vor muri și să le facă soroacele pînă la un an. Martori.

23. Arhivele Statului Buc., *Mitropolia Țării Românești*, CIV/2. Vezi anexa IV.

24. Idem, *Schitul Ciocanul*, I/6, vezi anexa VI.

25. C. St. Bilciurescu, *l. c.* și *Marele dicționar geografic*, l. c. Primele două cărți pot fi cele tipărite la București în 1682 și 1684, dar pentru a treia nu găsesc identificarea, sau e o carte necunoscută altfel, sau informația se referă la *Apostol ce are întru sine Faptele*, București 1784, la care se găsește prima dată cuvîntul «faptele».

Adecă eu unchiașu Dumitru ot Ulubești și cu fimeia mea Maria, dat-am zapisul nostru la mîna sfinții sale părintelui popi Meletie eromonah ot Ciocanu, precum să să știe că-i dăm un loc ce să chiamă Hălăciugile. Și am tocmit să-mî facă un sărindaru și să ne mai dea lei 3 și dacă vom muri noi să ne îngroape și să ne facă soroacile cite trebuesc pînă la un anu, că așa ne-am tocmit de a noastră bună voie și să-i fie stăpînitore în veci feciorilor sfinții sale și nepoților cîți Dumnezeu îi va dăruî. Cînd s-au făcut acesta fost-au preoți și oameni buni, care mai jos să vor iscăli anume. Și pentru adevărată credință ne-am iscălit mai jos ca să să crează.

Mai 9 leat 7170.

Eu Dumitru ot Ulubești
 Eu Maria soția mea
 Eu popa Tudoran ot Berevoești martor
 Eu Meletie monahu ot Bîndea martor
 Eu Bogoslovu martor
 Eu Dumitru Bărăscu ot Mal martor
 Eu Stoian sîn Călugărița martor.

Arhivele Statului, Buc., *Schitul Ciocanul*, I/14, copie de după 1833. Altă copie, *ibidem*, I/10, certificață de judecătoria județului Muscel, la 8 ianuarie 1845, are unele schimbări lexicale mai bune — taleri, stătaloare — și un martor mai mult: «Eu Măhnea martor». A treia copie, mai neglijentă. *Ibidem* I/13, p. 4.

II.

1677 (7185) mai 20. Duca voievod scutește bucatele drepte ale schitului de călugări Ciocanul de oierit și dijmărit, după cum au miluit și alți domni.

† Mlstiiu bjiu Io Duca voevod i gspdru zemli Ugrovlahiiscol. Davat gspdv mi sie povelenie gspdv mi schitului de la Ciocan ot sud. Mușcel și călugărașilor carii să află acolo lăcuitori ca să le fie lor drēpte bucatele lor care vor fi agonesite dă ei și den mila creștinilor oi, stupi rîmători, în pace de oierit și de dijmărit nimic val sau bîntuială să n-aibă de către nimenea pentru că viind călugărașii de la acestu schit ce scrie mai sus cu jalbă înaintea domniei mele și cu rugăciune arătîndu cărți de milă și de ertăciune ale altor domni ce au fost mai nainte și înțelegîndu domnia mea cum iaste acest schițor sărac făr dă nici un venit și la un loc de munte cu nevoe făr de hrană, urmat-am domnia mea cărților altor domni și m-am milostivit de i-am ertat de aceștea ce scriu mai sus și le-am întărit mila și ertăciunea cu această carte a domniei mele ca să aibă bună pacea.

Așjderea poruncescu domnia mea și voao tuturor slugilor domniei mele oiari și dijmari carii veți umbra într-acest județ, deaca veț vedea această carte a domniei mele iar voi foarte să vă feriți de bucatele acestui schit ce vor fi drēpte bucatele lor să le daț foarte bună pacea cum scrie mai sus, că cine le-ar face vre un val preste cartea domniei mele rea scîrbă și certare vor petrece de cătră domnia mea, că așa iaste porunca domniei mele.

I is. sama reci gspdv mi. Pis mai 20 dni vlt 7185.

† Io Duca voevoda (L.S.) mlstiiu bjeiu gspdnu.

(ss) Io Duca voevoda.

Arhivele Statului Buc., *Schitul Ciocanul*, II/1, original românesc deteriorat; sigiliul inelar octogonal (16/15 mm) în roșu; în cîmp aquila cu crucea în cioc; deasupra capul de bour, luna și soarele; legenda: † HWH ΔΒΚΑ ΒΒΔ... ΒΛ. Copii tîrzii. *Ibidem* I/1 și 2.

III.

1775 decembrie 21. Alexandru Ioan Ipsilanti voievod scutește bucatele drepte ale schitului de călugărițe Ciocanu, anume 40 stupi de dijmărit, 50 oi de oierit, îi dă anual 30 taleri din vistieria domnească și 5 liude să fie de poslușanie, după cum au adevérit marii boieri că schitul a avut și de la alți domni, ale căror hrisoave s-au pierdut încete într-o chilie.

Milostiu bojiu Io Alexandru Ioan Ipsilant vovod zembli Vlahscoe sfintului și dumnezeescului schit Ciocanul din sud. Mușcel, unde să cinstește și să prăznuște hramul Intrarea în berică a prea sînti stăpîni noastre de Dumnezeu născătoare și pururea fecioarii Marli și tuturor maicilor călugărițe de la acest schit ca să fie sfintului schit de la domnia mea milă să aibă a scuti drepte bucatele schitului dă dijmărit stupi paztruzeci și de cerit oi cincizeci și să aibă a lua de la vistieria domnii mele în toți anii la zioa praznicului cîte tl, treizeci. Așijderea să aibă a scuti și liude șase streini fără de pricină, pentru carli aducînd adeverițe de la ispravnicii județului cum că sînt streini cu adevărat li să vor da și pecetluiturile domnii mele pă numele și chipul lor ca să fie în pace și ertați de toate dăjdiile și orînduelile ver cîte ar eși de la vistieria domnii mele peste an în țară, de nici unile val sau supărare să nu aibă, ca să poată fi de poslușania sfintului schit, pentru că aceste mili le-au avut sfintul schit și de la alți mai denainte răposăți frați domni, precum ne adeverim domnia mea din cartea dumnealor veliților boieri ot leat 1773 dechemvrie 31, în care coprinde și hrisovul domnii sale răposatului Mihaiu Racoviță vovod, care hrisov și alte cărți fiind într-o chilie din venirea apelor s-au înecat. Deci domnia mea spre a să păzi nestrămutat aceste mili am întărit și cu această carte a domnii mele cu care poruncim nimenea întru nimic de toate cîte scriem mai sus supărare să nu facă, ca să fie sfintului schit de ajutor și întărire maicilor călugărițe de hrană și chiverniseală iar domnii mele și răposăților părinților domnii mele vecinică pomenire. I saam răceh gdv mi. 1775 dechemvrie 21.

(Pecetea gospod.)

Vel Logofăt

Copie dupe condică, Costandin Poenar logofăt de dîvan.

Arhivele Statului, Buc., *Schitul Ciocanul*, 1/3.

IV.

(ante 1802 decembrie 2). Popa Ion din satul Albești adeverează pentru diaconii Radu și Ion din Albești că, pe cînd învăța carte la schitul Ciocanul, a văzut cum un călugăr, Ștefan, a spart lada și a luat hrisovul schitului, cu care, prin înșelăciune, biserica de mir de la Ulita a fost făcută schit.

Așijderea și eu popa Ioan ot sat Albești duhomnecul adeverez cu această scrișoare la mina jăluitorilor acestora anume diacon Radu i Ion ot tam că în vreme trecută, aflîndu-mă la schitul Ciocan den mica copilărie și acolo am crescut și am învățat carte și m-am și preoțit și această prigonire ce au între dinșit nimeni nu o știe fără cît eu, numitul mai sus, că aflîndu-mă eu aco(lo) într-acea vreme am văzut cu oichi mei cînd au spart lada acel Ștefan ermonah umblînd cu înșelăciune și au luat hrîstovu schitului Ciocan și cu acel hrîstov face biserica de la Ulita de mir, o face schit și schitul Ciocan au rămas sărac din vreme aceea. Și cu aceasta adeverez în frica lui Dumnezeu că la Ulita s-au făcut biserică de mir iar nu schit. Aceasta adeverez și de nu să va crede aceasta și față voi merge unde voi fi chemat.

Popa Ion ot sat Albești duhomnec, adev.

Arhivele Statului Buc., *Mitropolia Țării Romînești*, CIV/2 original românesc. Datat

după porunca mitropolitului Dositei din 2 decembrie 1802, prin care dispune să se verifice cele arătate de popa Ion.

V.

1825 decembrie 29. Dumitrache Aricescu, județul orașului Cîmpulung, poruncește lui Dinu pîrgar, Dumitrache vătășel și altor orașeni, să cerceteze jeluirea părintelui Neofit de la schitul Ciocanu cu privire la stabilirea hotarului moșiei schitului de a orașului. Aceștia, la 31 decembrie același an, îl statornicesc la fața locului, punînd și semne, după cum s-au înțeles părțile, — ceea ce județul confirmă la 20 ianuarie 1828. Martori din Cîmpulung, între care și starostele companiei.

Orașu Cîmpulung

Părintele Neofit monah ce să trage din ctitori sfîntului schit Ciocanu, ce acum înnoitoriu s-au făcut, au jăluit judecății că numitul schit fiind întemeiat tot de oroșani din vechime iarăși pă moșia orașului și de va fi avut de atunci oareșce codru de moșie osibit sau nu, nu să știe, căci acum în scris nu să găsește zicînd că s-ar fi pierdut după vremi ci numai cu cuvînt rămas din om în om și pă acea parte ce este în preajmă oprită pă seama schitului fiind pădure care și curățată să află de călugărași, acum s-ar fi tăind de lăcuiorii oroșani ce șad înprejur.

Deci fiindcă atît ctitorul cît și lăcuiorii voesc ca să se deosibească acum de iznoavă din această pădure a fi știut cît să fie pă seama schitului și cît rămîne pă seama orașului. De aceea judecata orînduește pă Dinul pîngariu i pă Dumitrache vătășălu i pă Nișul tabacul i pă Nișa Ciolănică și pă Stoica al Enii, carii mergînd în fața locului să facă deosibire prin semne cît va să rămie pă seama schitului din pădurea orașului, față cu lăcuiorii de acolo, priveghînd cu dinadinsul a nu să face călcare moșii orașului. Și de urmarea ce să va face să dea orînduiții înscris supt iscăliturile lor, care să fie și cu mulțumirea lăcuiorilor du prin prejur. Anul 1825 dechemvrie 29.

Dumitrache Aricescul județ

*

După cinstita porunca dumnealui am mers în fața locului la numitul sfînt schit Ciocanu, împreună înțimplîndu-se de au mers și cîțivași preoți i neguțători de aci din oraș spre vederea și închinăciunea schitului, luînd și cîțivași din oroșani ce lăcuiesc acolo înprejur de au fost față. Și întrebînd și noi pre părinții călugărași de să află vreoă însemnare din vechime cu semne de cîtă stăpînire are schitu, tot așa ne-au spus că nu să află ci și de va fi fost s-au răpus după vremi nefiind stăpînire nemișcată căci de multe ori s-au înțimplat a rămînea schitu și mai singur. Și deca era să dăm noi semne după cum au rămas pomenire din om în om, că au avut schitu stăpînire, era multicică pădure. Dar noi cu mult mai puțină vrînd a însemna, lăcuiorii du prin prejur n-au îngăduit. Deci, ca să nu le înfrîngem voia fiind tot frații noștri oroșani, am făcut precum am zis cu mulțumita lor și am osebit ca să ție schitu pă aceste semne. Adică: începînd din vîrfu cel înalt ce să chiamă Ciocanu, ce este despre miază zi a schitului și cam despre răsărit unde să înțîlnește cu hotaru Berevoești, apucă semnile pă piscul Ieni la vale pîn șășulețu din poteca după vîrf, trece de-a curmezișu drept pă scursura văii Rizii (ce este despre răsăritul schitului și curge spre miazănoapte) și trecînd poteca schitului merge tot pă matca văi în jos pînă în dreptul curmăturii cei mari din piscul Rizii (și de acolo să sucește spre apus pă despre amiază-noapte de schit) și din vale ese drept în deal în curmătură la groapă și merge la vale pă din jos de fagul cel mare și pogoară în valea Dumitrașcului și din vale ese în sus pă psiculețu cu rîpi drept în drumul cel mare al cărului (și de acia să sucește spre amiază-zi pă despre apusul schitului) și merge în sus tot pă drumu cel mare pînă în vîrf în hotaru Berevoeștilor (și de

acia să sucește spre răsărit pă despre amiază-zi a schitului), apucă pă culme cum să scurge apa alătura cu Berevoești iarăși pînă în vârful cel înalt ce să chiamă Ciocanu, la gropi și să încheie hotaru.

Așa cu aceste semne am socotit: fiindcă și schitul este făcut tot de oroșani și tot pă moșiia orașului, nu ne vom vătămă sufletul, ci de să va găsi mai pă urmă înscris că au avut schitu mai mult, dat de cei vechi ctitori, va ținea după aceia. Iar noi de urmarea ce acum am făcut dăm această însemnare ca să se știe, iscălită mai înli de cițivași lăcutori din prejur i de noi rugînd și pă preoții i neguțătorii ce au fost împreună de iscălireă precum au văzut față fiind la toate. Anul 1825 dechemvrie 31.

† Eu Dinu pîrgarul adeverez

Eu Șarban adeverez

Eu Ion sin Iordaiche adeverez

Eu Ion sin Oprea adeverez

Eu popa Ion adeverez

† Eu Radu sin Badea adeverez

Eu Gheorghe Irizan adeverez

Eu Stoica sin Gheorghe Enoiu adeverez

Eu Badea Dumitriu adeverez

Eu Niță tabacu adeverez

Eu Dumitrache tabacu adeverez

Eu popa Manole mahalaoa popi Sava adeverez

Popa Nicolae ot tam adeverez

Neculae Turtoi (?) martor

Gheorghe Merișanu starostea cumpaniu ot Cîmpulung martor

Neculae Sava martor

Indemnătoriu din punt în punt următorii și alcătuitoriu C. Anierșanu scriitoriu și martor.

Oraș Cîmpulung

Orașenii iscăliți în dos și călugărașii schitului viind cu această alegere făcută de dînșii după pitac județ arătătoare semnelor și hotarilor despărțitoare moși cu pădure a schitului Ciocanu de către moșiia cu pădure a orașului, precum mai pe larg se arată în dos, m-au rugat să o adeverez ca să-și aibă schilu stăpînire neclătîtă pă această puțină moșie cu pădure ce să află înprejurul lui, dar nici călugărașii schitului să nu să mai întinză după vremi și să între în moșiia orașului, nici orașanii să între în moșiia schitului peste semnele și hotarile ce să vād scrise într-această alegere făcută de dînșii prin bunăvoință și fără siuire.

Drept aceia după a lor rugăciune și a călugărașilor schitului am adevérit-o întărindu-să și cu peceteia orașului.

1828 ghenari 20.

(L. S.) Dumitrache Aricescu județ.

Arhivele Statului Buc., *Schitul Ciocanu*, II/8, original, caiet în 4 foi. Sigiliul în fum (31 mm diametru); în cîmp, scut cu corb mergînd, timbrat de luna cu colțuri în sus și stea; în jur, între cercuri perlate, legenda enigmatică.

Adnotare: 1845 ghenar 8, s-a arătat la hotărnicie și să adeveri. (L. S.) Hot. Toma Rădulescu.

VI.

1834 decembrie 16. Zoița a lui Vasile Proca din Berevoești se învoiește cu părintele Neofit să dea schitului Ciocanul un pogon loc de

arătură în luncă, pentru a-i învăța carte un copil a cărui îngrijire pe un an cade tot în sarcina ei. Martori.

Adecă eu care mai jos mă voiu iscăli dau acestu zapis al meu la cinstită mîna sfinții sale părintelui Neofit precum să se știe, fiindcă m-am învoit cu sfinția sa de au priimit un copil al meu la învățătura cărți cum să și scrie și în faptul învățaturii m-am învoit cu sfinția sa să-i dau un pogon de locu de arătură în luncă, adică danie schitului. Asemenea și pentru băiat să n-am voie de a-l lua pînă ce va eși de(să)vîrșit, că așa ne-am fostu învoit. Asemenea și pentru demîncare și de pete el (sic) să fiu tot eu îngrijitoare într-acestu următori an. Și pentru încredințare m-am iscălit și la facerea acestui zapis au fost și alte obraze la care să vor și iscăli.

1834 dechemvrie 16.

Eu Zoița a lui Vasile Proca ot Berivăești Pămînteni adeverez.

Eu Crasane martoru.

Eu Stoica sin Popa martor.

Și am scris eu Iona monah cu zlsa numitei și martor.

Arhivele Statului Buc., *Schitul Ciocanu*, 1/6, original românesc. În dos: «zapisul Zoiți Prohi ot Berevoești Pămînteni».

AURELIAN SACERDOȚEANU

BISERICA DE LA BERCA MONUMENT DE ARTĂ BRINCOVENEASCĂ

1. AȘEZARE

Mergînd pe șoseaua Buzău—Brașov, după ce intri pe valea Buzăului, în regiunea dealurilor subcarpatice, la km 21 un indicator te face atent că la 2 km pe dreapta se găsește comuna *Berca*.

Într-adevăr, încă cu 5—6 km înainte de a ajunge în dreptul comunei *Berca*, fie că mergi cu trenul sau autobuzul, pe lângă peisajul petrolifer, pe dreapta șoselei și a căii ferate peste apa Buzăului, îți atrage atenția o biserică singuratică, cu o arhitectură exterioară comună, pe un vîrf de deal. E biserica fostei mînăstiri *Berca*, una¹ din ctitoriile boierilor

1. Alte ctitorii ale Cîndeștilor sînt: biserica fostei mînăstiri *Bradul de pe Nișcov*, din comuna Valea Rea-Buzău, zidită înainte de anul 1636 de Radu vel Comis și soția sa Sofica, fiica lui Neagu din Negoști, fratele lui Antonie Vodă.

Acest Radu vel comis, care călătorește în Ardeal în anul 1638 ca trimis domnesc și în anul 1659 ca mare vornic, însoțind pe Șerban Vodă în călătoria sa în Ardeal, era fiul lui Mihalcea Vornicul din Pătrîlgele.

S-a numit Mihalcea Vornicul, apoi Mihălcescu și în urmă Cîndescu, împrumutînd numele comunei Cîndești, unde s-a stabilit mai tîrziu, comuna fiind întîlnită în documente încă de la 1580 (B. Iorgulescu, *Dicționar geografic... al județului Buzău*, București, 1892, p. 178). De la acesta toți urmașii au adoptat numele de Cîndescu (Aurel V. Vasilescu, *Minăstirea Bradul de pe Nișcov*, București, 1937, pp. 8—12).

Ion Ghica în *Opere*, vol. I, E.S.P.L.A. 1956, p. 341 le dă însă o origine ardeleană, avînd numele de Kentely, de unde Cînd-o-fi și apoi Cîndescu.

A avut o singură fată căsătorită cu *Constantin Căpitanul Filipescu*, ctitorul bisericii din *Mătești*, socotit greșit pînă acum ca autorul cronicii istoriile Domnilor Țării Românești.

Fratele lui Radu vel comis, *Negoiața clucerul Mihălcescu ot Cîndești* înainte de anul 1659 a zidit biserica fostei mînăstiri *Ūngurei* din județul Buzău, *Ūnguria* de astăzi, pe care a terminat-o însă soția sa, *Despa*, călugărită sub numele de *Marta* monahia cu fiica ei *Ilinca Filișanca* (I. Ionașcu, *Mănăstirea Izvorani, ctitoria episcopului Luca în «Ingerul»* (Buzău), anul VIII, 1936, nr. 3—4, app. 41, n. 56; Aurel V. Vasilescu, *op. cit.*, p. 12, n. 5).

Biserica veche din *Cîndești*, cu hrantul *Adormirea Maicii Domnului* a cărei vechime nu se cunoaște, a fost zugrăvită, potrivit datei din pisanie, la 1755 de *Ilinca Cîndeasca* și reparată în 1829 de *Luxandra Cîmpineanu*, soția vornicului Ion Cîndescu (B. Iorgulescu, *op. cit.*, p. 170; Săndulescu Vernești, *Biserica veche din Cîndești*, «Glasul Adevărului» (Buzău), anul I (1928), nr. 37, p. 1).

Cîndești figurează ca ctitori și la biserica din *Ciuta*, raionul Cislău, unde întîlnim

Cindești, din satul cu același nume, situat cu 5 km mai în urmă, unde mai dăinuie o altă ctitorie a lor.

Astăzi, biserica parohială a parohiei Piclele, ajungi la ea pornind din cătunul «Sătuc» peste un pod solid de beton, întins peste apa Buzăului, după care, luînd-o la dreapta pe șoseaua Pîrscov—Săpoca, după ce treci apa Sărățelului, apuci ulița ce șerpuiește printre noile așezări ale «dăscălanilor» pînă la poalele dealului, de unde, urcînd pe drumeagul croit în diagonală, sui creasta dealului.

Ajunși aici, oboseala urcușului e răsplătită de încîntătoarea priveliște ce se desfășoară înaintea ochilor, la sud-vest pînă departe pe culmile întinsecate ale Carpaților, iar la sud-est pînă dincolo de orașul Buzău, în însoțita cîmpie a Bărăganului.

În mijloc, străjuită la intrare și pe latura de sud de cîte un tei, se înalță biserica, cu o arhitectură exterioară banală și sărăcăcioasă, așa cum a rămas mutilată de pe urma reparațiilor făcute de-a lungul vremii, căci în spate duce povara a 268 de ani.

2. DESCRIEREA ACTUALA A BISERICII

Biserica, așa cum se înfățișează astăzi, este zidită din cărămizi de $30 \times 15 \times 4,5$ cm, de plan treflat, cu o singură turlă de scîndură învelită cu tablă, octogonală în interior și exterior, cu abside semicirculare, prezentînd în lungime 20,20 m. și în lățime 7,20, dar grosimea considerabilă a zidurilor îi reduce simțitor spațiul interior.

Arhitectura exterioară este destul de simplă, neprezentînd arcaturi sau firizi ci numai un brîu, care imită stîngaci o funie împletită, refăcut de meșteri locali, în perioada dintre cele două războaie mondiale², căutînd să imite, după a lor puțină pricepere, frumosul brîu inițial de funie împletită, care pare să fi fost ca cel de la biserica Colții din Capitală.

Tot în această perioadă, biserica a fost încinsă cu trei centuri de fier, situate deasupra brîului amintit, datorită cărora a putut rezista de nu s-a prăbușit la cutremurul din 1940 și la bombardamentul suferit în ultimul război.

N-are cornișă, soclul e format dintr-o simplă ieșitură, iar cele opt ferestre, prevăzute cu grile de fier în model rombic, sînt așezate cîte două în naos și una în absidă, pe fiecare latură, una în partea de est a altarului și alta mică, tot aici, pe latura sudică.

În afară de cea mică, toate au dimensiunea $1,50 \times 0,40$ m., cu deschidere interioară în lunetă, cu golul terminat în partea de sus cu un arc trilobat și cu ancadramele dreptunghiulare de piatră măiestrit sculptate cu motive vegetale.

zugrăviți pe : Jupan Costandin Cîndescu, biv vel clucer cu fiul său chir Ioan. (N. A. Constantinescu, *Biserici și minăstiri din județul Buzău* în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», anul XVII (1924), fasc. 41, p. 142).

2. Informația orală a cîntărețului Bărbulescu.

Vrejurile cu flori, muguri și frunze pornesc de jos în sus, deosebindu-se la fiecare fereastră prin alternarea când spre dreapta când spre stînga, unite sus fie cu o floare mult dezvoltată, fie cu una mică, încadrată de mai multe frunze.

Deasupra, cadrele au o cornișă cu profil decorat cu acante stilizate, denticule mari și marginea de jos ieșită, iar la partea inferioară, la prag, fiecare fereastră e decorată cu un cap de înger în relief, bine pronunțat și cu aripile stilizate (fig. 1).

Prin elementele sculpturale ce le prezintă, acestea se aseamănă foarte mult cu ferestrele de la bisericile din epoca brîncovenească: Colțea, Adormirea-Rîmnîcu Sărat, Fundenii Doamnei, Sinaia și Bordești³.

Ușile de la intrare sînt din tablă și au un ancadrament de piatră cioplită rudimentar, pe cînd cele de la intrarea în pronaos, prin frumusețea și bogăția sculpturală, de o vădită inspirație italiană, constituie unul din interesantele elemente de artă brîncovenească care ridică valoarea acestei biserici.

Portalul, avînd multe asemănări cu cele de la bisericile 'Colțea, Adormirea-Rîmnîcu Sărat și Bordești, are coloanele angajate sprijinite pe doi lei, fusurile sculptate în torsade de viță de vie, capitule dezvoltate în înălțime, aticul cu cartușul inscripției și coronamentul bogat sculptate, dar cu un relief șters și moale (fig. 2).

Ușa, construită din două scînduri de stejar, fără a fi împărțită în panouri, este frumos sculptată cu numele ctitorilor: «*Mihalcea vel stolnic Cîndescu, Alixandrina Cantacuzino*» săpate în relief și are mare asemănare cu cea de la mînăstirea Tismana, astăzi la muzeul de artă brîncovenească de la Mogoșoaia.

Interiorul prezintă bolți cu arce sprijinite pe «dezvoltate console profilate», iar cea a absidei altarului prezintă o particularitate — o calotă sferică pe pandantivi, — element rar în vechea arhitectură bisericească,

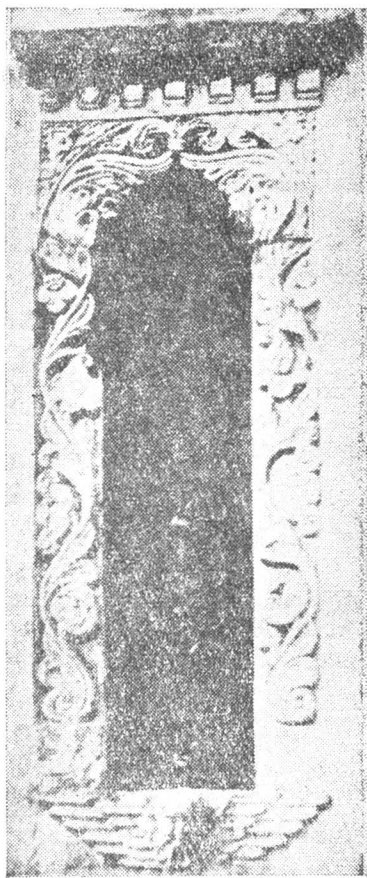

Fig. 1. Fereastră de la biserică.

3. Arhitect Traian Chișulescu, *Biserica fostei mănăstiri Berca*, în «Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice», anul XXXVII, (1944), fasc. 119—122, p. 74, căruia îi datorăm în cea mai mare parte descrierea arhitecturii și după care am reprodus fotografiile.

întilnită doar la biserica Mitropoliei din București (1655), biserica din Ludești, fostul județ Dimbovița (1680) și biserica Doamnei din București (1683).

Pronaosul este despărțit de naos prin trei arcade semicirculare, în genul celor de la Colțea, sprijinite pe patru coloane dintre care două angajate, cu socluri mici și fusuri nerăsucite pe care sînt sculptate vrejuri în curbe aproape circulare cu flori dezvoltate și cîteva păsările și cu capiteluri, mult dezvoltate în înălțime, decorate cu motive florale în relief mai puțin pronunțate.

Pardoseala s-a păstrat și astăzi cea din lespezi de piatră calcaroasă.

Pictura originală în frescă a fost înlocuită cu alta în ulei prin anii 1832—34, opera conducătorului școlii de zugrăvi de la Episcopia Buzăului, *Pitarul Nicolae Teodorescu*⁴, dar, astăzi, datorită igrasiei și fumului, aproape că nu se mai disting chipurile pe pereți.

Sfinții sînt zugrăviți în mărime naturală, iar cei de pe perețele de apus al pronaosului în stil rococo.

Pe perețele dinspre apus al pridvorului, de o parte și alta a ușii de la intrare, sînt zugrăviți ctitorii : în dreapta, Alexandrina Cantacuzino, iar în stînga Mihalcea vel stolnic Cîndescu, dar, tencuiala fiind căzută în multe părți, s-au stricat și chipurile.

Singura pictură a pitarului Nicolae păstrată în bune condiții e cea de pe catapeteasmă, unde întîlnim acel caracteristic al său clar obscur și sfinții din registrul doi sau trei grupați.

Pe ușile diaconești sînt pictați Aaron și Melchisedec, ca la Episcopia Buzăului, iar în dreapta tîmplei, Sf. Ioan Evanghelistul și în stînga, icoana hramului, Soborul sfinților Arhangheli, o caracteristică a tîmplei fiind aceea că are doar trei registre — icoanele împărătești, praznicile împărătești și proorocii grupați, cîte doi și trei, lipsind Sf. Apostoli⁵.

4. B. Iorgulescu, *Din istoria picturii în Țara Romîneasă — Pictorul Nicolae Teodorescu și Școala de pictură din Buzău (1831)*, în *Literatură și artă romînă*, anul V (1900—1901), nr. 4, p. 227.

5. Iată ce scria N. Iorga despre aceasta în *Sate și minăstiri din România*, ed. II-a, București (1916), p. 151 :

«Se ajunge la o vale de pietriș, unde fuge o apă săracă. De-asupra, pornind de la cîteva căsuțe, care vin înaintea satului, un mare părete de lut se ridică de-asupra văii: pe vîrfurile lui se vede o biserică veche, lîngă o lungă perdea de zid rînat, cu fereștrile oarbe.

Satul se cheamă Berca, un sat de munteni săraci cari se coboară la cîmp să cîștige cîteva luni din an, 40 de bani pe zi. Niciodată el n-ar fi putut să aibă vreo însemnătate, dar un Domn, poate Matei, patriarhul cu domnie lungă, a făcut aici o minăstire ; (E curios, cum putu să afirme aceasta, de vreme ce pisania spune cine este ctitorul). Zidul de înconjur e clădit dintr-un rînd de cărămizi puse în laț și din alt rînd de bolovanii de rîu prinși în cărămizi puse în lung, sistem care se vede și în zidurile Tirgoviștei. Biserica avea un pridvor răzimat pe doi stîlpi cu podoabe săpate de flori și struguri ; stîlpii ca aceștia despărțeau pronaosul de naos. (Dar îl desparte, n. n.). Cele două fereștri de pe laturi, fereastra mai mică a absidei pentagonale, fereastra altarului, alt pentagon, fură cuprinse în cadre de sculpturi alese, deosebite de la o fereastră la alta.

Egumenii de mai tîrziu au pus un zid grosolan în locul stîlpilor pridvorului, cari au fost surghiuniți să sprijine un cămin. Ei și-au făcut case încăpătoare într-o formă fără stîlpi. Apoi, acum vreo cincizeci de ani, și ei se duseră țaluzle — probabil — la egumenii greci, care

Obiecte de cult mai importante sînt : o candelă mică de argint — 11 cm în lungime — care are în partea de jos, inscripția circulară cu majuscule : MIHALCEA și mai jos de aceasta, tot circular, BUNEA MIHALCEA.

Două candelے mari din metal cu motive vegetale și capete de îngeri, la toate cu inscripția : *Ale mînăstirii Berca, 1844.*

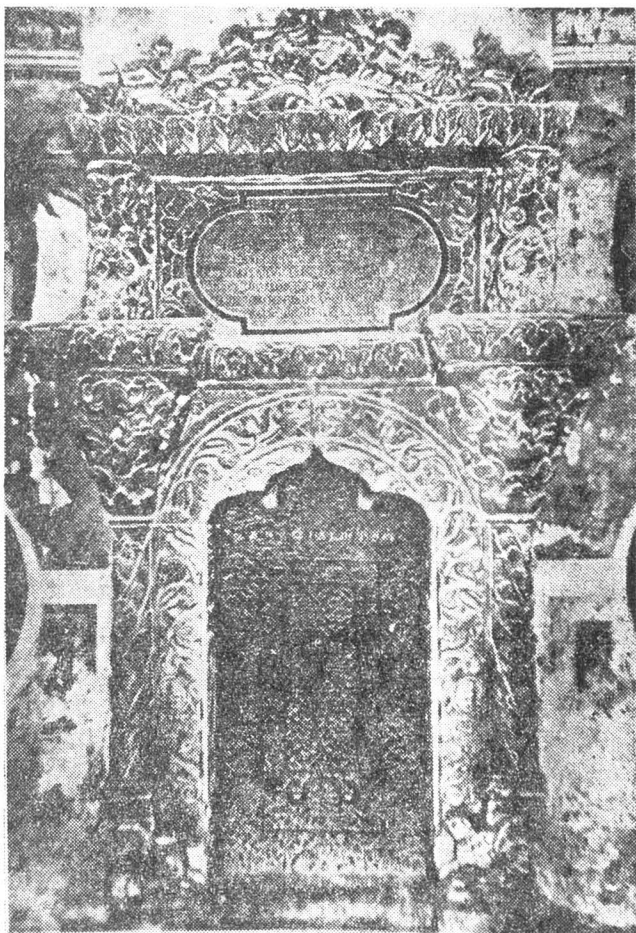

Fig. 2. Portalul ușii de la intrarea în pronaos.

Un epitaf, fără an și semnătură, care, după stil, este opera zugravului *Dimitrie Teodorescu*, elev al școlii de zugravi de la Episcopia Buzăului.

Cinci icoane mari, rămase de la vechea tîmplă : Domnul Hristos, n-au fost însă aici) și ruina puse stăpînire pe zidurile de locuință și de înconjur : în anurile zile un singur preot slujește la biserica frumoasă».

Maica Domnului, Sf. Împărați Constantin și Elena, Soborul Sf. Arhangheli și Sf. Nicolae, mai mică și alt stil, merită iarăși atenție.

Nu se cunosc meșterii care au lucrat aici. Avînd însă în vedere asemănările cu celelalte biserici amintite mai sus, cît și rudenia ctitorilor cu Cantacuzinii, bănuim că și aici au lucrat aceiași meșteri, poate și acel pietrar *Mira*, care și-a lăsat numele pe stîlpii interiori de la Bordești ⁶, iar zugrav va fi fost acel vestit *Pirvu Mutu*, zugravul ctitoriilor cantacuzinești.

Se cunoaște doar numele unui șindrilar, Gheorghe din Brașov, care tocmît cu 30 taleri, a lăsat lucrul neterminat, încît, la 4 iunie 1698, streșinile și foișorul din fața minăstirii rămăseseră neșindrilit.

Pentru a-l determina să vină la lucru, *Stoica Oaleș*, nu știu în ce calitate, luase doi cai ai unor oameni ai lui *Hangos Mangos*, județul «de la cinstita cetate a Brașovului», pe care îi restituia acum, dar dacă meșterul nu se va prezenta să termine lucrul «la măn[ă]stirea dumnealui stolnicului Mihalcea la Berca», va fi nevoit, scria el județului, să ia «alte trăsuri pentru acest lucru» ⁷.

3. VECHEA ARHITECTURA A COMPLEXULUI MINASTIRESC

Cea mai veche știre documentară despre biserică este aceea din actul de închinare a minăstirii ca metoc al Episcopiei Buzăului, în anul 1741, unde se spune că «din temelia ei este făcută de piatră» ⁸ și împodobită cu zugrăveală pe dinlăuntru și pe dinafară precum se vede», dar, în urma reparațiilor făcute în decursul timpului în anul 1825 nu mai avea zugrăveală exterioară ⁹.

În ceea ce privește arhitectura, catagrafiile din anii 1815 ¹⁰ și 1825 ne dau amănuntul că biserica avea trei turlle de cărămidă, una pe naos și două pe pridvor, care au dăinuit pînă la reparațiile din anii 1832—34 ¹¹, cînd, fiind «crăpată de cutremur», turla de pe naos a fost înlocuită cu alta din scîndură învelită cu tablă, iar cele de pe pridvor suprimate și înlocuite cu cîte o calotă, astăzi dărîmate din cauza bombardamentului.

6. Arhitect Traian Chiulescu, *art. cit.*, p. 75.

7. N. Iorga, Studii și documente, *Brașovul și rominii*, București, 1905, p. 164.

8. Arhivele Statului, București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII, doc. 28.

9. Ioan C. Filitti, *Inventarul episcopiei de Buzău, metoașelor sale și biserica Sf. Dumitru din București la 1819 și 1825*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», anul LIII (1935), nr. 1—2, p. 27.

10. Arhivele Statului, București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII doc. 50.

11. În cuvîntarea pe care a ținut-o la sfințirea catedralei episcopiei, 30 decembrie 1834, ierodiaconul Dionisie Romano, «profesor național», spunea, printre altele: «...Tăcînd eu, iată strigă dumnezeieștile Lăcașuri ce prin sfinția voastră s-au zidit și s-au împodobit, precum frumoasa biserică de la Ciolani, minăstirea Berca, ce de curînd ridicîndu-se din dărîmăturile ei s-au împodobit și s-au sfințit...».

Cuvîntarea se află la sfîrșitul cărții: *Învățătură către preoți și diaconi*, adică *sfātuire cum trebuie să se poarte în slujba Sfintei Liturghii*, Buzău, 1835, p. 117.

Că atunci au fost suprimate turllele iar cea de pe naos a fost înlocuită cu alta de scîndură reiese și din știrea că în anul 1856 biserica este arătată cu o turlă de scîndură (Arh. St. București, Ministerul Instrucțiunii, dos. 4539/856, f. 1).

Pînă la aceste reparații, biserica avea și un frumos pridvor deschis, susținut de șase stîlpi de zid cu arcuri trilobate, așa cum se văd astăzi în urma înlăturării vechii tencuieli.

Tîmpla și ușile împărătești, sculptate și poleite, azi sînt înlocuite cu altele cu sculpturi aplicate, fără valoare.

Despre clădirile înconjurătoare cea mai veche știre documentară ne-o dă catagrafia din 20 decembrie 1815¹², care arată că în fața bisericii erau trei chilii învelite cu șovar, iar casele egumenești, din cărămidă, cu șase camere și două pivnițe, erau învelite trei părți cu zdraniță și o parte cu olane.

Catagrafia din 1825 vine cu o precizare în sensul că egumenia era formată din cinci camere și o trapeză cu un foisor în față, iar după știrile din anii 1860—64 «casele cele mari» erau compuse din șapte încăperi — și amănuntul corespunde cu confruntarea actualelor ruini — grupate trei pe o parte și patru pe altă parte, despărțite de o mică sală, cu galerii pardosite cu lespezi de piatră și cu stîlpi de lemn îmbrăcați în scîndură.

Acestea porneau din colțul de est pe latura de sud și spre vest, formînd și zidul exterior al incintei, după care urmau o altă clădire alcătuită din cinci camere, apoi o «pîinărie», cuhnia (bucătăria, n. n.) și cămara, toate din cărămidă și cu galerii de lemn în față, iar pe colțul de sud-vest era situată clopotnița cu porți de lemn, dărîmată în timpul ultimului război. Lîngă clopotnița mai era o cameră, probabil pentru portar, iar pe latura de nord erau : șopron, grajd, velnița și alte dependențe, ale căror urme se mai văd și astăzi în colțul de nord-est¹³.

De jur împrejur complexul era împrejmuit cu zid de cărămidă și cu bolovani de rîu încastrați în casetă, dimensiunea 1,90×0,50 m., din loc în loc cu mici deschizături și acoperit cu olane în două ape, păstrîndu-se azi numai partea din est.

Pivnița, cu cele două încăperi, în care se intră printr-un antreu, este tot din cărămidă, boltită și sprijinită de patru arce ce se întîlnesc într-un singur pilon și, cu toate cutremurile și bombardamentul ce a suferit, e încă în stare bună.

Mînăstirea, construită ca o cetate, de unde și numele de *Cetățuia*¹⁴, din pivniță porneau două subterane boltite, una în partea de est a cărei ieșire se vede și astăzi în coasta dealului la o depărtare de circa 50 metri de zidurile înconjurătoare, iar alta înspre nord spre pădure a cărei urmă nu se mai cunoaște¹⁵.

Stîlpii foisorului, care erau din piatră frumos sculptați cu motive vegetale, cu ocazia reparațiilor capitale au fost înlocuiți cu alții din lemn, ca acele opere de artă să fie întrebuințate la o vatră, care mai exista

12. Arh. St. București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII/50.

13. În actul de închinare ea e numită «*Cetățuia pre care o numesc și Berca*», dar Protosinghel Chiril Dobre și Pamfil Georgian, *Mănăstirea Ciolanu din județul Buzău*, București, 1930, p. 60 o confundă cu *Ciolanu*.

14. B. Iorgulescu, *Dicționar geografic...* p. 37.

15. *Ibidem*.

înaintea primului război mondial și alta asemănătoare la episcopie¹⁶, din care două jumătăți se mai găesc așezate de curind în parcul din fața cancelariei.

4. DATA ZIDIRII ȘI CTITORII

Ca așezare minăstirească, Berca este întilnită în documente încă din anul 1672 (7180), când, la 24 martie, baba Alba, cu fiii, ginerii și cumnații, vindeau stolnicului Mihalcea, Drăghici Spătarul și minăstirii Berca partea lor de ocină în Pleșcoiul de Jos¹⁷.

Actuala biserică datează însă, cu modificările amintite, din anul 1694, fiind ctitoria lui *Mihalcea Cîndescu vel stolnic* și a soției sale *Alexandrina Cantacuzino*, după cum se poate citi și astăzi pe ușa de la intrare, dar mai ales în pisania, încadrată în frumosul portal, cu textul :

† *Cu vrerea Tatălui și cu ajutorul Fiul/wi] și cu sporirea D/u]hu]lu]i Sfint. Zidutu-s-au den temelie această Sf/i]ntă și Dumnezeiască mănăstire, întru slava și laud[a] Atotțiitor/ulu]i Dumnezeu de robul lu/i] Dumnezeu Mihalcea vel stol/nic] și de roaba lu/i] Dumnezeu Alicsandra Cantacozen soțul dumisal[e] i syny ego (= și fiii lui) Mihalcea, Moise, Șerban și se-au închinat întru pază și întru ferința sfinților mai marilor cereștilor Voevoz/i] Mihail și Gavril, ca să fie dumnealor veacinic[ă] pomenire. Slavă lui Dumnezeu celui ce ne-au ajutat după început de am ajuns și săvirșitul și se-au zidit în zilel[e] bl/a]gocistivului domn Io Costandin Băs[ă]rab Voevoda. La anul 7202 a roh (= iar de la nașterea lui Hristos) 1694 iunie 6 zile¹⁸.*

Așadar, biserica ce există astăzi este ctitoria boierilor Cîndești, scoboritori din *Mihalcea vornicul din Pătîrlagele*, întilnit în documentele primelor deceni ale sec. al XVII-lea cu cei patru fii ai săi : *Radu, Negoită, Moise și Gheorghe*.

1. *Radu*, căsătorit prima dată cu Sofica Negoescu și a doua oară cu Arghira grecoica, a fost mare dregător al lui Matei Basarab și al lui Mihnea al III-lea Radu.

2. *Negoită*, din căsătoria cu Despa Cocorasca a avut o fiică Ilnea măritată cu Barbu Filișan.

3. *Gheorghe pitarul*, căsătorit și el cu o Despa, a avut două fete : *Ancuța*, căsătorită cu Iorgu Starostea, iar cealaltă măritată cu *Negoită Dedulescu*.

4. *Moise Spătarul*, căsătorit cu Elenca Radu Dudescu, a avut doi copii : *Masica*, măritată cu Ghinea logofătul și Mihalcea, ctitorul bisericii, căsătorit cu Alexandrina, fiica lui Drăghici Cantacuzino Măgureanu.

Despre ctitor știm că afirma în anumite acte că era văr primar cu soția spătarului Mihail Cantacuzino și cu Mihalcea paharnicul Cislăianul,

16. *Ibidem*, p. 36.

17. Arh. St. București, *Episcopia Buzăului*, pach. XX, doc. 1.

18. Comp. Arhitect Traian Chițulescu, *art. cit.*, p. 69. Cu diferența de lectură la : Constantin Bîlculescu, *Monastirile și Bisericile din România*, București, 1890, p. 61 ; B. Iorgulescu, *Dicționar geografic...*, pag. 36 ; Ioan C. Filitti, *Biserici și ctitori*, București, 1932, p. 5.

fiul lui Dragu și că între anii 1675—1681 era căpitan, în 1685—87 sluger, în 1691 vel căpitan de Margine, în 1692 vel pitar și din aprilie 1694 pînă în martie 1695 vel stolnic, iar în 1699 semna ca fost mare stolnic.

A avut trei fii : Mihalcea, Moise și Șerban ¹⁹.

În biserică se mai păstrează și astăzi un pomelnic, scris pe scîndură, intitulat : «Pomelnicul sfi[n]tei monastiri Berca», nedatat, probabil din sec. XIX-lea, scris chirilic pe șase coloane cu următorul cuprins :

Vii

Ioan (Cîmpineanu ?), Ecaterina cu fii lor și tot neamul.

Morți

I. Mihalcea, Ana monahia (probabil Alexandrina s-a călugărit) Mihalcea, Costandin Vvd. (Brîncoveanu), Marica Doamna, Matei Vvd., Șerban Vvd., Păuna, Moistica, Moise, Șerban, Alexandra, Dimitrache, Ioan, Șerban, Maria.

II. Barbu, Costandin, Hlida, Mihalcea, Despina, Petre, Udriște, Radul, Neagoe, Gheorghe, Nastasia, Stana, Neaga, Radu, Moise, Ilinca.

III. Radu, Moise, Maria, Stanca, Marica, Ghinea, Ursul, Aritimia, Alexandra, Costandin, Ilinca, Nastasia, Maria, Grigorașcu, Neacșa, Mihail.

IV. Serghie, Antioh, Gavril, Alexandru, Ilinca, Costandin, Safta, Mihai, Tudora, Ancuia ? = Ancuța, Calea, Marica, Calița, Șerban, Andreica, Rad, Marica, Bunea, Bălașa.

V. Drăghici, Ilinca, Costandin, Ilinca, Diicu, Păuna, Drăghici, Dumitra, Matei, Iordache, Ancuța, Marica, Stan, Bălașa, Preda, Papa, Ilinca, Maria, Pîrvu, Păuna.

VI. Barbu, Costandin, Ioana, Grigorașcu, Diicu, Marga, Marița, Nictarie monah, Scarlat, Luxandra, Costandin cu toate neamurile lor. Ecaterina.

5. INCHINAREA LA EPISCOPIA BUZĂULUI

Potrivit prevederilor Dreptului bizantin, care a avut o largă aplicare în țările romîne, drepturile și datoriile ctitorilor erau transmisibile succesorilor, care preluau în general sarcina întetinerii și supravegherii fundațiilor, cît și aceea de a le desemna administratori ²⁰.

În spiritul acestor drepturi ctitoricești, după moartea ctitorului Mihalcea Cîndescu, Berca a revenit fiului său, Șerban, care, datorită legăturilor duhovnicești ce le avea cu episcopul Metodie al Buzăului, încă de pe cînd acesta era ecleziarhul mitropoliei din București și voind să-și vadă ctitoria sub «o mai bună urmare adusă», la scurt timp de la instalarea lui

19. I. Ionașcu, *Documente bucureștene privitoare la proprietățile mănăstirii Colțea*, București, 1941, p. 164.

20. Gh. Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Romînească și Moldova — Constituirea și natura juridică a fundațiilor din evul mediu*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, 1960, Editura Academiei Republicii Populare Romîne, pp. 106—113, «Drepturile și sarcinile ctitorilor».

Metodie ca episcop de Buzău o închină la această episcopie prin următorul act din 12 mai 1741²¹ :

«Doamne iubit-am podoaba Casei tale și locul lăcașului Măriei tale». David, Psalm 25.

De vreme ce toate faptele cele bune cîte se fac de iubitorii de Dumnezeu pravoslavnici creștini, sfințe, cinstite, lăudate și vrednice de pomenire la oameni, iar la Dumnezeu plăcute și bine primite, mai virtos cele ce se fac spre cinstea și slava întru tot Prea Puternicului Dumnezeu. Zidind, înfrumusețind și întărind sfințele lui lăcașuri. Întru carele neîncetat pe deplin totdeauna se jertfește jertfa cea fără de sînge, care se aduce pentru păcatele norodului spre ertăciune. Drept aceea dar și noi mult păcătoșii și smeriții robii stăpînului nostru Iisus Cristos, Șerban Cîndescul biv vel paharnic împreună cu jupîneasă mea Iiunca, suindu-ne cu ochii minții noastre spre cele înalte, socotind că aceste de aici toate sînt trecătoare, din Dumnezească rîvnă fiind pornite, făcut-am această a noastră adevărită scrisoare la Sfînta și Dumnezească Episcopie a Buzăului și la cinstita și blagoslovita mîna sfinției sale cinstitului de Dumnezeu iubitorului al nostru sufletesc părinte Chir Metodie Episcopul acestei Dumnezești Episcopii, ca să fie de întemeiată credință. Pentru că avînd noi o mînăstire aicea în sud Buzău ce se chiamă *Cetățuia*, pre care o numesc și *Berca*, care din temelie ei este făcută de piatră și împodobită cu zugrăveală pe dinlăuntru și pe dinafară precum se vede, de răposaiți întru fericire părintele nostru Mihalcea biv vel Stol[nic] unde se cînstăște și se prăznuiește hramu[1] Sfinților mai marilor voevozi ai celor fără de trupuri puteri Mihail și Gavril și fiind această mînăstire sub ascultarea și chiverniseala noastră, neînchinată nici supusă nimului, tot o am chivernisit-o noi pînă acum după cum ne au fost puțința. Acum dară alegînd Dumnezeu pronie pre cel mai sus numit, părintele nostru, cu soarta Episcopiei Buzăului, noi pentru părinteasca evlavie ce am cunoscut la sfinția sa încă mai din nainte vreme, cu Dumnezească îndemnare am socotit în gîndul nostru pentru ca să vedem această sfîntă mînăstire pînă sîntem cu viață sub chiverniseală mai bună și la mai bună ocîrmuire adusă, voit-am dar de am dat-o și am închinat-o ca să fie metoh la Sfînta Episcopie a Buzăului cu toate moșiile ei și cu viile și cu dobitoacele ce s-ar afla, așîșderea și cu cele din lăuntru bisericii : odăjdii, cărți, odoare și altele cîte sînt date și închinade de răposatul părintele nostru ce am scris mai sus, care toate le arată catastihu cel iscălit de noi, ce l-am dat la mîna sfinției sale, împreună cu cărțile și zapisele moșiilor. Deci să aibă sfinția sa toată purtarea de grijă și chiverniseală acestei sfînte mînăstiri, a pune egumen pe cine ar socoti sfinția sa, părinte de ispravă cuvioși cît se cade să fie spre chiverniseala și buna îndreptare a casei, iar pe cei ce i-ar vedea sfinția sa că nu se silesc și nu chivernisesc să-i lipsească și să pue pe alții care ar socoti sfinția sa. Însă așa am așezat cu sfinția sa, că, cînd ar face sfinția sa schimbare egumenilor să fie și cu voia și cu știrea ctitorilor, acei egumeni ce s-ar pune și alt nimic să nu ia sfinția sa de la mînăstire fără numai așa am

21. Arh. St., București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII/28 ; Min. Intr. dos. 3037/875.

așezat cu sfinția sa ca să dea la Sfânta Episcopie în toți anii câte una sută vedre de vin, iar mai multă supărare să nu i se facă nici de cum măcar de ar fi dupe vreme cât de bogată. Deci noi am închinat această sfință minăstire Sfintei Episcopii pentru evlavia iubitorului de Dumnezeu episcop după cum mai sus am arătat în zilele sfinției sale cât va fi cu viață. Iar după sfârșitul sfinției sale pe care va alege Domnu Dumnezeu a fi stăpînitor acestui sfințit scaun al Episcopiei — văzînd noi ctitorii că se chivernisește minăstirea bine precum și în zilele sfinției sale să fie închinată tot sub ascultarea Episcopiei. Iar de s-ar întîmpla dupe vreme a cădea la scaunul Episcopiei alți arhieriei care nu se vor tine de așezămîntu ce am făcut cu sfinția sa, atuncea văzînd noi ctitorii că se prăpădește minăstirea, să fie lipsită de sub ascultarea Episcopiei și să rămînă iar sub stăpînirea ctitorilor și care se vor trage din neamul nostru și după acest așezămînt ne-au dat sfinția sa și nouă carte asemenea la mîinile noastre. Deci să aibă sfinția sa a stăpîni această sfință minăstire cu bună pace de către noi și de către tot neamul nostru, atîta sfinția sa cât și alți prea cinstiți arhieriei ce dupe vremi vor fi stăpînitori Sfintei Episcopii, nimica amestecîndu-ne noi la nici unele ale casei fără numai cînd vom vedea că vine la stricăciune și nechiverniseală precum mai sus am arătat.

Atuncea să avem a răspunde și să aibă sfinția sa părintele nemărginită datorie în toți anii să slujească acolo la minăstire două zile sfînta leturghie, la zioa praznicului Sfinților îngerii și a doua zi de praznicu pentru sufletele răposaților ctitori.

Drept aceea dar pentru mai bună întemeiere și așezămînt, întărit-am cartea aceasta cu iscăliturile și peceteile noastre mai jos pentru să se creadă.

Mai 12 7242

Șerban Cîndescul biv vel paharnic»

Închinarea — după cum se constată din actul de mai sus — a fost făcută cu mai multe clauze din care reținem că venitul va fi administrat de egumenul respectiv, dînd episcopiei, anual, doar o sută vedre de vin, «iar mai multă supărare să nu i se facă nici de cum, măcar de ar fi după vreme cât de bogată».

Egumenul era pus de episcopie, dar «și cu voia și știrea ctitorilor», iar cînd episcopii nu vor păzi așezămîntul, atunci ctitorii, văzînd «că se prăpădește minăstirea», vor interveni și o vor scoate de sub supravegherea episcopiei.

De asemeni, ctitorii își luau obligația de a nu se amesteca «la nici unele ale casei», adică în administrație decît numai atunci cînd vor vedea că minăstirea, dintr-o rea administrație, «vine la stricăciune și nechiverniseală» și documentele atestă că, de-a lungul timpului, s-au ivit ocazii cînd ctitorii au făcut uz de aceste clauze, cea mai veche intervenție, cunoscută nouă, fiind din vremea Regulamentului Organic.

Deoarece, în primăvara anului 1842, episcopia incluseră printre proprietățile «vîndute cu mezat» și pe cele ale metocului Berca, colonelul Ioan Cîmpineanu, urmaș al ctitorilor, intervenea la 7 aprilie, arătînd episcopu-

lui Chesarie că, aflînd despre această situație, a luat «mare mîhnire», fiindcă, după cum este cunoscut, minăstirea s-a pus sub «privegherea» episcopului de atunci și a urmașilor lui, «numai pre cît vor fi buni îngrijitori și pre cît nu se va lua de la dînsa mai mult decît una bute cu vin, pã tot anul, măcar cît de bogată ar fi după vreme, hotărîndu-se tot deodată ca orînduirea egumenilor să să facă cu știrea și voia ctitorilor, precum asemenea glă-suește și așezămîntul dat către ctitorul ei din partea celui aflat atunci pãrînte episcop la această sfințã episcopie», după care alătura copie.

Așadar, potrivit clauzelor actului de închinare, această minăstire nu putea fi supusă regimului celorlalte metoace și de aceea, ctitorul ruga ca proprietățile ei să fie lăsate ca și pînă acum «în dispoziția cuviosului egumen, ca să le caute și să îngrijească de minăstire», contrariu, «povățuit de ctitoriceasca datorie» — arăta el în încheiere — va fi silit să reclame forurilor în drept ²².

Episcopul Chesarie, în fața acestei clare situații juridice pe care o avea acest metoc, a doua zi — 8 aprilie — nu putea răspunde decît confirmînd prevederile așezămîntului invocat și să se scuze că aceasta a făcut-o numai dintr-un prea mare zel în a îndeplini dispozițiile oficiale, sau cum se exprima el «împlinind toată curățenia, s-au arătat ori cîte întinderi proprietărești are această sfințã Episcopie», dar că va interveni la obșteasca adunare în sensul de a fi scoasă din această categorie ²³.

Într-adevăr, în ziua următoare — 9 aprilie — el arăta cazul mitropolitului — președintele Obșteștei Adunări — scuizîndu-se și față de el că aceasta este «numai o urmare a pãzirii curățeniei ce am» și, alăturînd copie de pe așezămîntul de închinare, îl ruga să intervină ca Adunarea să apere această minăstire de categoria «vînzării cu mezat a celorlalte metoace», întrucît are o situație specială ²⁴.

Cazul se rezolvă repede, prin aceea că Adunarea, luînd în discuție situația, în ședința din 11 aprilie, hotăra ca proprietățile ce aparțin acestei minăstiri nu intră în categoria celor ce se arendează cu licitație și, în consecință, să se înainteze raport special la Vodă pentru scoaterea lor din situația în care au fost incluse ²⁵.

Una din clauzele actului de închinare era și aceea că numirea egumenului să se facă de către episcopie numai cu consimțămîntul ctitorilor, ceea ce s-a și respectat după cum vedem din scrisoarea episcopului Dionisie Romano adresată fraților D. și Gh. Lehliu, descendenții ctitorilor, prin care le cerea consimțămîntul pentru numirea starețului Atanasie ²⁶.

Un alt prilej dat ctitorilor de a-și exercita drepturile cunoscute a fost măsura guvernului de a desființa, în anul 1864, postul bugetar de egumen.

22. Arh. St., București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII, doc. 61.

23. *Ibidem*, pach. XIII, doc. 62.

24. *Ibidem*, pach. XIII, doc. 63.

25. *Analele Parlamentare ale Romîniei*, tomul XI, partea I, București, 1900, pp. 48—49.

26. «Potrivit dar actului fericitilor fondatori ai acestei sfințe monastiri a cărorã descendenți sînteți Dvs. — scria el — vă împãrtășesc aceasta și vă poftesc ca consimțînd la alegerea mai sus numitului ieromonal Atanasie, cel ce se înfățișează cu aceasta, să bine voiti a face și din partea Dv. cele de cuvîntã pentru legiuirea sa orînduire de egumen la acea Sf monastire» (Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1256/863, f. 3).

Cu această ocazie, în luna august din acel an, frații Lehliu din București, adresându-se Ministerului Cultelor, arătau că în memoria strămoșilor Cindești au ținut și vor ține la podoaba și buna stare a acestui așezământ și «ca descendenți ai fondatorilor și donatorilor acestui sfânt locaș, recunoscuți după toate formele de acest onorabil ministeriu», avînd dreptul și datoria să stăruiască a se păzi pe cît puțință îi iartă «despre situațiile testamentare», rugau ca, dacă nu se mai poate continua egumenatul cum a fost «abantica», atunci cel puțin să rămînă actualul egumen, arhiman-dritul Atanasie, cu titlul de primul preot dintre cei doi prevăzuți în buget.

Acesta va continua administrarea minăstirii, fiindcă au în el toată încrederea că va păstra buna orînduială a sfintelor slujbe și a nămestiilor, cît și a odoarelor cu care minăstirea este înzestrată de strămoșii lor.

Cererea a fost rezolvată favorabil, iar în ceea ce privea situația celorlalți preoți rămași disponibili, Ministerul invita episcopia să-i numească la alte biserici ²⁷.

În anul 1863, biserica avea două clopote, dintre care cel mare era știrb și suna dogit ²⁸.

Situația aceasta dă iarăși prilej descendenților ctitorilor, aceiași frați D. și Gh. Lehliu ca, la 7 aprilie 1869, să intervină pentru schimbarea clopotului, avînd «dreptul și datoria de priveghere asupra zisei monastiri» — subliniau ei — «ca descendenți din stolnicul Mihalcea Cîndescu și al soției sale Alexandra Cantacuzin, fondatorii și donatorii monastirei Berca ce-i zice și Cetățuia din județul Buzău, recunoscuți de guvern prin comunicarea ce ni s-a făcut prin adresa 9901 din anul 1861 iulie 21».

Cum la acea dată îngrijitorul minăstirii venise în București cu clopotul spart și cu 500 lei vechi «strînși de la pioși creștini», aceștia arătau Ministerului Cultelor că nu trebuie să mai cheltuiască cu cumpărarea unui nou, ci «fiindcă sînt disponibile clopotele cele de la episcopia Rîmnic ce s-a dărîmat și s-a făcut grădină publică și cele de la biserica zisă Hanul Grecilor, unde este părintele nostru și alți membri ai familiei înmormîntați și unde neamul nostru după timp a făcut donațiuni și care auzim că o să se dărîme și să se facă piață și atunci negreșit că clopotele nu mai pot fi trebuincioase, să se dea unul din acele clopote la zisa monastire Berca, după cum s-a dat tîmpla de la episcopia Rîmnic la cea a Buseului și parte din material la biserica Albă de pe Podul Mogoșoaei».

Prin această măsură — arătau în continuare — se vor face economii, urmînd ca cu cei 500 lei strînși, la care se va adăuga și suma ce se va lua după vînzarea clopotului spart, să se facă reparație și învelişul bisericii.

Ministerul, aprobînd această propunere, da un clopot de la Hanul Greci, însă în schimbul celui spart, care a ajuns la biserica Apostol din Capitală ²⁹, iar suma de 500 lei să se depună la agentul financiar.

27. Arh. St., București, *Min. Instr.*, dos. 1256/863, f. 30.

28. *Ibidem*, f. 21 r.

29. Clopotul avea următoarea inscripție: «Întru cînslea m[ai] m[arilor] v[oe]v[oz]i Mihail și Gavril s-au făcut acest clopot în zilele d[omnu]lui Al[exandru] Ghica vodă păstoring episcopul de Buzău D. Chesarie, fiind egumen cuviosul Filoftei sf[întei] m[inăstiri] Berca, 1841.

Schimbul se face imediat, încît la 9 mai, același an, îngrijitorul minăstirii raporta Ministerului că a primit și inventariat clopotul cel nou și pentru că cerea să i se explice pentru ce a depus suma, Ministerul îi răspundea că s-a depus în vederea procurării de veșminte ³⁰.

Mai tîrziu, în anul 1882, facem cunoștință cu o altă urmașă a ctitorilor, Elena Slătineanu, care însă nu-și exercita dreptul de supraveghere ci, invocînd o stipulație a actului de închinare, care ar fi prevăzut că din venitul bisericii vor fi ajutați descendenții ce se vor găsi «în grea pozițiune de viețuire», dar pe care noi n-o cunoaștem, cerea primului ministru ca să i se acorde o pensie viageră de cel puțin 500 lei lunar, în sprijin aducînd argumentul că și mama sa — Anastasia Slătineanu — a beneficiat, în timpul vieții, de această pensie, care acum i se cuvine ei ca «o văduvă cu o împovorată familie și nepoată a ctitorilor».

Cererea prilejuiește o întinsă corespondență, cu care ocazie se reactualizează actul de închinare, și, pentru că nu i se rezolvase favorabil cererea, deși trecuse mult timp, mai tîrziu se adresa Parlamentului, care, la rîndul lui o recomanda guvernului, dar acesta nesoluționîndu-o nici pînă în anul 1886, petiționara revenea ³¹.

Rezultatul nu l-am găsit, dar, cum cererea nu-și mai avea obiect, cînd minăstirea este în ruină și fără nici un fel de proprietăți, socotim că a fost negativ.

6. PROPRIETĂȚI

În anul 1825, proprietățile erau compuse din două livezi de pruni, fără indicarea suprafeței și 35¹/₄ pogoane vie «lucrătoare», din care 7¹/₄ pogoane erau lîngă minăstire, 6 pogoane la *Săteanca* «cei zic Urlători» și 22 pogoane la *Cîrlomănești* ³².

În afară de aceste vie, Berca mai avea și opt moșii : *Berca*, numită și vatra minăstirii, care, potrivit planului făcut de inginerul hotarnic Popovici, avea la nord 262¹/₂ stînjeni de-ai lui Șerban Cantacuzino și la sud 501, cu următoarele hotare : la vest, apa Aninoasei și hotarul cu frasinii, la est din piatra Cîndeștilor pe slemnele de pe deal ale moșiei Joseni pînă în piatra Cîmpineanului, la sud prin fîntîna Ghicăi, tăind izvorul Comăneșei și culmea Șoimului, iar la nord din apa Aninoasei pînă în piatra Cîndeștilor ³³.

O moșie «de frați cu Catinca Picleanca», *Ulmetul* din plaiul Pîrscov, *Bădenii* sau *Pietroasa*, de-a valma cu minăstirea Bradu, 600 stînjeni, par-

F. Wolff». (Pr. N. Cazacu, *Inscripții de pe clopotele unor biserici din București*, în «Glasul Bisericii», anul XXI (1962), nr. 1—2, p. 154.

30. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1256/863, f. 112.

31. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 3037/875 n. n.

32. Ioan C. Filitti, *Inventarul episcopiei de Buzău...* în «Biserica Ortodoxă Română», anul LIII (1935), p. 28.

33. Arh. St., București, Episcopia Buzăului, pach. XIII/69.

tea lui Mihalcea biv vel stolnic ³⁴, pe locul căreia s-a găsit Cloșca cu pui, Văcenii, Schiopăți, Săteanca (Urlători) și Sălcișoara ³⁵.

7. EGUMENI

Primul egumen cunoscut este Nectarie sau Nicdarie, la 1672 ³⁶, după care mai apar : *Dosoftei*, 1698, *Ghenadie*, 1702 ³⁷, *Macarie*, 1767, ³⁸, *Nichifor* ³⁹, *Meletie*, 1780—1794 ⁴⁰ după care, pentru o lungă perioadă de timp lipsind știrile, nu mai cunoaștem decât pe *Filotei*, iconomul episcopiei și viitor episcop, între anii 1836—1845 ⁴¹.

Acestua îi urmează *Iraclie*, care în anul 1836 era ierodiacon și profesor la școala candidaților de preoți de pe lângă episcopie ⁴², în 1848 a fost adept al Revoluției, semnând circulara către preoțime ca să răspundească în popor ideile de libertate ale noii Constituții ⁴³, în 1856 era protosinghelul eparhiei ⁴⁴, ca mai târziu să-l întâlnim arhimandrit.

La episcopie i se perpetuează numele printr-o frumoasă cruce din lemn de chiparos sculptat și metal cu postament dreptunghiular și cu cariatidă — un sfânt ce ține cu mâinile crucea sprijinită de razele coroanei, 39 cm înălțime.

Pe postament, în față, are inscripția : *Această sf[in]nt[ă] cruce s-au făcut de ier[o]di[aconul] Iraclie al Sf[inte]i Episcopii Buzău*, iar în dreapta, *1839 N[oem]b[rie] 1*.

A suportat și tipărirea unui catehism în anul 1839 care a apărut sub titlul : *Catehis sau învățătura despre dogmele și tainele bisericii noastre cu blagoslovenia Prea Sfințitului Episcop al Sfintei Episcopii Buzeul, D. D. Chesarie. Tipărit prin osîrdia și cheltuiala sf. sale ierodiaconului Iraclie din Sfînta Episcopie Buzeul. În tipografia sfintei Episcopii anul 1839 ianuarie 25. 34 pagini.*

Rămîne egumen pînă la 3 iunie 1863, cînd «ne mai fiind în stare de a îngriji de interesele morale și materiale ale mînăstirii», datorită unei deficiențe morale, a fost adus din nou la episcopie «unde a slujit din tinerețe» ⁴⁵.

34. Aurel V. Vasilescu, *Minăstirea Bradu de pe Nișcov*, București, 1957, p. 20 ; Arh. St. București, *Episcopia Buzăului*, pach. XVI, 49—80.

35. Ioan C. Filitti, *Inventarul Episcopiei de Buzău*, loc. cit., p. 28.

36. Arh. St., București, *Episcopia Buzăului*, pach. XX, doc. 1.

37. *Ibidem*, pach. XVI, doc. 17.

38. *Ibidem*, pach. XIII, doc. 30.

39. Biblioteca Academiei R.P.R., pach. CXXVIII, doc. 121.

40. Arh. St., București, *Episcopia Buzăului*, pach. XX, doc. 8 ; *Biblioteca Academiei R.P.R.*, pach. CXXVIII, doc. 33 ; pach. CXXVII, doc. 186.

41. Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei, episcopul Buzăului*, ed. II-a, București, 1941, p. 11.

42. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, București, 1937, p. XIX.

43. *Ibidem*, p. 66.

44. *Ibidem*, p. 125.

45. Arh. St., București, Mins. Instr., dos. 1256/863, f. 1.

În locul lui a fost numit arhimandritul *Atanasie*, care, după mărturia ctitorilor «întrunea toate calitățile cerute de moralitate, capacitate și onestitate»⁴⁶.

Pe acesta îl întâlnim în anul 1856 slujitor la biserica catedrală a episcopiei⁴⁷, între anii 1854—57, directorul tipografiei episcopiei⁴⁸, iar de la 1 decembrie 1865 a fost numit arhimandrit de scaun, ecleziarh și duhovnic la Episcopia Buzăului⁴⁹.

După el i-a urmat, fiindcă postul de egumen s-a desființat din anul 1864, pr. *Ștefan*, fost econom la episcopie, care a decedat la 21 mai 1869, când în locul lui a fost numit pr. *Antonie Hristea*, care e menținut pînă în 1874 când întâlnim «îngrijitor» pe părintele *Antonichie*, iar în 1876 pe pr. *Șerban Constantinescu*.

8. ȘCOLI ȘI ALTE INSTITUȚII ADAPOSTITE AICI

Vastele încăperi de aici, care, datorită situației de metoc, nu mai serveau unui personal numeros, au adăpostit, începînd din al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea, școala candidaților de preoți, un anumit timp seminarul și, mai tîrziu, după secularizare, diverse instituții administrative.

Școala candidaților de preoți, care funcționa pe lîngă episcopie, a fost mutată de către episcopul Chesarie în anul 1838 la Berca⁵⁰, dar știri despre existența ei aici nu se cunosc decît din perioada 1850—1855, cînd profesor era *Bonifatie Bălăbănescu*, după cum ne arată următoarea însemnare de pe un molitvelnic al bisericii *Mires*, din fostul județ Prahova :

Subsemnatul fiind de rîvna cugetului meu am intrat la anul 1850 aprilie 29 la învățătură în școala episcopii Buzău, care este așezată la sfînta minăstire Berca, unde acolo se predă lecții de Bonifate Bălăbănescul, coprinzătoare de învățăturile cele folositoare pentru cei ce voiesc a îmbrățișa cinul preoțesc. Pentru care, știință să fie că după ce am urmat mai bine de un an de zile neconținut, împreună cu fratele Grigorie Ionescu, epitropul acestui molitvelnic apoi amîndoi, din d[umne]zeasca pronie am primit de la D. învățător atestate supt a sa iscălitură coprinzătoare că sîntem slobozi a primi hirotonie. Drept aceea, spre ținere de minte am însemnat aici și rog pe cei ce vor citi ac[eastă] însemnare să mă pomenească și să roage pe milostivul D[umne]zeu de a se erta a mele păcate. 1851 Avg[ust] 9 Grigorie Dișescul Niculești⁵¹.

46. *Ibidem*, f. 30.

47. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 125, doc. 181.

48. Pr. Gabriel Cocora, *Tipografia și tipăriturile de la episcopia Buzăului*, în «Biserica Ortodoxă Romînă», anul LXXVIII (1960), nr. 3—4, p. 296.

49. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1256/863, f. 56.

50. B. Iorgulescu, *Din istoria picturii în Țara Romînească — Pictorul Nicolae Teodorescu și școala de pictură din Buzău*, în *Literatură și artă romînă*, anul V (1900—1901), p. 277 ; Ioan C. Filitti, *Domniile Romine sub Regulamentul Organic, 1834—1848*, București, 1915, p. 57.

51. N. A. Constantinescu, *Biserici și minăstiri din județul Buzău*, Partea II-a, în «Ingerul», anul XIII (1941), nr. 5—6, p. 388.

Însemnarea aceasta e prețioasă prin aceea că ne dă amănuntul că încă din 1850 era profesor aici Bonifatie Bălăbănescu și că respectivul elev a primit lecții «coprinzătoare de învățăturile cele folositoare pentru cei ce voesc a îmbrățișa cinul preotesc» timp de «mai bine de un an de zile neconținut».

Din această știre, confruntată cu cele furnizate de atestatele eliberate de acest profesor, rezultă că nu era o perioadă fixă de școlarizare, ea întinzându-se de la câteva luni pînă la doi ani, în funcție de capacitatea candidaților de a-și însuși cunoștințele programate⁵².

La fel, și programa de învățatură suferea modificări. În anul 1851 candidații «pentru deprinderea la cele neapărat trebuincioase unui preot» învățau: «Citire cu înțelegere pe cărți bisericești, precum la ciaslov, la psaltire, Vechiul și Noul Testament, tîlcul evangheliei, pastoralul după manuscris și alte cărți bisericești».

Urmau apoi «învățarea pe dinafară a părților ce se cuvine a ști un preot, scriere regulată, literile în rînd». La gramatică «analisul, parte din sintacs și ortografia», la aritmetică, cele patru lucrări simple și complexe. Geografia: Țara Romînească. Deprindere la cîntările bisericești și Orinduala bisericească după tipic⁵³.

În anul 1853, cunoștințele candidaților erau sporite, deoarece, pe lângă cele amintite, se mai introduseseră: Chiriacodromionul, Istoria bisericească cu soboarele și eresurile, Catăhismul cel mare, Exersarea în lucrarea Sf. Taine, Datoriile juraților și măsurătoarea pogoanelor⁵⁴.

Școala aceasta de un scăzut nivel didactic, frecventată de foști țircovnici, a funcționat paralel cu seminarul pînă în anul 1859, cînd a fost desființată de locțiitorul de episcop Dionisie Romano, fiind, după spusa lui, un element împotriva progresului⁵⁵.

Bonifatie Bălăbănescu a funcționat ca profesor pînă în anul desființării, 1859, rămînînd, după aceea, cîntăreț la biserica respectivă pînă în anul morții, 1871⁵⁶.

În urma evenimentelor de la 1848, toate școlile au fost închise cîtiva ani și cînd Seminarul de la Buzău s-a deschis la 1 aprilie 1851, a funcționat în încăperile de aici probabil pînă la 1 septembrie același an⁵⁷.

52. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 135, n. 4, în care se arată că pr. Stancu de la Robești a învățat aici doi ani; p. 187, doc. 300, unde episcopul Dionisie Romano spunea: «La numirea subscrisului de locolenent la această sf. episcopie, am găsit și o asemenea școală de candidați însurați, care mai înliți își făceau toate formele de hirotonie și pe urmă veneau ca să intre în școală ca să învețe. Urmau cîte două sau trei luni, și aceasta într-un curs de un an sau doi, fiindcă nu-i erta nevoile casei. Și în toată această vreme alerga pe la onor. departament, ep la episcopie, pe la proprietar după ce-și căpăta un atestat, Dumnezeu știe cum, se făcea preot».

53. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 84, doc. 129.

54. *Ibidem*, p. 112, doc. 160.

55. *Ibidem*, p. 187, doc. 300.

56. Arh. St., București, Min. Inslr., dos. 3037/875, f. 171.

57. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 93, doc. 141, unde găsim adresa episcopului Filotei, nr. 2050 din 14 august 1851 către Domn, unde se spune: «Inceputul învățăturilor seminaricești s-a făcut cu școlari adunați încă de la 1-iu aprilie în încăperile de la sf. mină-știre Berca, metohu Sf. episcopii, pentru căci încăperile seminarului din Sf. episcopie încă nu

Mai târziu găsim adăpostită aici și o școală primară, atestată documentar de un raport al primăriei Piclele din 31 august 1879⁵⁸, continuându-și existența pînă după anul 1892, necunoscînd alte amănunte decît că în anul 1890 avea ca învățător pe Grigore Ștefănescu și Ștefan Enescu⁵⁹.

În decursul timpului aici au mai funcționat și alte instituții civile. Astfel, din anul 1865, nouă încăperi erau ocupate de administrația subprefecturii plaiului Pîrscov, în alte două funcționa biroul poștal al «arondismentului» Pîrscov și alte trei camere serveau de locuință îngrijitorului, iar în 1871 găsim instalată aici și cazarma dorobanților⁶⁰.

9. ÎN LUPTA CU NEPĂSAREA ȘI RUINA

Deși înzestrată cu proprietăți îndeajuns de suficiente pentru a-i furniza în mod permanent însemnate venituri, din care da episcopiei, anual, doar una sută vedre de vin și, deși, datorită situației de metoc, nu avea de întreținut o obște, ci numai cîteva persoane, complexul mînăstiresc nu s-a bucurat, după cum ne-am fi așteptat, de o bună întreținere.

Iar dacă aceasta era situația, se naște întrebarea : ce se făcea cu veniturile ?

Prin faptul că episcopia, în anul 1831, arenda pădurea schitului Berca, pe trei ani, pentru 5.000 taleri⁶¹, iar moșia Pietroasele, care era de-a valna cu mînăstirea Bradu, se arenda cu 6.000 taleri pe doi ani egumenului brădean, bănuim că așezămîntul de închinare, care da acestei mînăstiri o autonomie, nu se mai respecta întocmai, venitul intrînd în casa episcopiei, care salariza pe egumen așa cum făcea în anul 1859, cînd pe trimestrul iulie i se achita suma de lei 2.650, proveniți «din banii ce adună de la egumenii metoașelor din arenzile vetrilor»⁶².

Vîna, deci, a unei rele întrețineri o purtau, în primul rînd, egumenii, care au dat dovadă de o condamabilă nepăsare, dar și episcopia, care era acum beneficiară, dar o slabă supraveghetare.

Cea mai veche știre despre situația acestui complex datează din 20 decembrie 1815⁶³, cînd biserica era învelită cu șindrîlă «veche, spartă și găurită» și în față avea trei chilii învelite cu șovar !

Starea de degradare înaintea rapid, încît, peste zece ani, în 1825, ruina începuse deja să-și facă loc, clopotnița fiind jumătate dezvelită, iar casele egumenești, după cum arată o catagrafie, erau «în stare cu totu[1] proastă» și celelalte odăi «stricate cu totu[1] și dezvelite»⁶⁴.

erau deșertate de împărălescul rusesc spital ; iar după rădicarea acestuia, puîndu-se în lucrare reparațiile trebuincioase la dînsul, nădăjduesc cu ajutorul lui Dumnezeu ca la 1-iulie septembrie viitor să se aducă școlarii aici, în încăperile seminarului...».

58. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 3683/877, n. n.

59. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 151/890, n. n.

60. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1256/863, ff. 46, 52, 80, 82.

61. Arh. St., București, ms. 174, f. 29.

62. I. Ionașcu, *Material documentar...*, p. 145, doc. 219.

63. Arh. St., București, *Episcopia Buzăului*, pach. XIII, dos. 50.

64. Ioan C. Filitti, *Inventarul...* loc. cit., p. 28.

Scoasă din această stare de către episcopul Chesarie între anii 1832—34, egumenul Filotei, iconomul și apoi episcopul eparhiei, nu o îngrijește cum se cuvine, încît locțiitorul de episcop Dionisie Romano, la 20 octombrie 1859, arăta Departamentului Cultelor că acoperișul bisericii și al caselor are trebuință de reparații ⁶⁵.

Timpu trece, reparațiile nu se fac la timp și degradarea înaintează încît în anul 1863 egumenul arăta că învelișul de la «casele cele mari» era așa de stricate încît, din cauza ploilor în cîteva camere plafoanele erau căzute ⁶⁶.

În anul următor, superiorul raporta din nou că atît biserica, cît și casele aveau nevoie de «o radicală reparație», dar, pînă la înfăptuirea ei, se impune de urgență, reparația acoperișurilor și a plafoanelor căzute ⁶⁷, dar nici pînă în anul 1866 acestea nu se făcuseră încît stîlpii galeriilor caselor egumenesti, din cauza putrezirii, unii erau căzuți, iar alții sprijiniți cu proptele ca și cei de la porțile de la intrare ⁶⁸.

Anii iarăși trec și reparațiile necesare nu se fac, complexul ajungînd în anul 1871 într-o stare jalnică.

Acum, corpul principal de clădiri, sau casele de sus cum se mai numeau, avea acoperișul cu totul ruinat, încît ploaia străbătea în voie prin toate părțile, tencuiala plafoanelor și a peretilor, mai ales pe afară, era căzută, cărămida, pe alocuri, măcinată, pardoseala de piatră a coridorului degradată, dependințele cu geamurile sparte și cu plafoanele căzute, trista privește fiind sporită în anul 1872 de o furtună care a stricat toate acoperișurile, iar la 9 aprilie 1874 s-a adăugat și clopotnița, trăznită și clopotele topite ⁶⁹, încît în anul 1875 starea complexului de clădiri era definită ca ruinată.

În anul 1879, primăria comunei Piclele cerea Ministerului Cultelor să facă reparațiile necesare, deoarece aici funcționează o școală primară.

Cererea s-a soldat cu un deviz, dar, dacă s-a executat sau nu, nu știm.

Cunoaștem însă, după cum se poate constata și din fotografia nr. 1, că, încă înainte de primul război mondial, o parte din case nu mai aveau acoperiș.

Dacă așa stau lucrurile cu clădirile înconjurătoare, în schimb biserica a avut o soartă mai bună, deoarece în anul 1866 s-a găsit un enoriaș — Mihai Marchidanul — care a învelit-o cu șindrila ca, tot el, în 1888, s-o acopere cu tablă ⁷⁰, încît ea a putut dăinui, cu reparațiile făcute ulterior, pînă astăzi.

*

65. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1760/845, f. 40.

66. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1256/863, f. 22.

67. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 1025/862, f. 24.

68. *Ibidem*, f. 37.

69. *Ibidem*, f. 88.

70. Arh. St., București, Min. Instr., dos. 3037/875, n. n.

Zidită de Mihalcea Cîndescu, rudă, prin alianță, cu Cantacuzinii, în anul 1694, deci anterioară bisericilor Sinaia și Fundeni Doamnei, zidite de spătarul Mihail Cantacuzino, cât și celei de la Bordești-Rîmnicul-Sărat, ctitoria lui Mănăilă vel căpitan al lui Constantin Brîncoveanu, bănuim că este opera meșterilor Cantacuzinilor, care au mai zidit și Colțea și Sf. Ioan din Rîmnicu-Sărat.

În ciuda mutilării arhitecturii exterioare făcute în anii 1832—1834, când i s-au suprimat turele de pe pridvor iar cea de pe naos a fost înlocuită cu una de scîndură învelită cu tablă ce-i dă un aspect banal și sărăcăcios, biserica de la Berca, prin portalul ușii din pronaos, ancadramentele ferestrelor și prin «admirabilele»⁷¹ coloane din interior este singurul monument de artă brîncovenească de pe teritoriul fostului județ Buzău și alături de fosta mînaștere Bradu-Tisău, o importantă așezare mînaștirească feudală cu caracter de cetate.

Pr. GABRIEL COCORA

71. Așa le caracteriza N. Iorga în *Buletinul comisiei monumentelor istorice*, anul XXX (1937), p. 143; Sînt reproduse: în *Artă și tehnică grafică*, 1937 și în *Literatură și artă română*, anul 1908, p. 420, cu legenda greșită, ca fiind vederi din biserica Maica Domnului din Slațina și la I. Voinescu, *Monumente și peisagii din jud. Buzău*.

O RELATARE ILUSTRATĂ DESPRE BISERICILE DIN BUCUREȘTIUL DE ACUM O SUTĂ DE ANI

(Cu un portret al Mitropolitului Nifon)

În a doua jumătate a secolului trecut, editarea de reviste ilustrate a luat un avânt deosebit. A prezenta cititorilor din păturile orășenești, care reprezentau marea majoritate a masei de abonați, evenimentele de seamă ale vremurilor, în chipuri și imagini, s-a dovedit a fi o preocupare lucrativă. Căutarea după material instructiv și după senzaționalul zilei, era din plin satisfăcută de numeroasele reviste ilustrate, un fel de reviste-magazin, ce apăreau în marile centre orășenești din acea vreme.

Una din aceste publicații cu un deosebit nivel redacțional și într-o izbită prezentare de tehnică ilustrativă, a fost «Leipziger-Illustrierte Zeitung» ce apărea (apare și azi) în marele centru tipografic Leipzig, orașul vestitelor târguri internaționale. Materialul publicat de «L.I.Z.», căuta să informeze cititorii despre țări și popoare mai puțin cunoscute, folosindu-se de o bogată ilustrare.

«Principatul dunărean» cum se numea Țara Românească, era în această privință deosebit de atractiv, în special începând cu anul 1854, când faimoasa «Chestiune a orientului» încurcase toate itele cabinetelor diplomației europene, dezlegarea găsindu-se abia prin dezlănțuirea sîngerosului conflict armat ruso-turc, ce s-a numit «Războiul Crimeii». Țara Românească trece în acel an și în următorii, prin multiple ocupații. Sub aspect militar, conflictul se localizase și se desfășura multă vreme la Dunăre, marcat de câteva ciocniri ruso-turce la Cetate, Calafat, Giurgiu și mai vehement sub zidurile Silistrei.

Corespondenți de război, însoțiți de desenatori de scene operative, s-au atașat repede pe lângă ambele tabere; unii la București, unde era ștabul generalului Mihail Gorceacov, comandantul șef al trupurilor de armată rusești, alții la Șumla în Bulgaria, unde se așezase marele cartier al lui Omer-Pașa, generalisimul trupelor otomane.

Unul din corespondenții revistei «Leipziger Ill. Zeitung», atras de pitorescul inedit al Bucureștilor, pe care îl considera «Poartă a Orientului» pregătește pentru revista lui o suită de reportaje ilustrate, pe care le publică începând cu numărul 553 din 4 februarie 1854. Atracția pare

a fi fost în primul rând bisericile Bucureștiului din anii 1854, cărora le consacră un spațiu larg.

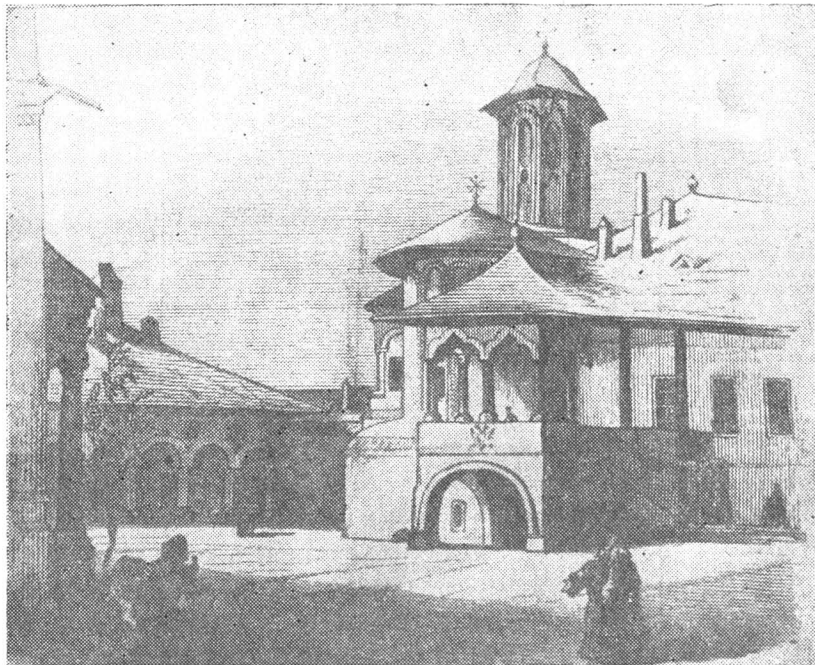
Correspondentul — care rămâne anonim, neiscăbind relatarea, — începe cu o scurtă prezentare a orașului București privit în general.

Biserica Sf. Ioan (1854)

Constată și își exprimă nedumerirea în ceea ce privește considerențele care au determinat fondarea și dezvoltarea orașului pe locul unde se găsește. Ca așezare geografică de ansamblu și topografică locală, nu găsește că ar fi pldat vreun considerent special și mai cu seamă vreunul strategic, care să determine rațiunea de a face aci capitală de țară. «Dîm-

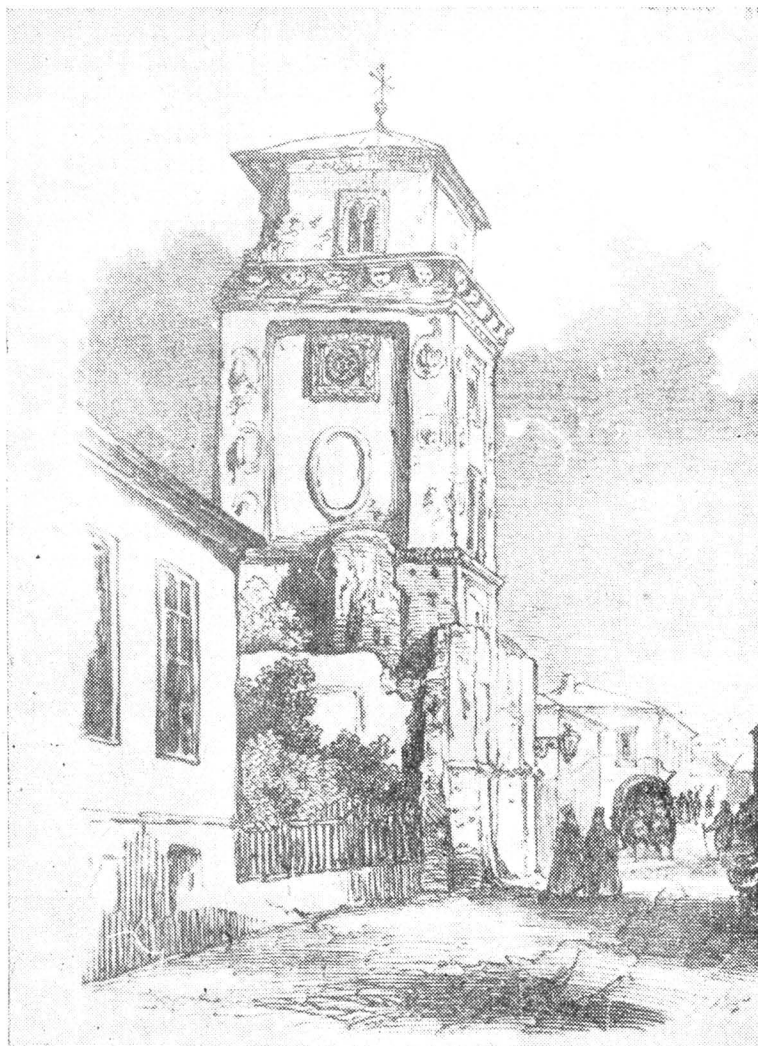
bovița e un rîușor fără însemnătate». Așezarea în «marea depresiune valahă», prea aproape și totuși nu la Dunăre, într-un climat nesănătos de stepă «nu sînt coordonate care ar facilita o mare așezare, care să devină capitală», scrie autorul relatării. În 1854, Bucureștiul ar fi avut 90.000 de locuitori, adăpostiți în circa 12.000 case. În legătură cu clădirile orașului, ziaristul remarcă că sînt multe case boierești, impunătoare și pitorești, într-o arhitectură «amestec ciudat de stil bizantin și turcesc». Dar toate se rezumă la cel mult un etaj, ceea ce s-ar explica prin

Biserica Sf. Gheorghe (1851)

frecvența cutremurelor de pămînt, locuitorii ferindu-se de a construi case înalte. Datorită acestui fapt, orașul, în comparație cu numărul locuitorilor, are o extindere pe suprafață foarte mare. În «cartierele sărăcicioase», fiecare familie dispune de căsuța ei, avînd curte spațioasă și cu grădină mare plină cu flori și cu pomi roditori, sau arbuști decorativi. «Vegetația este mult îndrăgită aci...», iar căsuțele înflorite și ascunse în verdeață, fac ca «Bucureștiul să aibe cele mai frumoase și mai pitorești Promenaden din Europa» — se entuziasmează ziaristul în descrierea lui. El este de altcum predispus la exagerări laudative față de orașul care îl primește — se pare — cu multă ospitalitate. Tot pe linia aceasta a exagerării, corespondentul crede că Bucureștiul ar avea multă înrudire («Charakterverwandschaft») cu orașul Madrid, ceea ce s-ar explica cu faptul

că într-unul stăpînirea sau trecerea continuă a turcilor, iar în celălalt vecinătatea cu lumea maurilor, ar fi lăsat urme identice ce se pot observa la fiecare pas, ca moravuri, condiții de trai etc. Trimisul revistei de la Lipsca, mai face o comparație ce vrea să fie originală. El seamănă

Turnul Colței (1854)

Bucureștiul cu Neapole, fiindcă cele două orașe ar avea trăsături comune : ambele sînt așezate pe teren vulcanic (se referă la dese cutremure) și ambele sînt orașe ale plăcerilor, locuitorii dovedind «eine fröhliche und lebenslustige Natur».

Portretul Mitropolitului Nifon
(In «Leipziger Illustrierte Zeitung» 1854)

Nu se putea ca ziaristul venit de la Leipzig să nu fi fost impresionat de «numărul extrem de mare al bisericilor și mănăstirilor», considerând mănăstirile ca fiind «grecești și foarte bogate». Interesul pentru biserică este dovedit și prin faptul că partea ilustrativă a reportajului este consacrată exclusiv unor imagini de biserică.

Mitropolia îi atrage atenția, fiind așezată pe o colină ce domină orașul, în vârful ei cu palatul Mitropolitului. Dar catedrala «nu oferă o priveliște deosebit de frumoasă, căci are puțină deosebire față de multe alte biserici».

Găsește interesantă biserica Sf. Ion (vezi reproducerea), despre care are de menționat că «poartă numele aceluși sfânt venerat ca patronul apărător al orașului București».

Se oprește și la biserica și mănăstirea Sf. Gheorghe (vezi reproducerea) «care a fost aproape complet transformată în cenușă de către îngrozitorul incendiu din 1847». Despre biserica Sf. Gheorghe afirmă că «este lăcașul unde vechii voievozi ai Valahiei primeau investitura pînă la 1716 de cînd pe scaunul domnesc se succed domnitori (hospodaren) din Fanar, care de asemenea depuneau aci însemnele înscăunării lor». Autorul face cîteva aprecieri despre ce a însemnat dăunător pentru Țara Romînească domnia voievozilor fanarioți. Arată însă și efectele pozitive ce ar fi avut asupra țării, domnia lor.

În continuare, autorul descrierii mai constată că orașul nu are construcții de oarecare «valoare artistică». Dacă au fost, le va fi distrus focul din 1847. «Din ceea ce a rămas se remarcă ca un fel de antichitate o biserică și un turn, construit sub auspiciile lui Carol al XII-lea». (Este interesant că despre turnul Colței i s-a putut vorbi la București că este o construcție datorită regelui Carol al XII-lea, suedezul învins la Poltava, care personal nu a contribuit cu nimic la ridicarea turnului)¹.

Se pare că reporterul de la Lipsca a fost la noi și în timp de iarnă, nimerind una năpraznică, căci își încheie relatările, constatînd că termometrul scade sub 20 grade și că «veselul oraș cu flori, zace amuțit sub nămeți pînă la brîu» pe care le tronește «înfricoșătorul Crivăț».

În final, se face mențiunea «va urma». Dar din colecția completă a revistei pe anul 1854, pe care am consultat-o, nu găsim nici o urmare, decît la scurt timp (nr. 558 din 11 martie 1854) apare o prezentare a mitropolitului Nifon, aflat în scaunul Ungrovlahiei, în acei ani. Puținele rînduri, ocupînd o jumătate de coloană, nu aduc nimic deosebit în ce privește biografia înaltului ierarh. Se referă doar la considerente de ordin politic, legate de rolul mitropolitului în frămîntările provocate de izbucnirea războiului Crimeii. Autorul vorbește despre Nifon ca despre «Mitropolitul

1. Despre turnul Colței se știe că a fost construit de spătarul Mihail Cantacuzino, inimosul fondator al așezămintelor de la Colțea, folosindu-se de munca și iscusința unor soldați suedezi fugari după dezastruoasa înfrîngere de la Poltava (1710) pe care a suferit-o Carol al XII-lea. Pripășirea acestor suedezi la București se datorează — poate — aceluși Sandu Colțea, care a servit ca ofițer superior în fainoasa oștire suedeză, și despre care se spune că a fost combatant în bătălia de la Poltava. Așa s-ar explica de ce turnul Colțea a fost considerat «al lui Carol al XII-lea».

națiunii române»², considerînd că ar fi o personalitate proeminentă în conflictul ruso-turc și anume privind prin latura religioasă. Aparține acelor înalți prelați pentru a căror emancipare spirituală și laică, împăratul Nicolae al Rusiei a ridicat sabia, pornind cruciada împotriva Sultanului». Se mai spune că este stăpîn peste imense averi, aparținînd numeroaselor mînăstiri și se fac aprecieri nu tocmai conforme cu situația de fapt, în ce privește mînăstirile închinat și administrate de egumenii greci. Privitor la veniturile anuale ale mitropolitului, autorul le crede a fi «cinci mii ducați».

Dar pe lângă aceste cîteva rînduri neînsemnate, considerăm ca deosebit de reușit portretul ce înfățișează pe Nifon «în splendide («prachtvolle») ornate pe care le îmbracă la servicii divine festive». Despre mitră spune că «este lucrată artistic, modelată după coroana vechilor și marilor împărați bizantini».

După cum se vede din reproducerea ce-o dăm, cu toată taraua unui tipar pe hîrtie nepotrivită, desenatorul a făcut o lucrare de atentă minuțiozitate. După pozarea de la București, gravorul clișeului (ca formă poligrafică) a desăvîrșit opera la Lipsca, transpunînd desenul în reproducere de gen litografic, cu precizie de gravor iscusit, păstrînd nota specifică timpului. S-ar putea ca desenatorul și gravorul să fi fost aceeași persoană (portretul nu-i semnat). Maniera desenului și tratarea reproductivă aduc mult cu tehnica ilustratorilor xilografi, de la care a pornit avîntul revistelor ilustrate și care în acești ani lucrau încă de zor și în stil mare la realizarea de imagini tipărite, căci abia pe la 1880 s-a pus în practică tehnica de reproducere fotolitografică sau fotozincografică.

Clișeul este excepțional de mare față de formatul revistei (circa 20×30 cm), încît apare masiv, și reprezentativ, dominînd peste paginile bogat împodobite cu material ilustrativ.

Publicînd relatările despre Țara Romînească, însoțite de materialul ilustrativ reproduș aci, reputata și azi seculara revistă «L.I.Z.» a contribuit la răspîndirea cunoștințelor despre Țara Romînească.

VIRGIL MOLIN

2. Este interesant că de data aceasta nu mai e vorba de «Walachen und Moldauer» ca noțiuni etnice separate, ci se acceptă că ar exista romîni ca popor integrat.

DE LA STUDIOŢIUN LA VLAHERNE

Din orice parte ai contempla Constantinopolul, priveliştea îţi încintă sufletul şi rar o aşezare omenească — afară de Rio de Janeiro, Stockholm sau Leningrad — să aibă o aşezare geografică mai fericită. Fie că panorama Istambulului de astăzi şi se desfăşoară venind de pe Bosfor, de pe malul asiatic la Haidar-Paşa şi Kadikioi (Calcedon), sau Üsküdar (Scutari), — fie că vii pe Marea de Marmara dinspre insulele Prinţilor (Prinkipo şi Halki), — fie că, spre asfinţitul soarelui, cobori domol panta cimitirului Eyup, spre golful scînteietor — în acel ceas — al Cornului de Aur, emoţia este aceeaşi. Denumirea de «a doua Romă» ce i-a dat-o Constantin cel Mare este pe deplin meritată.

Ieşit din secolii legendari ai antichităţii greceşti, peste acest ideal de viaţă, conceput de oamenii care s-au fixat pe acele locuri, s-au aşternut straturile mai multor civilizaţii. Istambulul de astăzi este aşezat nu pe cenuşa civilizaţiei bizantine, ci pe temelii şi zidurile ei, care-i furnizează o sevă inepuizabilă.

Un secol după Constantin cel Mare, împăratul Teodosie II a fost obligat să construiască alte ziduri de apărare, lărgind aria cetăţii. Aceste ziduri sînt în picioare şi astăzi, după 15 secole, întinzîndu-se de la Cornul de Aur pînă la Marmara. Civilizaţia care s-a dezvoltat între aceste ziduri a fost esenţial creştină, de la 11 mai 330, cînd a inaugurat cetatea Constantin cel Mare, pînă la 29 mai 1453, cînd Constantin XI Dragaşes a pierdut-o, murind cu sabia în mînă, luptînd contra năvălitorilor turci, care o jinduiau de secole.

Ne oprim asupra cîtorva aspecte caracteristice ale Constantinopolului de astăzi.

Lăcaşul, faimos între toate lăcaşurile creştine, fala arhitecturii creştine şi a artei bizantine, care a făcut admiraţia şi a stîrmit interesul tuturor vizitatorilor de 15 secole, este *Aia Sofia*, biserica Sf. Sofia, sau Marea Biserică — cum i-au spus bizantinii (I Megali Ecclisia tu Hristu). Denumirea grecească se mai păstrează şi astăzi, pentru Patriarhia Ecumenică a Constantinopolului.

Construcţia a fost începută sub Constantin cel Mare, dar a fost terminată sub fiul său, Constantiu şi tîrnosită la 360, de episcopul arian

Eudoxie. La 381, în timpul cînd se ținea sinodul, acoperișul bisericii a fost incendiat de o ceată de arieni. În această perioadă, sub cupola sfîntului lăcaș au fost rostite multe din predicile Sf. Ioan Hrisostom. În 415, Teodoric II face reparații radicale, dar la 15 ianuarie 532, cele două cete rivale, — ale albaștrilor și ale verzilor — partide care se dușmăneau de moarte și se încăieraseră în timpul curselor de la hipodrom, incendiară biserica. Avariile nu mai puteau fi reparate de această dată și împăratul Justinian — după ce a devenit stăpîn pe conducerea statului — a pus să se reconstruiască lăcașul pe temelii noi, așa cum îl vedem și astăzi. Lucrările au durat între 532—537, după planurile arhitecților Antemius din Trales și Isidor din Millet. Patriarhul Mina o tîrnosește la 27 decembrie 537, dar opera de finisare a durat pînă în 548. Lucraseră fără întrerupere 100 meșteri zidari și zece mii de lucrători. Materialele utilizate au fost aduse din toate părțile imperiului, — de acolo unde mai dănuiau monumentalele edificii ale antichității, cum au fost : templul Dianeî, din Efes ; templul de la Baalbek ; templele de la Atena și Delos, ca și cele de la Karnak.

Construcția se ridică pe un plan pătrat, cu laturile de 75 m., avînd altarul îndreptat spre Ierusalim și o cupolă al cărei centru are 65 m. de la bază. Se intră în biserică prin nouă uși de aramă, încadrate în marmură, ornamentate de cruci. Cupola navei se sprijină pe patru arcuri mari, așezate pe pilaștri puternici din piatră ; alte două cupole spre răsărit și apus sînt continuate de semicupole mai mici. Cîte patru coloane de marmură verde, provenind de la templul din Efes, susțin arcadele. În spatele acestora, se remarcă cîte două coloane de porfiră roșie, aduse de la templul Soarelui din Baalbek. Galeriile de deasupra sînt mărginite înspre navă de alte șase coloane, cu capiteluri corintiene. Pereții sînt acoperiți de marmură și mozaicuri. Împăratul Justinian înzestrase biserica și altarul cu odoare de preț, încrustate cu perle și pietre prețioase de diferite culori. Sfînta Masă se sprijinea pe patru coloane de aur. Iconostasul avea coloane de argint, iar amvonul, în scară circulară din marmură, era acoperit de un baldachin cu aplice din cruci de aur. Candelabrele și sfeșnicele erau din argint, iar ușile împărătești din lemn de cedru, încrustate cu fildeș. Lumina unui cer, aproape în permanență albastru, năvălește prin ferestrele în două rînduri suprapuse ale arcadeilor și prin cele trei ferestre mari din naos, simbolizînd persoanele Sfintei Treimi.

Cînd împăratul Justinian a intrat la sfințire în «Marea Biserică», uluit de armonia proporțiilor și de bogăția materialelor, a exclamat : «Slavă lui Dumnezeu, care m-a învrednicit să duc la capăt această lucrare. Te-am învins, Solomoane !»

Totuși, un cutremur a dărîmat cupola în 559, care a fost reconstruită de arhitectul Isidor cel Tînăr. Se mai vîd încă aripile celor patru heruvimi de pe cupolă, iar deasupra cupolei altarului, un Iisus cu brațele întinse.

Sf. Sofia a fost martora unor evenimente capitale din istoria Bisericii și a Bizanțului. Aici, la 16 iulie 1054, cardinalul Humbert a depus

pe Sfinta Masă excomunicarea patriarhului Mihail Cerularie, — gest care a constituit începutul marelui schisme, — după care, a părăsit biserica strigînd : «Dumnezeu să vadă și să judece !»

La 29 mai 1453, Mahomed Cuceritorul a intrat călare în Sf. Sofia, tixită de clerici și credincioși, și, ingenunchind în fața altarului, a rostit cu voce puternică : «Nu-i decît un singur Dumnezeu și Mahomed este profetul său», — după care, a urmat un oribil masacru.

De la această dată, Sf. Sofia a fost transformată în moscheie, pînă în anii din urmă, cînd guvernul Turciei republicane al lui Atatürk i-a dat destinația de muzeu, curățînd pereții și mozaicurile de tencuielile care le acopereau.

Denumirea de «Marea Biserică» s-a dat acestui sfînt lăcaș dintru început, din cauza marilor dimensiuni ale construcției. Mai tîrziu, a fost numită «Aia Sofia», numele înțelepciunii dumnezeiești, a Cuvîntului întrupat, a celei de a Doua Persoane a Sfintei Treimi.

Hramul principal al bisericii a fost la Crăciun, de ziua Nașterii Domnului.

Sf. Sofia a fost centrul vieții religioase a Bizanțului. Membrii curții imperiale însoțeau pe împărat de mai multe ori pe an la sărbătorile mari, sau la praznicile împărațești și la diferite alte ceremonii, cum erau : instalarea patriarhului, sau încoronarea împăratului. Un protocol special, numit «Cartea Ceremoniilor», prevedea în cele mai mici amănunte ordinea acestor sărbători, procesiunile și desfășurarea lor, mai ales la Crăciun, Bobotează, Duminica Ortodoxiei, Sîmbăta Mare, Lunea Paștilor, Duminica Tomii, înălțarea Domnului, Ziua Crucii.

Servicii religioase speciale se făceau la Sf. Sofia și la hramul Sf. Vasile cel Mare, duminică după Bobotează, patronul cetăți Constantinopol, la 10 ianuarie, patronul Sfinților Dometie și Grigorie de Nisa. Apoi, la 17 ianuarie, se făcea pomenirea marelui «patriarh al călugărilor singurătății» din deșertul Tabaidei, Sf. Antoine cel Mare. La 18 ianuarie, erau sărbătoriți sfinții patriarhi ai Alexandriei : Atanase cel Mare și Chiril, aprigul luptător de la cel de al treilea sinod ecumenic de la Efes. Mai erau în mod special cinstiți Sfinții Eftimie cel Mare, la 20 ianuarie ; Grigore de Nazianz, la 25 ianuarie ; Ignatie al Antiohiei, la 29 și Sfinții Trei Ierarhi, la 30 ale lunii ianuarie. De o cinstire specială se bucurau sfinții patriarhi ai Constantinopolului, ca : Tarasie, Toma, Eutihie, Trifon, Gherman, Mitrofan, Constantin, Ioan și Gheorghe, Calinic, Mina, Epifanie, Ghenadie și Ștefan. La 11 mai, se aniversa fondarea cetății ; la 21 mai, Sfinții Împărați Constantin și Elena ; la 16 iulie, erau comemorați cei 630 părinți de la sinodul de la Calcedon, iar la 22 decembrie, se aniversa deschiderea porților Marelui Biserici. În prima duminică din Postul Mare, erau pomeniți profeții Moise, Aaron și Samuil.

Toate aceste sfinte slujbe erau purtate cu rîndul și în sobor de cei 60 preoți și 100 diaconi. Biserica mai era deservită de 40 diaconițe, 90 ipodiaconi, 110 citeți și 25 cîntăreți, 100 portari-îngrijitori aveau sarcina pazei și a curățeniei.

Diferiți scriitori bizantini și călători, ruși mai cu seamă, în vizită la Bizanț, menționează tezaurul de moaște al Marii Bisericii, din care cele mai multe au fost răpitate de cuceritori, în cea de a patra cruciadă (1202—1204) și duse în bisericile apusene. Printre aceste relicve, se menționează : ușile de la Arca lui Noe, Tablele Legii, sfredelul și fierăstrăul cu care s-a lucrat Sfinta Cruce a Răstignirii, singele și laptele scurs din trupul său, Sf. Pantelimon când a fost pus la caznele mucenicești, pe timpul persecuției lui Dioclețian, la Nicomidia.

Se mai aflau la Sf. Sofia moaștele Sfinților Quadrat, Iermolae și Stratonic, Atenogen, Averchie, Grigore al Armeniei, Silvestru, Chir, Ciprian, capul Sf. Atanasie, al Sf. Grigore Teologul, moaștele Sf. Ioan Hrisostom, împreună cu mormîntul său. Apoi, se mai păstrau cununa de spini a Mîntuitorului, biciul, cămașa, cum și lancea și trestia de la Răstignire.

Părțile laterale ale bisericii sînt despărțite în cîte trei încăperi, din care prima, de pe partea stîngă, a fost închinată Sf. Grigore Taumaturgul. În galeria din dreapta, se țineau sinoadele.

Astăzi, se intră în biserica-muzeu printr-un nartex exterior, de unde se pătrunde în nartexul interior, prin șapte uși. De aci, se intră în naos, prin nouă uși monumentale, cele trei de la mijloc fiind numite «ușile împărătești». Deasupra intrării nartexului exterior, se află un mozaic ce reprezintă pe împărații Constantin cel Mare și Justinian, primul ținînd în mînă macheta cetății, iar cel de al doilea macheta Sf. Sofia. Împărații își închină ctitoriile Sfintei Fecioare, așezată pe tron, ținînd Pruncul Iisus pe genunchi. Ulterior, s-au mai descoperit în biserică alte admirabile mozaicuri, care fuseseră acoperite cu tencuială de mahomedani, — mozaicuri care reprezintă pe Sf. Ignatie al Antiohiei, pe Sf. Ioan Hrisostom, pe patriarhul Ignatie al Constantinopolei, Sfînta Fecioară și Sf. Ioan Botezătorul, Mîntuitorul, între împăratul Constantin Monomahul și împărăteasa Zoe, Sfînta Fecioară între Ioan II Comnenul și împărăteasa Irina.

Toate mozaicurile și icoanele ferecate în aur și argint străluceau la sărbători, luminate de sute de candelă și de cele 80 candelabre ¹.

În cartierul Psamathia, se află Moscheea Scutierului, Imrahor Geami, fostă minăstirea *Studion*, renumită în istoria Bisericii și a Bizanțului prin lupta dusă de monahii săi, în frunte cu Sf. Teodor Studitul, contra iconoclasmului. Minăstirea a fost construită la 463 de consulul patrician Studios, nu departe de zidul de pe țarmul mării al cetății, pe calea imperială ce trecea pe sub fortăreața celor șapte turnuri, Edicuire. I s-a dat hramul Tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul. Au fost aduși aici cei mai buni monahi ai Răsăritului creștin, călugării akimiți, sau veghetori, încercați în lungi privegheri, care au trasat o tradiție de asceză, studiu și rugăciune ce a durat aproape un mileniu în acest așezămînt.

A fost cel mai cercetat centru minăstiresc de la Bizanț, care a strălucit pînă la sfîrșitul imperiului. Locașul a primit multe dotații, ceea ce

1. Jean Ebersolt et Adolphe Thiers, *Les Eglises de Constantinople*, 2 vol., Paris, 1913.

i-a înlesnit să întrețină pînă la 700 monahi, cîți avea în anul 787, în timpul celui de al șaptelea sinod de la Niceea. Între 780—826, cît minăstirea a fost condusă, cu unele intermitențe, de Sf. Teodor Studitul, obștea a fost admirabil organizată. Se practicau aci toate meseriile. Egumenul a compus scurte poezii, pentru ca viețuitorii să-și memoreze sarcinile ce le reveneau și abaterile disciplinare erau aspru pedepsite. Minăstirea întreținea o școală, o casă de oaspeți, unde erau găzduiți pelerinii ce mergeau la Locurile Sfinte și un azil pentru orfani și bătrîni. Monahii studiau aprofundat, pe lîngă disciplinele teologice, științele profane, filozofia, cîntările bisericești, pictura, miniatura, caligrafia. Atît Sf. Teodor, cît și unchiul său, Sf. Platon, transcriau manuscrise.

Icoanele și cărțile de la minăstirea Studion ajunseseră la o mare răspîndire și aceasta a generat o adevărată renaștere artistică și culturală în secolul IX. Mulți monahi ruși au copiat și tradus aici cărți de cult și de studiu, care au ajuns în toate colțurile Rusiei.

Teodor a fost fiul unor creștini pioși și învățați din Constantinopol, Fotin și Teoctista, al cărui frate era egumenul Platon, de la minăstirea Studion. Cînd au început persecuțiile iconoclaste, părinții săi au intrat în monahism și tot așa a făcut și el, aciundu-se pe lîngă unchiul său, Platon.

A început să placă temeinicia studiilor teologice și, în mod special, l-a atras opera Sf. Vasile cel Mare, care i-a inspirat acțiunea ce a pornit-o de îndată, pentru reforma vieții monahale, potrivit principiilor vasiliene. Înfierînd viața imorală a împăratului Constantin VI (780—797), Teodor este aruncat în închisoare și apoi surghiunit la Salonic. După moartea persecutorului său, se așează în minăstirea Saccudion, dar mai tîrziu se mută cu toată obștea în minăstirea sa de metanie, Studion, din Constantinopol. Aci, s-a străduit și a reușit să imprime o viață de obște exemplară, care a devenit un model de organizare monastică, o trăire a celor mai autentice virtuți călugărești.

Sf. Teodor a scris 300 de cateheze, ascultate cu evlavie de trei ori pe săptămîină de teologii și credincioșii cetății constantinene, 134 cuvîntări către monahi și peste 550 scrisori, care îmbrățișează toate aspectele vieții ascetice și cele mai variate probleme de organizare bisericească. De mare valoare istorică și dogmatică sînt în special trei scrisori, în care susține cultul icoanelor contra iconoclaștilor.

La 11 noiembrie 826, Sf. Teodor moare în insula Prinkipo, lîngă Halki, din arhipelagul Insulelor Prinților, în Marea de Marmara. La 26 ianuarie 844, moaștele sale au fost depuse cu cinste în minăstirea Studion.

În timpul imperiului latin de răsărit, cînd cruciații au ocupat Constantinopolul (1203—1261), monahii studiiți au părăsit minăstirea, dar Constantin Paleologu a restaurat-o în 1293. La 1453, cînd turcii cuceresc capitala Bizanțului, monahii care au scăpat cu viață s-au împrăștiat, iar lăcașul, construcțiile anexe și grădina sînt dăruite scutierului sultanului, un albanez cu numele Elias bei, care o transformă în gemie.

În afară de Sf. Teodor Studitul, minăstirea a mai fost ilustrată de Sf. Sava, care a participat și semnat actele sinodului de la Niceea din

787 și de Sf. Nicolae Studitul, prăznuit la 4 februarie. Afară de moaștele Sfinților Platon, Teodor și ale fratelui său Iosif, mitropolitul Salonicului — prăznuit la 15 iulie — minăstirea avea capul Sf. Ioan Botezătorul, capul și mâna dreaptă a Sf. Zaharia, moaștele Sf. martir Vavila, arhiepiscopul Antiohiei — prăznuit la 4 septembrie — precum și un vas cu mir, izvorit din moaștele Sf. Dimitrie din Salonic. Toate aceste sfinte moaște, comoara de mare preț a monahilor studiiți, au fost răpite de cruciații genovezi și venețieni și duse la minăstirile din patria lor, în cei aproape șasezeci de ani cât a durat stăpînirea lor asupra capitalei bizantine².

Acest locaș, al bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Studion, a fost o construcție caracteristică pentru arhitectura bisericească bizantină a secolelor IV și V. Construcția avea trei nave, una centrală, despărțită de cele două laterale prin două șiruri de cîte șapte coloane de marmură verde, cu capiteli bogate, care sprijineau galeriile superioare. Aceste galerii se prelungeau și deasupra nartexului. Altarul avea pereții ornați cu mozaicuri. Din tinda bisericii, se dă într-o curte interioară, sau atrium, înconjurată de portice. Nartextul era împărțit în trei părți prin două arcade, cu două uși laterale, partea din mijloc avînd ușa spre apus, încadrată într-un portic format din patru coloane din marmură albă. Din tindă se intră în naos prin trei uși monumentale, cea din mijloc fiind mai mare și mai bogat ornamentată. Acoperișul bisericii era din lemn, cu pante laterale, iar plafonul, de asemenea din lemn, era încheiat din cadre mici de lemn, cu ornamente în relief.

Pe partea superioară a nartexului erau cinci ferestre, iar deasupra altarului trei. Pe pereții de nord și de sud erau cîte opt ferestre, deasupra galeriilor. Toate aveau partea superioară în formă de arc, în cadre de marmură albă. Între ferestre erau decorații de cărămizi aparente. Din mozaicurile minunate de pe pereți, în moscheea de astăzi n-a mai rămas nimic. Din cel al pardoselii se mai văd unele fragmente. Mozaicurile, care datau în mare parte de la construcția bisericii, au fost atît de admirate și apreciate în decursul secolelor istoriei bizantine, mai ales cel de pe cupola altarului, care reprezenta pe Maica Domnului înconjurată de heruvimi și serafimi, încît au fost cîntate de poeți. Un poet din veacul X a scris despre mozaicurile pardoselii că «frumusețea și varietatea culorilor seamănă cu aceea a unei pajști înflorite».

În apropierea de minăstirea Studion, se află cetățuia Edicule — a celor șapte turnuri — înspăimîntoarea temniță a sultanilor, în care a stat închis Vasile Lupu și apoi domnitorul nostru Constantin Brîncoveanu și unde a fost apoi executat prin tăierea capului, împreună cu cei patru fii ai săi, din ordinul vizirului Gin Ali Pașa, în ziua praznicului Adormirii Maicii Domnului, în anul 1714, tocmai cînd domnul împlinea 60 de ani. După ce trupurile lor au fost expuse în afara fortăreței, ziua întregă, o dată cu seara au fost aruncate în Marea de Marmara, ale

2. R. Janin, *La Géographie Ecclésiastique de l'Empire Byzantin*, tome III, Les Eglises et les monastères, Paris 1953, p. 446—454.

cărei ape molcome au întins peste ei lînțoiul de valuri străvezii, cu nuanțe albăstriei, ca piatra de calcedoniu. Pe țărmul asiatic din față, în tirgușorul Kadikioi, Calcedonul bizantin, muezinii chemau pe musulmani la rugăciunea de seară, din minaretul geamiei, altădată biserica Sf. Eufimia, în care s-a ținut, la 451, cel de al patrulea sinod ecumenic.

La poala cetății Edicule este Poarta de Aur, sau Poarta Imperială, pe unde împărații intrau și ieșeau din oraș, cînd plecau în refugiu, sau cînd se întorceau victorioși. Pe aici și-a făcut intrarea triumfală Mihail VIII Paleologul în 1261, cînd izgoni pe cruciații care ocupaseră cetatea în 1203. De aici, pornește zidul de apărare a orașului, cu cinci turnuri, la distanțe egale, pe o lungime de șapte km., pînă la golful Cornul de Aur. Aceste ziduri au fost construite sub împăratul Teodosie II cel Tânăr (408—450) și au suferit, pînă la cucerirea Constantinopolului de Mahomed II, la 1453, 29 de asedii, dintre care șapte s-au terminat cu capitulare și jaf, iar ultimul cu definitivă instaurare a puterii otomane.

După ce și-a văzut opera dusă la bun sfîrșit, la capătul lungii sale domnii de 42 ani, împăratul Teodosie a spus: «Orașul lui Constantin avea doar cinci coline. Eu i-am mai adăugat două, astfel ca cea de a două Romă, Constantinopol, să aibă șapte coline, ca Roma cea veche».

La extremitatea nordică a zidurilor, în unghiul format de ziduri și Cornul de Aur, se află cartierul Aivansarai. Aci se află Vlaherne, cu ruinile palatelor imperiale bizantine, a băilor publice, cum și ruinile sau geamiile în care au fost transformate bisericile Sfintei Fecioare, Sf. Tecla, Sf. Petru și Marcu, a Sf. Ignatie, a Sf. Laurențiu, a Sf. Priscus și cei dimpreună cu el, mînăstirea Sf. Maria și dincolo de ziduri a Sf. Fotinia și a Sf. Nicolae.

Lîngă ruinile palatului lui Constantin VII (944—959), se află geamia Karieh, fostă biserica Hora, cu hramul Mîntuitorului, restaurată de Justinian. Se mai păstrează aci minunate mozaicuri, datînd din secolele V pînă în XIV. Tot aci se află și mormîntul patriarhului Gherman, decedat la 740, după ce fusese depus din scaun de primul împărat iconoclast, Leon III Isaurul, cu zece ani mai înainte. În apropiere, mergînd pe o străduță întortochiată, dai de ruinile palatului lui Dimitrie Cantemir, numit Vlah Sarai, sau Bogdan Sarai.

Biserica din Vlaherne, cu hramul Sfintei Fecioare (Theotokos Vlahernitisa) a fost construită la 435 de sfînta împărăteasă Pulcheria, a cărei pomenire se face la 10 septembrie. Această împărăteasă a fost fiica lui Arcadie și a împărățit în numele fratelui său Teodosie, iar de la moartea acestuia, trei ani singură (450—453). În această sfîntă biserică, împodobită și de împăratul Leon cel Mare, la 474 au fost aduse de la Ierusalim veșmintele Sfintei Fecioare, fapt prăznuit de Biserică la 2 iulie. Un incendiu a distrus lăcașul în anul 1434. Rămășițe din aceste veșminte se mai găsesc la Moscova, în catedrala Adormirii și Bunei Vestiri. Ia 1207, cruciații au trimis la Roma o parte din omoforul Maicii Domnului. Cînd avarii au asediat Constantinopol, sub împăratul Eracle, la 626, relicvele omoforului și icoana Sfintei Fecioare din Vlaherne au

fost scoase pe zidurile cetății și rugăciunile adresate Sfintei Fecioare au ajutat la eliberarea cetății. Aceste relicve au fost purtate în procesiune și atunci când sasarinii și bulgarii au asediat cetatea în secolele următoare. În secolul X, Sf. Andrei, cel nebun pentru Hristos, decedat la 936 și pomenit de Biserică la 2 octombrie, împreună cu ucenicul său Epifanie, întrind în sfânta biserică au avut viziunea Maicii Domnului, care acoperea cu omoforul său obștea dinăuntru.

Biserica Maica Domnului din Vlaherne³ (Theotokos ton Vlahernon), ctitoria împărătesei Pulcheria (450—453), a fost împodobită cu frumoase vase de aur și argint. Împăratul Justinian a refăcut-o și înfrumusețat-o cu mozaicuri. Un incendiu o avariază grav în 1079 ; altul o distruge definitiv la 29 februarie 1434.

Din ruinele de astăzi, se mai poate vedea că locașul a avut un dublu rînd de coloane, cu capiteli aurite și argintate. După renovarea din 1070, pereții au fost tencuiți cu o compoziție care cuprindea și argint. În sinul din dreapta bisericii, se afla icoana Maicii Domnului, avînd pe piept pe Pruncul Iisus în medalion. Maica și Pruncul țineau mîinile întinse în rugăciune. Aceasta era renumita icoană făcătoare de minuni «Sfînta Fecioară de la Vlaherne». Cronicara Ana Comnena spune că vînera seară, la vecernie, se ridica încet, de la sine, acoperămîntul de mătase al icoanei, pentru a se lăsa tot așa simbăta, la același ceas. În 1204, cruciații au răpit icoana și vîlul.

Ca și celelalte biserici din veacurile IV și V, Sfînta Fecioară din Vlaherne avea trei naose, cel din mijloc fiind despărțit de cele laterale prin rînduri de coloane de jasp verde (piatră cu dungi și puncte de culori diferite). Aceste coloane susțineau galeriile și acoperișul sub care era plafonul din cadre de lemn, cu ghirlande aurite. Amvonul era acoperit cu plăcuțe de argint. Pereții erau împodobiți cu mozaicuri ce reprezentau arbori, animale, flori de crin închise în cercuri, cocori și păuni.

Într-o capelă rotundă de lîngă altar, se afla chivotul în care se păstra mantia, vîlul și briul Maicii Domnului, aduse de la Ierusalim, pe vremea împăratului Leon cel Mare, în veacul V. Chivotul era împodobit cu stele de aur și argint.

Afară de relicvele Sfintei Fecioare, mai erau în biserică din Vlaherne și moaștele Sf. Teodor Stratilat, un braț al Sf. Gheorghe, moaștele Sf. Lucia, toate luate de cruciați în 1204. Pelerinii ruși din secolul XIV relatează că se mai cinsteau la Vlaherne moaștele Sf. Patapie, Atanasie și Panteleimon.

Chipul icoanei Maicii Domnului de la Vlaherne era reprodus pe sigiliile oficiale și reproducările erau luate de bazilei cînd plecau în războaie sau călătorii lungi.

Maica Domnului din Vlaherne era considerată protectoarea cetății imperiale și din anul 511, se făcea procesiune cu Acoperămîntul Sfintei Fecioare, pînă la biserică Sf. Maria Halcoprateia, de lîngă Sf. Sofia, în frunte cu patriarhul și bazileul, în toate vînerile.

3. R. Janin, *op. cit.*, p. 482—483.

La 2 februarie, era sărbătorită cu mare fast întîmpinarea Maicii Domnului, iar de la 11 martie 843, cînd — pentru prima dată s-a sărbătorit Duminica Ortodoxiei, în prima duminică a Postului Mare — s-a făcut mare priveghere. Hramul bisericii era însă prăznuit cu mare cinste la 15 august — Adormirea Maicii Domnului — în prezența împăratului și a membrilor curții imperiale.

Vom mai menționa ca demne de vizitat în Istambulul de astăzi, următoarele locașuri bizantine, transformate de turci în moschei : 1. Moscheea Kalenderhane, fostă biserica diaconeselor Akatalipos, în apropierea Universității ; 2. Sinan Pașa, fostă minăstirea Evergete ; 3. Muzeul militar din biserica Sf. Irina, în imediata apropiere a Sf. Sofia ; 4. Moscheea Ahmed Pașa, fostă biserica Sf. Ioan Botezătorul din Trulo ; 5. Moscheea Kandilighiuzel, fostă Sf. Laurențiu ; 6. Moscheea Seicul Murat, fostă biserica Sf. Isac ; 7. Moscheea Bodrum, fostă minăstirea Mireleion ; 8. Moscheea Kefeli, fostă Sf. Nicolae ; 9. Moscheea Zeirek Kilise, fostă Pantocrator ; 10. Moscheea Atic Mustafa, fostă Sf. Petru și Marcu ; 11. Moscheea Tokludele, fostă Sf. Tecla ; 12. Moscheea sultan Ahmed (1603—1617), construită din nou pe temelile bisericii Sfinților Apostoli, dărîmată de cutremur. În această biserică, erau mormintele multor bazilei. Această moschee, cunoscută sub numele de «moscheea albastră», — datorită decorațiilor de faianță — rivalizează din punct de vedere arhitectonic cu Sf. Sofia.

Pe țărmul golfului Cornul de Aur, în cartierul Fanar, se află catedrala Patriarhiei Ecumenice, cu hramul Sf. Gheorghe. Acest locaș a fost reclădit în anul 1720, cu dania capuchehaiei Ungrovlahiei, Constantin, așa cum menționează pisania de deasupra ușii de intrare în nartex. Mulți domni din Moldova și Țara Romînească au făcut daruri și au ajutat bănește și acest așezămînt al Ortodoxiei, care a rezistat vitregiilor istorice pînă astăzi.

B. A. ALEXANDRU

DOCUMENTARE

UN DOCUMENT NUMISMATIC

Îndată ce credincioșii semilunii au trecut pe țărmul european al Bosforului, creștinătatea întreagă a fost cuprinsă de panică. Nu mai era vorba de o luptă ofensivă pentru eliberarea Locurilor Sfinte, ci de o apărare a pământului propriu.

În aceste împrejurări se fac planuri de luptă, se duce o largă propagandă antiotomană și începe șirul nesfârșitelor lupte sîngeroase.

În cadrul acestei ofensive spirituale se integrează și un «document numismatic», conținînd imaginea «capului de negru», de care ne vom ocupa în prezentul studiu. El aparține Ungariei secolului al XIV-lea, statul cel mai bine organizat și cel dintîi interesat în această luptă în momentul cînd Bizanțul și statele balcanice erau în descompunere.

Simbolul «capului de negru» înscris pe unele monede din timpul lui Ludovic I cel Mare (Ungaria, 1342—1382) a făcut obiectul multor dispute, atît ale înaintașilor, cît și ale actualilor numismați maghiari.

Ultimele cerceări au ajuns la următoarele concluzii :

«Deoarece pe monedele regelui Ludovic cel Mare, capetele de negri, inițial, se aflau ori sub, ori alături de efigie, ca niște capete mici, ca marcă de monetărie și se găseau și mai înainte de 1366, — după toate aparențele ele sînt semnele șefului cămării Szerecsen Iakab din Mesz-tegyei, care de la 1352 a fost un timp mai îndeungat, șeful cămării (monetăriei) de la Pécs-Szerémi. Mai tîrziu, Szerecsen Iakab a avut un rol și o influență foarte mare asupra întregii probleme financiare a statului, prin urmare și asupra baterii monedelor ; și în felul acesta ne putem închipui acest caz unic în felul lui, ca semnul monetar să se transforme în simbol și ultimii dinari ai lui Ludovic cel Mare să fie bătuți cu aceste semne monetare cu cap de negru sau de saracen. Această ipoteză cîștigă pînă într-un anumit grad o bază sigură prin documentele contemporane, care încă în timpul lui Ludovic cel Mare și următor domniei, numesc aceste monede «denarii Saracheni», sau «monede Saracheni».

Din aceste documente existente se constată că deja contemporanii lui Szerecsen Iakab au făcut această legătură între «tezaurar și monedă»¹.

De la început, am socotit că acest rebus al numismaticii medievale trebuie să aibă un temei istoric.

Rebusurilor numismatice, ca și celor heraldice, le trebuie căutate indiscutabil cauzele, care au impresionat sau contribuit la compunerea acestor enigme. Aceste cauze sînt determinate numai de evenimente, de fapte istorice, avînd o valoare care interesează trecutul ca și viitorul. Se poate spune că, atît în numismatică, în heraldică și sigilografie, ca și în istoria însăși, cauza este legată de efect printr-o lege riguroasă : respectul adevărului istoric. Aceste cauze pot fi verificate prin metoda științifică a istoriei.

Acesta a fost principiul călăuzitor al folosirii simbolurilor în Evul Mediu.

Istoria. Urmărind îndeaproape evenimentele de seamă care s-au succedat în timpul domniei lui Ludovic I, aflăm că :

Încă de la începutul domniei, el caută să frîneze incursiunile tătarilor și, în cele din urmă, să-i zdrobească și să-i alunge departe peste Prut.

Lupte asemănătoare și îndelungate poartă și cu litvanii și în cele din urmă, același rege începe marea luptă de cruciadă în contra turcilor.

Or, toate aceste popoare erau păgîne sau musulmane.

Aceste fapte locale, ca și cele asemănătoare din alte părți au impresionat pe contemporani, care le-au concretizat în imagini, modă obișnuită în acele timpuri, pentru a distinge popoarele, oștile și stăpîniile lor, unii de alții. De asemenea și deosebirea dintre stăpîn și supus se făcea cunoscută prin simboluri.

În cazul nostru, este sigur — după cum vom vedea — că acest simbol reprezintă păgînismul învins, în speță, mahomedanismul.

Numismatica. Moneda din *figura 1* o descriem astfel : *Av.* Între un cerc liniar exterior și altul perlat interior, legenda : «† Lodovici R. Ungarie». În centru înscris un scut despicat, în dextra patru fascii de argint pe fond roșu, senestra 6 cruci de argint, expuse 2, 1, 2, 1. În exteriorul scutului de fiecare latură cîte o cruce.

Rv. Între două cercuri concentrice, legenda : «S. Ladislaus R.». În centru, înscris, sf. Ladislau, nîmbat, în picioare, de față, în mîna dreaptă ține o halebardă cu coada înfiptă în pămînt. În partea stîngă, cap de negru, cu bandă ; deasupra sa, o cruce sau o floare de crin.

Moneda din *figura 2* o descriem astfel :

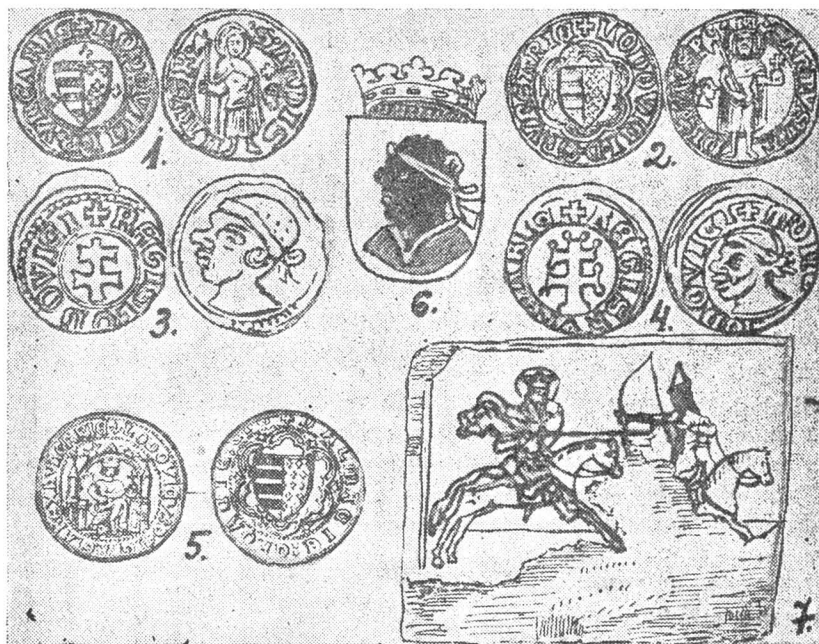
Av. Între două cercuri concentrice, legenda : «† Lodovici D. G. R. Ungarie». În centru, înscris un scut într-un cartuș cu șase loburi. Scutul este despicat, în dextra, patru fascii de argint, pe fond roșu, senestra zece cruci de argint, expuse 3, 2, 1, 2, 1, 1.

1. Comunicat nouă de savantul numismat maghiar Huszár Lajos, în scrisoarea din 27 februarie 1963 — Budapesta ; mai înainte, vezi Dr. Schulek Alfréd, *Vegyesházi Királyaink pénzéi és Korrendjük*, în «Numizmatikai Közlöny», XXX—XXXI, 1931—1932, Budapesta, 1933, p. 61 și urm

Rv. Între un cerc liniar exterior și unul răsucit interior, legenda : «Santus Ladislaus R.». În centru, înscris sf. Ladislau cu coroană, nîmbat, în dreapta ține halebarda și în stînga globul cruciger ; în partea stîngă, capul de negru.

Moneda din *figura 3* o descriem astfel :

Av. Între un cerc perlat exterior și unul liniar interior, legenda : «† Regis Lodovici». În centru, înscrisă o cruce de Lorena.

Plansa 1

Rv. Într-un cerc perlat, imaginea unui cap de negru, în profil, cu bandă.

Moneda din *figura 4* o descriem astfel :

Av. Între un cerc perlat exterior și altul liniar interior, legenda : «† Regis Hungarie». În centru, înscrisă o cruce de Lorena, avînd brațele terminate cu cîte două măciulii (pommetés).

Rv. Între două cercuri concentrice, legenda : «Mone[ta] Lodovici». În centru, înscris un cap de negru, în profil, cu bandă.

Moneda din *figura 5* o descriem astfel :

Av. Între două cercuri concentrice perlate, legenda : «(Floare de crin) Lodovicus Dei Gracia Rex Hungarie». În centru, Ludovic încoronat, tronînd, ține pe umărul drept sceptrul terminat în partea de sus, cu o floare de crin, iar în mîna stîngă ține globul cruciger. La picioarele sale se vede un cap de negru cu bandă.

Rv. între două cercuri perlate concentrice, legenda : «Dalmacie : Croacie : ETC.».

În centru, un scut înscris într-un cartuş în şase loburi, avînd în exterior şase flori de crin. Scutul este despîcat, în dextra patru fascii de argint, pe fond roşu, 13 cruci de argint în senestra expuse 3, 3, 3, 2, 2.

Figura 11 reprezintă reversul unei monede a lui Ludovic I cel Mare și o descriem astfel : între două cercuri concentrice, legenda : «† Honor. Regis. Indicium. Diligit». În centru, înscris un scut înclinat, despîcat, în dextra patru fascii de argint, iar în senestra patru flori de crin. Scutul este timbrat de un *coif*, avînd în cimier o coroană din care iese un cap de șoim, ținînd în cioc o potcoavă. Coiful este împodobit cu lambrechini, iar coroana încadrată de literele S. și E.

Sfîntul *Ladislau* este într-adevăr un sfînt național al Ungariei medievale ; el este patronul armatei maghiare din acel timp, după cum Sfîntul Gheorghe va deveni mai tîrziu — din vremea lui Ștefan cel Mare — patronul armatelor romînești din Moldova și apoi din Țara Romînească, pînă la mijlocul secolului al XIX-lea.

Sfîntul *Ladislau* era atît de popularizat în acea epocă, încît pe seama sa se crează multe legende minunate. O seamă de reprezentări aflate pe frescele bisericilor vechi transilvănene redau figura legendară a regelui *Ladislau* (cel sfînt) în luptă cu cotropitorii (*v. fig. 7*).

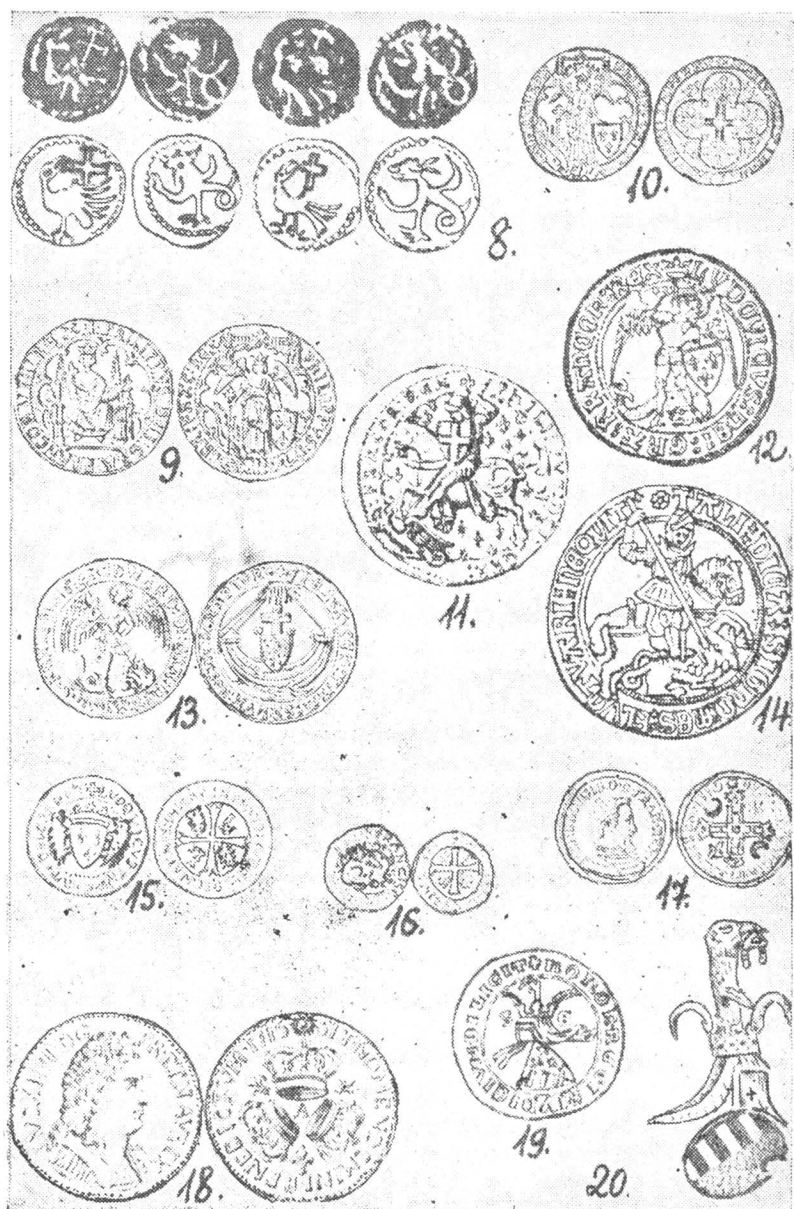
«Simbolul capului de negru reprezintă pe prizonierii păgîni luați în timpul cruciadelor»², iar pe vremea lui Ludovic I cel Mare, acești păgîni erau musulmanii (tătarii și otomanii) care sînt învinși sau izgoniți din țară. Deci, simbolul capului de negru înscris pe monedele din timpul lui Ludovic I cel Mare, este reprezentarea plastică a musulmanilor învinși.

Pentru întărirea celor de mai sus, adăugăm faptul că *reprezentarea simbolului «capului de negru» se află numai în asociere cu sfîntul Ladislau, sau simboluri creștine, care prin asezarea lor, îl domină, iar atunci cînd acestea lipsesc, simbolul «capului de negru» este înscris la picioarele lui Ludovic I cel Mare.*

Pe monedele cu simbolul «capului de negru», atunci cînd efigia regală (avers) lipsește, ea este înlocuită cu stema Ungariei medievale (*v. fig. 1 și 2*), sau cu o cruce de Lorena, iar în legende, citim totdeauna : «† Lodovici R. Ungarie» (*v. fig. 1*), «† Lodovici D.G.R. Ungarie» (*vezi fig. 2*), «† Regis Lodovici» (*vezi fig. 3*), sau «† Regis Hungarie» (*v. fig. 4*).

Toate monedele în care *aversul* are înscris un scut, fasciile sînt de argint și suprapuse pe fond roșu, pe care-l domină (*v. fig. 1 și 2*).

2. H. Gourdon de Genouillac, *Les mystères du blason*, Paris, 1863, p. 40 ; M. Bachelin-Deflorenne, *Les sciences des armoiries*, Paris, 1880, p. 234 ; Réthy László, *Az Oláh nyelv és Nemzet Megalakulása*, Budapest, 1887, p. 167 : «În Europa, începînd cu cruciadele, pe tablouri și în practica heraldică, noțiunea de mahomedani (saraceni) era exprimată simbolic printr-un cap de negru (maur)». Referitor la «*crucea de Lorena*», știm că ea este înscrisă în scut, pe pecetea dublă a lui Carol Robert (1308—1342), apoi pe primul sigiliu mare al lui Sigismund I și pe unii dinari emiși la Sighișoara, în jurul anului 1433.

Plansa 2

Știm că argintul (metal) simbolizează, printre virtuțile și calitățile spirituale, dreptatea, adevărul, fericirea neturburată, iar culoarea roșie simbolizează răspîndirea de sînge, cruzimea, răbdarea în nenorocire³.

Dar, să revenim asupra acestei chestiuni atît de importante: vedem pe *reversul* monedei din figura 1 efigia sfîntului Ladislau, care, în mîna dreaptă ține halebarda cu coada înfiptă în pămînt, iar la stînga sa, simbolul «capului de negru», cu o cruce sau o floare de crin care-l domină, iar în figura 2, pe același sfînt care ține halebarda deasupra «capului de negru», iar în mîna stîngă globul cruciger.

Un caz asemănător în numismatica medievală, în care musulmanii (păgînii) au fost reprezentați de data aceasta printr-un dragon, îl avem pe monedele din vremea lui Vlad al II-lea Dracul din Țara Romînească, — unde, pe *avers* este înscris vulturul cu crucea în cioc (stema țării), iar pe *revers*, simbolul dragonului. Aceste monede se pare că au fost bătute la Sighișoara (v. fig. 8).

Explicarea înscrisii dragonului pe aceste monede, ca și pe sigiliul cel mare al voievodului român, am dat-o cu altă ocazie: «Este reprezentarea plastică a participării Țării Romînești la o mare cruciadă în contra turcilor, care era pregătită de Sigismund de Luxemburg și la care urma să ia parte și despotul Ștefan Lazarovici al Serbiei, regele Vladislav al Poloniei și alții».

Pe *reversul* unor monede din timpul lui Ludovic I cel Mare, vedem înscris un *scut înclinat*, timbrat de un coif, avînd în cimier o coroană din care iese un cap de șoim (v. fig. 11). Știm că dreptul de a reprezenta scutul înclinat îl aveau numai familiile nobile, care au luat parte la cruciade, la luptele contra musulmanilor. Șoimul înscris pe aceste monede este «emblema heraldică a Ungariei medievale, numit turul, nume citat de cronicarul Kézai, care cuvînt turcesc înseamnă șoim, tot ca și cuvîntul latinesc corespondent astur, care — după Corun Copia lui Kirch — înseamnă, de asemenea, șoim, cuvîntul latinesc figurînd în Cronica Anonimului regelui Béla. În limbile turco-tătare, avem: turgul, turgaul și turaul — pentru șoim negru, dar avem tur-uğ și la popoarele vogulo-asiatice, care sînt de aceeași origine cu ungurii⁴.

Coiful este timbrul gentilomilor de noblețe militară; este răsplata care se oferea cavalerului victorios⁵.

Ludovic I cel Mare donează catedralei din Aix la Chapelle (Aachen) un blazon cu armele Angevinilor (v. fig. 12).

Concluzii. Din cele relatate de noi, reiese clar că simbolul «capului de negru» înscris pe unele monede din timpul lui Ludovic I cel Mare nu are nici o legătură cu magistrul tezaurăr Szerecsen Iakab din Meszteg-

3. Vezi și H. Gourdon de Genouillac, *op. cit.*, p. 16 și urm. Referitor la «*fascii*», chiar în Cronica ilustrată — zisă de la Viena — datată în 1358, în stema Ungariei, fasciile de argint sînt suprapuse culorii roșii.

4. Nagy Gyula, *A turulról*, în rev. «Turul», 1883, pp. 29—33.

5. M. Bachelin-Deflorenne, *op. cit.*

neyi, șeful cămărilor din Pécz-Szerémi, apoi din Buda și al altor centre monetare pe care le arendează.

Nu m-am îndoit niciodată că acest magistrul tezaurar «a fost mai întâi farmacist al regelui Ludovic I cel Mare și că este identic cu cetățeanul din Buda, numit Saraceno di Padova, despre care Geovanni di Ravenna face mențiune în memoriile sale»⁶. Și tot atât de convins sînt că Iakab Szerecsen «este originar dintr-o familie ismailită, imigrată din Balcani încă de pe vremea lui Andrei al II-lea al Ungariei»⁷.

Simbolul «capului de negru» concretizează fapte, epoci, pe care cronicile, documentele, textele vin și le confirmă; acest simbol lămurește o pagină importantă din istoria invaziilor musulmane.

Acest simbol a fost însușit de Ludovic I cel Mare, care participase activ la campaniile contra musulmanilor.

Din cercetările numismatice, pe care le-am întreprins, se constată că au fost mai multe tipuri monetare pe care apare înscris simbolul «capului de negru».

Tip. I. Monedele care au pe *revers* înscrisă efigia sfintului Ladislau și poartă *denumirea* «denariis sf. Ladislaus»; aceste monede sînt considerate predecesoarele celorlalte (v. fig. 1 și 2).

Tip. II. Monedele care au pe *revers* înscris simbolul «capului de negru» și poartă *denumirea* de «monete saracheni», sau «zerechini» și sînt «denariis saraceni» și «grossis saracheni». Aceste monede au fost bătute pe la sfîrșitul domniei lui Ludovic I cel Mare (v. fig. 3 și 4).

Tip. III. Monedele care au pe *avers* înscrisă efigia lui Ludovic I cel Mare, tronînd și ținînd sub picioarele sale «capul de negru» (v. fig. 5).

După cum vedem, aceste monede poartă *denumirea* de «denariis sf. Ladislaus», sau «monete saracheni», iar în legendele aflate pe *aversul lor*, au înscrisă totdeauna intitulația suveranului (v. fig. 1, 2, 3, 4).

Pentru completare, adăugăm faptul că pe *reversul* unor «monete saracheni», se află inscripția precisă că ele sînt «moneda Lodovici» (v. fig. 4). De asemenea, totdeauna intitulația suveranului este precedată de o cruce (v. fig. 1, 2, 3, 4).

Cazuri similare avem în numismatica medievală europeană, chiar contemporană «sarachenilor»: sînt *monedele denumite* «angelot» (îngerăș) și «Sfîntul Gheorghe».

«Îngerășul», sau «îngerul de aur» reprezintă un înger încoronat, înaripat, care stă în picioare, de față; în mîna dreaptă are suliță, pe care o înfige în dragon, iar în mîna stîngă ține scutul împodobit cu trei flori de crin.

Această înfățișare o aflăm pe *reversul* unor monede de aur din timpul lui Filip al IV-lea (Franța, 1285—1314) (v. fig. 9), ca și pe *aversul* unor monede tot de aur, din timpul lui Filip al VI-lea de Valois, emise

6. Comunicat nouă de Magyar Tudományos Akademia-Budapest, la 21 martie 1960.

7. Dr. Schulek Alfred, *studiu citat*.

în anul 1341 (v. fig. 10). Tot «îngerăș» se numește și moneda (sau medalia) din timpul lui Ludovic al XI-lea (Franța, 1461—1483), care are pe *avers* reprezentat pe Sfântul Arhanghel Mihail, nimb, omorînd dragonul cu o spadă (v. fig. 12). De asemenea, cunoaștem o monedă denumită «îngerăș»; din timpul lui Eduard al IV-lea (Anglia, 1461—1483), al cărei *avers* reprezintă pe Sfântul Gheorghe, nimb, înfigînd sulita în dragon. *Reversul* acestei monede are următoarea legendă : «(Coroană) Per cruceam tuam salva nos Criste redemptor». În centru, se află reprezentată o corabie, al cărei catarg este o cruce înfiptă într-un scut cu armoriile Franței și Angliei (v. fig. 13).

«*Florinul Sfintului Gheorghe*» reprezintă pe acest sfânt în armură medievală, călare, omorînd dragonul cu sulita.

Această înfățișare o aflăm pe *aversul* unor monede din timpul lui Filip al VI-lea de Valois (Franța, 1328—1350). Vedem pe Sfântul Gheorghe, călare, ținînd un scut care are reprezentată crucea acestui sfânt (v. fig. 11). Aceeași înfățișare o aflăm pe *reversul* unor monede din timpul lui Henric al VIII-lea (Anglia, 1509—1547), avînd legenda : «(Rozetă) Tali dicata signo mens fluctuare nequit» (v. fig. 14).

Simbolul «*capului de negru*» fiind însușit de Ludovic I cel Mare, devine emblema sa personală și explică faptul că este înscrisă pe toate monedele emise, atît de monetăria din Buda, cît și din Pécs Szerémi, o anumită perioadă, pînă la sfîrșitul domniei.

Monede cu «*emblema personală*» abundă în numismatica medievală europeană. Astfel redau moneda de aur din timpul lui Ludovic al XII-lea (Franța, 1498—1515), cu emblema personală : «*écu au porc-épic*», avînd scutul încadrat de doi arici (v. fig. 15) ; de asemenea, moneda din timpul lui Francisc I (Franța, 1515—1547), cu emblema personală : o «*salamandră*» (v. fig. 16). Moneda de aur din timpul lui Henric al II-lea (Franța, 1547—1559), cu emblema personală : «*semiluna*» (v. fig. 17), precum și moneda din timpul lui Ludovic al XIV-lea (Franța, 1643—1715), cu emblema personală : «*soarele*» (v. fig. 18).

Din exemplele pe care le-am enumerat, se vede clar că toate monedele au înscrisă «*intitulația suveranului*» numai pe *aversul* lor, deci și monedele din timpul lui Ludovic I cel Mare al Ungariei medievale, trebuie la fel văzute și citite.

Cercetările numismatice au luat drept *avers* al monedelor din timpul lui Ludovic I cel Mare *reversul* acestora, ajungînd la concluzia firească că : «*simbolul capului de negru a devenit o emblema independentă cu efigia aceluia care bătea moneda*»⁸.

Astfel de imagini se impun în reprezentările grafice, în momente cînd iau naștere mari inițiative și desfășurarea lor este iminentă.

⁸ Dr. Schulek Alfred, lucrare citată și, în același număr al revistei, vezi și Dr. Heinrich Horváth, *Kunstgeschichte der Ofener Prägestelle im Spätmittelalter*. Se confundă numele tezaurarului Iakab Szerécsen cu denumirea monedei «szerechen» : szerechen = maur. Astfel a luat naștere ipoteza că «simbolul de pe monede ar fi stema lui Iakab Szerécsen».

E de la sine înțeles că ulterior, folosirea lor se va face tot mai rar, pentru ca apoi să dispară cu totul, chiar dacă acțiunile care le provocaseră sînt în plină ascensiune sau la apogeu.

Ca o completare a prezentului studiu, dau și următorul

T A B E L

rezumativ și comparativ. Date precise.

Moneda: țara și data	Denumirea monedei	Reprezentarea		Legenda	
		Avers	Revers	Avers	Revers
<i>Ungaria</i> Ludovic I cel Mare (1342 — 1382); la început	„Denariis Sf. Ladislaus“.	Stema țării: scut despicat și fasciat	Sf. Ladislau	Intitulația suveranului	„Santus La- dislaus“.
<i>Ungaria</i> Ludovic I cel Mare (1342 — 1382); spre sfir- șit.	„Monete sara- cheni“ sau „ze- rechini“: „de- nariis sarache- nicalibus“ și „grossis sara- chenicalibus“.	Cruce de Lorena.	Cap de ne- gru.	Intitulația suveranului	„†Mone(ta) Lodovici“, sau lipsește.
<i>Ungaria</i> Ludovic I cel Mare (1342-1382)	Grossis.	Suveranul tronînd, ține sub picioare capul de negru.	Stema țării: scut despicat și fasciat	Intitulația suveranului	„†Dalma- cie: Croa- cie: ETC“.
<i>Franța</i> Filip al IV-lea le Bel (1285—1314)	„Angelot“ (Inger).	Efigia su- veranului.	Inger încor- onat și ina- ripat, în pi- cioare, omo- rînd drago- nul.	Intitulația suveranului	Intitulația suveranului
<i>Franța</i> Filip al VI-lea de Valois (1328 — 1350) emisă în 1341.	„Angelot“ (Inger).	Inger în pi- cioare omo- rînd drago- nul.	Cruce cu brațele ter- minate în frunze, în- tr-o rozetă cu flori de crin, în can- toane 4 co- roane.	Intitulația suveranului	„†XPC: Vin- cit etc“.
<i>Franța</i> Ludovic al XI-lea (1461—1483).	„Angelot“ (Inger).	Sf. Arhan- ghel Mihail, nîmbat, în picioare, o- morînd dra- gonul.	Cruce cu brațele ter- minate cu frunze și treflate.	Intitulația suveranului	„(Coroană): XPS: Vin- cit: Regnat: Et: Impe- rat“.

Moneda : țara și data	Denumirea monedei	Reprezentarea		Legenda	
		Avers	Revers	Avers	Revers
<i>Anglia</i> Eduard al IV-lea (1461—1483).	„Angelot“ (Inger).	Sf. Gheorghe nimbă, în picioare, omorînd dragonul	O corabie, al cărei cârțarg este o cruce înfiptă într-un scut cu armoriile Franței și Angliei.	Intitulația suveranului	„(Coroană). Per cruceam tuam salva nos Criste redemptor“.
<i>Țara Românească</i> Vlad al II-lea Dracul (1436 — 1442) și 1443 — 1446).	„Bani“.	Stema țării: vulturul cu crucea în cioc.	Dragon.	—	—
<i>Franța</i> Filip al VI-lea de Valois (1328 — 1350) înainte de 1346.	„Les florins de Saint Georges“	Sfântul Gheorghe călare omoară dragonul.	Cruce terminată cu frunze și treflată.	Intitulația suveranului	„†XP'C: Vîncit etc.“
<i>Anglia</i> Henric al VIII-lea (1509—1547).	„Georges noble“.	Corabie cu o rozetă surmontată de o cruce.	Sf. Gheorghe călare omoară dragonul.	Intitulația suveranului	„(Rozetă), Tali dica(ta) signo mens fluctuare nequit“.
<i>Franța</i> Ludovic al XII-lea (1498—1515).	„Écu au porc-épic“.	Scut susținut de doi arici.	Cruce cantonată: 1 și 4 arici; 2 și 3 litera L.	Intitulația suveranului	„†XPS: Vînci: Regnat: Imperat“.
<i>Franța</i> Francisc I (1515—1547).	„Zizain à la Salamandre“.	Salamandră	Cruce cantonată: 1 și 4 floare de crin; 2 și 3, litera F.	Intitulația suveranului	„†XPS: Vîn. XPS. Imp. T.MU“.
<i>Franța</i> Henric al II-lea (1547—1559).	„Henri d'or“.	Efigia suveranului.	Cruce formată din 4 litere H încoronate. Cantonul 1 și 4 <i>semi-lună</i> , 2 și 3 floare de crin.	Intitulația suveranului	„(Stea). Dum. totum compleat, oblem 1550“

Moneda : țara și data	Denumirea monedei	Reprezentarea		Legenda	
		Avers	Revers	Avers	Revers
<i>Franța</i> Ludovic al XIV- lea (1643—1715)	„Soleil“. (Soare).	Efigia suveranului	Trei coroa- ne avînd în exterior trei flori de crîn, în centru li- tera A. To- tul surmon- tat de un soare.	Intitulația suveranului	„(Soare). Sit. Domini Be- nedictum, 1715“.

Acest tabel trebuie folosit ca punct de orientare în viitoarele cer-
cetări numismatice.

Am înțeles să redau și stema marelui Kan al tătarilor, aflată în
reproducerea «Cronicii» lui Ulrich von Richental, tipărită în anul 1483
de Anton Sorg, cu titlul : «Conciliumbuch zu Constenez», — aceasta pen-
tru a se observa marea asemănare între această stemă și simbolul «capu-
lui de negru», aflat pe reversul monedelor din figurile 1, 2, 3, 4 și 5
(v. fig. 6).

Iată cum simbolul «capului de negru», de care ne-am ocupat, lămu-
rește o pagină importantă din istoria maghiară, acest simbol fiind înscris
pe unele monede din timpul regelui Ludovic I cel Mare, numai sub in-
fluența spiritului vremii, cît și a renumelui de luptător contra musulma-
nilor, pe care acest simbol îl reprezenta.

STELIAN METZULESCU

NOTE ECUMENICE

SESIUNEA COMITETULUI CONSULTATIV AL CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE DE LA PRAGA

Între 4—9 iunie 1962, s-a ținut la Praga sesiunea Comitetului Consultativ al Conferinței Creștine pentru Pace. Cu această ocazie s-a redactat textul Convocării unei Adunări Pancreștine pentru pace în anul 1964 la Praga. În acest Apel se spune : «Ecoul activității noastre (de pînă acum), ca și faptul că o serie de probleme importante (oprirea experiențelor cu armele atomice, problemele așa-numitelor state noi, problema germană ș. a.) n-au fost încă rezolvate, ne îndeamnă să convocăm o a doua Adunare Pancreștină pentru Pace. E necesar ca glasul păcii și al înțelegerii care se întemeiază pe credința comună în Evanghelie și e mărturisit cu o angajare personală, să răsune mai tare».

Din Comitetul Consultativ fac parte 110 membri. La sesiunea sa anuală din anul acesta, ținută în hotelul «Internațional» din Praga au participat cea mai mare parte din ei, împreună cu o serie de observatori și oaspeți, așa că sesiunea a numărat 120 reprezentanți ai Bisericilor și teologi din 31 țări diferite, din toate cele 5 continente.

Pentru tratatul de pace german.

După un serviciu divin, la care predica a ținut-o episcopul polonez dr. Wantula, sesiunea a fost deschisă de președintele Comitetului Consultativ, dr. Hajek, seniorul sinodal din Praga. La tema principală «Viața înseamnă azi conviețuire», a luat cuvîntul președintele Mișcării, dr. Hromadka, făcînd unele observații introductive. Referatele principale le-au ținut prof. dr. Casalis, Paris («Răscumpărarea în Hristos ca bază pentru coexistența și proexistența noastră») și prof. Parijskij, Leningrad («Răbdarea lui Dumnezeu cu omul, ca chemare la dialogul și la munca pentru asigurarea existenței omenești în epoca atomică»). Secretarul general I. N. Ondra a făcut o dare de seamă asupra ședințelor din anul trecut ale Comitetului Consultativ de la Karlovy-Vary.

Trei grupe de lucru au dezbătut apoi două zile aspectele : a) teologice ; b) internaționale ; c) organizatorice ale materialului cuprins în

referate și rapoarte. Ședințele au fost închise cu un serviciu divin. După aceea, s-au întrunit în primele lor ședințe Comisiile internaționale «Serviciul Tineretului pentru Pace» și «Pacea și statele noi», precum și Comisia pregătitoare pentru o a doua Adunare Pancreștină pentru Pace».

Numeroasele neînțelegeri care s-au manifestat în discuțiile de la Karlovy-Vary au făcut loc în ședințele de la Praga unui acord tot mai larg și mai adânc între membrii Comitetului Consultativ, atât sub aspect teologic, cât mai ales în aprecierea situației politice mondiale și în formularea sarcinilor ce se pun în fața creștinătății. Rezoluția finală, aprobată cu unanimitate, e o mărturie a acestui acord. Comitetul Consultativ a aprobat inițiativa luată de Comitetul de lucru prin scrisorile adresate președinților celor două parlamente germane și conducerilor bisericesti din cele două state germane. În Rezoluție se subliniază că «problema încă nerezolvată a tratatului de pace cu cele două state germane și problema statutului internațional al Berlinului occidental cer o rezolvare răbdătoare, dar neîntârziată atât între puterile mondiale, cât și între guvernele celor două state germane, respectiv între guvernul Republicii Democrate Germane și între Senatul Berlinului Occidental».

Biserica nu e în afara statelor. (În Niemansland).

Consensul adânc, realizat în această problemă și în multe altele, nu a fost obținut prin evitarea problemelor complicate. Aceasta se vede și din faptul că în punctul central al discuțiilor s-a pus problema *coexistenței pașnice*. Referenții principali s-au străduit să fundamenteze punctul de plecare teologic pentru o contribuție creștină la coexistența pașnică. Prof. Cassalis a arătat că locul Bisericii nu este într-un teritoriu neutru, între est și vest. Biserica a fost trimisă de Dumnezeu într-o situație concretă (a estului și a vestului) și trebuie să-și împlinească acolo misiunea ei.

În ședințe s-a apreciat pozitiv enciclica de pace a lui Ioan al XXIII-lea. Prin aceasta, s-au deschis posibilități noi de colaborare între Conferința Creștină pentru Pace și catolici. «Uniunea creștină și socială», o grupă din Polonia, constatătoare în majoritate din catolici, care și-a trimis pe secretarul ei general J. Makovski la Praga, a fost primită oficial în Conferința Creștină pentru Pace. S-a raportat despre participarea preoților catolici la conferințele regionale ale Conferinței Creștine pentru Pace din Franța și Olanda. La o recepție, vicarul capitular dr. Oliva și decanul Facultății de Teologie Catolice din Praga au exprimat simpatia lor pentru Conferința Creștină pentru Pace. Toate acestea permit să se spere că la a doua Adunare Pancreștină pentru Pace, va participa un număr mai mare de catolici.

Înainte de sesiunea Comitetului Consultativ, în venerabilul Karolinum din Praga, a avut loc festivitatea acordării titlului de doctor honoris causa Arhiepiscopului rus Nicodim și consilierului bisericesc superior (protestant) Kloppenburg.

D. S.

DOCUMENTE DE FRĂȚIETATE

Sub acest titlu, ziarul «Neue Zeit» nr. 88/963 relatează schimbul de telegramme dintre Sanctitatea Sa Alexei Patriarhul Moscovei și Papa Ioan al XXIII-lea, de la mijlocul lui martie a. c., calificându-l ca fiind «fără paralelă în istoria Bisericii» și «încoronarea dorinței după apropiere reciprocă, mai ales că mesajele, după fond și formă, mărturisesc amabilitate și respect față de reprezentantul celeilalte confesiuni». Prilejul extern pentru aceste acte de sinceră frățietate l-a furnizat acordarea premiului pentru pace «Balzan» Papei Ioan al XXIII-lea. Telegrama Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei, din 11 martie 1963, are cuprinsul acesta : «Cu sentimentul sincerei satisfacții, mă grăbesc să transmit Sanctității Voastre felicitările mele sincere la acordarea premiului Balzan, ca mărturie a continuelor străduințe între oameni. Cu dragoste în Hristos, Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii».

Împotriva protocolului tradițional, Papa Ioan al XXIII-lea a răspuns în limba rusă, subliniind prin aceasta — menționează ziarul — cât de mult ține ca să dispară vechea prăpastie dintre Roma și Bisericele Ortodoxe : «Mișcat de felicitarea Sanctității Voastre, cu ocazia acordării Nouă a premiului Balzan, pomenim din toată inima în fierbinte rugăciune, persoana Sanctității Voastre, preoțimea și credincioșii, către Cel Prea Înalt. Căci, Tu ești Dumnezeuul păcii și al dragostei și milostiv față de om. Pe tine Te slăvim. Ioan al XXIII-lea. Papă».

*

Comemorare. Spitalul pentru africani, întemeiat de cunoscutul umanist dr. Albert Schweitzer la Lambarene — (Gabon-Africa), împlinește anul acesta jumătate de veac de rodnică existență. Faptul îl relatează presa din diferite țări, subliniind marea operă umană desfășurată timp de jumătate de veac la Lambarene în mod atât de dezinteresat și util de dr. Schweitzer, condus de lozinca vieții sale : «Respect față de viață», — ceea ce l-a determinat să fie și un convins luptător pentru pace.

*

Conferință. Pr. Prof. dr. Milan Šesan de la Institutul Teologic din Sibiu a ținut la începutul lunii aprilie a. c., la Rostock (Germania Răsăriteană), ca invitat al Facultății de Teologie de acolo, o mult frecventată conferință despre «Istoria și viața Bisericii Ortodoxe Române».

*

Marșuri pentru pace. După exemplul filozofului englez, Bertrand Russel, s-au organizat în diferite țări, anii trecuți, de Sfintele Paști, «marșul pentru pace». Astfel de marșuri s-au organizat și în anul acesta. În Germania apuseană, în pofida militarismului, l-au organizat și un grup de multe mii de femei, cu lozinca : «Compania femeilor pentru dezarmare și pace». Ca pregătiri, s-au ținut mai multe conferințe, la care s-au tratat subiecte ca : «De ce luptă femeile creștine pentru pace» ; «Spi-

ritul forței, spiritul războiului rece nu-i spirit creștin», ș. a. Cunoscutul umanist, prof. dr. A. Schweitzer, a caracterizat aceste marșuri drept «manifestări ale curajului convingerii», care trezesc oamenii. Acest curaj va crea o opinie publică necesară pentru a putea înregistra succese în lupta împotriva armelor atomice (cf. Neue Zeit, 22.III,1963).

•

Visita unei delegații bisericești din Uniunea Sovietică în S.U.A. Sub conducerea Arhiepiscopului ortodox Nicodim, o delegație bisericească din Uniunea Sovietică (Biserica Ortodoxă Rusă, Biserica Ortodoxă Georgiană, Biserica Evanghelică-Luterană din Estonia și Letonia, Biserica Apostolică Armeană, Uniunea creștinilor bapțiști) a vizitat S.U.A., avînd cu reprezentanți ai diferitelor Biserici și grupări religioase americane, discuții despre probleme teologice și misionare, liturgice, ale păcii și schimb de profesori și studenți în teologie. La 19 martie, s-a dat un Comunicat semnat de Arhiepiscopul Nicodim și de președintele Consiliului Național al Bisericilor Creștine din S.U.A., Miller, în care se indică drept «probleme principale ale timpului nostru»: slăbirea încordării internaționale, încetarea experiențelor cu armele nucleare, dezarmarea generală, totală și controlată și prin aceasta, stabilirea unei păci trainice pe pămînt (c. Neue Zeit, 21.III.1963).

Diac. Prof. O. BUCEVSCHI

DELEGAȚI NECATOLICI LA INCORONAREA PAPII PAUL VI

Paul al VI-lea a primit într-o audiență privată pe delegații oficiali ai Bisericilor și comunităților necatolice, care au asistat la festivitățile de încoronare din ziua de duminică, 30 iunie a. c. Participarea unor astfel de delegați la acest ceremonial este fără exemplu în istoria Bisericii Catolice.

La audiența, care a avut loc în Biblioteca privată a papii, secretarul Secretariatului pentru unitatea creștinilor, Monseniorul Jon Willebrands, a prezentat papii pe delegați. Au fost de față Episcopul Vladimir Cotliarov, delegatul permanent al Patriarhiei de Moscova în Consiliul Ecumenic din Geneva, prot. Vitalie Borovoi, profesor de Dogmatică la Academia teologică din Leningrad și al doilea conducător locțiitor al Oficiului extern al Patriarhatului de Moscova, dr. John Moorman, episcop anglican de Ripon, canonicul Bernard Pawley, reprezentantul Arhiepiscopului de Canterbury la Secretariatul pentru unitate, Wilbur Woodhams, rectorul Bisericii Episcopale americane Sf. Paul de Roma și frațele André Berreux de la Comunitatea monahală protestantă Taizé. Papa Paul al VI-lea s-a întreținut cu fiecare din acești delegați ai Bisericilor necatolice în mod prietenesc («Neue Zeit», 3 iulie 1963).

D. S.

NOTE

Cunoscutului teolog protestant, prof. Karl Barth, i s-a acordat premiul danez Sonnig ; premiul, în valoare de 16.000 dolari, se acordă pentru «merite deosebite pentru cultura europeană». Până acum, a fost acordat și d-lor : Albert Schweitzer, Igor Stravinsky, Bertrand Russel, Alvar Aalto.

*

Patriarhia din Moscova a înființat în Austria o nouă eparhie, avînd de conducător pe P. S. Episcop Filaret.

*

Comunitatea monahală din Sfîntul Munte prăznuiește anul acesta 1000 ani de existență. La serviciul divin săvîrșit în Catedrala Patriarhiei Ecumenice din Constantinopol, cu prilejul deschiderii prăznuirii, Patriarhul Ecumenic Athenagoras a declarat că comunitatea monahală, cu prilejul jubileului său, va face un apel pentru unitatea creștinilor.

*

Revizuirea «Bibliei lui Luther». După o muncă de mai mult de patru decenii, comisia vechi-testamentară pentru revizuirea «Bibliei lui Luther» și-a încheiat lucrarea. Păstrînd caracterul dinamic al limbii lui Luther, comisia urmărește să apropie textul traducerii germane a Bibliei de vorbirea modernă. La invitația Episcopului dr. Mitzenheim, comisia de revizuire și-a ținut ultima ședință plenară între 17—24 aprilie a. c., la Eisenach (Turingia, R. D. G.).

*

Vaticanul a acceptat invitația «Federației luterane mondiale» de a trimite observatori la congresul mondial al Federației, care se va ține în iulie a. c., la Helsinki. Pentru prima dată, reprezentanții oficiali ai Bisericii Romano-Catolice urmează să asiste la un congres protestant, ceea ce — după afirmațiile cardinalului Bea, conducătorul Secretariatului Vatican pentru promovarea unității creștine — va contribui la îmbunătățirea și adîncirea relațiilor reciproce.

*

Primatul Belgiei a predat secretarului general al O.N.U., U Thant, o copie a enciclicii papale «Pacem in terris». Această enciclică infirmă argumentația celor șapte teologi romano-catolici, profesori de teologie morală, care justificau teologic întrebuintarea armei atomice.

Diac. Prof. O. BUCEVSCI

C R O N I C Ă

FESTIVITATEA DE OMAGIERE A SANCTITĂȚII SALE ALEXEI, PATRIARHUL MOSCOVEI ȘI A TOATĂ RUSIA

În ziua de 11 mai a. c., cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, s-a organizat la Institutul Teologic din București, o serbare închinată Sanctității Sale Patriarhului Alexei al Moscovei și a toată Rusia, cu prilejul împlinirii a 85 de ani de viață și 50 de ani de la hirotonia Sanctității Sale întru arhiereu.

La festivitate au luat parte PP. CC. Părinți Consilieri ai Administrației Patriarhale și ai Arhiepiscopiei Bucureștilor, în frunte cu PP. SS. Episcopi Antim Țirgovișteanul și Visarion Ploieșteanul, Vicari Patriarhali. Din partea Departamentului Cultelor a participat dl. director Ion Onțanu.

Festivitatea a fost deschisă printr-un cuvînt introductiv rostit de P. C. Pr. Prof. Ioan G. Coman, care, salutînd asistența, aduce mulțumiri Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care a inițiat și binecuvîntat organizarea acestei serbări în cadrul cercului A.R.L.U.S. al Institutului Teologic.

După ce corul studenților a subliniat cuvîntul introductiv prin piesa corală «Cîntec de 1 Mai», de Ciprian Porumbescu, a urmat cuvîntarea P. C. Pr. Prof. Liviu Stan despre «Personalitatea Patriarhului Alexei al Moscovei și contribuția sa la strîngerea legăturilor romîno-ruse», pe care, pentru frumusețea și bogăția ei, o reproducem în întregime :

«Azi (11 mai 1963) se împlinesc 50 de ani din ziua în care Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei al Moscovei și al întregii Rusii a fost hirotonit întru arhiereu de către P. F. Patriarhul Grigorie al IV-lea al Antiohiei, care se afla în acea vreme prin Rusia. Era la 28 aprilie (11 mai) 1913 și faptul s-a petrecut în vechiul oraș Novgorod, păsătorit pe atunci de I.P.S. Arhiepiscop Arsenie Stadnițki, un cărturar de seamă al Bisericii Rusești și bine cunoscut nouă din scrierile sale despre mitropolitul Gavril Bănulescu-Bodoni și despre epoca mai nouă a Mitropoliei Moldovei.

Hirotonirea noului arhiereu Alexei Simanski s-a făcut în urma nimirii sale de către Sf. Sinod al Bisericii Ruse ca Episcop-Vicar al Arhiepiscopiei Novgorodului. De atunci încoace, lucrarea pe care a desfășurat-o Alexei Simanski în slujba Bisericii și a patriei, este una din cele mai pilduitoare și mai pline de înfăptuiri, dublate însă toate de grele încercări, dar și încununate de mari bucurii.

Este destul să amintim că actualul Patriarh al Moscovei a trecut prin amărăciunile și suferințele a două războaie mondiale, aflându-se în primele rânduri ale apărătorilor patriei sale, și apoi, că a trecut de asemenea prin frământările provocate de niște mișcări sau curente zise «înnoitoare», care răvășiseră întreaga organizare și viață a Bisericii Ruse între anii 1918—1936.

Între întiiștătorii Ortodoxiei Ecumenice, Patriarhul Alexei se bucură de o cinstire deosebită, fiind socotit unul din cei mai de seamă ierarhi ortodocși din zilele noastre.

Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a vizitat de câteva ori patria noastră. Prima dată în 1947, când a fost oaspetele Bisericii Ortodoxe Române mai mult de o lună, apoi cu alte ocazii, numai în trecere, iar ultima dată în 1962, tot ca oaspete al Bisericii Ortodoxe Române, timp de aproape o săptămână. El a acordat totdeauna prețuirea cuvenită Bisericii Ortodoxe Române, bunelor sale întocmiri și ierarhilor săi, în frunte cu P. F. Patriarh Justinian, căruia îi păstrează o deosebită afecțiune, socotindu-l pe bună dreptate una din nădejdiile Ortodoxiei.

Pentru a cinsti și noi după cuviință personalitatea și lucrarea întiiștătorului Bisericii Ortodoxe Ruse, găsim potrivit să schițăm o scurtă imagine a vieții sale și să relevăm etapele mai însemnate ale rodnicei sale activități, pe care i-o dorim încă îndelungată și fericită.

I. — DIN VIAȚA PATRIARHULUI ALEXEI

Patriarhul Alexei s-a născut în anul 1877 — anul războiului nostru de independență — la 27 octombrie, în orașul Moscova, dintr-o familie veche de nobili și cărturari fără avere. La botez a primit numele de Serghie. Ca fiu de intelectual, a fost îndrumat spre însușirea unei culturi laice, corespunzătoare vremii în care s-a născut, și de aceea, după școala elementară bisericească, el a urmat liceul și apoi Facultatea de drept din Moscova.

La terminarea studiilor juridice, s-a înscris la Academia Teologică din Moscova, al cărei rector era pe atunci Arsenie Stadnițki, arhiereul pomenit mai înainte și care funcționa și ca Episcop-Vicar al Mitropoliei din Petersburg.

Sub îndrumarea P. S. Arsenie, Serghie Simanski și-a făcut studiile teologice însușindu-și nu numai cunoștințe, ci și o sănătoasă orientare bisericească și cetățenească. De aici înainte rămîne în strînse legături cu Arsenie Stadnițki, care i-a fost prieten și părinte duhovnicesc pînă la sfîrșitul vieții sale († 1936).

În anul 1902, ca student în anul II la Academia teologică din Moscova, Serghie Simanski este tuns în monahism de către P. S. Arsenie, și devine în curînd ierodiaconul, apoi ieromonahul Alexei. Terminîndu-și în 1904 studiile teologice, cu o teză despre Concepția morală și juridică a mitropolitului Filaret al Moscovei († 1867), Alexei Simanski a intrat în învățămîntul seminarial, funcționînd ca profesor, inspector și director la seminariile Pskov, Tula și Novgorod, în vremea cînd părintele său duhovnicesc, episcopul Arsenie, ocupase scaunul de la Pscov și apoi pe acela de la Novgorod. Tot la Novgorod se găsea și în anul 1913 arhimandritul Alexei, ca director al seminarului, cînd a fost numit și hirotonit Episcop-Vicar al arhiepiscopului Arsenie din acest străvechi oraș. Aci a funcționat pînă în 1921, cînd a trecut ca Episcop-Vicar la Petersburg, devenind apoi la 1926 Arhiepiscop de Novgorod. Din 1932, a dobîndit titlul de Mitropolit al Novgorodului, iar în 1933, devine Mitropolit al Lenin-gradului, demnitate în care slujește pînă în anul 1945, cînd este ales (2 februarie) Patriarh al Moscovei și al întregii Rusii.

II. — DIN ACTIVITATEA PATRIARHULUI ALEXEI

Ca Patriarh, Sanctitatea Sa a desfășurat o activitate rodnică, punînd în valoare întreaga pregătire și experiență pe care le agonisise din tinerețe prin studii și apoi prin cîrmuirea bisericească și prin încercările vieții.

Din bogata sa activitate, spicuim aci doar cîteva aspecte caracteristice și deplin grăitoare pentru vrednicia cu care și-a slujit Sanctitatea Sa Biserica și patria.

În anii tinereții, pe cînd se afla încă pe băncile Academiei teologice din Moscova, viața statului rus, ca și viața Bisericii erau cuprinse de o frămîntare prevestitoare a marilor răsturnări și prefaceri, care au început cu revoluția de la 1905 și s-au continuat cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie 1917.

Nu numai alcătuirea societății rusești, ci și alcătuirea și cîrmuirea Bisericii Ruse a fost supusă unor transformări, care încep efectiv cu anul 1905, se continuă cu anii 1906—1908 și apoi cu anii 1917—1927.

Între anii 1906—1908, s-a lucrat, — de către comisii sinodale special instituite — la pregătirea reformelor socotite necesare pentru însănătoșirea vieții Bisericii Rusești. Elementul pozitiv care se degaja din dezbaterea acestor comisii indica o nouă orientare în organizarea și conducerea Bisericii în spirit evanghelic autentic și strîns legat de tradiția canonică a Ortodoxiei.

Fără a participa direct la lucrările comisiilor, Alexei Simanski și-a manifestat adeviziunea la noua orientare de nuanță democratică privitoare la reorganizarea vieții bisericești. El constată încă din anii aceia că Biserica Ortodoxă Rusă are nevoie de o descătușare din chingile în care o ținea ferecată țarismul și că este necesară o nouă îndrumare și pentru pregătirea noilor slujitori ai Bisericii, care trebuie formați în spirit tradițional creștin, iar nu în spirit autocrat. Cu astfel de convingeri și în acest sens s-a desfășurat activitatea didactică și pedagogică a ieromonahului

și arhimandritului Alexei Simanski în cadrul seminariilor la care a funcționat.

Curînd după ce a devenit Episcop-Vicar la Novgorod, în anul următor 1914, izbucnește primul război mondial, în timpul căruia el cîrmuiește singur eparhia Novgorodului și desfășoară, pe lîngă activitatea administrativă, și o intensă activitate pentru alinarea suferințelor pricinuite de război.

Cînd în martie 1917 a fost abolită monarhia în Rusia, Episcopul Alexei a adresat credincioșilor săi o chemare, prin care îi îndeamnă să aibă nădejde în Dumnezeu și să privească cu încredere munca de zidire a noii orînduiri sovietice.

Aceeași atitudine loială și înțelegătoare a sensului dezvoltării istorice a societății și a vieții de stat o arată Episcopul Alexei și în continuare, ea fiindu-i pusă la încercare cu deosebire în 1922, cînd s-a făcut apel la Biserica să-și predea odoarele, pentru a putea fi folosite la cumpărarea din străinătate a cerealelor necesare ca să aline foamea milioanelor de cetățeni din regiunea Volgăi și din alte părți ale Rusiei, care ajunseseră la înfometare din pricina secetei și a ravagiilor războiului provocat de intervențiștii străini.

Astfel, după ce la 7 aprilie 1922, în ziua Bunei Vestiri, ia parte la nirotonirea în Arhiepiscop a viitorului Mitropolit Nicolae Krutițki, și după ce, la cîteva zile devine conducătorul de fapt al Eparhiei Leningradului, el rostește în catedrala din Petersburg o cuvîntare în spiritul ducerii la îndeplinire a măsurii cerută de guvernul sovietic pentru salvarea de la moarte a înfometaților, deși în acea vreme unele fețe bisericești s-au împotrivit acestei măsuri, săvîrșind o fărâdelege de neiertat.

În același an, la Petersburg ajung și valurile agitației «Bisericii vii» și a așa-zisei «Biserici înnoitoare», care voiau să se substituie conducerii firești a Bisericii Ruse. Episcopul Alexei stă împotriva uneltirilor noilor Rascolnici și sprijină toate strădaniile depuse de ierarhii cei mai statornici și mai luminați pentru păstrarea bunei rînduiei bisericești. În fruntea lor se găsea Mitropolitul de Nijni Novgorod, Serghie Stragoroțki, viitorul Patriarh al Rusiei.

În anul 1927, cînd Serghie întrunește o seamă de ierarhi la Moscova pentru a reglementa raporturile Bisericii cu guvernul sovietic, Arhiepiscopul Alexei este prezent și contribuie activ la redactarea Declarației de loialitate a Sinodului Bisericii Ortodoxe Ruse de la 29 iulie 1927. În esență, această Declarație, cunoscută sub numele de «Declarația Mitropolitului Serghie», exprima orientarea statornică pe care o dovedise și pînă aci grupul de ierarhi luminați, loiali față de puterea sovietică și păstrători ai bunelor rînduiei bisericești, printre care se afla și Alexei. Funcționînd ani îndelungați ca membru al Sinodului Bisericii Ruse, Arhiepiscopul și apoi Mitropolitul Alexei de Novgorod și de Leningrad, a colaborat cu Mitropolitul Serghie și cu Mitropolitul Nicolae Krutițki, formînd un fel de triumvirat al ierarhiei, care a stat în centrul cîrmuirii Bisericii Ruse de la 1927 încoace.

Dar cea mai pilduitoare atitudine creștină și patriotică a avut-o I.P.S. Alexei ca Mitropolit de Leningrad, petrecînd între 1941—1944, 900 de zile în blocada germană, care a infometat și a încercat să distrugă acest oraș. Mitropolitul Alexei a refuzat să părăsească orașul și a rămas în mijlocul credincioșilor și compatrioților săi, îmbărbătîndu-i continuu la rezistență și la luptă împotriva agresorului fascist. Amenințat în permanență de bombe și obuzele ce cădeau cu nemiluita asupra orașului-erou, Mitropolitul Alexei n-a lipsit nici o clipă de la datoria sa de arhipăstor și de cetățean și, înfruntînd toate primejdiile, a dat tot ajutorul posibil celor aflați în suferință.

Abia în anul 1944, cînd s-a ajuns la despresurarea Leningradului, Mitropolitul Alexei și-a putut relua activitatea bisericească normală ca membru al Sinodului Bisericii Ruse.

Între timp, la 8 septembrie 1943, a fost ales, iar la 12 septembrie a fost înscăunat noul Patriarh al Bisericii Ruse în persoana Mitropolitului Serghie Stragorodski, care funcționase pînă aici ca președinte al Sinodului Bisericii Ruse, din anul 1925 încoace. Sfirșindu-se însă din viață la 15 mai 1944 Patriarhul Serghie, ca succesor al său a fost ales, la 2 februarie 1945, Mitropolitul Alexei Simanski.

De aci înainte, noul Patriarh desfășoară o activitate neobișnuit de cuprinzătoare și de rodnică, atît pentru reorganizarea internă a Bisericii Ortodoxe Ruse, după noul Statut adoptat chiar în 1945, cît și pentru restabilirea și întărirea relațiilor cu diasporaua rusă, cu Bisericile Ortodoxe surori și cu toată creștinătatea. Astfel, încă din anul 1945, își începe călătoriile sale la Patriarhatele istorice din răsărit (Ierusalim, Antiohia ș.a.), care de atunci încoace sînt vizitate mereu de către delegați ai Bisericii Ruse, ultima vizită pe care le-a făcut-o Patriarhul Alexei fiind cea din iarna anului 1960 (decembrie).

Dar precum s-a amintit deja, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei a făcut două vizite oficiale și Bisericii noastre, și ceea ce este mai important, în timpul arhipăstoririi sale, — care coincide cu timpul arhipăstoririi Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, — s-au reluat și s-au consolidat legăturile de prietenie dintre Biserica Ortodoxă Rusă și Biserica Ortodoxă Romînă.

Primul act pe calea aceasta se produce prin participarea unei Delegații a Bisericii Ortodoxe Romîne, în frunte cu P. S. Episcop Iosif Gafton, la alegerea și înscăunarea Sanctității Sale Patriarhul Alexei, în ianuarie-februarie 1945.

Urmează în anul 1946 (octombrie) vizita la Moscova a Patriarhului Nicodim, însoțit de o Delegație din care făcea parte și Prea Fericitul Justinian, pe atunci Arhiepiscop-Vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei.

În anul următor (mai 1947), Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei vizitează Biserica Ortodoxă Romînă, călătoria sa prin țară, pe la mînăstiri și centre eparhiale, fiind un prilej de manifestare cu adînc răsunset intern

și internațional, atît al prieteniei dintre cele două Biserici surori, cît și al preteniei romîno-sovietice.

În anul 1948 se întrunește la Moscova un sobor al căpeteniilor Bisericilor Autocefale Ortodoxe, și, din inițiativa Patriarhului Alexei, soborul adresează un «Apel pentru pace» către toți creștinii din lume. Cu acest Apel se inaugurează lucrarea constantă de susținere a luptei pentru pace din partea Bisericii Ortodoxe Ruse, în legătură cu celelalte Biserici Ortodoxe și cu alte confesiuni creștine. Și, de atunci pînă astăzi, Biserica Rusă se află în fruntea luptei pe care o duc creștinii pentru apărarea păcii.

Menționăm că la soborul de la Moscova din anul 1948, atît în dezbaterea asupra îndatoririi creștine de a apăra pacea, cît și la dezbaterea altor probleme importante bisericești, însuși Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, care a condus Delegația Bisericii Ortodoxe Romîne, a contribuit în mod esențial la adoptarea unor hotărîri, consemnate în documente a căror valoare și utilitate au fost mereu confirmate de evenimentele care au urmat.

În fruntea acestora se găsește, și azi, Apelul pentru pace către creștinii din întreaga lume (17 iulie 1948).

Pentru slujirea în comun a măreței cauze a păcii, din inițiativa Sanctității Sale Patriarhului Alexei, se încheie în anul 1950, o înțelegere frățescă între Biserica Ortodoxă Romînă și Biserica Ortodoxă Rusă. Această înțelegere redactată sub forma unui Acord, a fost adoptată la 30 mai 1950, cu ocazia unei vizite a Prea Fericitului Patriarh Justinian la Moscova. Cu acest prilej, Prea Fericirea Sa a fost proclamat și membru de onoare al Academiei de Teologie din Moscova (28 mai 1950).

În anul următor, în iulie 1951, tot din inițiativa Sanctității Sale Patriarhului Alexei se adună la Moscova Întîistătătorii Bisericii Ortodoxe din Siria (Antiohia), Rusia, Romînia, Georgia și Bulgaria. Aceștia, în frunte cu Patriarhul Alexandru al III-lea al Antiohiei, lansează o chemare către creștinii din lumea întreagă, să sprijine activ lupta pentru încheierea unui pact al păcii.

Numeroase alte acte importante pe linia strînsei colaborări a Bisericii Ortodoxe Romîne și a Bisericii Ortodoxe Ruse, în cadrul luptei pentru pace, urmează de aci înainte cu diferite prilejuri.

Dintre acestea, mai relevăm în mod special, Chemarea din mai 1958, îndreptată către creștinii din toată lumea, — la propunerea Prea Fericitului Patriarh Justinian, — de către Întîistătătorii Bisericilor Ortodoxe aflați la Moscova, cu prilejul sărbătoririi a 40 de ani de la reînființarea Patriarhatului Bisericii Ortodoxe Ruse, apoi, Comunicatul comun al Prea Fericitului Patriarh Justinian și al Sanctității Sale Patriarhului Alexei — cu ocazia vizitei din 1962 (3 iunie) a Sanctității Sale la București —, prin care se exprimă hotărîrea de a sprijini sfînta cauză a păcii în fața primejduirii ei prin goana înarmărilor atomice.

Sînt nenumărate prilejurile în care Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei s-a manifestat ca un cald și statornic prieten al Bisericii Ortodoxe Romîne și al poporului român, prețuind după cuviință, atît lucrarea întregii noastre Biserici, și în mod deosebit pe Prea Fericitul Patriarh Justinian, — căruia și recent de tot i-a trimis daruri frățești : un rînd de sfinte vase și o față de masă specială pentru împodobirea prestolului Sfintei Patriarhii, — cît și realizările din viața obștească a patriei noastre.

Socotim însă că sînt de ajuns de numeroase și de grăitoare actele de prietenie și de prețuire pe care le-am amintit pînă aici. Nenumărate sînt — și cu neputință de înșirat — și manifestările Sanctității Sale în apărarea păcii.

Dar, pe lîngă întreaga sa strădanie în lucrarea de cîrmuire a Bisericii Ruse, de strîngere a legăturilor cu Bisericile surori și cu întreaga creștinătate, pe lîngă atît de pilduitoarea luptă pentru pace pe care a desfășurat-o și a reprezentat-o în mod constant, Patriarhul Alexei desfășoară și o atentă lucrare de îndrumare a clerului Bisericii sale, în conformitate cu trebuințele actuale ale Bisericii Ruse și cu năzuințele spre progres ale poporului rus și ale întregii lumi.

Astfel se prezintă în mare, personalitatea și lucrarea Sanctității Sale Patriarhului Alexei.

Meritele sale bisericești i-au adus cea mai înaltă prețuire din partea întregii Ortodoxii, ca și din partea creștinilor din alte confesiuni.

Meritele sale patriotice i-au atras cinstirea din partea guvernului sovietic cu înalte ordine și medalii, care îl situează în rîndul eroilor Războiului pentru Apărarea Patriei.

Omagiind personalitatea și activitatea Sanctității Sale, cinstim deopotrivă pe toți credincioșii și slujitorii Bisericii Ruse.

Urîndu-i ani mulți cu sănătate și păstorire rodnică mai departe, strigăm : trăiască Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei».

Cuvîntarea, întreruptă în mai multe rînduri de vii aplauze, marcînd importante aspecte din viața și activitatea marelui sărbătorit, a fost într-adevăr un omagiu oferit «Sanctității Sale și tuturor credincioșilor și slujitorilor Bisericii Ortodoxe Ruse».

Au urmat apoi două cîntece din repertoriul clasic rus : «Trec corăbii peste Volga» și «Cîntec pentru pace» de D. Șostakovici, care au încadrat lectura «Fragmente din Apelul pentru pace adresat de întiiștătorii Bisericii Ortodoxe întruniți la Moscova în 1948, către toți creștinii din lume», și «Comunicatul» din 3 iunie 1962, dat de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian și Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei, cu prilejul vizitei Sanctității Sale la Patriarhia Romînă.

După imnul «Republică, măreață vatră», de I. D. Chirescu, executat de corul studenților, P. S. Episcop Antim Tîrgovișteanul, Vicar Patriarhal, încheind festivitatea, a spus : «Nu putem pleca de aici fără a ne ex-

prima sentimentele de recunoștință față de Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian pentru prilejul oferit de a asista în cadrul cercului A.R.L.U.S. al Institutului nostru Teologic, la serbarea de omagiere a Sanctității Sale Patriarhului Alexei, a cărui personalitate ne stăpânește sufletul cu imaginea de erou legat de turma sa, în pilduitoarea sa atitudine creștină și patriotică din timpul celui de-al doilea război mondial, când a îndurat alături de apărătorii orașului-erou Leningrad, încercuirea și blocada de 900 de zile. Ne stăpânește în chip deosebit anul 1948, care îl înfățișează ca sol al păcii, și dragostea deosebită cu care a venit la noi în vara anului trecut, întărind legăturile frățești dintre Bisericile Ortodoxe Rusă și Română».

Felicitînd pe cei care au organizat serbarea, Prea Sfinția Sa face urarea ca prietenia frățească dintre Bisericile noastre surori să se adîncească tot mai mult și încheie cu cuvintele : «Trăiască marele nostru sărbătorit, Sanctitatea Sa Patriarhul Alexei», — la care asistența intonează cu însuflețire, în limba romînă și rusă, «Mulți ani trăiască !»

REDAȚIA

VIAȚA BISERICESCĂ ÎN CUPRINSUL MITROPOLIEI

ARHIEPISCOPIA BUCUREȘTILOR

† PREOTUL IOAN P. ȚINCOCA

În ziua de 25 decembrie 1962, s-a stins din viață în București, pr. prof. Ioan P. Țincoca din Iași, la patriarhala vîrstă de peste 90 ani. A fost depus în biserica Popa Tatu, unde, pînă în ziua înmormîntării, s-au perindat să-i aducă ofranda dragostei și sincerul regret, prietenii și cunoscuții, dintre care mulți ieșeni, iar frații preoți, în frunte cu P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor, i-au săvîrșit zilnic cuvenitele slujbe.

A treia zi de Crăciun, s-a slujit Sfînta Liturghie de preoții bisericii Popa Tatu, iar la ora 2 după-amiază, s-a oficiat slujba înmormîntării, de un sobor alcătuit din : P. C. Pr. Consilier Stan Dimancea, delegatul Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian ; c. preoți : prof. Valeriu Iordăchescu, Cosma Nicolae, Chirvasie Ion, Gh. Căciulă, Teodor Rădulescu, Ioan Apostol și Vasile I. Ionescu, în asistența unui impresionant număr de confracți preoți, prietenii ieșeni și cunoscuți locali, răspunsurile fiind date de corul foștilor săi elevi.

P. C. Pr. Consilier Stan Dimancea a rostit un mișcător panegiric, evocînd figura și viața de adevărat și neostenit slujitor a venerabilului răposat, din care desprindem :

Născut în satul Nicorești din ținutul Tecușilor, din părinți țărani, copilul Ioan, înzestrat cu alese calități și îndeosebi cu un glas frumos, a urmat seminiariile din Roman și Iași, continuîndu-și studiile superioare la Academia Moveiană de Teologie din Kiev, ca bursier. Revenind în țară, este hirotonit diacon și apoi preot; la Roman, Cernavodă și Iași, desfășoară o deosebită activitate pastorală, misionară și administrativă, mai ales ca protopop al Iașilor. În adevăr, a stăruit în toată viața sa pentru o aleasă slujire preoțească, la care darurile sale desăvîrșite de liturghisitor, cîntăreț și predicator, asigurau nu numai mireasma și podoaba neîntrecută a cultului ortodox, dar și o pildă vie, îndrumătoare, pentru preoți și credincioși, în minile cărora exemplul său sporea rîvna pentru Casa și slujba Domnului, așa cum a fost cunoscută și în unele biserici din București, pînă în ultimele sale zile.

A desfășurat o variată activitate publicistică în problemele bisericești, prin articole în ziare și reviste, precum și în tipărituri, iar în ultimii ani, osîrduind la alcătuirea unei «Concordanțe biblice a Vechinului și Noului Testament», azi trecută pe seama Sfîntei Patriarhii, prin grija Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, spre folosința preoților și credincioșilor. Înzestrat cu alese calități muzicale, prin vocație și adîncă pregătire psaltică și corală, a organizat coruri bisericești în toate localitățile pe unde și-a desfășurat activitatea. Profesor de religie la școlile din Iași și duhovnic al tinerilor preoți, inspector general

de religie și autor de manuale didactice, a adus un recunoscut aport pedagogic pentru formarea unei alitudini de morală activă. În misiunea sa preoțească și socială, a avut un neajmurtit ajutor din partea preotesei sale Elena, fiica pr. Constantinescu Dimitrie din Iași, a cărei obirșie era de șapte generații de preoți și care, dăruindu-i 11 copii — din care 6 în viață — a fost «o adevărată soție devotată și mamă iubitoare», — cum, cu evlavie și jale, se lîngua răposatul, cu o jumătate de an mai înainte, în iulie 1962, cînd s-a săvîrșit din viață tovarășa nedespărțită a 65 ani de căsnicie. Povara familiei numeroase a fost dusă însă cu o trudă neostenită și o deplină concordie casnică, în care prietenii și cunoscuții găseau și farmecul unei ambianțe muzicale. Cei ce l-au cunoscut în ultima parte a vieții sale, nu-și pot reține desigur admirația pentru vioiciunea spiritală și claritatea vocală cu care demna lui prezență preoțească era părăsă la slujbele din unele biserici bucureștine.

Din mijlocul mișcatei asistențe, a înfățișat de asemenea, în cuvinte alese, personalitatea duhovnicească a defunctului, profesorul pensionar Gh. Ciocîrlan din Iași, relevînd între altele, grija și slăruința sa pentru ocrotirea orfanilor după primul război mondial.

După săvîrșirea prohodului, sicriul cu rămășițele pămîntești ale venerabilului preot Ioan Țincoca a fost purtat de preoți pe brațe și condus de prietenii și preoții slujitori la cimitirul Ghencea, unde a fost îngropat lîngă scumpa sa soție și tovarășă de viață.

ASISTENT

† PREOTUL IOAN FLORESCU

În dimineața primei zile de Paști a închis ochii pentru totdeauna blîndul, alesul și venerabilul preot Ioan Florescu-Dimbovița.

Slujba prohodirii a fost oficială în biserica Hagiu, din Capitală, în ziua de 16 aprilie a. c., de către un sobor de preoți, în frunte cu P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

După oficierea serviciului religios a luat cuvîntul P. C. Pr. Virgil Godeanu, parohul bisericii Hagiu și Inspector Eparhial al Sf. Arhiepiscopii a Bucureștilor.

«Pentru Pr. Ioan Florescu — a spus vorbitorul — toate s-au umplut acum de lumină: și cerul și pămîntul. Se îngroapă trupește cu Hristos pentru a învia cu Hristos. Ușile Împărăției cele de sus s-au deschis celui ce în credință și în dragoste, cu nădejde și în blîndețe, în curățenie și vrednicie preoțească, a fost înfrumusețat în toată slujirea lui cu chipul de cinste al evlaviei și al bunei cuviințe. Nu putea să aibă parte de o ușurare și o izbăvire mai fericită de acest trup mult pătimitor decît în această strălucitoare și triumfătoare zi a Învierii Domnului.

Este și acesta un semn de alegere ce i s-a dat de Biruitorul morții, de Acela care l-a împodobit toată viața cu vrednicie duhovnicească și care îl primește acum neosîndit în slava sa dumnezeiască.

Cu făclia credinței în mîină, Pr. Ioan Florescu pășește împreună cu cei încununăți lăudînd pe Hristos.

«Cine se va sui în Muntele Domnului, sau cine va sta în locul cel sfînt al lui? Cel nevinovat cu mîinile și curat cu inima. Acesta va lua binecuvîntare de la Domnul și milă de la Dumnezeu Mîntuitorul său».

Pe Părintele Ioan Florescu nu trebuie să-l prohodim cu plîns și cu durere; mai degrabă îl ferim pentru sfîrșitul creștinesc al vieții sale, fără de patimă, nerușinat, cu pace.

I-a fost rînduit de Hristos, Domnul vieții și al păcii ca să i se cînte nu slujba cu întristare, ci slujba de bucurie a Învierii Domnului...

A fost un ales al Domnului. Și-a dedicat preoției întreaga sa putere de muncă. A împlinit slujba preoției din vocație; chemarea sa la apostolat a fost de la Dumnezeu.

Aceasta au simțit-o și au trăit-o toți aceia care l-au văzut slujind și duhovnicind, propovăduind și catehizînd.

Preotul Ioan Florescu s-a născut la 18 iulie 1875, în comuna Bezdead, raionul Pucioasa, de sub poale de munte, dintr-o familie de obirșie țărănească.

După absolvirea cursurilor primare, la școala din sat, a urmat pe acelea ale Seminarului Central din București, obținînd în fiecare clasă premiul I cu cunună, după care a urmat Facultatea de Teologie din București pe care a absolvit-o, luîndu-și licența în anul 1903, cu lucrarea tipărită «Morala independentă de religie».

A funcționat după aceea ca pedagog al Seminarului Central, spiritual al Internatului teologic și secretar al Facultății de Teologie din București.

În anul 1906 a fost hirotonit, preot pe seama bisericii voievodale de la Radu Vodă.

A luat parte la războiul din 1916, căzînd prizonier. Întors în țară după o captivitate de doi ani, a fost numit preot paroh al bisericii Sf. Mîna din Capitală, unde, distingîndu-se printr-o conduită demnă și exemplară, a slujit pînă în anul 1959, cînd a fost rînduit cu înbisericeala la biserica Hagiu, la care a slujit cu același devotament și cu aceeași rîvnă.

A fost pînă în ultima clipă în slujba Domnului Hristos și a creștinilor, ca un duhovnic mult prețuit și foarte căutat.

Chiar în delicata și dificila sarcină de Președinte al Consistorului de Judecată Bisericească, unde a funcționat mai mulți ani, preotul Ioan Florescu a slujit să onoreze această demnitate cu multă înțelepciune, nepărtinire și cu deosebită conștiințiozitate.

În toate însărcinările ce i s-au încredințat de-a lungul unei slujiri strălucite, a înțeles să pună suflet, dovedindu-se pînă la moarte pildă demnă de cinste, de modestie, de muncă.

Cu o stăruință neobosită, în poziția unui trup firav, părintele Ioan Florescu și-a închinat cei aproape 88 de ani ai vieții sale slujirii Bisericii Domnului, Dumnezeu și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos.

A pornit acum către Domnul spre muntele cel sfînt al Lui. Pășește spre Cel pe care L-a slujit, cu candela credinței și a faptelor bune, curat cu inima ca să ia binecuvîntare și să audă cuvîntul de răsplătire «bine slugă bună și credincioasă! Peste puține ai fost pus, peste multe te voi pune! Intră întru bucuria Domnului Tău».

Pe acesta și noi să-L rugăm să-i dea odihnă în veci. Amin».

Despre felul cum răposatul a slujit misiunea sfîntă a preoției lui Hristos, a vorbit P. C. Părinte Alexandru Ionescu, fost aproape 14 ani împreună slujitor cu el la altarul aceleiași sfînte biserică.

După rostirea cuvîntărilor, au urmat, potrivit rînduielilor, ocolirea sfîntei biserici, după care a avut loc înmormîntarea la cimitirul Belu din Capitală.

ASISTENT

† STAREȚUL ARHIMANDRIT MITROFOR SERAFIM GEORGESCU

Anul acesta, la 15 aprilie, în a doua zi de Paști, s-a stins trecînd la Domnul arhimandritul mitrofor Serafim Georgescu, stareț onorar al sfîntei mînăstiri Sinaia, în vîrstă de 95 ani. A trecut al cele veșnice, după o scurtă dar grea suferință, un călugăr adevărat, un stareț și un duhovnic neîntrecut. O figură blindă cu chip cuvios, cu vorbă dulce, părintească, cu țîmulă demnă și adînc evlavioasă, a fost chemată la Domnul căruia l-a slujit timp de 82 de ani, în calitate de cîntăreț de strană, ierodiacon, ieromonah la o parohie și stareț de mînăstire.

Născut în anul 1868, luna mai, ziua 31, în comuna Gruiu, raionul Răcari, regiunea București, din părinți țărani, după absolvirea cursului primar, este luat din mînăstirea

Căldărușani unde-și petrecea vacanța la un unchi ieromonah, de episcopul Ghenadie al Argeșului, la Episcopia Argeș. Acolo, ca ucenic al episcopului, învață psaltichia la vestitul de pe atunci cântăreț Matache, elevul lui Anton Pann și, fiind înzestrat cu deosebite calități muzicale, este numit canonic la Episcopie. În anul 1889, este hirotonit ierodiacon, după ce fusese tuns în monahism, și îndeplinește slujba de ierodiacon II la episcopie timp de șapte ani, în frumoasa și neîntrecută biserică voievodală a meșterului Manole. O dată cu episcopul Ghenadie, care ajunge mitropolit primit, în anul 1902 trece ca ierodiacon la catedrala Mitropoliei din București. Aflându-se aci, se înscrie la Seminarul Nifon, unde frecvențează câțiva ani, și-și continuă slujba fiind avansat arhidiacon sub cîrmuirea blîndului mitropolit Iosif Gheorghian, care are o influență deosebită asupra formării caracterului său.

Mult apreciat și chiar iubit de mitropolitul Iosif, care îl ia ca însoțitor la Karlsbad într-o vară, arhidiaconul începe să prindă dragoste de călătorii, învață limbile franceză și germană și, în anii următori, călătorește singur în Italia, Germania, Austria, Ungaria și la Constantinopol. Prin aceste călătorii și prin citirea multor cărți, își înmulțește cunoștințele și dobîndește ca autodidact o aleasă cultură și o temeinică școală a vieții.

În anul 1910, este numit stareț la mînăstirea Predeal și preot paroh la Bușteni, iar în 1928, stareț la sfînta mînăstire Sinaia, unde stărește pînă în anul 1950, cînd, încercat de ani, este pensionat, dar rămîne în sfînta mînăstire ca stareț onorar.

A fost cîștit cu multe decorații și distincții bisericești, avînd în monahism rangul de arhimandrit mitrofor, de care puțini călugări s-au învrednicit.

A ținut cuvîntări, predici, conferințe, pe care le citea după scrisul său caligrafic și deosebit de îngrijit. A scris istoricul mînăstirilor Predeal și Sinaia, răscolînd cu mîgălă documente vechi, monografii, mult apreciate. A luat parte activă la multe solemnități oficiale din trecutul sfîntei noastre Biserici. Totdeauna cu demnitate și deosebit tact, a făcut cu cinste față împrejurărilor.

A slujit ca preot și duhovnic credincioșilor de la Bușteni, dar mai ales monahilor din cele două mînăstiri pe care le-a stărețit. Și, în adevăr, se poate spune că în osteneala sa pămîntească de călugăr, a fost înzestrat cu mari și luminoase calități, căci arhimandritul mitrofor Serafim a fost călugăr cu adevărată viață îmbunătățită. El a trăit pe Hristos în trupul său pămîntesc, s-a luptat cu necazurile și ispitele vieții, pe care le-a biruit. Din fragedă tinerețe a slujit Domnului, a renunțat de buvăvoie la plăcerile trecătoare ale lumii, s-a înălțat deasupra lor, le-a stăpînit și a aflat pacea sufletului său. Călugăr înzestrat, de o extremă cumpătare în toate, fără compromisuri înjositoare, a înțeles și a trăit făgăduințele monahale, fără știrbirea pravilei.

Poate pentru aceasta, Bunul Dumnezeu l-a învrednicit de o viață atît de îndelungată, 95 ani, cu deplinătatea facultăților mintale pînă în ultima clipă a vieții pămîntești.

Conducătorul de astăzi al Bisericii noastre îl aprecia mult și-l cerceta adesea în chilia nevoițelor sale din ultimii ani; i-a acordat titlul de stareț onorar și a binevoit să aprobe înmormîntarea rămășițelor sale pămîntești în grădina sfîntei mînăstiri Sinaia.

Toți cei care l-au cunoscut, care au trăit aproape de el, care s-au împărtășit din darurile sale duhovnicești la Sfînta Liturghie, la scaunul de mărturisire sau la ascultarea monahicească, au regretat sincer trecerea lui din această viață pămîntească și-i vor păstra în inimi neștearsă figura lui blîndă, icoana vieții sale curale, amintirea slujirii lui binecuvîntate.

Pr. V. HAIȘAN
Sinaia

EPISCOPIA BUZĂULUI

SOLEMNITATEA RELIGIOASĂ DE LA BISERICA SFÎNTUL GHEORGHE ORAȘUL BUZĂU

În ziua de 23 aprilie 1963 a avut loc la biserica parohiei Sfântul Gheorghe din orașul Buzău o solemnitate religioasă, în cadrul căreia P. S. Sa Episcopul Antim al Buzăului a oficiat slujba de sfințire a picturii cu care a fost împodobită această biserică în ultimii ani. Notăm că biserica cu hramul Sf. Gheorghe este o construcție nouă datînd din anul 1936 și că a fost construită sub îndobolul fostului episcop al Buzăului Ghenadie Niculescu și prin rivna slujitorilor de atunci ai parohiei: P. C. Preoți Gh. Jugureanu care era și consilier referent al Episcopiei, Ion N. Vasilescu și Ioan Ionescu profesori. La ridicarea acestei frumoase biserici și-au dat obolul mulți creștini evlavioși. În decursul anilor a mai lucrat pentru împodobirea lăcașului și c. preot Alex. N. Vasilescu fost protopop al județului Buzău, azi decedat. Sf. sa a realizat pictura turlei celei mari în tehnica frescă. În ultimii ani, fiind paroh c. pr. Teodor Jugănanu, s-a reușit lucrul picturii și s-a realizat pictarea întregii biserici, tot în tehnica frescă. Lucrarea a fost executată de zugravul Sandu Dima, în condiții tehnice și artistice mulțumitoare.

Avînd biserica pictată și posedînd un simț gospodăresc deosebit, c. pr. paroh T. Jugănanu a reușit să facă din această biserică o adevărată podoabă cultică a orașului Buzău. Mai menționăm că după terminarea lucrărilor de la biserică, acest vrednic preot paroh a inițiat și construirea unei case parohiale, care s-a dat de curînd în folosință. Clădirea are parter și etaj, este încăpătoare, foarte solidă și cu gust concepută. Pentru acoperirea cheltuielilor cu pictura și construirea casei parohiale, parohia a folosit în majoritate fondurile provenite din vânzarea unor proprietăți pe care ie-a avut în orașul Buzău, la care s-a adăugat și un substanțial ajutor bănesc din partea Sfintei Episcopii.

În fața unor alți de prețioase realizări, P. S. Episcop Antim a socotit de bine să oficieze la această biserică o slujbă arhierescă pentru a răsplăti pe de o parte sîrguința credincioșilor din parohie, cît și ca un semn de apreciere pentru munca altă de rodnică a parohului T. Jugănanu. Din soborul slujitorilor care au însoțit pe P. S. Episcop la slujba sfințirii, au făcut parte P. C. Preoți Ion Zamfir și Dumitru Arghir consilieri ai Sf. Episcopii, Marin Negulescu, inspector eparhial, V. Frînculescu, secretar eparhial, Protopop Nicolae Sburlan, Cosma Alexandrescu președintele Consistorului Eparhial, dr. I. Constanlinescu profesor la seminar și preoții Frăsineanu, Done și Vicol din orașul Buzău. Cu ritualul cunoscut s-a oficiat sfințirea picturii, apoi a început slujba sfintei liturghii arhieresti, la care credincioșii au dat răspunsurile prin cîntarea omofonă. Predica a fost rostită de P. C. Pr. dr. Vasile Sibiescu slujitor la parohia Sf. Gheorghe și profesor la seminar, care a vorbit despre Casa Domnului.

După terminarea serviciului religios a vorbit c. pr. paroh T. Jugănanu raportînd P. S. Episcop despre activitatea sa și a consiliului parohial. A vorbit apoi P. C. Protopop N. Sburlan care a relevat faptul că sărbătoarea de azi este o încununare a muncii și strădaniei depusă de obște parohiei Sf. Gheorghe care este una din parohiile fruntașe ale orașului. P. C. Sa a adus la cunoștința Chiriarhului că preoțimea Protopopiatului Buzău își face pe deplin datoria.

În încheiere a luat cuvîntul P. S. Episcop Antim spunînd că la această parohie se văd realizări frumoase, ceea ce arată vrednicia preoților care și-au cunoscut menirea lor. Referindu-se la ceea ce s-a realizat în parohia Sf. Gheorghe, P. S. Episcop a lăudat puterea de muncă, pricepera și simțul gospodăresc al parohului Teodor Jugănanu, care și-a înscris cu cinste numele în viața acestei parohii, alături de vrednecii săi înaintași. P. S. Episcop a felicitat pe toți cei ce s-au ostenit și le-a dat îndemnul să fie și pe viitor credincioși buni ai Bisericii și cetățeni loiali ai Patriei noastre dragi.

Solemnitatea religioasă de la biserica Sf. Gheorghe s-a încheiat prin actul hirotesic în rangul de iconom stavrofor a c. pr. paroh T. Jugănanu, ca o răsplătă duhovnicească pentru munca depusă.

Preot MARIN NEGULESCU

RECENZII ȘI NOTE BIBLIOGRAFICE

G. F. Țepelea, *Cîteva precizări în legătură cu izvoarele și glosele Noului Testament de la Bălgrad (1648)*, în rev. «Limba română», an. XII, 1963, nr. 3, p. 275.

Observînd că cercetătorii de pînă acum n-au acordat atenție notelor explicative ce se dau în fiecare pagină a Noului Testament din 1648, într-un spațiu anume rezervat unor cuvinte folosite de autorii traducerii, autorul și-a propus să facă aceasta și munca aceasta l-a dus la unele concluzii prețioase. Iată-le:

1. «Aceste note marginale, prîn amploarea lor, pot fi considerate un început de dicționar explicativ».

2. Din aceste glose se poate deduce că traducătorii au folosit un text grec și textul latin (traducerea lui Ieronim), editat la Veneția în 1567. Pînă acum, se credea că traducătorii Noului Testament de la Bălgrad au refăcut vechea traducere coresiiană.

3. Traducătorii au fost oameni cu o «perspectivă științifică aleasă pentru vremea lor», putînd fi considerați adevărați «savanți» (N. Drăgan).

4. Glosele explică unele cuvinte grecești și latinești pe care traducătorii le introduce pentru prima dată în limba română.

5. Unele glose explică cuvinte care sînt atestate în limba română în sec. XVI, dar nu erau încă destul de încetățenite.

6. «Din preocuparea traducătorilor de a se face înțeleși de toți românii, a ieșit un dicționar de sinonime».

Virgil Cîndea, *O epigramă grecească tradusă de spătarul Nicolae Mîlescu*, în rev. «Limba română», an. XII, 1963, nr. 3.

Autorul aduce argumente noi pentru paternitatea lui N. Mîlescu în ce privește traducerea Bibliei de la 1688, pe care d-sa a argumentat-o în comunicarea: «Nicolae Mîlescu și începuturile traducerilor umaniste în limba română», prezentată la 22 septembrie 1962 în cadrul Societății pentru Științe Istorice și Filologice din R.P.R., publicată în «Limbă și Literatură», 1963. Mîlescu traducea Vechiul Testament în perioada 1661—1665, cînd se afla la Constantinopol ca reprezentant al lui Grigorie Ghica, după ediția germană din Franckfurt, 1583. «Grecenii stilizează textul lui Mîlescu fără a urmări originalul grec, preocupați mai mult de forma traducerii decît de fidelitatea ei».

Menționăm că la același rezultat a ajuns și prof. Petre V. Haneș în studiul publicat în revista «Glasul Bisericii», an. XXI, nr. 9—10, septembrie—octombrie 1962, pp. 942—965, intitulat «Nicolae Mîlescu traducătorul Bibliei de la 1688».

D. S.

Maria Ana Muzicescu, *Portretul laic brodat în arta medievală românească*, în «Studii și cercetări de Istoria Artei», an. IX (1962), nr. 1, Edit. Acad. R.P.R., pp. 45—78.

Pe bază de ilustrații și informații științifico-artistice competente, studiul de față face o analiză meticuloasă a portretului laic brodat în arta medievală românească. Partea introductivă, cuprinde preliminarii la subiectul ales; ea e urmată de două capitole, primul ocupându-se cu «*Portretul brodat muntenesc*», iar cel de-al doilea cu «*Portretul brodat moldovenesc*»; în final e dată concluzia autoarei asupra portretului laic brodat în arta medievală românească.

În prima parte a acestui studiu Maria Ana Muzicescu ne informează că broderia în general și cea liturgică în special — fie că este parte de veșmînt preoțesc, fie că e menită unui rol în oficierea cultului — ajunsese, prin secolul XIV în Bizanț, Serbia și Rusia, la o desăvîșire tehnică remarcabilă, fapt care a și făcut să fie încadrată printre creațiile de artă «majoră». Datorită contactului direct sau indirect pe care l-a avut Țara Românească și Moldova cu aceste centre, dar mai ales cu Serbia, care «trebuie considerată ca unul din importante izvoare de inspirație, atît în ce privește iconografia, cît și în ce privește tematica decorativă a broderiei», — broderia ocupă și în domeniul creației medievale românești un loc de primă importanță (pag. 46).

Portretul laic brodat cunoaște în arta medievală românească două interpretări diferite: «aceea a reprezentării donatorilor într-un context religios — portretele fiind în acest caz alăturate, uneori chiar integrale, figurației cu caracter liturgic sau teologic —, și aceea a portretului monumental în care reprezentarea figurii laice este însuși scopul operei». Cea dintîi este specifică Țării Românești, tipului de portret brodat în această interpretare atribuiindu-i-se caracterizarea de «aulic». Cea a portretului monumental este prezentă numai în Moldova.

Autoarea mai semnalează și deosebirea după modul de reprezentare a portretului laic brodat, aici avînd a face cu portretele de grup dublu (soțul și soția, tatăl și fiul), sau complex (întreaga familie) în trei variante (în picioare, în genunchi sau numai bust) și portretul izolat. Totodată mai remarcă și deosebirea din punctul de vedere al finalității, în portrete votive și portrete funerare (pp. 46—47). Înainte de a trece la capitolul «Portretul brodat muntenesc», Maria Ana Muzicescu mai precizează că în timp ce în Moldova lipsesc portretele boierești, în Muntenia ele sînt mai pitorești și mai reușite artistic.

Prezentarea tipică a portretului laic brodat în Muntenia, o face autoarea, plecînd de la constatarea că «în broderia muntenescă a veacului al XVI-lea se pot distinge două categorii de portrete laice» care corespund celor două poziții sociale ale vremenii: a voievozului și a marilor feudali. Cea dintîi categorie de portrete cunoscută din vremea lui Neagoe Basarab stă la originea portretului «aulic»; cealaltă, începătoare cu epoca Craioveștilor, «corespunde unei viziuni de artă simplă, direct și evident legată de realități» (p. 47). Exemplificările cu ilustrații prezentate mai înlîi pentru grupa înliia de portrete arată graficul valorii lor artistice. Aproape la toate portretele brodate ale voievozilor munteni dar mai ales în tabloul votiv al bisericii mînăstirii Curtea de Argeș, în care este reprezentată întreaga familie a lui Neagoe Basarab (fig. 1), se observă «caracterul de solemnitate aulică inaugurat în arta de curte» a acestui domnitor muntean (pp. 48—51). Excepție fac numai portretele lui Neagoe și ale familiei sale de pe epitrahilul de la mînăstirea Xenofon (fig. 3) și chipurile lui Rădu Paisie și al fiului său Marcu, brodate pe epitrahilele aslăzi la Vatopedi (fig. 4) și Estigmenu (fig. 5), care rămîn dealtfel «unicele în arta broderiei voievodale muntenesti, libere de velleitate aulică» (pp. 51—52).

În secolul al XVII-lea, tradiția reprezentării voievozilor donatori pe broderiile liturgice se menține; se observă însă că portretele își pierd «sensul ritualului, păstrînd doar forma etichetei». Deși negale ca valoare artistică, portretele broderiei voievodale din această vreme mențin totuși «ambianța protocolară instaurată în arta Țării Românești pe vremea lui Neagoe Basarab».

Autoarea își înlemează afirmația pe o serie de exemple însoțite de ilustrații (pp. 52—55; fig. 7, 8, 9), dintre care cel mai semnificativ caz este opera Despinei — epitrahilul de la Hurezi — o «capodoperă de mîgală, de măiestrie tehnică, de precizie miniaturală», ce

cuprinde portretele lui Constantin Brîncoveanu și a familiei sale (fig. 10) — socotite și «ultimile portretele laice brodate în arta muntenească».

Din cele arătate la această categorie de portretele laice brodate, Maria Ana Muzicescu trage concluzia că, «despre o evoluție a portretului brodat voievodal muntenească nu se poate vorbi», pentru că, după părerea sa, evoluția portretului voievodal este strîns legată de schimbarea «viziunii politice a voievozilor munteni», fapt ce nu s-a petrecut în decursul celor aproape două veacuri. Se poate vorbi însă de un «tipic» al portretului voievodal brodat în Țara Românească (p. 55).

În continuare ocupîndu-se de portretele boierești brodate în Muntenia, autoarea prezintă și reproduce în ilustrații patru piese liturgice păstrate pînă astăzi (pp. 55—59; fig. 11, 12, 13). Pe marginea lor, apoi, înserează următoarele observații generale: «Dincolo de valoarea artistică și de însemnătatea lor documentară portretele brodate boierești vădesc, comparate cu cele aulice voievodale, paralelismul permanent între arta de curte, aparținînd prin iconografie și caracterul ei simbolic tradiției bizantine, și o artă care transpune într-un limbaj specific societății muntenești, realitățile ei contemporane» (p. 58).

În arta Moldovei portretele laice brodate — de un număr redus față de cele din Muntenia — dovedesc o altă concepție și un alt stil decît cele caracteristice Țării Românești. Maria Ana Muzicescu arată referitor la acest capitol că «deși asemănătoare ca atitudine, grupare a personajelor și așezare a lor în contextul piesei de broderie, cu cele muntene, portretele laice moldovenești sînt lipsite de evidenta intenționalitate aulică specifică portretului voievodal din Țara Românească», și nici nu capătă «vreodată ambianța pitorească a portretului boieresc», cel mult se apropie ca semnificație de acesta. În Moldova «voievodul rămîne și în reprezentarea votivă numai un donator cu atribute voievodale...». Accentul cade pe personaje și mai puțin pe solemnitatea voievodală cum se observă bunăoară în portretele lui Ștefan cel Mare și al soției sale Maria Voichița, de pe frumosul epitrahil de la Dobrovăț (pag. 62; fig. 16).

Dacă în portretul voievodal din broderia muntenească, accentul cădea «pe simbolic, pe ambianța evocatoare a solemnității protocolului de curte; interesul pentru figura omenească, grija pentru obținerea expresivității constituie una din cele mai importante caracteristici ale artei figurative din Moldova medievală». Cel mai expresiv model ni-l oferă acoperămîntul de noaptea al Mariei de Mangop. «În acest portret se oglindește sinteza pe care artiștii moldoveni au știut s-o realizeze între o artă de mare tradiție, complexă prin sincerismul ei și o viziune artistică proprie Moldovei», (p. 73; fig. 23). Maria Ana Muzicescu subliniază de data aceasta că «portretistica medievală moldovenească este sincronă cu evoluția artei moldovenești». Evoluția este marcată de deosebirea de viziune, ca și de cadrul în care sînt plasate personajele. Acestea e sau arhitectural, specific secolului al XV-lea, sau epic al figurației religioase, din prima jumătate a secolului al XV-lea, sau e conceput ca un peisaj, la începutul secolului al XVII-lea. După aceasta urmează dispariția lui în portretele brodate ale lui Ieremia și Simion Movilă de la muzeul minăstirii Sucevița (fig. 24—25), care «pare că marchează scoaterea personajelor laice din armătura religiei tradiționale, izolîndu-le astfel de orice ambianță simbolică» (pp. 69, 70, 75).

În încheiere — punîndu-și întrebarea: există totuși și trăsături comune portretelor brodate din ambele țări? — Maria Ana Muzicescu răspunde, după o recapitulare succintă a observațiilor generale desprinse din analiza făcută portretului laic brodat, «că trăsătura comună între arta portretului, așa cum ne apare ea în ambele țări, este preocuparea pentru figură omenească — ca reprezentare plastică a personalității —, preocupare ce se vedește ori de cîte ori nu intră în joc o opreliște (cum pare a fi cea a reprezentării boierimii în broderia moldovenească) sau o concepție de orgoliu politic (ca în cazul portretului aulic din Țara Românească)» (pp. 76—77).

A. Arm. M.

Romeo Ghircioasiu, *Contribuții la istoria muzicii românești*, vol. I, București, 1963.

Oricare lucrare de proporții, merită să dureze și să aducă folos, se alcătuieste pe bază de materiale adunate cu grijă și prelucrate cu multă migală.

Volumul «Contribuții la istoria muzicii românești» este unul dintre volumele de istoriografie muzicală pe care Editura Uniunii Compozitorilor și-a propus să le dea la lumină, pentru ca mai apoi, pe baza lor, să se poată înlocui o istorie completă a muzicii noastre.

El folosește izvoare arheologice, de epigrafie și lingvistică, scrieri istorice, geografice și literare, cum și datele pe care le oferă astăzi etnografia, folcloristica și etnomuzicologia, cu privire la comuna primitivă, societatea sclavagistă și orînduirea feudală de pe teritoriul patriei noastre. Izvoarele muzicale dominante sînt melodiile transmise de documente laice sau bisericești, exprimînd, direct sau indirect, cultura muzicală a maselor populare (p. 6).

Contribuțiile din acest volum încearcă, așa cum mărturisește autorul, să preia moștenirea muzicologiei noastre de ieri, începută cu «Bazul teoretic și practic» al lui Anton Pann și continuată de Nicolae Filimon, Kiriac, T. Brediceanu, C. Brăiloiu, S. Drăgoi și George Breazul. Activitatea acestora și a altora se concretizează astăzi prin marea colecție de folclor, organizată în cadrul noului Institut de Folclor al Academiei R.P.R. (p. 8).

Partea I-a a volumului se ocupă de muzica antică pe teritoriul țării noastre, precizîndu-ne că cele mai vechi dovezi de artă muzicală și mai ales de instrumente muzicale ne sînt transmise din perioada aurignaciană — solutreeană: sînt strigăturile vînturilor și instrumentele *idiofone*, *membranofone*, sau *aerofone* (fluiere confecționate din oase). În mezolitic, apariția arcului descoperă omului vibrația sonoră a coardei. Dar, deasupra oricărui fel de instrumente, graiul vorbit a însemnat desigur cea mai importantă și autentică exprimare a omului, forma vocală.

Tracii, cu influențele culturii grecești, ocupă un loc important în cultura muzicală antică: ei se impun prin personalitatea unui muzicant «deschizător de eră nouă»: *Orfeu*. Deși cunoscut printr-o legendă, el este considerat de știința istorică unul dintre eroii străvechii. Platon vorbește cu admirație de doctorii traci, ucenicii ai lui Zamolxes, care cunoșteau cîntece menite a vindeca trupul omului bolnav. Această tămăduire începea mai întîi cu vindecarea sufletului. Eustațiu ne amintește de solțiile de pace ale geților, însoțite de cîntece de chitară. Sau, după Jordanes, Filip, regele Macedoniei, încercînd să ocupe cetatea Odysus (Varna), alături sub stăpînirea geților, a fost impresionat de preoții geți, care ieșindu-i în cale cu chitare și veșminte albe, rugau în cîntece pe zeii lor să se îndure și să izgonească pe macedoneni.

Cultura tracică, ramură a culturii indo-europene, dovedește totodată numeroase relații cu regiunile transcaucaziene și cuprinde în sînul ei și unele elemente muzicale din marile culturi asiatice. Rolul simbolic al cifrelor, atît de prețuit în vechiul Orient, se impune și în muzica tracică. Șapte era numărul muzicanților din Asiria, iar în vechea religie daco-geții șapte sclave cîntau din chimvale, aducînd jertfe de cinci ori pe zi. Intre formele de manifestare muzicală a traco-dacilor notăm: pantomima, muzica legată de serbările populare prilejuite de viața trudnică a muncii și închinată zeilor Zamolxes, Gebeleizis, Bendis sau Cotys și cîntecele eroice și funerare. Saturnaliile, calendele, dionisiacele și ceremoniile legate de cultul soarelui (Mitra) au cunoscut și ele în Dacia o mare răspîndire. Desigur, cetățile grecești de pe coasta dobrogeană se bucurau de un nivel muzical superior celui din restul țării. Intre instrumentele muzicale din această vreme amintim: lira, cimpoiul, trompeta, cornul, syrinxul, chimvalele și țîmpanele.

Partea I-a a lucrării se încheie cu o scurtă expunere asupra sistemelor tonale în cultura antică a spațiului carpato-balcanic.

În partea II-a, volumul privește cultura muzicală feudală. În epoca de trecere la feudalism, un eveniment cu urmări esențiale în cultura artistică este apariția creștinismului. După declararea creștinismului ca religie liberă, în sec. IV, de-a lungul Dunării vor apărea nenumărate comunități și episcopate. În mod firesc, cultura muzicală a primului creștinism la daci va asimila în parte manifestările muzicale păgîne, cu cîntecele care însoțeau viața lor, fie religioasă, fie laică. Scriitorii Bisericii, începînd cu Clement Alexandrinul și continuînd cu Sf. Ioan Hrisostomul, răspunzînd aspirațiilor credincioșilor, au promovat muzica în cultul religios. Ereticii, ca Arie, foloseau cîntecul popular ca unealtă propagandistică. Biserica a reacționat, răspîndind și ea în mase imnurile populare. Acestui fapt îi datorăm în bună măsură marea creație de imnuri care va domina întreaga artă muzicală bizantină.

În jurul anului 400, Niceta de Remesiana, el însuși muzicant și autor al unui manual de muzică religioasă, *De Psalmodie bono*, compune imnul *Te Deum laudamus*, pe un limbaj muzical prezent în marea cultură greacă din spațiul balcanic. O unificarea a cîntărilor este făcută în Apus de către Ambrozie și Grigorie cel Mare, iar în Răsărit, de către Cosma din Ierusalim, Andrei din Creta și mai cu seamă de Sf. Ioan Damaschinul. Cu toate acestea, muzica populară continuă să pătrundă în Biserică. De influența populară sînt și condacele lui Roman Melodul, fapt evident mai ales la *condacul Nașterii*, înrudit cu *Imnul lui Niceta*.

Un important rol au jucat în dezvoltarea culturală a țării, în această perioadă de trecere la feudalism, și popoarele migratoare, îndeosebi slavii.

În epoca feudală, multă vreme, singurele școli de muzică au fost cele bisericesti; singurii pedagogi — dascălii, diecii sau cantorii; sistemele de notație erau de asemenea cele ale muzicii bisericesti, bazate pe opera Sf. Ioan Damaschin și asemănătoare cu numele apusene: este sistemul aghiopolitan. Acest sistem va fi înlocuit în sec. XII cu sistemul de notație al lui Ioan Cucuzel, care indica mai precis și ritmul.

Alături de muzica religioasă se face însă neconținut simțită și muzica populară, laică. Sec. IX—XIV se desfășoară, pentru romîni, în cadrele culturii slavone, cultură a cărei muzică era derivată din muzica bizantină. Prin aceasta, muzica bisericască a romînilor a preluat principiile și normele dominate de *Octoih*, de cîntările celor opt glasuri. Fondul de natură populară al melodiilor din octoih permitea o legătură cu muzica poporului. Un alt factor care a contribuit la legătura muzicii populare cu cea bisericască a fost «principalul profesionist al muzicii din această vreme, animatorul ei anonim, dascălul de biserică» (p. 97). Învățarea glasurilor și a cîntărilor religioase nu va altera gîndirea sa folclorică, cu altă mai mult cu cît acestea erau înrudite. Desigur, pe măsură ce ne apropiem de muzica modernă, se simte și influența inversă a muzicii bisericesti. Cele mai vechi date despre dascăli romîni le avem din sec. XIV. Un călugăr, Filotei, trece drept autor al unui *polieleu*, care ni s-a păstrat într-un document din sec. XV. De asemenea, protopsaltul Eustafie, de la mînăstirea Putna, ne-a transmis un număr de cîntări, în sec. XVI. În aceeași vreme, școlile de cîntare de la Suceava erau vestite pînă peste hotare. În sec. XVII o vie activitate pedagogico-muzicală se desfășoară la Alba Iulia, în preajma mitropolitului Simion Ștefan. Tot din acest veac ne vin și primele cîntări notate cu note lineare, de către ieromonahul Ghervasie. Ele erau originare din Galiția.

În Transilvania, muzica bisericască a stat într-o și mai strînsă legătură cu cea populară și ea a menținut pînă astăzi stilul autentic medio-bulgar al culturii slavone. Începînd cu sec. XVI ea va fi însă influențată și de *Reformă*.

Imnologhionul lui Macarie reprezintă cîntările din Muntenia primelor decenii ale sec. XIX. Cartea se tipărise la Viena în anul 1823, unde Macarie, «mare patrioh», se refugiase după înfrîngerea răscoalei lui Tudor Vladimirescu (p. 99). În catedralele muntenesti și moldovenești, prezența elementelor grecești și lırcești înslăinaseră mult cîntarea bisericască de stilul psaltic românesc. În sate însă, dascălul păstra vechea tradiție slavoromînă și dîdul folcloric. «De pe pozițiile progresiste ale unui adevărat patriotism». Macarie și Anton Pann au încercat din răsputeri să readucă muzica noastră plastică la stilul românesc, autentic (p. 99).

Lucrarea prof. Romeo Ghircoiașu consacră un capitol special *repertoriului muzical de iarnă*; ocupîndu-se de relațiile lui cu viața, de colinde și de cîntece de stea, de legăturile acestora cu repertoriul popoarelor Europei centrale și sudice, și făcînd considerații speciale asupra structurii muzicale a acestui repertoriu.

Părinții Bisericii au dus o luptă susținută, criticînd și combătînd vechi dătină păgîne, neconforme cu religia creștină. Tertulian și Augustin critică obiceiul darurilor, oșpețelor desfrîmate, travestiilor, mascarea în piei de animale și alte practici înorale. Sf. Ioan Hrisostom ține o cuvîntare împotriva *calendelor* cu dătinile lor păgîne, iar Asterie al Amasiei ia atitudine contra unor spectacole și a celor care mergeau din casă în casă tipînd cu scopul de a obține daruri. Sinodul Trulan, la 692, înfierează prin canonul 62 travestiile, măștile și alte ritualuri de natură dionisiacă.

Formele vechi, păgîne, capătă un conținut nou în creștinism, satisfăcînd nevoile firești ale vitalității populare. Vechilor colinde păgîne le-au luat locul colindele cu tematică creștină. Acestea dovedesc o strînsă legătură și cu vechea cîntare ebraică-elenistică; formula *Halleluia* s-a păstrat în diverse forme ca Lerui, Ler, Holerunda, Hai Lerui etc.

Pentru a stăvili *Reforma*, Biserica incurajează unele forme de ritual popular, cum au fost *cîntecele de stea și Irozii*. Stampe vechi, ca acelea ale lui Rembrandt înfățișează copii umblînd cu steaua (p. 110). Tematica creștină a colindelor oferă păstorilor un rol de frunte. Colindele romînești, cehe, slovace, vorbesc despre darurile aduse de păstori pruncului Iisus : o oală cu jîntiță, o puțină cu brînză, tot ce puteau avea ei mai bun. Dimitrie Cantemir, în *Descrierea Moldovei*, vorbește în treacăt și despre unele obiceiuri ale moldovenilor, amintînd de *Chiraleisa*.

Chiraleisa este un obicei de iarnă de proveniență cultă-bisericească. Datina constă în purtarea, la 5 ianuarie, a unei cruci de lemn împodobită cu panglici și bealeă, de către un grup care intră în case strigînd : Chiraleisa ! (p. 114).

Capitolul referitor la *repertoriul de iarnă* se încheie cu cercetarea elementelor structurale în colindele și cîntecele de stea : sistemul tonal, ambitusul, cadențele, formulele melodice și ritmul.

Alte capitole ale cărții pe care o înfățișăm se referă la : muzica ostășească și cîntecul băl_rînesc, dansul popular și muzica sa, genul liric, creațiile noi vocale și cîntecul haiducesc, în faza de descompunere a feudalismului.

Ceea ce prof. Romeo Ghircofașiu a reușit să adune în 240 de pagini, nu sînt numai elemente de istoria muzicii, ci și de critică muzicală. Ilustrațiile și reproducerea unor fragmente de texte muzicale, foarte dese, întregesc și susțin expunerea. Bibliografia textului totalizează 249 de lucrări teoretice, generale și de specialitate. Avem de a face într-adevăr cu o *contribuție* substanțială la istoria vieții muzicale din spațiul geografic al patriei noastre.

GABRIEL POPESCU

Matilda Caragiu-Marioțeanu, *Liturghierul aromînesc*, Edit. Acad. R.P.R., București, 1962.

Lucrarea prezintă o deosebită importanță, atît prin studiul amplu pe care-l acordă mîșcării culturale aromînești din toate timpurile — mai ales din sec. XVIII — cît și prin descoperirea care ne este prezentată, oferînd publicului romînesc textul *Liturghierului* aromînesc, găsit în 1939 de prof. Ilo Mîlké-Qafêzezi din Corița, la Biblioteca Națională din Tirana

Materialul folosit și studiat de d-na Matilda Caragiu-Marioțeanu este alcătuit din fotografiile manuscrisului *Liturghierului* aromînesc descoperit de prof. I. M. Qafêzezi, adică 24 pagini cu text aromînesc, pe litere grecești, din cele 102 pagini cît conține întreg manuscrisul, — restul de 78 fiind scrise în limba greacă. Cele 24 pagini au ca indicație pe prima pagină cuvîntul «Vlahica», adică pe aromînește.

D-na M. Caragiu-Marioțeanu afirmă de la început că cele 24 pagini studiate de d-sa constituie un *Liturghier* aromînesc, dar din prezentarea făcută la pp. 12—15, rezultă că cele 24 pagini nu sînt altceva decît indicații tipiconale, de felul în care se închină preotul înainte de începerea săvîrșirii Sfintei *Liturghii*, precum și indicații cu privire la săvîrșirea Sfintei *Liturghii* a Sf. Ioan Gură de Aur. De altfel, autoarea și mărturisește că, pe p. 25 din manuscrisul inedit, stă indicația grecească : «Rînduiala sfintei și dumnezeieștii *liturghii*».

Din cele două indicații, prezența instrucțiunilor tipiconale pe 24 pagini, cu text aromînesc, în litere grecești, și titlul grecesc de la p. 25, amintit mai sus, pînă la studierea integrală a manuscrisului, — deci și a celor 78 pagini scrise în limba greacă — se poate conchide că nu este vorba de un *Liturghier* aromînesc, ci de un *Liturghier* grecesc, cu indicații tipiconale ample, pentru *Liturghia* Sf. Ioan Gură de Aur, în dialectul aromînesc, sau, în cel mai fericit caz, de un *Liturghier* grecesc, care cuprindea prescurtat *Liturghia* Sf. Ioan Gură de Aur.

De altfel, autoarea lucrării arată că singura rugăciune dată integral din *Liturghierul* aromînesc este rugăciunea amvonului (p. 63), pe care o și redăm :

«Tini dōmnu ți evloyisēști atēl'i făcu sū. / kiur, șă ayiusēști atēl'i ți au șprēsa la tini / dōmnu scāpă gimta atā șă evloyisē-u cālābā- / lāke atā amvleği-li tūti bisērisli atali, a- / yiusē-l'i atēl'i ți vōr mușulēta a kisil'i atāi. tt- / ni dōmnu țigiusē-l'i atēl'i cu fukia atā

șă / noinu nă lăsă avém șpréa la tini. șă alhărzé-ju vréra tru dușai; ș-tru biserică ată la aféndil' / ș-la amfrărád'i anóștri șă a óstli' ș-la tútă / gimta ată, că dai ițido vréri șă ițido a- / hărzéști tamám că di análu éști até țî s-dipú- / ni di la tini tătă lunina até múlta, că la tim /...».

Totuși, acceptînd titlul de «Liturghier aromînesc» al manuscrisului descoperit la Tirana și studiat cu asiduitate și competență de d-na Matilda Caragiu-Marioțeanu, ținem să subliniem cu elogioase aprecieri munca desfășurată de aceasta, pentru a înfățișa publicului românesc aceasla «șfigură carte de slujbă bisericească, destinată așadar, oficerii serviciului divin în aromînă, care ni s-a păstrat... scrisă în grai curat aromînesc», — scrisă la sfîrșitul sec. XVIII de un cleric anonim cu știință de carte, dintr-un sat aromînesc din apropiere de orașul Moscopole.

Sîntem întru totul de acord cu d-na Matilda Caragiu-Marioțeanu că manuscrisul Liturghierului aromînesc este unica și «prima scriere aromînească descoperită pînă acum, desinată oficerii serviciului divin în aromînă».

Subliniem cu deosebită satisfacție grija pe care o manifestă Academia Republicii Populare Romîne, în vederea descoperirii tuturor manifestărilor spirituale ale poporului român. Ca un rol al acestei griji, a apărut și lucrarea «Liturghierul aromînesc».

Biserica Ortodoxă Romînă salută în mod deosebit apariția acestei lucrări, cu nădejdea că vor mai apărea și alte lucrări care să ne dezvăluie și alte aspecte ale vieții aromînești.

Dar liturghierul studiat de d-na Matilda Caragiu-Marioțeanu nu prezintă numai o valoare istorică, lingvistică, «un document de limba veche aromînească», ci și un document teologic al întregii Ortodoxii.

HRISTEA FIRȘEROTU

Eugen Stănescu, *Discuții în problemele de bază ale bizantinisticii contemporane*, în «Viața Romînească», 1962, nr. 2, pp. 128—134.

Intr-o scurtă dare de seamă, autorul arată că în Congresele de bizantinistică de după cel de al doilea război mondial, dezbaterile problemelor de bază ale istoriei bizantine a fost în general ocolită. Eforturile întreprinse la începutul secolului nostru de o serie de mari bizantinști (Charle Diehl, V. Vasilevski, P. Uspenski, N. Baynes, N. Iorga etc.) n-au găsit continuații în bizantinistica mai recentă din țările occidentale. Au fost părăsite preocupările pentru construcții de amplă sinteză întemeiată pe lămurirea marilor probleme care ar face posibilă descoperirea sensului istoriei unui stat sau a unei civilizații (p. 128). Autorul informează că congresele internaționale de bizantinologie de după război s-au ținut la Paris-Bruxelles (1948), Palermo (1951), Salonic (1953), Istanbul (1955), München (1958), Ohrida (septembrie 1961). Congresul internațional de studii bizantine de la Ohrida este un moment important în istoria bizantinisticii contemporane prin structura tematică a congresului și dezbaterile axate pe probleme de bază (structura socială, specificitatea culturală, rolul istoric, influențe exercitate și primite), în scopul precizării locului ocupat de Bizanț în istoria Europei și a Orientului medieval. Principalul raport al congresului a fost întocmit de bizantinști sovietici N. Pigulevskaia, E. Lipsiț, M. Siuziumov, A. Kajdan: «Orașul și satul în Bizanț în veacurile IV—XII» în care și-au propus prezentarea problemei fundamentale a structurii sociale bizantine. Ei susțin că alături societatea cît și statul în Bizanț au fost feudale și prezintă sintetic rezultatele bizantinștilor sovietici, în cercetarea feudalității bizantine. Rolul comunelor medievale a fost îndeplinit în Bizanț de către Stat. Bizanțul feudal din secolul XIII—XV apare pentru cercetătorii sovietici ca rezultatul unui proces intern propriu și nu ca un import dinafară, adus de cruciați.

Au participat la cuvînt șefi de școli occidentale, de bizantinistică ca P. Lemerle (Paris) și P. Charanis (Washington), Bizantinistul G. Ostrogorski (Belgrad) a respins cu argumente noi ideile cu privire la o Europa medievală, parte cu un regim feudal, parte cu regim nefeudal. În această legătură a vorbit și acad. E. Condurachi despre apariția elementelor unei noi orînduiri în societatea dobrogeană în urma descompunerii sclavagismului.

S-au discutat de asemenea problemele fundamentale ale umanismului bizantin din secolul al XIV-lea. Raportul lui H. G. Beck (München) și corapoartele lui G. Șchiro

(Roma) și J. Meyendorff (Paris) au șos la iveală numeroase variante antiletice pe marginea temei raportului și corapoartelor despre «Umanism și palamism» (sec. XIV). Unii bizanțieni occidentali afirmă că nu poate fi vorba de un umanism bizantin, căci în secolul al XIV-lea a fost un conflict între o scolastică irațională mistică și o scolastică rațională logică. După alții palamismul era tot un fel de umanism, greco-oriental însă, în conflict cu cel occidental, adus dinafară.

«O tendință foarte răspândită în bizantinistica burgheză», resimțită la acest congres, «este idealizarea statului bizantin, a instituțiilor sale, a politicii sale interne și externe. Instituțiile în ce privește conținutul și funcționarea lor sînt prezentate ca materializarea, sub forma guvernării a spiritului creștin».

D. Obolenski (Oxford) a vorbit despre metodele și principiile diplomației bizantine; Bizațul apare ca un factor de ordine în Europa sud-estică, răsăriteană și în Orientul Apropiat. Moravcsik (Budapesta) arată că nu poate fi vorba de o linie permanentă a politicii externe bizantine, căci a suferit toate modificările încercate de organizarea statului bizantin de-a lungul evoluției sale (p. 132).

O variantă a idealizării Bizațului se prezintă «sub forma problemei influenței exercitate de civilizația bizantină asupra dezvoltării culturale a țărilor din răsărit, sud-est și din Orientul Apropiat. Or, influența civilizației bizantine s-a exercitat «mai ales sub forma însușirii unor forme bizantine de cultură, dar într-un stadiu avansat de dezvoltarea culturală proprie» (p. 133):

D. Boșcovici (Belgrad) s-a ocupat de problema arhitecturii din Peninsula Balcanică, la sfîrșitul antichității și începutul evului mediu și arată că este vorba de o arhitectură romană-bizantină.

H. F. Schmidt (Viena) s-a ocupat de legăturile dintre dreptul roman bulgar și cel bizantin — cel balcanic și slav. V. N. Lazarev, specialist sovietic în istoria artei, a vorbit despre evoluția picturii macedonene în sec. XI—XII. Intervențiile din cursul dezbaterilor au subliniat necesitatea de a nu se rămîne, în interpretare, doar la formele exterioare, ci să se țină seama de stadiul concret al dezvoltării istorice dintr-o țară (E. Condurachi ș. a.). Șt. Ștefănescu (București) a arătat că formele proprii, originale, și-au pus pecetea și în ce privește cancelariile balcanice și românești. E. Stănescu (București) pe aceeași linie metodologică «a arătat că circulația dreptului romano-bizantin a fost determinată de însăși evoluția statului feudal din Țara Românească și Moldova, că acesta n-a fost imitat sau copiat, ci prelucrat corespunzător necesităților istorice intervenite», «dovadă modul divers în care același monument juridic a fost reproduș și prelucrat în cadrul aceluiași răsămip istoric».

În această ordine de idei, arh. Gh. Curinski în articolul «Cu privire la originile arhitecturii monumentale românești» publicat în «Arhitectura R.P.R.», 1956, nr. 9, pp. 28—34, arată că în trecut arhitectura monumentală veche din țara noastră era privită la originile ei ca o ramură a artei bizantine, iar evoluția ei ca rezultat al unor influențe eterogene venite alternativ din occident și orient (p. 28). În problema raportului real dintre arhitectura bizantină și arhitectura noastră, autorul discută poziția noastră dintre cercetătorii noștri în problema originilor arhitecturii monumentale feudale din țara noastră, arătînd că arhitectura noastră nu poate fi privită doar ca un rezultat al unor împrumuturi sau influențe străine, ci ca o tradiție proprie a arhitecturii feudale a poporului român, comună cu tradițiile arhitecturii popoarelor de la sudul Dunării (p. 31) mai ales după invazia turcilor. Mai departe autorul se ocupă de originile bizantine ale arhitecturii românești, de legătura cu țările vecine și rolul arhitecturii de lemn, mai ales pentru bisericile moldovenești. Autorul subliniază că «arhitectura strălucită a lui Ștefan cel Mare și Petru Rareș își are originile nu în arhitectura bizantină sau gotică, ci în arhitectura monumentală de lemn», cît și în propria ei dezvoltare. Arhitectura monumentală feudală de pe teritoriul țării noastre (mai ales Țara Românească) s-a dezvoltat în legătură strînsă cu arhitectura popoarelor din sudul Dunării, prin intermediul cărora «a prelat unele tipuri de plan și unele procedee din experiența constructivă a Bizațului, dezvoltîndu-se însă pe drumul unei evoluții proprii» (p. 31). Problemele din acest articol merită o reluare pentru a dezvolta ideile interesante ale autorului.

A. ZAREA

V. Canarache, *Tomis, București, 1962.*

«Dobrogea este un important muzeu sub ceriul liber». In fiecare an ies la iveală urme însemnate ale civilizației care s-au dezvoltat acolo. Din acest punct de vedere este important vechiul Tomis, pe ruinele căruia s-a zidit orașul Constanța de azi. Zidurile monumentale au fost dărâmate și folosite ca materiale de construcție. Sub caldarîmul străzilor Constanței și sub terenurile virane, stau ascunse resturi ale vechilor civilizații, stratificate pe o adâncime care merge uneori pînă la zece metri.

Orașul Tomis a luat ființă în secolul al VI-lea î. Hr. După Constantin cel Mare, orașul s-a numit Constantiana sau Constanția. In timpul dominației turcești el a purtat numele de Küstendje. Încă în secolul al V-lea î. Hr., Tomisul se dezvoltase și devenise un important centru de schimb. Poetul Ovidiu exilat în Tomis, vorbește în repetate rînduri despre locuitorii băștinași și despre aportul lor la viața economică a orașului.

Firul istoric al orașului Tomis se împletește cu evenimentele de la sfîrșitul secolului al VI î. Hr., cînd regele Darius al persilor a venit aici în fruntea celei mai mari armate a antichității, trecînd Dunărea pe la Isaceea, în urmărirea sciților. Pe la Tomis a trecut regele Filip al Macedoniei, în secolele IV—III î. Hr., a trecut pe aici Alexandru cel Mare... O dată cu cucerirea Macedoniei în anul 160 î. Hr., începe pătrunderea puterii romane aici... Aici a plîns în versuri, pline de jale, tragedia exilului și a murit în Tomis, poetul Ovidiu la anul 17 d. Hr.

Monumentele și obiectele de artă, mai importante, scoase la lumina zilei, în urma săpăturilor arheologice făcute recent, sînt: zidul roman de 3 m. grosime incintă, construit în sec. al III-lea d. Hr., un turn rotund de apărare, un turn pătrat de apărare, rămas însă în subsolul unui bloc modern, alte două turnuri rotunde și mai multe turnuri de apărare, străzi pavate, fîntini, locuințe, ateliere, bazilici de mari proporții, un atelier de marmură cu piesele de lucru, o minunată pardoseală de mozaic în șase culori, un sarcofag, de marmură albă, cu chipul Meduzei în centru, atribuit de unii lui Ovidiu și alte sarcofage mai puțin monumentale. In muzeu se poate vedea o vitrină cuprinzînd material ceramic grec de import și material ceramic băștinaș, care atestă cel mai vechi strat de viață la Constanța (sec. VI—V î. Hr.).

Merită să fie menționate amforele de un tip și de o capacitate necunoscute pînă acum decît la Tomis, așa-numitele amfore-torpile. Capitele înălțașează una dintre cele mai mari colecții de capitele din lume, reprezentînd toate ordinele, în toate variantele provinciale. Dintre piesele care reprezintă viața publică și particulară sînt cîteva busturi de marmură, a unor demnitari din Tomis, una din ele poartă inscripție datînd dinaintea erei noastre.

Se remarcă apoi placa funerară din secolele I—II înfățișînd pe zeul Mithras, capul lui Apollo, relieful în marmură reprezentînd pe Pluton, Proserpina și Ceres, plăci de marmură reprezentînd pe Hercules, Artemis, Dionysos, Cibela, Zeus etc.

Săpăturile arheologice continuă. Cercetările dau mereu la iveală vestigii ale trecutului, care vor permite să se cunoască tot mai de aproape viața din antichitate. Expunerea clară, ilustrațiile instructive, prezentarea tehnică ireproșabilă și calitatea hîrtiei fac agreabilă lectura acestei cărți de popularizare a monumentelor Patriei noastre.

Ion Andreescu, text de Radu Bogdan și ilustrații, București, 1962.

Cartea de față prezintă marelui public un alt pictor însemnat, pe Ion Andreescu (1850—1882). Născut în București, și-a desăvîrșit studiile la Paris, unde a fost trimis ca bursier, la recomandarea și cu sprijinul lui N. Grigorescu.

A lucrat îndeosebi portrete de țărani. In 1882 deschide unica sa expoziție personală, o retrospectivă cu peste 60 de lucrări în chiliele din curtea Bisericii Stravropoleos. Moare de tînr, la vîrsta de abia 33 de ani. Cu Andreescu, pictura romînească în sec. al XIX-lea își atinge cele mai înalte culmi. Exemplificarea se face cu modelele pe care le conține cartea («Copil de țăran», «La arab», «Portret de țărăncă»).

Controlat C. H.

Pr. Prof. N. NEAGA